# ފަސޭހަ ފިޤްހު

# الفقه الميسر

ކުއްލިއްޔަތުއްދިރާސާތިލް އިސްލާމިއްޔާ

# ފަސޭހަ ފިޤްހު

مَنْ يُرِدِ اللهُ بِهِ خَيْرًا يُفَقِّهْهُ فِي الدِّينِ

އިބްރާހީމް ރަޝީދު މޫސާ

ދެވަނަ ޗާޕު: ޖޫލައި 2004

ޕަބްލިކޭޝަން ކޯޑު ނަންބަރު: 95/6

އައިއެސްބީއެން ނަންބަރު: 99915-810-8-1

ޕަބްލިޝިންގ ތާރީޚް: 1995

# ފިހުރިސްތު

ޞަފްޙާ ނަންބަރު


1 - ހުށަހެޅުން ........................................ 01

2 - ފެށުން ........................................ 03

3 - އައްޠަހާރަތު ........................................ 11

ޠާހިރުކުރުމުގެ ހައިސިއްޔަތުން ފެނުގެ ބައިތައް

ނަޖިހުގެ ކަންތައް

ނަޖިސް ތަކެތި

ނަޖިސް ތަކެތި ޠާހިރުކުރުން

4 - ވުޟޫ ........................................ 34

5 - ހުއްދުވައި ފެންފުރުން ........................................ 49

6 - މޯޒާގައި ފުހުން ........................................ 51

7 - ހިނައުން ........................................ 54

ޖުނުބުވެރިޔާގެ މައްޗަށް ހަރާމް ކަންތައްތައް

ހައިޟާއި އިސްތިޙާޟާއި ނިފާސް

ހައިޟުވެރިޔާއާއި ނިފާސްވެރިޔާގެ މައްޗަށް ހަރާމް ކަންތައްތައް

އިސްތިޙާޟާ

ހިނައުމުގެ ފަރުޟުތައް

ހިނައުމުގެ ސުންނަތްތައް

ސުންނަތް ހިނައިންތައް

8 - ތަޔައްމުމު ........................................ 68

ތަޔައްމުމު ކުރުން ހުއްދަވާ ސަބަބުތައް

ތަޢައްލުގުގެ ޝަރްޠުތައް

ތަޢައްލުގުގެ ފަރްޟުތައް

ތަޢައްލުގުގެ ސުންނަތްތައް

9 - ނަގާދު ........................................................ 76

ނަގާދުގެ މަގާމް

ނަގާދު އުޞޫލުގެ ބުނުމް

ނަގާދުގެ ވަޞްފުތައް

ނަގާދުކުރުން ޙަލްކުރަ ވަޞްފުތައް

ނަގާދު ޤަސްރުކުރުން

ނަގާދު ވާޖިބުވާ މީހުން

ބަންގާއި ޤަރަޒު

ނަގާދު ބަޔަކަށްވުރެ ޝަރްޠުތައް

ޤުބޫލުކުރަން ކުރިމަތިވުން ދުކާނުވުން ހުރި ޙާލަތްތައް

ނަގާދުގެ ރުކުނުތައް

ނަގާދުގެ ރުކުންތައް

ނަގާދުގެ ސުންނަތްތައް

ފަރުޟު ނަގާދަށްފަހު ކުރުން ސުންނަތް ބައެއް ކަންތައްތައް

ނަގާދުގައި ކުރުން މަކުރޫހު ކަންތައްތައް

ނަގާދުގައި އަންހެނުންނާއި ފިރިހެނުން ތަފާތު ކަންތައްތައް

ނަގާދު ބާޠިލުވާ ކަންތައްތައް

ކުނު ސަޖިދަ

ތިލާވަތުގެ ސަޖިދަ

ޝުކުރުގެ ނަގާދު

ޤަސްރުކުރުން

ޖަމްޢުކުރުން

ހުކުރު ނަމާދު

ޖަމާޢަތް ސުންނަތްނުވާ ނަމާދުތައް

ޖަމާޢަތުގައި ކުރުން ސުންނަތް ނަމާދުތައް

-10 ކަށްކަމާކި .................................................... 169

بسم الله الرحمن الرحيم

މަޢްހަދުއްދިރާސާތިލް އިސްލާމިއްޔާ
މާލެ، ދިވެހި ރާއްޖެ.

# ހުޅުވައިލުން

الحمد لله رب العالمين القائل فى محكم كتابه المبين «فلولا نفر من كل فرقة منهم طائفة ليتفقهوا فى الدين

والصلاة والسلام على سيدنا محمد الرسول الأمين القائل: من يرد الله به خيرا يفقهه فى الدين، وعلى آله الطاهرين وأصحابه الذين نشروا الدين

[illegible]
[illegible]
މިފޮތް ލިޔެފައިމިވަނީ މަޢްހަދުއްދިރާސާތިލް އިސްލާމިއްޔާ އިން ހިންގާ
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]

ބަޔާންކޮށް ދިނުމަށް އިސްލާމްދީނުގައިވާ ނުއުވެ. މިއީ މިހާރުކާލަށްއައިސް ދީނީ
މަސްއަލަތަކުގައި އަޙާރުން ގިނަވެ ޝަރުޢީދީޔާން ފަދަ އިޚްތިލާފު އިމާމުންނަން
މަޒާހިބުގައި ފުރައްސާރަ ކުރާ ތަންތަން ނުރަނގަޅު މިހެން ގިނަވެމުންދާތީ
އެބޭފުޅުން އަމިއްލަފުޅަށް އެއްވެސް އެއްޗެއް ވިދާޅުވެފައި ނުވާކަން ބަޔާން
ކުރުމުގެ ގޮތުން އިސްލާމް ދީނުން ކަމެކެވެ.

މިއީ މަޢްލޫމާތުން ހިންގާ ކެސެޓްތަކުން ބޭނުންވާ ފޮތްތައް އެކުލަވައިލުމުގެ
މަސައްކަތުގައި ކުރިވާ މަސްއޫލިއްޔަތުގެ ސިލްސިލާގައި ހިމެނޭ އަދު ބޮޑުކަމެވެ.

އަޅުގަނޑުމެންގެ އުއްމީދަކީ މިފޮތުގެ ސަބަބުން ކާރުގެ ބައިވެރިންނަށާއި
ރާއްޖޭގެ އެންމެހާ އަޚުންނަށާއި އުޚްތުންނަށް ފައިދާއި މަންފާ މިންވަރު
ކުރައްވުމެވެ.

وما توفيقي إلا بالله عليه توكلت وإليه أنيب

12 ރަޖަބު 1415

5 ޑިސެމްބަރު 1995

އިބްރާހީމް ރަޝީދު މޫސާ
މުދީރުޢާއްމު

بسم الله الرحمن الرحيم

# ފެށުން

ފިޤުހަކީ މުކައްލަފުންނަށް ކުރުން ވާޖިބުވެގެންވާ ކަންތައްތައް އަންގާދޭ އިލްމެވެ. މިޙުކުމްތަކަށް އެގެނީ ކީރިތި ޤުރުއާނާއި ސުންނަތާއި އިޖްމާޢާއި ޤިޔާސުންނެވެ.

ހަމަ އެފަދައިން ޝަރުޢީ ޙުކުމްތަކަށްވެސް ފިޤުހޭ ކިޔައެވެ.

އިސްލާމީ ފިޤުހަކީ ޝަރުޢީ ޙުކުމްތަކެއް ކަމުން އެއީ މާތްالله އަށް އީމާންވުމާ ގުޅިފައިވާ އެއްޗެކެވެ. އަދި މިއީ އާޚިރަތް ދުވަހަށް އީމާންވުމާވެސް ގުޅިފައިވާ އެއްޗެކެވެ.

ދީނުގައިވާ ކަންތައްތަކުގައި ހިތުގެ އިޚްލާޞްތެރިކަން މުސްލިމުންނަށް ޤާއިމުވާ އުސޫލަކީ މާތްالله އަށް އީމާންވުމެވެ. މާތްالله އަށް އީމާން ނުވާމީހަކު ނަމާދުއް ނުކުރާނެއެވެ. އަދި ރޯދައެއްވެސް ނުހިފާނެއެވެ. އަދި އާޚިރާގެ ދަރުމަތަކުގައި ޒަކާތް ދިނަކަސްވެސް ނުދޭނެއެވެ. ވީމާ ޝަރުޢީ ޙުކުމްތަކާ އެއްގޮތަށް އަމަލުކުރުމަކީ މާތްالله ބަލައިގަތުމާއި ރުހިވަޑައިގަތުމަށް މާތްالله ފުރުޞަތު ދެއްވާނޭ ދަރުމަތަކުން އީމާންވުމާ ގުޅިފައިވާ ކަމެކެވެ.

އިސްލާމީ ފިޤުހަކީ މުސްލިމުންނަށް ދީނުންވާ ހުރިހާ ޙާލަތްތަކަކަށް އެކަށީގެންވާ އެއްޗެކެވެ. އިންސާނާގެ ޙަޔާތް ބެއްލެވުން ކުރެވެންޖެހޭ ކޮންމެ ގޮތަކަށް ތަރުތީބު ކުރެވިފައިވެއެވެ. އެކަންތައް ތަކުގައި ތަބާވާން ޖަވާބުދާރީކަން ބެހެއްޓެވިފައިވެއެވެ. އިސްލާމީ ފިޤުހަކީ މާތްالله އެކަލާނގެ އަޅުތަކުންނަށް ރަޙްމަތްތެރިކަމާއި ރަޙުމުގެ ބާރު ހޯއްދަވައިދެއްވި ޝަރުޢީ ޙުކުމްތައް ލިބިވަޑައިގަތުމަށް ކަނޑައެޅި ކަމެކެވެ.

ޝަރީޢަތް ހާމަކަމާއި މާތްރަސްކަލާނގެ ސުބްޙާނަހޫ ވަތަޢާލާ ޝަރުޢީ ޙުކުމްތައް ބަޔާންކޮށް ދެއްވާފައިވާ ދޮގުނުވާ ދަލީލު ތަކާ ބެހޭ ބައެކެވެ.

(ހ) މާތްالله އަށް އަޅުކަން ކުރުމާބެހޭގޮތުން އައިސްފައިވާ ޙުކުމްތައް (މިސާލަކަށް ވުޟޫ ކުރުމާއި ނަމާދުކުރުމާއި ރޯދަހިފުމާއި ޒަކާތްދިނުމާއި ޙައްޖުވުން) މިޙުކުމްތަކަށް އިބާދާތް ކިޔައެވެ.

(ށ) އިސްލާމީ އާއިލާއާ ގުޅިފައިވާ ޙުކުމްތައް (މިސާލަކަށް ކައިވެނި ކުރުމާއި ދަރިން ބެލުމާއި، ޚަރަދު ބަރަދު ދިނުމާއި ތަރިކަ މުދާބެހުން) މިޙުކުމްތަކަށް "އަޙްވާލު ޝަޚްޞިއްޔާ" އޭ ކިޔައެވެ.

(ނ) މުސްލިމުންގެ އެއްބަޔަކު އަނެއްބަޔަކާ އުޅުއްވަން ޖެހިފައިވާ މުޢާމަލާތުގެ ޙުކުމްތައް (މިސާލަކަށް ގަނެވިއްކުމާއި ރަހުނުކުރުމާއި ކުއްޔަށްދިނުމާއި ދަޢުވާކުރުމާއި ހިބަކޮށް ދިނުން) މިޙުކުމްތަކަށް މުޢާމަލާތު ކިޔައެވެ.

(ރ) އަދުލުއިންސާފު ޤާއިމް ކުރުމުގައި ބާރުގެ ވައްކަން ވާޖިބުވެގެންވާ ކަންތައް ތަކާއި ހައްދިދުން ބޭރިކަން އަދަބުކުރަންޖެހޭ ޖަޒާއާ ބެހޭ ޙުކުމްތައް މިޙުކުމްތަކަށް "ސިޔާސާ ޝަރުޢިއްޔާ" އޭ ކިޔައެވެ.

(ބ) ކުށްވެރިންނަށް އަދަބުދިނުމާއި އަމްނާއި ނިޒާމު ރައްކާތެރި ކުރުމާބެހޭ ޙުކުމްތައް (މިސާލަކަށް މީހުން މެރުމާއި ވައްކަން ކުރުމާއި ޒިނޭކުރުމާ ރަލާބުއިމާ ބަދުނާމު ކުށްވެރިކުރުމުން އަދަބުދިނުން) މި ޙުކުމްތަކަށް "އުޤޫބާތު" އޭ ކިޔައެވެ.

(ޅ) އިސްލާމީ ދައުލަތާ އެހެނިހެން ދައުލަތްތަކާ ދެމެދުގައިވާ ގުޅުން ތަންޒީމުކުރާނޭ ޙުކުމްތައް (މިސާލަކަށް ސުލްޙަހަދާއި ހަނގުރާމަ) މިކަމަށް "ސިޔަރު" އޭ ކިޔައެވެ.

(ކ) އަޚްލާޤީއުޞޫލާއި ސުލޫކާބެހޭ ޙުކުމްތަކަށް މިކަމަށް "އަދަބު އަޚްލާޤު" އޭ ކިޔައެވެ.

# ފިޤުހުގެ މަޞްދަރުތައް

އިސްލާމީ ފިޤުހަކީ މާތްالله އެކަލާނގެ އަޅުންނަށް އަމުރުކުރައްވައިފައިވާ ޝަރުޢީ ހުކުމްތަކެވެ. މިހުކުމްތައް ނެގިފައިވަނީ ހަތަރު އަޞްލަކުން (ނުވަތަ މަޞްދަރަކުން) ނެވެ. އެއީ (1) ކީރިތި ޤުރުއާން (2) ކީރިތި ރަސޫލާގެ މާތް ސުންނަތް (3) އިޖްމާޢު (4) ޤިޔާސް

## (1) ކީރިތި ޤުރުއާން:

އެއީ محمد رسول الله صلى الله عليه وسلم ގެ މައްޗަށް މާތްالله ބާވައިލެއްވި الله ގެ ކަލާމްފުޅެވެ. އިސްލާމީ ފިޤުހުގެ އަޞްލު މަޞްދަރަކީ ކީރިތި ޤުރުއާނެވެ. މުސްލިމުންނަށް މަސްއަލައެއް ކުރިމަތިވެއްޖެނަމަ އެންމެ ފުރަތަމަ އެބަލަންޖެހޭނީ ޤުރުއާނަށެވެ. އެއިން ހުކުމެއް ނުފެނިއްޖެ ހާލަތުގައި ދެން އެހެން މަޞްދަރުތަކުން ބަލަންވާނީއެވެ.

ނަމަވެސް ކީރިތި ޤުރުއާނުގައި އެއްވެސް މަސްއަލައެއްގެ އެންމެހާ ތަފްޞީލުތައް އައިސްފައެއް ނުވެއެވެ. ކީރިތި ޤުރުއާނުގައި އަޞްލުގެ ކަންތައްތައް ތަފްޞީލުކޮށް އައިސްފައިވަނީ އިބާދާތާއި މުޢާމަލާތުގެ ވާހަކަތައް އައިސްފައިވަނީ އިޖުމާލީ ކޮށްނެވެ. މިކަންތައްތަކުގެ ތަފްޞީލު އައިސްފައިވަނީ ރަސޫލާގެ މާތް ސުންނަތުގައެވެ.

އެހެންކަމުން ސުންނަތާއި ޤުރުއާނަކީ އެކަތި އަނެކަތާ ގުޅި ބަރާބަރުވެފައިވާ ދެމަޞްދަރެވެ.

## (2) ކީރިތި ރަސޫލާގެ ސުންނަތް:

ސުންނަތަކީ ކީރިތި ރަސޫލާގެ އަރިހުން ނަކަލުކުރެވިފައިވާ ބަސް ފުޅުތަކާއި (ޤައުލުފުޅުތަކާއި) ޢަމަލުފުޅުތައް ކުރެއްވިކަމަށް އެފަދައިވާ ކަންތައްތަކާއި އަމަލުފުޅުތަކުގެ އަރިހުގައި ސޮޙާބީން އަމަލުފުޅުތަކަށް އެކަމެއް ކުރެވިގެން އެކަމަށް ހިތަށި، އެކަމަށް މަނާނުކުރެއްވި ކަންތައް ކަމެވެ.

ކީރިތިރަސޫލާގެ ސުންނަތަކީ ކީރިތި ޤުރުއާނަށްފަހު އޮންނަ އިސްލާމްދީނުގެ (އަދި އިސްލާމް ޤާނޫނުގެ) ދެވަނަ މަސްދަރެވެ. ކަމަކާބެހޭ ހުކުމެއް ކީރިތި ޤުރުއާނުން ނުފެނިއްޖެނަމަ އަޅުގަނޑުމެންނަށް ދާންޖެހޭނީ ރަސޫލާގެ ސުންނަތަށެވެ. ކީރިތި ރަސޫލާގެ ސުންނަތަކީ ކީރިތި ޤުރުއާނުގައިވާ ހުކުމްތަކުގެ ބަޔާނެއް ކަމުގައި ވަކިކޮށްގައި ވެދާނެއެވެ. (މިސާލަކަށް ޤުރުއާނުގައި އަންގަވަނީ ނަމާދު ކުރާށެވެ. ނަމާދު ކުރާނެގޮތާއި ނަމާދުތަކުގެ ރަކުޢަތް ތަފްސީލުތަކެއް އެގޮތުގެ ސުންނަތުންނެވެ.) އަނެއްބައިގައި ރަސޫލާގެ ސުންނަތަކީ ޤުރުއާނުގައި ވާރިދުވެފައިނުވާ އެއްޗެއްގެ ބުނެދީ ބަޔާންކޮށްދޭ އެއްޗެއް ކަމުގައިވެސް ވެދާނެއެވެ. (މިސާލަކަށް ރަސޫލާގެ ފިރިހެންކުދިންނަށް ބަހާލެވޭ ވާރުތަ)

މިގޮތުން ސުންނަތަށް އަމަލު ކުރުމަކީ (ކީރިތި ޤުރުއާނަށް އަމަލުކުރުން ފަދައިން) ވާޖިބު ކަމެކެވެ.

## (3) އިޖުމާޢު:

އިޖުމާޢަކީ ޝަރުޢީ ހުކުމެއްގައި އިސްލާމީ އުއްމަތުގެ (މުޖުތަހިދުން) އިއްތިފާޤުވުން އެއްބަސްވެ ވަޙީދުވެގެންނާ އެއްބަސްވެ ވަޙީދުވެގަތުމެވެ. މިއިއްތިފާޤުވުން (އެއީ ކީރިތިރަސޫލާގެ ސަހާބީންގެ ޒަމާނުގައި ކަމުގައި ވިޔަސް ނުވަތަ އޭގެފަހުގެ ވަގުތު ކަމުގައި ވިޔަސް) ސަރީޙު ބުނެވަކަން އެއްބަސްވެ ވަޙީދުވެގަތުމަކީ އެއީ އިޖުމާޢެވެ. އޭގެފަހުން މިއެއްބަސްވެ ވަޙީދުވުމަކީ ޙުއްޖަތެކެވެ

ޤަބޫލުކުރުން އިސްލާމީ އުއްމަތަށް ވާޖިބުވެގެންވެއެވެ. އެހެނީ رسول الله صلى الله عليه وسلم ބަޔާންފުޅު ކުރެއްވިއެވެ. މުސްލިމުންގެ އިޖުމާޢުވެރިން ޣަލަތުވުމަކުން ހިމާޔަތްކުރައްވާނެކަން އެއްބަސްވުމެއް ވަޒަނެއް ނުގެނަވާނެއެވެ. އަބްދުﷲ ރިވާކުރައްވާ ޙަދީޘެއް ރަސޫލުﷲގެފާނު ބަޔާންފުޅު ކުރެއްވިއެވެ. «سَأَلْتُ اللّٰهِ عَزَّوَجَلَّ أنْ لاَّ يَجْمَعَ أُمَّتِي عَلَى ضَلاَلَةٍ فَأَعْطَانِيْهَا ދެމުން ކަލާނގެފާނުގެ އުއްމަތު ގުމުރާހީކަމަށް އެއްބަސްވުމަކަށް ނުގެއްލުމަށް، ދެމުން ކަލާނގެފާނު އަޅުގަނޑު ވަޙީﷲ އަށް ދުޢާކުރީމެވެ. އެހެނު އެކަލާނގެ ދެމުން ކަލާނގެފާނު އެކަން ދެއްވިއެވެ.» މިކަމުގެ މިސާލަކީ ބައްލަވާނެތި ހާލަތްތަކުގައި ފިރިހެނުން ދަރިއްޔާ އެކުގައިވާ ކާވެނި ބަރާބަރު މުރާލުން 6/1 ދިނުމެވެ.

(4) ޤިޔާސް ކުރުން:

ޤިޔާސްކުރުމަކީ ޝަރުޢީ ޙުކުމް އެނގެނެތް ނަޞްކަމެއްގެ ޙުކުމް ކަޝަރުގުތަކުގައި ޙުކުމް ޢިއްލަތެއްގެ މައްޗަށް ބިނާކޮށް ޙުކުމް ކުރުމެވެ. މިޝާލަކަށް ޙުކުމް ކަޝަރުގައިވާ އެތުކަނޑަކުގެ ސަބަބު (ނަފުސަ އިއްޔާ) އެއްގޮތްވާ ނަމެވެ. މިސާލަކަށް: ވާތުﷲ ޙަރާމް ކުރައްވާފައިވާ ބަނގުރާއެވެ. އެ އެތިކަސްތެގެ ސަބަބަކީ ފުރައިދާތީއެވެ. ވީމާ މަސްތުކުރުވާ ކޮންމެ އެއްޗެއް (އެއީ އެއްނަގާއް ކިޔާ އެއްޗެއް ކަމުގައިވިޔަސް) ޙަރާމްއެއްޗެއް ކަމަށް ޙުކުމް ކުރެވޭނެއެވެ.

# ފިޤުހީ ބައެއް މުސްޠަލަޙުތައް

ފިޤުހު ކިތާބުތަކުގައި އެބައިން ގެންދެވޭ ބަސްތަކެއް (ނަފުސަ މުސްޠަލަޙު ތަކެއް) ވެއެވެ. މިގޮތުން ފާހަގަކުރެވޭ ދެރަނބު މުސްޠަލަޙު ތަކަކީ:-

١- ފަރުޟު: އެއީ ޝަރުޢުގައި އެކަން ކުރުމަށް އަންގާފައިވާ ކަންތަ

ކަމެކެވެ. އެއީ އެކަން ކުރުމުން ސަވާބުލިބޭ ނުކޮށް ދޫކޮށްލުމުން އަދާބުލިބޭ ކޮންމެ ކަމެކެވެ. މިސާލަކަށް ފަރުޟުނަމާދު ކުރުން، (ފަރުޟު ފަސްނަމާދު ކުރުން އަންގަވައިފާ ވެއެވެ. ކުރުމުން ސަވާބު ދެއްވައެވެ. ނުކުރުމުން އަދާބު ދެއްވާނެއެވެ.)

2- ވާޖިބު: ޝާފިޢީ މަޛްހަބުގައި ޙައްޖުގެ އަޅުކަމުގައި ފިޔަވައި ވާޖިބާއި ފަރުޟާއި ހަމަ އެއްމާނައެއްގައި ބޭނުން ކުރެވޭ ލަފްޒުތަކެވެ. ޙައްޖުގައި ފަރުޟަކީ އެކަމެއް އެދުމުން ނުވަތަ ޤާއިމުވުމުން ޙައްޖު ޤާއިމުވެގެންނުވާ ކަންކަމެވެ. މިސާލަކަށް ޢަރަފާތުގައި ހުރުން.

ޙައްޖުގައި ވާޖިބަކީ އެކަމެއް އެދުމުން ނުވަތަ ޤާއިމުވުމުން އެކަމެއް އަދާ ގެއްލިގެންނަމަވެސް ޙައްޖު ބާޠިލުނުވާ ކަންތައްތަކެވެ. މިސާލަކަށް މީޤާތުން އިޙްރާމް ބެނދުން (ނުވަތަ އެއްބަކަރި ކަތިލުން) ދޭންވާނެއެވެ.

3- ޢައިނިއްޔަ ފަރުޟު: އެއީ ކޮންމެ މުކައްލަފަކުވެސް އަމިއްލައަށް އަދާކުރަންޖެހޭ ފަރުޟު ތަކެވެ. މިސާލަކަށް ފަރުޟުނަމާދު ކުރުން. ބަޔަކު ކުރިޔަސް ފަރުޟު ނަމާދު ކުރަމުން އެހެން މީހުން ނުކުރާމީހުންގެ ކިބައިން އުފުލިގެން ނުދާނެއެވެ.

4- ކިފާޔަތުގެ ފަރުޟު: އެއީ މުސްލިމުންގެ ބަޔަކު އަދާކުރުމުން އެންމެންގެ ބޮލުން އެ ވާޖިބު އުފުލިގެންދާ ވާޖިބުތަކެވެ. މިސާލަކަށް: ޖަނާޒާނަމާދު، މުސްލިމުންގެ ތެރެއިން ބަޔަކު އަދާކޮށްފިނަމަ އެންމެންގެ ބޮލުން ފަރުޟު އުފުލިގެން ދާނެއެވެ. އެހެންނަމަވެސް ނުކޮށްފިނަމަ އެންމެންގެ ބޮލުގައި އެކަމުގެ ފަރުޟު ބާކީވެގެންވާނެއެވެ.

5- ރުކުން: އެއީ ކުރަންޖެހޭ ކަމެއްގައި ހިމެނޭ ކުރުންވާޖިބު ބައެއް ކަންތައްތަކެވެ. މިސާލަކަށް ނަމާދުގައި الحمد ކިޔެވުން، އެއީ ރުކުނެކެވެ. މުޅި ނަމާދުގައި އޮތީ ހަމައެކަނި الحمد ކިޔެވުމެއް ނޫނެވެ. ވީމާ އެއީ ނަމާދުގައި ކުރަންޖެހޭ ކަންތައްތަކުގެ ތެރޭގައި ހިމެނޭ ކުރުންވާޖިބު އެއްކަމެކެވެ.

6- ޝަރުޠު: އެއީ ކުރުން ވާޖިބު އެކަމަކު އެކުރާކަމެއްގައި ނުހިމެނޭ

ކަމެކެވެ. އެކަމަކު އެކަމާނުލައި އެކުރާކަމެއް ރަގަޅެއް ނުވާނެއެވެ. މިސާލަކަށް ވުޟޫކުރުން: ނަމާދު ކުރުމަށްޓަކައި ވުޟޫކުރުމަކީ ނަމާދު ރަގަޅުވުމަށް ޓަކައި ބޭނުންވާ ޝަރުތުތަކެވެ. އެކަމަކު އެއީ ނަމާދުގައި ހިމެނޭ ކަމެއްނޫނެވެ.

7- މަންދޫބު: އެއީ ކުރުން މަޠްލޫބުވުން އެކަމަކު ކުރުމުން ސަވާބުލިބޭ ނުކުރުމުން އަދާބު ނުލިބޭ ކަންތައްތަކެވެ. މަންދޫބު ކަންތައްތަކަށް ސުންނަތް ކަންތައްތަކާ ނުވަތަ މުސްތަޙައްބު ކަންތައްތަކާ ނުވަތަ ނަފްލު ކަންތައްތަކާ ނުވަތަ ތަޠައްވުޢު ކަންތައްތަކޭވެސް ކިޔައެވެ.

8- ހުއްދަ: އެއީ ކުރުމާއި ނުކުރުން ހަމަ ކަންތައް ތަކެވެ. އެކަން ކުރުމަކަށް ނުވަތަ ނުކުރުމަކަށް ދީނުން އަމުރެއް ނުކުރެއެވެ. ހުއްދަ ކަންތައްތައް ކުރުމަކުން ނުވަތަ ނުކުރުމަކުން ސަވާބެއް އަދި އަދާބެއް ނުލިބެއެވެ. މިސާލަކަށް ހުކުރުނަމާދު ކުރުމަށްފަހު މަސައްކަތް ކުރުމަކީ ދީން ހުއްދަކުރާ ކަމެކެވެ. އެކަމަކު އެއީ ކުރަން އެދޭ [illegible] ކަމެކެވެ.

9- ޙަރާމް: އެއީ ނުކުރުމަށް އަންގަވާފައިވާ ކަންތައްތަކެވެ. އެކަން ކުރުމުން އަދާބުލިބޭ [illegible] ގޮތުން ނުކޮށް ދޫކޮށްލުމުން ސަވާބުލިބޭ ކަންތައް ތަކެވެ. މިސާލަކަށް މީހުންމެރުން، ވައްކަން ކުރުން، ޒިނޭކުރުން، ޙަރާމްކަންތައްތަކަށް މަނާކަންތައް ތަކޭވެސް ކިޔައެވެ. އަދި އެއީ [illegible] ނުވަތަ ފާފަތަކޭވެސް ބުނެވިދާނެއެވެ.

10- މަކްރޫހު: ކަންތައްތައް ބެހިގެންވަނީ ދެބައިކަށެވެ.

(ހ) ތަޙްރީމީ މަކްރޫހު (ށ) ތަންޒީހީ މަކްރޫހު

(ހ) ތަޙްރީމީ މަކްރޫހަކީ އެކަންކަމާ ދުރުހެލިވުމަށް ދީނުގައި އަންގަވާފައިވާ ކަންތައްތަކެވެ. [illegible] [illegible] ގޮތުން އެކަން ނުކުރުމުން އެކަމަށް ސަވާބު ލިބޭނެއެވެ. އެކަން ކުރުމުން އަދާބު ލިބޭނެއެވެ. އެކަމަކު އެއީ [illegible] ޙަރާމްކަމެއް ނޫނެވެ. މިސާލަކަށް [illegible] ސުންނަތް ނަމާދު ([illegible] ސުންނަތް ނަމާދު) [illegible] ނަމާދު [illegible] ކުރުން.

(ށ) ތަންޒީހީ މަކްރޫހު: އެއީ އެކަމާ ދުރުހެލިވުމަށް ދީނުގައި

އަންގަވާފައިވާ ކަންތައް ތަކެވެ. އެކަމާ ދެކޮޅުހެދުމުން ތަފާތު ތިބޭނެއެވެ. އެކަން ކުރުމަކުން އަދާބެއްސަތެވެ. މިސާލަކަށް އަހަރެމެ ދުވަހު ބައްޗެއްވިޔާ ނުލަފާކުރުން. އެދުވަހު އާއްމު މާތްﷲއަށް ޝިރުކުކުރުމުގެ ގޯތިން ނުލަފާ ނުހިފައިދިނަމަ އާންމުކޮށް ތަފާތު ތިބޭނެއެވެ. އެކަމަކު ނުލަފާ ހިފުމަކުން އަދާބެއް ނުތިބޭނެއެވެ.

11- އަދާއަށް ކުރުން: އެއީ ދީނުގައި ކުރަން އަންގަވާފައިވާ އަޅުކަމެއް އެކަމެއްގެ ވަގުތުގައި ކުރުމެވެ. މިސާލަކަށް ރަމަޟާންމަހު ނުލަފާ ހިފުން.

12- ޤަޟާ ކުރުން: އެއީދީނުގައި ކުރަން އަންގަވާފައިވާ އަޅުކަމެއްގެ ވަގުތު ފާއިތުވިފަހުން އެކަމެއް އެހެން ވަގުތެއްގައި ކުރުމެވެ. މިސާލަކަށް ރަމަޟާންމަހު ގެއްލުނު ނުލަފާ އެހެން ވަގުތެއްގައި ހިފުން.

އުޒުރަކާއިގެން ވިޔަސް ނުހައިވިޔަސް ކުރަންޖެހިފައިވާ އަޅުކަމެއް ވަގުތުގައި ނުކުރެވިއްޖެނަމަ ޤަޟާކުރުމަކީ ވާޖިބު ކަމެކެވެ. ތަފާތަކީ އުޒުރަކާނުހައި އެކަމެއް އެވޭމުން ފާފައެއްވާމެވެ. އުޒުރަކާ ނުހައިގެން އެކަމެއް އެވޭމުން ފާފައެއް ނުވާމެވެ.

13- އިޢާދަކުރުން: އެއީ ކޮންމެވެސް އަޅުކަމެއް ދުވަހަ ފަހަރަކު ހާމަވެފައިވުމުގައި ނިޔަތް ފިއްލާފާ ކަމެއް ބާޠިލު ކުރުމަށްޓަކައި އަލުން ކުރުމެވެ. މިސާލަކަށް އެކަށައަޅާފައި ހުރި ތަންތަނުގެ ނަމާދު ކުރިޔާއަށް އެނަމާދު ޖަމާޢަތުގައި ކުރުބަހަކާއެކު އަލުން ކުރުން (އިޢާދަކުރުން) ސުންނަތެވެ. ވެގެންވެއެވެ. އެއީ ޖަމާޢަތުގެ ސަވާބު ބާޠިލު ކުރުމަށް ބޭކައެވެ.

# الطها رة

އަރަބިބަހުގައި ޠަހާރަތަކީ ސާފު ޠާހިރުކަމެވެ.

ޝަރުޢީގޮތުގައި ޠަހާރަތަކީ ހަދަޘުފިލުވުމާއި ފުދޭ ސާފުކުރުން ނުވަތަ ނަޖިހުގެ ފުދޭ ސާފުކުރުން ވަނީ ފަދައިން ކަމެއް އެކުލެވިގެންވެއެވެ. (ހަދަޘް އެކުލެވިގެންވާއި ނަޖިސް ފިޔަވައިލުމެވެ.)

ޠަހާރަތުގެ ބައިތައް:

ޠަހާރަތް ބައިސް ވާޖިބު ބައިކަށްވާއި މުސްތަޙައްބު ބައިކަށެވެ. ވާޖިބު ޠަހާރަތަކީ ހަދަޘް ފިލުވުމުން ޠާހިރުވުމަށް ލާޒިމް ކަންތައްތަކެވެ. މުސްތަޙައްބު ޠަހާރަތަކީ ފޮނި އަހުލުކުރުން ނުވަތަ ސުންނަތް ހިނދުގެއް ހިނގައިގަތުން ލާޒިމް ނުކުރައްވާކަމެވެ. ހަދަޘް އެކުލެވިގެންވާ ފެނުން ނުވަތަ ހިތާފުސުލުން ފެނުން ނުވަތަ އެއްޗިސްސެވެ. ނުވަތަ އެއްޗެހީން އަހުލުކުރެވެއެވެ.

ފެނުގެ ބައިތައް:

ޠާހިރުވެ ގޮތުގައި ހަދަޘް އެކުލެވިގެންވާއި ބޭނުން ކުރެވިދާނެ ފެން ބައިސް ހުންނަކަމެވެ.

އެއީ (1) ޤުރުއާނުން: މާތް الله ވަޙީ ކުރައްވައި: "وَيُنَزِّلُ عَلَيْكُمْ مِنَ السَّمَاءِ مَاءً لِيُطَهِّرَكُمْ بِهِ އަކާސްގެ ތެރެއިން ތިޔަބައިމީހުންގެ މައްޗަށް ތެރެއިން ތިޔަބައިމީހުން ޠާހިރު ކުރެއްވުމަށް ފައިބާ ފެނެއް ފެން ވެއްސަވައެވެ."

(2) ޙަދީޘުން: ރަސޫލުﷲ ގެފާނު ޙަދީޘް ކުރައްވައި «هُوَ الطَّهُوْرُ مَاؤُهُ وَالْحِلُّ مَيْتَتُهُ އެއީ އެތަނުގެ ފެން ޠާހިރު އެތަނުގެ މަރުވެފައިވާ ޙަލާލު ތަކެތިވެ.»

(3) އިޖުމާޢުން:

(4) ވަޅުފެން: ވަޅުފެނުގެ ތެރޭގައި ޒަމްޒަމްފެން ހިމެނެއެވެ. ނަޖިސް ފިލުވުމަށްޓަކައި ޒަމްޒަމްފެން ބޭނުންކުރުން މަކްރޫހުކަމަށް ފުޤަހާއުން ވިދާޅުވެއެވެ.

(5) ޔަނބޫފެން:

(6) ބިމުގައި ހުންނަ ޢައިނުތަކުގެފެން:

(7) ޖައްވުފިނިވުމުގެ ސަބަބުން ގައިބާފެން (اَلْبَرَدُ)

## ޠާހިރު ކުރުމުގެ ހައިސިއްޔަތުން ފެނުގެ ބައިތައް

(1) މުޠްލަޤުފެން:

މިއީ ޠަހޫރުފެނެވެ. ޠަހޫރުފެނަކީ އަމިއްލަ ޒާތުގައި ޠާހިރުވެފައި އެހެން އެއްޗެހި ޠާހިރުކޮށްދޭ އެފެންބޭނުން ކުރުން މަކްރޫހުނުވާ ފެނެވެ. ފެންހުރި ތަނެއްގައި ނުވަތަ ފެންހިގާ ލަމުގައި ހުރި ކިސޫޖު ނުވަތަ ލަނިފަދަ އެއްޗެއްގެ ސަބަބުން ތަޣައްޔަރުވީފެނަކީ މުޠްލަޤު ފެނެއްކަން ޢިލްމުވެރިން އެއްބަސް ވެއެވެ.

(2) އަވިން ހޫނުވިފެން:

ޙަދަޘް އުފުލާލުމާއި ނަޖިސް ފިލުވައިލުމުގައި އަވިން ހޫނުވިފެން ބޭނުންކުރުމަކީ މަކްރޫހު ކަމެކެވެ. އެކަމަކު އެފެން ބޭނުންކުރުން މަކްރޫހުވާނީ ވަކި ޝަރުޠުތަކަކާއި ގުޅިގެންނެވެ. އެއީ (ހ) ރަންރިހި ނޫން ވިރޭއޭތާ ކަންވާރެއްގައި ހުރެގެން ހޫނުވުން (ށ) ހޫނުގަދަ ރަށެއްގައި ހޫނުވުން (ނ) ހޫނުކޮށް ހުއްޓައި އެފެން ބޭނުންކުރުން.

މިކަމުގެ ތަފުސީލު: އަވިން ހޫނުވިފެނުން ޙަދަޘްއުފުލާލުމުގައި މަކްރޫހަ

ކަމެއްކަމަށާއި އުމަރުގެފާނުވެސް ދެކެވަޑައިގަންނަވާ ކަމަށް ޝާފިޢީގެފާނު ރިވާކުރައްވާފައި ވެއެވެ. އަދި އުކާޝާގެފާނުވެސް ވިދާޅުވެއެވެ. އެއީ ބަރަކާތްތެރި ވާރުތަ ކުރާ ކަމެއްވެސް ވެއެވެ.

ނޯޓް: ބިދްޢަތުގެ ނުވަތަ ދުރީގެ ގަސްތުވަކަރުގެ ކަންތައްތަކުގައި ހުކުމްތި ނަމަވެސް އަދި ހުކުމަކަން ގޮތުގިން ރަނގަޅަށްގައި ނުވަތަ ފިޔަރަނގަޅަށްގައި ހުކުމް ކަމުގައި ވިޔަސް އެފަދަ މަކުރަދުވަހު ނުވާނެއެވެ. އަދި ރަނގަޅު ހުކުމް އެބަ ވިދާޅުވާ ކަމަށް ވާނަމަވެސް ހުކުމްގައިވެސް ރަނގަޅަށްގައި ހުކުމް ބޭނުން ހިފައިގެން އެބަ ކަނޑައެޅުމާއި ފުޅާވަރު ކަމަށް ފެނިގެން ދަތުރުގޮތުގެ ރަނގަޅު ކަމެއްވެސް ނުވާނެއެވެ.

## (3) މުސްތަޙައްބުވުން:

އެއީ އަދިއްލަ ޝަރުޢުގައި ޖާހިލުވެ އެއްޗެއް އައްސަލާމް ޖާހިލު ކުރަން ކަމުނުދާ ފެންނެވެ. އެއީ ވަރުގަދަ ބަދަލުވެ އެއްޗެއްގެ ބަރަކާތް ބޭނުން ކުރުމަށް ފެނުނެވެ. މިކަމުގެ ދަލީލަކީ: ބަދަލުވެ އެއްޗެއްގެ ވެއްޓުމާއިގެން ފެންވިޔަ ކަން السلف الصالح ން ހަރުކާތްތެރިވެ ވަޑައި ނުގަންނަވާ ކަމެވެ. އެއީ ނަބީގެ ފެންކަމުގައި ވާނަމަ އެވަރު ފެންވިޔަ ބަކަން އެބޭކަމުން ހަރުކާތްތެރިވެ ވަޑައިގަތީއެވެ. އެއީ އެއްޗެއް އެއްޗެއް ޖާހިލުކަން ކަމުދާފެނެއް ނުންކަން އެވެސް ޖަރާބު ކަމާގައި ފެން ބަދަލުވުމުގައިވެސް އެބޭކަމުން މުސްތަޙައްބުވުން އެއްކަރައްވާފައި ދެވަނަ ވަގަރަން ބޭނުން ކުރައްވަން ނުބަދަލުވީއެވެ. މުސްތަޙައްބު ފެނުގެ ބާރުގައި ސުންނަތް ކަމަކަން ބޭނުންކުރި ފެނެއް ނުކުރަންނުއެވެ. މިސްކީނަން ސުއްނަތް ހިނގުމާއި ހިނގައިގަތުމަން ނުވަތަ ފިސާ އެއްކަރަމަން ބޭނުން ކުރުމަން ފެނުމި މުސްތަޙައްބު ފެނެއް ނުންވެ.

ފެން މުސްތަޙައްބު ފެނަށްވާނީ އެފެން ގެނަވަނުން ވަރުވުމުންނެވެ. ގެނަވަން މަތީގައި ހިގަނީ ހާދަ ހިތަކު އެއީ ޖާހިލުފެނެވެ.

ޖުނުބުވެރިއަކު ބަދަނުގައި އުނގަޅުމަތިން ބަލައިގަނެވޭނެ ގޮތަށް ތިރީގައިވާ ފަދަ ފެން ގަދަވުމުގެ ކުރިން ނިޔަތް ގަނެގަނެ ދޭ ހިނގައިގަތުން ތަނަވަސް ވާނެއެވެ.

ފިޔަވަޅުގެ ކުރިން އަރިހުގެ ތަށިގެ ނިޔަތު ފޮތުގައި ނިޔަތް ގަނެގަނެ ބަލާ ކުރިމަތީގެ ރަނގަޅު ގޮތުން ހިނގާނެގޮތް ދަނެ ވާނެއެވެ. އަގުތަކުގެ އެކަކު އަޅުއަޅުއަށް ދައްކައިދޭނެއެވެ. ވުޟޫކުރާއިރު ވުޟޫކުރުމުގެ ކުރިން ފެނުގެ ގަލަން ގައިލުމުގެ ނަމާގައިވެސް ދޯނި ދަތުރު ކޮށް ތަހާރަތާއި ގުޅިގެން ދެވޭނެ ވުޟޫކޮށްލުމުގެ ފެނަކީ ބަދަލުވެފައިވާ ދޯނީއެވެ.

# ތަޣައްޔަރުވީ ފެން

އެއީ ވަކި ނުނަޖިސްވާފަދަ ޠާހިރު އެއްޗަކާ އެކުވެ ޢާދަކާލަ ނުވަތަވެސް ނުވަތަ ބަދަލުވެފައިވާ ފެނުގެ ޙުކުމަކީ ވުޟޫކުރުމުގެ ފެނުގެ ޙުކުމެވެ.

ތަޢުލީމު ދަރިވަރުންގެ އުވަތު ޠާހިރު ތަކުރާރުން ތަޣައްޔަރު ވެވިފައިވާ ފެނުގެ ތަކުރާރުކޮށް ނުވާއެވެ. އެއީ މިހެން ކުރިއަކަށް ނުވައި ވަރަށް ފަދަ އެއްޗެއް ފެނުގެ ތަޣައްޔަރު ވެސް ފަދަ ކަމެވެ.

## (4) ނަޖިސްވެފައިވާ ފެން:

ނަޖިސްވުމުގެ ގޮތުން ފެނުގެ ބައިގެން ވަކި ދެބައިކަށެވެ. އެއީ ދެއްކުމަކަށްވުރެ މަދުފެނާއި ދެއްކުމަށްވުރެ ގިނަ ފެނެވެ. ދެއްކުމަށްވުރެ މަދު ފެނުގެ ތެރެއަށް ކިޔަނުގެ ކުރެހުމެއްވެސް އަޅުކަމަކުން ނަޖިހެއް އެޅުމާއެކު އެ ފެން ނަޖިސްވާނެއެވެ.

މިކަމުގެ ދަލީލަކީ ރަސޫލުﷲ ގެ ކިބައިން ވާރިދުވެފައިވާ ޙަދީޘެވެ.

((إِذَاا سْتَيْقَظَ أَحَدُكُمْ مِنْ نَوْمِه فَلَايَغْمِسْ يَدَهُ فِي الْإِنَاءِ حَتَّى
يَغْسِلَهَا فَإِنَّهُ لَايَدْرِي أَيْنَ بَاتَتْ يَدُهُ ތިޔަބައިމީހުންގެ ތެރެއިން މީހަކު ނިދިން
ތެދުވެއްޖެ އަތް ތަށިމަތީގެ ކުރިން ފެނުގެ ކަންވާރަށް ތެރެއިން އަތް

ނުވަންބާނެވެ. އެހެނީ ނިދާފައި އޮތް މީހާއަށް އޭނާގެ އަތްއޮތީ ކޮންތަނެއްގައިކަމެއް ނޭނގޭނެއެވެ.))

ދެޤުއްލަ ހަމައަން ހުރި ނުވަތަ އެއަށްވުރެ ގިނަ ފެން ނަޖިސްވާހީ ނަޖިހެއް އެޅިގެން ފެނުގެ ކުލަ ނުވަތަވަސް ތަފާތެއް ނުވުމުންނެވެ. ޙަދީޘުގައި إذَا بَلَغَ الْمَاءُ قُلَّتَيْنِ لَمْ يَحْمِلِ الْخَبَثَ - މި ބަސްފުޅުން ބަޔާން ކުރެއްވިގޮތުގައި ދެޤުއްލަ ހަމަވެގެންވާ ފެން ނަޖިހެއް ނުވާނެއެވެ. އަދި އެފެނުގެ ތެރެއަށް ނަޖިހެއް އެޅުމުން ފެނުގެ ކުލަ ނުވަތަވަސް ނުވަތަ ރަހަ ތަފާތު ނުވާ ހިނދެއްގައެވެ.

ދެ ޤުއްލަ ހަމަވެފައިވާ [illegible] [illegible] ފެން [illegible] ނަޖިހެއް ވެއްޓުމުން އެފެން ނަޖިސްވާނީ ތަފާތުވިޔަސް ނުވިޔަސްއެވެ.

ފެނުގެ [illegible] ބައެއް މުސްތަޢުމަލު ފެނާއިވާނަމަ މުސްތަޢުމަލު ފެނާއިވާ ބައިގެ ބޮޑުވަނީ ހުރި ނަޖިހާއިގެ ބޮޑުމިނެވެ. މުސްތަޢުމަލުނުވާ ބައި ދެޤުއްލައަށްވުރެ މަދުނުވާނަމަ އެބައި ޠާހިރު ވާނެއެވެ.

މުސްތަޢުމަލު ފެނާއިވާ ފެން ގިނަކުރުމުގެ ސަބަބުން ނުވަތަ އެއަށް އިތުރުފެން އެޅުމުގެ ސަބަބުން މުސްތަޢުމަލުކަން ފިލައިގެން ހިގައްޖެނަމަ އެ ޠާހިރު ވާނެއެވެ. އަދި [illegible] ނުވަތަ މުޠަހްހިރުކުރުވާ [illegible] އަޅައިގެން އެ ޠާހިރެއް ނުވާނެއެވެ.

ދެޤުއްލަޔަކީ ކޮބާ:

ދެޤުއްލައިގެ މިންވަރަކީ ބަޣްދާދުގެ ރާތަލުން 500 ރާތަލެވެ. ވަޒަންކުރާއިރު ވަށް ވަޅެއްނަމަ ވަޅުގެ ފުޅާމިނުގައި (ނުވަތަ ދިގު ހުރަހުގައި) 18 އިންޗި ވަޅުގެ ފެންގަނޑުގެ ފުންމިނުގައި 45 އިންޗިހުރި ވަޅަކީ ދެޤުއްލަ ހަމަވެފައިވާ ވަޅެކެވެ. ހަތަރެސްކަން ހަމަވަޅެއް ނަމަ ފުންމިނާއި ފުޅާމިނާއި ދިގުމިނުގައި 22.5 އިންޗި ހުންނަންވާނެއެވެ. އަދި 186.9 ލީޓަރެވެ. 14.12 ގެލަނެވެ. 410.8 ރާތަލެވެ.

# ރަންރިހީގެ ކަންވާރު

ރަންރިހިން ހަދާފައިވާ ކަންވާރުއް ބޭނުންކުރުމަކީ ހުއްދަކަމެއް ނުވާނެ.
ދެކުނީ رسول الله صلى الله عليه وسلم ބަޔާނުފުޅު ކުރައްވައިފި «لاَتَشْرَبُوا فِي آنِيَةِ الذَهَبِ وَالْفِضَةِ ولاَتَأْكُلُوْا فِي صِحَا فِهَا - متفق عليه. މިހަދީޘްގައި ރަންރިހީގެ ކަންވާރުގައި ނުބޮނެވެ. އަދި އެއިން ހަދާފައިވާ ތަށިތަކުގައި ނުކައެވެ.» ކުޑަކުއްޖަކަށް އެފަދަ ކަންވާރުގައި ކާންދިނުމާއި ބޯންދިނުންވެސް ހަރާމްވާނެއެވެ. ދަރިވަރުން ކިޔަވާނެ ފޮތްތައް އިސްކޫލަކަށް ވަކިކުރާ ރާކަށް ... ސަމުގާ ފަދަ ގެތެރޭގައި ރަންރިހިން ހަދައި ފައިވާ އަތްކަތަލާގެ ބޭނުން ކުރުން ހަރާމްވެއެވެ. ހަމަ މިފަދައިން ރިހީގެ ކަންވާރުގެ ކުރާ ވެސް ބޭނުން ހަރާމްވެއެވެ.

އެފަދަ ތަކެތި ބޭނުން ކުރުން ހަރާމްވާ ގޮތަށް ބޭނުންތަކެއް ހަރާމްވެއެވެ.

ރަންރިހީން އެހެން ޖާގަކަށް ކަންވާރު ބޭނުން ކުރުން ހުއްދަ ވެއެވެ. ރަންރިހީން ކަންވާރު (މިސާލަކަށް ޚަލި ކަންވާރު) ރަނުން ނުވަތަ ރިހިން ގިރާޒު ކުރުމަށްފަހު އަލިފާނުން ހުރައްޖެހުން އޮޅިން އަހުރެއް (މިރާޖެން) ފާޚުލުފާނަކަ އެކަންވާރު ބޭނުން ހުއްދަވާނެއެވެ. ރަންރިހީގެ ކަންވާރު (ޚާލިފާތަ) އެހެން މައްދަނަކުން މިރާޖު ކުރުމަކަށްފަހު އަލިފާނުން ހުރައްޖެހުން އޮޅިން އަހުރެއް ފާޚުލުފާނަކަ އެކަންވާރު ބޭނުން ހުއްދަވާނެއެވެ. ގޮތްގޮތް ފާޚުލުފާނަކަ ތަންތަނުގައި ފަށުން ނުތަކަ ރިހިން މިރާޖު ކުރުމަށް ބަރާބަރު ކަމެއްނުވެ.

ހާޖަތްލާ ޖަބަލުޖެހުނި މަޅުޖެހުނި ގާތަކުރާގެ މުޞީބާތެއް ފަދަ އަފާތް އެއްކަ ބޭނުންކުރުން ހުއްދަވެއެވެ.

ޕަނިކޮހު ކަމަކަންޖެހި ކަންވާރުގައި ރިހިން މަޖާޖުކުރުމަކު ބަރާބަރު ކަމެއްވެ. ބޭނުންކޮހު ކަމަކަންޖެހި ބޭނުންވާ މިންވަރަކުން މަޖާޖު ޚުރުމަކު

ހުއްދަކަމެކެވެ.

ދަރުން ކަންފާރުއްގައި ގަސްޓުލުމަކީ ހުއްދަކަމެއް ނޫނެވެ. ކަންފާރުފަދަ އެއްޗެހިގައި ދަރުންދިރުން މަލަމު ކުރުމުގެ ބޭނުމަކީ ގަޓުލުމުގެ ބުނެވެ.

ބުރިފުދައިވާ ސާފުމާއި ބުރިފުދައިވާ އިގިއްޔާއި ފުއްޖެދައިވާ ދަތްޗޭހުދުގައި ދަހާއި ރިހި ބޭނުންކުރުން ހުއްދައެވެ. ފިރިހެނުން ގެންގުޅޭ ހަތިލު ރިހިން ގިރިޖެހުނުމާއި އަންހެނުން ގެންގުޅޭ ހަތިލު ރިހިން ރަނުން ދަރިން ގިރިޖެހުނުން ހުއްދައެވެ.

ދަރުނާއި ރިހިން ޗިލިފުދައިވާ ހަތިލު ގެންފުލުމުގައި ގޮތިނީސް ހަބަހައެވެ.

ރިހިގެ އަނގޮޓިއައްގެ މިންވަރު ފިރިހެނުންނަށް ގަދަވާގެ ގޮތުގައި ހުއްދައެވެ. ސުވައްނަޕް ފުގެންވަލި ޖިއަނގޮޓި ކަމަށްވާ ކަރާއިގިލިގައި އެޅުމެވެ. ޖިއަނގޮޓީގެ ބޮޑުމިން ވަނދިޖަސް އެވަރު އެއްމިސްކަލްގެ އަދަދާއި ޖިންވަރަށެވެ. ދަރުގެ އެއްވަސް ގަނޑަވެއް ފިރިހެނުންނަށް ހުއްދަ ފެންވަރުފައެވެ. އެކަމަކު އޭގެ އަންހެނުންނަށް ހުއްދަ އެއްޗެކެވެ.

## ކާފިރުން ގެންގުޅޭ ކަންފާރު

އަސްލު ޔަހޫދީން (އަހުލުކިތާބުންނާއި ނަޞާރާއިން) ގެންގުޅޭ ކަންފާރުގެ ބޭނުން ކުރުން ހުއްދައެވެ. މުޝްރިކުން ގެންގުޅޭ ކަންފާރަކީ (ނަޖިސްވެ އަޅައިގަތުން) އަޅުކަން ކުރުމަށް ގެންގުޅޭ ކަންފާރަކަށް ނުވާނަމަ އޭގެ ބޭނުންކުރުން ހުއްދައެވެ. އެއީ ޔަހޫދީ ނަސްރާނީ މުޝްރިކު ނަމަކަސް ޔަހޫ މުޝްރިކުގެ އަންހެނުންގެ ކަންފާރަކުން ފުނޑު ކަރައްވާފައި ވާތީއެވެ.

# ދަތްއުނގުޅުން

ހުރިހާ ވަގުތެއްގައިވެސް ދަތް އުނގުޅުމަކީ ސުންނަތެއް ވެގެންވާ ކަމެކެވެ. ވުޟޫކުރުން އެބުދުކަށްވަރު ހަދީޘާއަން ދަތްއުނގުޅުން މަތިވެރިކަމުން ސިވާކުގެ މަތިވެރިކަމާއި މަސްހުނިކަމުގެ ވަރު. އަދި ހަދީޘާގެ އަނގައިގެވަސް މަތީﷲ ގެ ރަސޫލުﷲގެ ޤަވުލުގެ ސުންނަތް ވެސް ބިކެހިވެރިކަމަށް ވާތީ ދަތްއުނގުޅުމާ ރަސޫލުﷲ ގެ ސިފަ ރިވާވެފައި ވާކަމެވެ. ސުނަތްތަކުން ދަތްއުނގުޅުން ވިކަމުގެ ބޭނުމަކީ ނަމާދެވެ.

ދަތްއުނގުޅާއިރު ދަތްއުނގުޅުން ސުންނަތް ވެގެންވަނީ ދަތްދަތް ހުރަސްކޮށްނެވެ. އެވާރުވުމަށް ބޭރުތެރެ ކޮށްވެސް އެއްކޮށްނެވެ. ރަސޫލުﷲ ގެ ޙަދީޘް ކުރައްވަނީ «إِذَا اسْتَكْتُم فَا سْتَاكُوا عَرْضًا - رواه أبو داود. މިޙަދީޘްގެ މާނަ ދަތް އުނގުޅާއިރު ދަތްދަތް ހުރަސްކޮށް ދަތްއުނގުޅާށެވެ.» ދަތުގެ ޢާމު އަޅުތަކުރުމަކަށް ހީވާގޮތް ކުރިޔާ ކޮށްގެ އެއްކަމަކުން ދަތް އުގުޅުން ސުންނަތް ބާރުގެ ވާތީއެވެ. ހުސްއިނގިލިން ދަތް އުނގުޅައިގެން ސުންނަތް ބާރުގެއް ނުވާތީއެވެ. ސުންނަތްގެ ތެރޭ ކަމަށް ދަތް އުނގުޅުމެވެ.

ދަތްއުނގުޅުން މިންގަނޑުގައި ސުންނަތް ކަމަށް ގަދަވެގެންވެއެވެ.

(1) ނިކައިނޑުގެ ހުރުމުގެ ސަބަބުން ނޭވާގެ ވާހަކަ ނުދައްކާ ހުރުމުގެ ސަބަބުން ނޭވާގެ އެސްވެސް ސަބަބަކާހުރި އަނގަ ތަގައްޔަރުވުން (2) ނިދިން ތެދުވުން (3) ނަމާދު ކުރަން ބޭނުންވުން އަދި ކުރުނަމާދު ކުރުމުގެ ކުރިއިރުސް، ސުންނަތް ނަމާދުއް ކުރުމުގެ ކުރިއިރުސް ވަކިން ސުންނަތް ނަމާދުއް ކުރުމުގެ ކުރިއިރުސް ވަކިވާއަށް ސުނަތެވެ. رسول الله صلى الله عليه وسلم ބަޔާންކޮށްދެއްވާފައިވަނީ «لَوْلاَ أَنْ أَشُقَّ عَلَى أُمَّتِي لأَمَرْتُهُمْ بِالسِّوَاكِ عِنْدَ كُلِّ صَلاَةٍ މިމަސަލައާގައި ތަނުގެ އުއްމަތަށް ބުރަކަމެއް ނުވާނަމަ ކޮންމެ ނަމާދަކަށްޓަކައި ދަތްއުނގުޅުމަށް މިމަސަލައާގައި އަމުރުކުރައްވައިފީމެވެ. - متفق عليه -»

# ނަޖިސްތަކެތި

ނަޖިސްތަކެތީގެ މާނައަކީ ކޮންމެ ހަޑި އެއްޗެކެވެ. ޝަރީޢަތުގައި ނަޖިހަކީ އެއްޗަކާ އެކު ނަމާދު ޞައްޙަނުވާ ކޮންމެ ހަޑި އެއްޗެކެވެ.

ނަޖިސްތަކެތި ބަހިގެންވަނީ ތިންބަޔަކަށެވެ.

(1) ނަޖިސްކަމުން ގަދަވެގެންވާ ނަޖިސް: އެއީ ކުއްތާއާއި އޫރާއި އެދޭތިން ކުރެ އެއްޗެއް އެހެންޖަނަވާރަކާ ގުޅިގެން ލިބޭ ދަރިންނެވެ.

(2) ނަޖިސްކަމުން މެދުވެގެންވާ ނަޖިސް: އެއީ ކުއްދަން ބަޔައި ހިކުދޫން އެހެން އެއްޗެއް ބޯނނުނުބާ ދިއައެކި ނުވާ ފިރިހެންކުއްޖާގެ ކުޑަ ގިނައެއްވެ.

(3) ނަޖިސްކަމުން ލުއިމިންވެގެންވާ ނަޖިސް: އެއީ ކިރުބޯކަމެއް ފިޔަވާ އެހެން ކާނާ ބޯނުވާ ކުއްޖެއްގެ ނަޖިހެވެ.

## ދީނީ މިންވަރުގެ ނަޖިސް

(1) ވަސްކުރުން ބަޔާނުވެ ބައިވާނަކަން ވިޔަސް ނުވަތަ ނުވިޔަސް ކޮންމެ ބައިވާނެއްގެ ދެފައިވެސް ނަޖިސް އެއްޗެކެވެ. އެހެނީ ރަސޫލުﷲ ގެފާނަށް "މިސްކީނާ ކުރުއްވުމަން ޖަހައި ދެގަބުރުގާއި ހުރި ކުރި ފާއްދައް އަދުވުމުން ދެ ގަބުރުވެ ބާއްވާފައި ގަބުރުގައި ގެންދަން ވިދާޅުވިއެވެ. އަދި އެކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވިއެވެ. އެއީ ނަޖިހުގެ." ކަންތައްގެ ތެރޭގެ ދެބޮޑުނުވަތަ ދެމީހުގެ ވަހަކަތަ ބައްދަލުން ރަސޫލުﷲ ގެފާނު ވިދާޅުވި ވަޙީވެސް «أمّا أحدُ هما وكانَ لاَ يَسْتَبْرِئُ مِنَ البوْلِ - رواه مسلم - ވަރަށް ރަނގަޅެވެ. އޭގެ ތެރެއިން އެކަކީ ކުޑަކުޑިން ރައްކާތެރިނުވި ބުނު އެހެން ދިޔައެވެ.» ޙާދިޘް އެއްޗެއް ނުވަތަ ނަޖިހުން ބޭސްކުރުމަ ކުރިން ހޯދަބަނދުވެއެވެ. އެކަމަކު ބޭހުގެ ބާވަތް ގޮތުން އެކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވެފައި ވެސް «لَمْ يَجْعَلِ اللّهُ شِفَاءَ أُمّتِي فِيمَا حَرّم اللّهُ عَلَيْهَا ﷺ

މިއުއްމަތަށް ބަރަކާތް ކުރެއްވި އެއްޗެއްސައި މިއުއްމަތަށް ޝިފާއެއް ހައްދަވައި ފައެއް ނުވެއެވެ.»

(2) މަޝްހޫރު: އެއީ ކުރިމަތީ ޞަޙާބުން ނަކުލުކުރަން ކުރަމުންދާ ހުރިހާ ފެންނަކަމެވެ.

(3) ފަތްހޫރު: އެއީ ކުރިމަތީ ޞަޙާބުން ނަކުލުކުރަން ހަމަކުރަމުގެ އަޑަފެންނަކަމެވެ. ހިފުން ގިނަފަރާތަކުން ނަކުލުކުރަނީ ހިސާބަށްވުރެ ބަދު އެއްޗެއް އަތުޖެހުމުގެ ސަބަބުންނެވެ.

ކުރިމަތީފަރާތުން ނަކުލުކުރަ ހިމައްޔާ ހަދީޘްތަކުގެ އެއްޗެކެވެ.

## މުތަވާތިރު ހަދީޘާއި އާޙާދު ހަދީޘް

މުތަވާތިރު ހަދީޘަކީ ވަރަށް ގިނަބައެއް ކުރަމުންދާ ނަގުލު ހަދީޘެވެ. މިބާވަތުގެ ހަދީޘް ހަމަޔަޤީނުންވެސް ބާރުގަދަ ދަލީލެކެވެ. އާޙާދު ހަދީޘަކީ ތިންބަޔަކަށް ފެންނަން ނުވާ ހަދީޘެވެ. މިބާވަތުގެ ހަދީޘް ދެގޮތަކަށް ބެހެއެވެ. އެއީ ޞައްޙަ ހަދީޘާއި ޟަޢީފު ހަދީޘްތަކެވެ. ޢިލްމުވެރިން ބަލައިގަންނަ ހަދީޘް އެއީ ދެބާވަތުގެ ހަދީޘެވެ.

ދީނުގައި އަސްލުގެ ގޮތުގައި ބަލާނީ ހަދީޘުގެ ސަނަދާއި މަތުނެވެ. ދީނުގައި އަސްލުގެ ގޮތުގައި ބަލާނީ ހަދީޘުގެ ސަނަދާއި މަތުނެވެ. ދީނުގައި ބަލާގޮތުން ކުރިމަތިކުރާ ދަލީލުގެ ގޮތުގައި ޤަބޫލުކުރެވެނީ ސަނަދު ރަނގަޅު ހަދީޘެވެ.

ދީނުގައި ބަލާނީ ސަނަދުގެ ގޮތުންނެވެ. ސަނަދު ރަނގަޅު ހަދީޘްތަކަކީ ޞައްޙަ ހަދީޘެވެ. އެހެންވީމާ ޞައްޙަ ހަދީޘް އެކަނި ބަލައިގަނެވެއެވެ.

# ނަޖިސް އެއްޗެއް ތާހިރުކުރުން

ނަޖިސްތަކެތީގެ ތެރެއިން ތާހިރުކުރެވޭނީ ހަމައެކަނި ދެބާވަތެކެވެ.

(1) މުދަތަކެތީގެ ހަން ދިބާޣު ކުރުމުން ތާހިރު ވާނެއެވެ.

(2) ބަނގުރާ އަމިއްލައަށްހުރެ ރާ ހުތަށްވުމުން ތާހިރުވާނެއެވެ.

## ނަޖިސްކަން ގަދަ ނަޖިހުން ނަޖިސްވެފައިވާ އެއްޗެއް ތާހިރުކުރުން

ކުއްތާއާއި އޫރާއި އެދެބައިން ކުރެ އެއްޗެއް ޖަނަވާރަކާ ގުޅިގެން ލިބޭއިރު އެއްޗެއްގައި ނުވަތަ ހަށިގަނޑުގައި ނުވަތަ ފޭރާމުގައި ތެތްކަމާއެކު ޖެހިއްޖެނަމަ އެއެއްޗެއް ތާހިރު ކުރެވޭނީ ހަތްފަހަރު ދޮވެގެންނެވެ. މީގެ ތެރެއިން އެއްފަހަރު ދޮންނަންވާނީ ހިރަފުސް ހުރި ފެނުން ކޮށްގެންނެވެ.

## ނަޖިސްކަން ލުއިވެގެންވާ ނަޖިހުން ނަޖިސްވާ އެއްޗެއް ތާހިރުކުރުން

ދެއަހަރު ނުފުރާ ކިރުނޫން އެހެން އެއްޗެއް ކެއުމުގެ ގޮތުގައި ބޭނުންނުކުރާ ކުޑަފިރިހެން ކުއްޖާގެ ކުޑަކުއްޔަކީ ލުއިވެގެންވާ ނަޖިހެކެވެ. އެފަދަ ކުއްޖަކު ކުޑަކުރު ހިފައްޖެނަމަ އެތަން ތާހިރުކުރުމަށްޓަކައި ފެންފޮދެއް އެތަނުގެ މައްޗަށް ފިއްސާލުމުން ފުދޭނެއެވެ. އެއީ އުއްމު ޤައިސްގެ ދަރިކަލުން ނަބިއްޔާރަސޫލާގެ މުބާރަކު ކޮލީގައި ބައިންދަވާފައި އިންދާ ކުޑަކުރުމުން އެކަލޭގެފާނު މިގޮތަށް ބަލަމުކުރައްވާފައި ވާތީއެވެ. ފިރިހެންކުއްޖާ އާއި އަންހެން ކުއްޖާ ދެމެދުގައި ތަފާތެވެ.

ނަޖިސްތަކަށް ދޭނު މިންވަރުގެ ނަޖިސްހަލުން ނަޖިސްފިލުވާ އެއްޗެއް
ޖާރީކުރުން

މިދަރުބާރު ފިޔަވާ އެހެން ހުރިހާ ބާވަތްތަކެއްގެ ނަޖިސްތަކީން ޖާރީކުރުމަށް
ބޭނުން ކުރަނީ ކުޑަކުޑައިގެ ފިޔަލީ ގޮނޑޮވަކުން ޖާރީކުރިޔަސް ދޯވުމަށް
ފުދޭނެއެވެ. ކަރަ ނުފިލާ ހުރުއްޖެނަމަ އަމަށުދ ޖާރީކުރު ނުވާނެއެވެ. ކުޑައެކަނި
ނުވަތަ ވަސްއެކަނި ހުއްޓެވެ އެންމެ ކަރަދުވާ ނުއެވެ. އެކަމަކު ކުޑަކުޑައިވަސް
އެއްކަނި ހުރުއްޖެނަމަ ޖާރީކުރު ނުވާނެއެވެ.

އަދުވެރިވި ނަޖިސް

ނަޖިސްތަކީގެ ތެރެއިން މިއަންނަ ތަކެތި އަދި ފެދެން ފާއެވެ.

(1) އެ އެއްޗެއްގެ އެތެރެ ހަރުގައި އާހަރާރެތަން ލާ ނުހުންނަ
ދިރޭއެއްޗެހިގެ މުގަ ތަކެތި މިސާލަކަން ފަހި، ފާބުރު، އުކުނު، ސާއްލި މިފަދަ
އެއްޗެއް ދިޔާ އެއްޗަކަށް ފައްބަމުން އެ އެއްޗެއް ނަޖިހެއް ނުވާނެއެވެ. އެކަމަކު
ގަސްތުގައި އެއިން އެއްޗެއް މަރާފައި އަލައިލިނަމަ އެއެއްޗެއް ނަޖިސް ވާނެއެވެ.

(2) ޖަލަން ނުފެންނަވަރުގެ ކުދިކުދި ނަޖިސް ކޮޅުކޮޅު މިސާލަކަން
ފެއްސެއްގެ ފައިގައި ހަރުލާފައި ހުންނަ ނަޖިސް.

(3) މަސް ނުވަތަ ކަނޑުގައި ހުންނަލާ

(4) މަސްފިރިންގެ ހެދުމުގައި ޖެހޭ ލޭގެ މަދު މިންވަރު

(5) މަގުމަތީގައި ހިނގާބިނގާ އުޅޭއިރު ހެދުމުގައި ނުވަތަ ގައިގައި އުމުގާ
ކިރާގެ ކަލަސް ފަދަ ތަކެތި

(6) ކުޑަކުއްޖާ ގެންގުޅޭ ދިރު (މައިމީހާގެ) ގައިގައި ޖެހޭ އެކުއްޖާގެ
ކުޑަފިޔާގެ މަދުމިންވަރު

(7) ގައި ގައި ހަމަ ބިހި ފުރިހި ފަދަ ތަކެތި އަމިއްލަ އަށް ތެއްލިގެން
ނުވަތަ ފަގައިގެންގޮސް ގެން ނުކުތް ގައި ގައި އުމުގާ މަދު ޚާއްޞަކޮށް ދާސް
ފަދަ ތަކެތި (އެހެން ތަނަކަށް ނުފެއިބާ އެ ނުކުތް ތަނުގައި ހުރިނަމަ)

## ދިބާގު ކުރުން

މުރުދާރުތަކުގެ ހަން ދިބާގު ކުރުމުން ޠާހިރުވާނެއެވެ. ދިބާގު ކުރުމަކީ ހަންގަނޑުގައި ހުންނަ ކުނިކުނި މަސްކޮޅުކޮޅާއި ލޭކޮޅުކޮޅާއި ސަރުބިކޮޅުކޮޅު ފަދަ ތަކެތި ނަގާ އެއިން ކުނިވަސް ފިލުވުމެވެ. ދިބާގު ކުރުމުން ހަމަ ފެނަށް ލުމުން އަލުން ކުނިވަސް ނުދުވާވަރަށް ކުނިވަސް ފިލުވުމުންނެވެ. ދިބާގު ކުރުމަށްޓަކައި އަންނާރު ތޮށިފަދަ ތޫނު އެއްޗެއް ބޭނުން ކުރެވިދާނެ، ކޮތަރުގައި ފަދަ ނަޖިސް އެއްޗެއް ބޭނުން ކުރިއަސް އެންމެ ރަނގަޅެވެ. އެހެނަސް އަވީގައި ބަހައްޓައިގެން ނުވަތަ ފަސްގަނޑު ތިރީގައި ވަޅުލައިގެން ދިބާގެއް ނުކުރެވޭނެއެވެ. ރަސޫލުﷲ ގެފާނު ބަޔާން ކުރައްވަނީ أيما إهاب دبغ فقد طهر - رواه مسلم - "ދިބާގުކުރުމުން ކޮންމެ ހަމެއް ޠާހިރު އެއްޗެކެވެ." ދިބާގު ކުރުމުން އެއީގެ ބުނުމަކީ ނަޖިސް ވެފައިވާ އެއީގެ ބުނުމެވެ. ވީމާ ދިބާގު ކުރުމުން އެއްގަމުގެ އަނބުރާގެން ނަޖިހަކީ ޚަމައިގެން ނަމާދު ކުރުވާނީ އެއްއެއްގެ ދޮވެ ޠާހިރު ކުރުމަށް ފެނުގައެވެ. އެހެނަސް އެއީ ދުވުމުގެ ކުރިން ވިއްކުން ހުއްދަވާނެއެވެ. ބަލުއްކުރާއި އެދިޔުން ކުރު އެއްގެއް އެހެން ޖަނަވާރާ ގުޅިގެން ދިރޭ ޖަނަވާރުގެ ހަން ދިބާގު ކުރުމަކުން ޠާހިރެއް ނުވާނެއެވެ. މުރުދާރުގެ ކަށިކަނޑާއި ދަޅާ ސިފައްސާއި ކަންބަލި ނަޖިސް އެއްޗެއްސެވެ. އެހެނީ މާތްﷲ ވަޙީ ކުރައްވަނީ «حُرِمَتْ عَلَيْكُمُ الْمَيْتَةُ ތިޔަބައިމީހުންގެ މައްޗަށް މުރުދާރު ޙަރާމް ކުރެއްވި ގެންވެއެވެ.»

މުރުދާރުގައި ސަބަބުއިގެމުން ކަލިމުޑުއް ކަމަން ނުރުޅުވާ ފަދަ ކަމެއް ނުވާ އޭގެ ފުރާނަ ދުއްވާލައި ފައިވާ ކޮންމެ އެއްޗެކެވެ. ވީމާ މަސްކައުން ބަޔާލުތުން އެއްޗެއް ކަލިހި ކަމުގައިވިއަސް އެއީ މުޑަ އެއްޗެކެވެ. ހަމަ އެފަދައިން މަސްކައުން ހުއްދަ އެއްޗެއް މަސްކައުއިދިޔުން ހުއްދަނުން ގޮތަކަން (ބިސްމިﷲ ކަނަންޖެ ދިގުގެން) ނުވަތަ ކަތިލުން ހުއްދަނުން ބިހަތް (ބިސްމިﷲ ކިޔާފައި) ކަތިލައިފި ނަމަ އެއީ މުޑަ އެއްޗެކެވެ. ދިރިއުޅޭ އެއްޗަކުން ވަކި ކޮށްލާ ބައިބައިގެ ޙުކުމަކީ އޭގެ މުރުދާރުގެ ޙުކުމެވެ. އޭގެ މުރުދާރުތަކުގެ ހުރިހާ ބައި އެއިން ވަކިކޮށްލުމުން

އެއްޗެއް ޠާހިރު ވާނެއެވެ. އެއީ މަރުވުމުން ނަޖިސް ނަމަ އެއިން ވަކިކޮށްލެވުނު
އެއްޗެއް ނަޖިސް ވާނެއެވެ. ރަސޫލުﷲ ގެފާނު ހަދީޘް ކުރައްވާފައިވޭ «مَاقُطِعَ مِنْ
حَيٍّ فَهُوَ كَمَيْتَتِهِ - رواه الحاكم - ދިރިއުޅޭ އެއްޗަކުން ކަޑާލެވުނު އެއްޗަކީ
އެއީ މަރުވެފައިވާ އެއްޗާ އެއްފަދަ އެއްޗެކެވެ.» މިއިން އިސްތިސްނާ ވެގެންވަނީ ހަލާލު
ޖަނަވާރުގެ އިސްތަށިގަނޑާއި ފަށުގަނޑުން ބަޔާނު އެއްޗެހީގެ ކަމުގައިވެއެވެ. ހަލާލު
ޖަނަވާރުގެ ކަށިން ނުވަތަ ދުނބުރިކޮށްލުމަށްފަހު ބައި ހިއްސާ ދިރިހުރި ބިހާ ކަނޑައި
ވަކިކުރުމާ ބާރުބަލައިފާ ބޭރުކުރެވޭ އެއްޗަކީ ޠާހިރު އެއްޗެކެވެ. ވަސްކަމުން ބާރުބާރު އެއްޗެހީގެ
ކަރުދާ ބޭރުކުރަން އެޅުމަށް ފާއިދާ ހުރި ހަދީޘުން ސާބިތުވެއެވެ. «وَمِنْ أَصْوَافِهَا وَأَوْبَارِهَا
وَأَشْعَارِهَا أَثَاثًا وَمَتَاعًا إِلَى حِينٍ» އެއްޗެހީގެ ކަރުދާނުކުރުމަށް ފަރާތްކުރުމުން
އިސްތިޢުމާލު ކުރުމަށް ހުއްދަވާނެ ކަމުގައި ބަޔާން ވެފައިވޭ ކަންތައް ހުދު ޠާހިރުކަމުގެ
ހަމަ އުސޫލުން ޖެހިއެވެ.» ދެއްޗާ ދަތި ޖަނަވާރުން ދިރުމެއްގެން ދެއްޕަ ތަރުކާއި
ނުވަތަ ދަތި އެއްޗެއްސާއި ބޭރުކުރި އެއްޗެއްސެވެ. ކަނޑުމަސްދަރި ޖަނަވާރުގެ ކަމެކީ
މަރުވެފައިވާ ބޭރުކުރާއެއްޗެކެވެ. ހަދިޔާގެ ކުރައްވާ ޚާއްސަ ދަރިވަރުން ހުރުމަތާއި
ބޭރުކުރި އެއްޗެކެވެ. ރަސޫލުﷲ ގެ ބަސްފުޅު ކުރައްވާފައިވޭ «أُحِلَّتْ لَنَا مَيْتَتَانِ
وَدَمَانِ: السَّمَكُ وَالْجَرَادُ وَالْكَبِدُ وَالطِّحَالُ ހަމަހަމަ ނަސްނަން މަރުވެފައިވާ
ދެމަސްދަރިއާ ދެލޭ ދެބައިދޭ ބަލާކުރުން ދެއްވިއެވެ. ކަނޑުމަސްދަރި ކަން ތަރުކާރި
ޖަނަވާރު ކަނޑުވައިވެ.»

ޝަރުޢީގޮތުން ދެއީ ނަޖިސް އެއްޗެއްކަން ނޭނގޭވާ ފުރާނަނެތް ކޮންމެ އެއްޗަކީ ޠާހިރު އެއްޗެކެވެ. ހަމައެފަދައިން ކުއްތާއާއި އޫރާއި އެދެތިން ކުރި އެއްޗެއް އެކުން ޖަނަވާރަކާ ގުޅިގެން ދަރި ލިބުމާ އެކުން ހުރިހާ ޖަނަވާރެއް ޠާހިރެވެ. ޖަނަވާރުންގެ އެތެރެހަށީގެ ހަރަކާތުގެ ބަދަލުވެގެން އުފެދޭ ހުރިހާ އެއްޗެއް ނަޖިހެވެ. މިސާލަކަށް ގޮހާއި ދަރާއި ހަމަވިލާއި ޖަނަވާރުގެ ނަޖިހާއި ބޮޑުނަޖިސް ފަދަ އެއްޗެހި ނަޖިހެވެ. ނަމަވެސް އެދަރިފަދަ އެކުވެގެން ދިޔަ އެއްޗެއް ޠާހިރު އެއްޗެކެވެ. ކުއްތާއާއި އޫރާއިން ކުރި އެއްޗެއް އެކުން ޖަނަވާރަކާ ދިރޭ ދަރިފަދަ ހުރިހާ ޖަނަވާރެއްގެ ގަނޑަކީ ޠާހިރު އެއްޗެކެވެ. ގަސްކެއުން ބަރުމަލާއި އެއްޗެހީގެ ކިރު ނަޖިސް އެއްޗެކެވެ. އެފަދައިން އެދަރިގެ ދިރިހާގެ ކިރު ޠާހިރު އެއްޗެކެވެ. ޠާހިރު ޖަނަވާރުގެ ކުރުނަދާއި ކުޑައި ދިރިކި ޠާހިރު އެއްޗެއްސެވެ.

# އިސްތިންޖާކުރުން

އިސްތިންޖާ ކުރުމުގެ މާނައަކީ: ކުޑަކުދި ނަޖިހަ މާގުޑިދި ނުކުތުމަށްފަހު ދެމަގުއިވާ ނަޖިސްފިލުވައި ދުވުން. އިސްތިންޖާ ކުރުމަކީ ވާޖިބުކަމެކެވެ.

## އިސްތިންޖާކުރެވޭ ތަކެތި

އިސްތިންޖާ ކުރެވޭނީ ފެންގަދު ފެނުންނާއި ހިލައިން (ނަޖިސް ގަދުން ނަޖިސް ޠާހިރު ކުރާ އެއްޗަކުންނެވެ. އެއްވެސް ބަޔަކާނުއްގެ ކަރިން އިސްތިންޖާ ކުރުން ހުއްދަވެއް ނުވާނެއެވެ.) އިސްތިންޖާ ކުރުމަށް އެންމެ ރަނގަޅުވާނީ ހިލައިން ނަޖިސް ގަދުން ސާފުކުރުމަށްފަހު ފެނުން ދޮވުމެވެ. ފެން ނުލިބި ނަޖިސް ހިލައިލިބި ބޭނުންކުރުމަށް އިތުރަށް އިޖާޒަތްދީފައިވާ ފެނެއްލިބި ބޭނުންކުރުމެވެ.

## ހިލައިން އިސްތިންޖާ ކުރާނެ ގޮތް

އިސްތިންޖާކުރާއިރު ނަޖިސްފުހެލުމަށް އާންމު ގޮތަށް ބޭނުންކުރަނީ ފެނުގެ ޒަރީޢާއިންނެވެ. އަދި ޖިންސުހިލައިން ކުރުގައިވެސް ނުވަތަ ހިލައެއްގެ ޖިންސުގެތަކެތިން ކުރުގައި ވެސް ފަރުވާލެއް ނެތެވެ. މިސާލަކަށް ރިވާކުރެވިފައިވާ ޙަދީޘެއްގައި "ޖިންސުހިލައިން ތިންފަހަރު ވިތުރުވާގޮތަށް ކުރުން އިސްތިންޖާކުރުން ރަސޫލުالله ގެފާނު ލަފާ ކުރައްވައެވެ."

އެކަމަކު ނަޖިސްފުހެލުމަށް ޖިން ހިލައިން ސާފުވެގެން ނުދާނަމަ އިތުރަށް ހިލަ ބޭނުންކޮށްގެން ނަމަވެސް އެހިސާބު ހަރަގެން ސާފު ކުރަންޖެހޭނެއެވެ. އިސްތިންޖާކުރާއިރު އޮސަރިހަ އަދަދުކުރުން އެކަށީގެންވާ ސުންނަތެކެވެ. رسول الله صلى الله عليه وسلم ޙަދީޘްކުރައްވައި «إِذَاا سْتَجْمَرَ أَحَدُ كُمْ فَلْيَسْتَجْمِرْ وِتْرًا. رواه الشيخان - މިޙަދީޘުގެ މާނައީ ތިމާގެ ހިލައިން އިސްތިންޖާ ކުރާނަމަ އޮސަރިކޮށް އެކަން ކުރާށެވެ.»

## ހިލައަކީ ކޮބާ

ހިލައަކީ ބިންގަނޑުގެ ބާވަތުގައި ހަރު، ކުދި، ފަދަބުރުއްސޮ، ޑާރިކު ކޮންމެ އެއްޗެއް ހިމެނެއެވެ. ހަރު އެއްޗަކީ ބިންވުރެބަރުން ފެން ނުސޭން ދިޔާ ބާރިކު އެއްޗިހި ބޭނުންކުރެވޭން ދެއެވެ. ވިޔާ ދަޅުފަތާއި ހާމަކާއި އޮޑި ކަރުދާސް ފަދަ ދިޔާ އެއްޗަކުން އިސްތިންޖާ ކުރުން ހުއްދަވާއިރު ނުވާނެއެވެ. ބާރިކު އެއްޗަކީ ބިރިބަރުން ނަޖިސްކޮށްލައްވާއި ނަޖިސް ފުރައިވާ ފެން ބޭނުންކުރެވޭން ދެއެވެ. ކުރިހި އެއްޗަކީ ބިރިބަރުން ބިއްލޫރި ފަދަ އަލަންކޮށްލެވި ބޭނުންކުރެއެވެ. ޖަދަހަރުއްސޮ އެއްޗަކީ ބިރިބަރުން އަދަދުގެ ދަރިން ކާންދެއްވާ (ޙަރިކަތު ކަލޭފަދަ) ތަކެއްޗާއި ޖީނަރިސްކުރިޔާންނަށް ކާންދެއްވާ (ކަރިފަދަ) ތަކެތި ބޭނުންކުރެއެވެ. މިސާލަކަށް

ރިވާކުރައްވާ ޙަދީޘެއްގައި ރަސޫލުﷲގެފާނު «نَهَى عَنِ الاسْتِنْجَاءِ بِالعَظْمِ وَقَالَ: هُوَزَادُ إِخْوَانِكُمْ ކަށިން އިސްތިންޖާ ކުރުން މަނާކުރައްވައިފައެވެ. އަދި ކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވިއެވެ. އެއީ ތިޔަބައިމީހުންގެ އަޚުންގެ ކާބޯތަކެތީގެ ތެރޭގައި ހިމެނޭ އެއްޗެކެވެ.» ޖަނަވާރު ފަދަ ސޫފިތައް ކައިހަދާ (ވިނަފަދަ) ތަކެތިން އިސްތިންޖާ ކުރުން ހުއްދަވާނެއެވެ. އެކަމަކު އެއީ އާދަމުގެ ދަރިން ކައިހަދާ އެއްޗެއް ކަމުގައި ނުވާނަމައެވެ. ތަފާތު ބާވަތްބާވަތުގެ އިލްމީ ފޮތްފޮތަށް ބަލާއިރު ހިމެނޭގޮތުން އެއްޗެއްސަކުން އެފަދަ ތަކެތީގެ ގަޑުކަން އިސްތިންޖާކުރުން ހުއްދައެއް ނުވާނެއެވެ. ހިމާޔަތުގައި ޖާނަވަރުގައި ބޭނުން ކުރެވޭ ފަރާތް ކަނޑައާލާ ހިމެނެއެވެ.

## ހިލައިން އިސްތިންޖާ ކުރުމުގެ ޝަރުޠުތައް:

ހިލައިން އެކަށީ އިސްތިންޖާ ކުރާނަމަ އިސްތިންޖާ ކުރުމުގައި ޝަރުޠުތަކެއް ހަމަވެގެންނެވެ. (1) ހިލަ އެއްޗެއް ކަމުގައިވުން، ތެލިފަދައިވާ ގަދުކޮށްލެވޭފަދަ އެއްޗަކުން އިސްތިންޖާ ކުރުން ސައްޙަވާނެއެވެ. (2) ދެތިރުން ނުކުތް ނަޖިހެއް ބާރަން ނުކުތް ހިކުމުގެ ކުރިން އިސްތިންޖާ ކުރުން. (3) ފުރަގަސްފަރާތުން ނުކުތް ނަޖިސް ތަފިތިބައިގެ ސާރުވާ ފަހަނަޖާ ނުދިޔުމާއި ފިރިހެނާގެ ކުރިމަތި ފަރާތުން ނުކުތް ކުޅަކުޅި ބޮލަދުވާ ފަހަނަޖާ ނުދިޔުމާއި އަންހެނާގެ ކުޅަކުޅި ނަޖިސް ނުކުންނަ ހިސާބު ފަހަނަޖާ ނުދިޔުން (4) ނަޖިސް ނުކުތް އެތާ ފުރަގަހަ ޖެހުމަކުންނެއް ފަހަނަޖާ ނުދިޔުން ފުރަގަސްފަރާތުން ފަސްޖެއް ނުވަތަ ކުރިމަތި ފަރާތުން ހިލައެއް ނުކުތުމުން އިސްތިންޖާ ކުރަންޖެހޭނީ ފެނުން ނުވަތަ ހިލައިގައި ނަޖިސް އުދުލިފައިވާ ނަމައެވެ.

## އިސްތިންޖާ ކުރުމުގެ އަދަބުތައް

ޤަޟާޙާޖަތް ކުރުމުގައްޔާއި އިސްތިންޖާ ކުރުމުގައި މުސްތަޙައްބުވަނީ

ހިފަހައްޓަންޖެހޭ އަދަބުތަކެއް ވެއެވެ.

(1) މަގުމައްޗަށް ކުޑަކަމުދިއުމާއި ބޮޑުކަމުދިއުމަކީ ހަރާމް ކަމެކެވެ. ރަސޫލުﷲ ގެފާނު ވިދާޅުވި ކަމުގައިވެސް «اتّقوْا اللعّا نينِ قالُوا: وَمَا اللعَانَانِ ، قَالَ: الَذِى يَتَخَلّى فِى طَرِيقِ النّاسِ أوْفِى ظِلِّهِمْ - رواه مسلم - މިޙަދީޘްގެ ތަރުޖަމާއަކީ ތިބާމީހުން ލަޢުނަތް ލިބޭ ދެކަމުން ދުރުވާށެވެ. ދެންނެވިއެވެ. މިޙަދީޘްގައި ލަޢުނަތް ލިބޭ ދެކަމަކީ ކޮބައިތޯއެވެ؟ ވިދާޅުވިއެވެ. އެއީ މީސްތަކުން ހިނގާ އެއްވާ މަގުމައްޗަށާއި ހިޔާވެރިވާތަނުގައި ކުޑަކަމުދިއުމެވެ.»

(2) ހިލަގަނޑު ގަނޑުތަކުގައި ހުރާ ހޮޅި ގަޑުތަކުގެ ތެރެތަކާއި ހިލަގަނޑުތަކުގެ ތެރޭގައި ކުޑަކަމުދިއުމަކީ މަކުރޫހު ކަމެކެވެ. ހުރަހުރަހުން ގޮސްއިނަގެންނެވި ތެރެތައް ތެރޭގައި ހުރާނެ ސޫފުތަކަށް ތަކުލީފު ލިބިދާނެއެވެ. މީގެ ބަދަލުގައި ސޫފުތަކާއި އަނިޔާ ލިބިދާނެއެވެ. "نَهَى رَسُولُ اللّهِ أنْ يُبَالَ فِى الجُحْرِ ރަސޫލުﷲ ގެފާނު ހުރަހުރަހުން ކުޑަކަމުދިއުން މަނާކުރެއްވިއެވެ." ޖާނަވާރު ގަނޑުވެރި ތެރޭގައި ކުޑަކަމުދިއުމަކީ ސޫފުތަކުން އަނިޔާވެދާނެ ކަމަކަށް ވުމާއި ޖާނަވާރު ނުވަތަ ކަމެއްވެދާނެއެވެ. އަދި އެގޮތަށް ޖާނަވާރަށް ގަނޑުހުރަހުން ލިބުނު ނަފްރަތުވެދާނެ ކަމެއް ވެސް ހިނގައިދާނެއެވެ.

(3) ނުހިނގާ ފެންގަނޑުގަނޑަށް ކުޑަކަމުދިއުމަކީ މަކުރޫހު ކަމެކެވެ. ރަސޫލުﷲ ގެފާނު އެކަމުން މަނާކުރެއްވިކަމަށް ޙަދީޘްގައި ވެއެވެ. «نَهَى أنْ يُبَالَ فِى المَاءِ الرَّا كِدِ ނުހިނގާ ފެންގަނޑުގަނޑަށް ކުޑަކަމުދިއުން މަނާކުރެއްވިއެވެ.»

މާތްވެގެންވާ ރަސޫލާ رسول الله صلى الله عليه وسلم ވިދާޅުވި ކަމުގައިވެސް «اتّقُوْا المَلاَ عِنَ الثّلاَثَ ا لبُرَازَ فِى المَوَارِدِ وَقَا رِعَةَ الطّرِيقِ وَالظِّلَّ - رواه أبو داود - "ލަޢުނަތް ލިބިދާނެ ތިން ކަމަކުން ދުރުހެލިވާށެވެ! އެއީ ފެންގަނޑު ގަނޑުތަކާއި ހިނގާ މަގުމަތީ މަގުމައްޗަށާއި ހިޔާވެރިވާ ތަނުގައި ކުޑަކަމުދިއުމެވެ."

(4) ހިލަގަނޑު ކުޑަކަމުދިއުމަށް ފާހާނާތަކުގައި ނުވަތަ ތަށްޓަކަށް ...

ވަންނަނީ ވާތްފައި ނުކުންނަނީ ކަނާތްފައި އިސްކުރުން ސުންނަތް ވެގެންވެއެވެ.

(5) ފާޚާނާއަށް ދާއިރު ނުވަތަ ތަސްބީހަށް ކުރާއިރު މާތްاللهގެ ޒާތް އިސްމުފުޅުތަކުން އިސްމުފުޅެއް ނުވަތަ ކީރިތި ޤުރުއާނުން އެއްޗެއް ނުވަތަ ޙަދީޘެއް ލިޔަ އެއްޗެއް ޖެހިފައިވާ އެއްޗެއް ހިފައިގެން ވަދެގެން ނުވާނެއެވެ. ހަމައެހެން ނިދިގެން އެފަދަ އެއްޗެއް ހިފައިގެން ވަދެވެންފަށާނީ ފަހަރު އެއްއެއްޗެއް މުޞްޙަފުއަކަށް ޖައިޒުވައިގެން އިނދި ތަސްބީހަށް ކުރުން ހަރާމްވާނެއެވެ.

(6) ފާޚާނާއަށް ވަންނަމުން «بِسْمِ اللّه اللّهُمّ إنِّى أعُوذُبِكَ من الخُبُثِ وَالخَبَا ئِثِ» ކިޔައިގެން ޤަޟާކުރުމަށް ހަމަޖެހުމަށް ފަށާށެވެ! ގަޑިއަކު ނުހިފުނު ހިތަޖެހުމެއް ވިސްނާށެވެ (?) — ތާހިރުވުމުގައި ބަލަހައްޓާނެ ކަންތައްތަކެވެ. ރަސޫލާގެ ހަދީޘްގައި ހަމަ ކުރައްވައިފާނެވެ.

ـ رواه ا لبخاري ومسلم ـ» ނިކުމެގެން ފާޚާނާއިން އަވަހަށް «الحَمْدُ لِلّهِ الذِّى أذْهَبَ عَنِّى الأذَى وَعَافَا نِي» މިއަދާގެ ހުތުރުން އަރައްޗަށް ވިހުމަކާ ދުރުގަޔާތަކަށް ދެއްވި މާތްاللهއަށް ޝުކުރު ކުރަމެވެ. » ކިޔުމަކީ ސުންނަތް ކަމެކެވެ.

(7) ބޯދަ ފާޚާނާ އަމިއްލަ ވަރަ ހުސްބިންތަކެއްގައި ތަސްބީހަށް ކުރާއިރު ޤިބުލައަށް މޫނުކޮށްގެން ގާތްކޮށް ނުވާނެ ތަސްބީހަށް ކުރާއިރު ދޮށްހައަށް ކިބުލަޔާ ދިމާއަށް ނުވަތަ ފުރަގަސް ދީގެން ނުވާނޭކަމެވެ. ރަސޫލުاللهގެ ހަދީޘްގައި ވިދާޅުވެއެވެ. «إذَا أَتَيْتُمُ الغَا ئِط فَلاَ تَسْتَقْبِلُوا القِبْلَة وَلاَتَسْتَدْ بِرُوهَا بِبَوْلٍ أوْغَا ئِطٍ ـ رواه البخاري ومسلم ـ» ގެޔަށްދާއިރު ކަނޑައިގެން ހުރިފަރާތުން ތަސްބީހު ކުރާއިރު ކިބުލަ ދިމާ ނުކުރަނީ ފުރަގަސް ނުދޭށެވެ.»

ބޭރު ހުރިވާ ފާޚާނާ ދުރުގައި ކަފަންވާނީ އަޑިރަނގަޅަ އެމީހާގެ ވަހާފުރާތައި ގިނަވެގެން 3 މުށް (4.5 ފޫޓް ނުވަތަ 150 ސެންޓިމީޓަރު) ދުރުގާ އަޑިރަނގެ އުސްމިނުގައި 2/3 މުށް (ނުވަތަ 12 އިންޗި ނުވަތަ 30 ސެންޓިމީޓަރު) ދުރު ނަމައެވެ. ބުރުމުން ދުރުވެވިދަރަކަން ދުރަށްގެ އުސްމިން ކިސްބައިތޮން އުސްވަން ޖެހޭނެއެވެ.

ފާޚާނާވަރަ ތަސްބީހަށް ކުރަމުންދާކަމަށް ހައްސަކަން ތަބާވާރު ކާނުވައި ގުޅުނަ ތަންތަނުގައި ތަސްބީހަށް ކުރާއިރު ދޮށްހައަށް ކިބުލަޔާ ދިމާއަށް ނުވަތަ ފުރަގަސް ދީގެން

ހުއްދަ ކަމުގައެވެ.

(8) ޤަސްދުބާރުދީގެ ކުރަން އިންސާނިއްޔާ ވާތުފަޅި ކަމެއްކަން ބުރަވެގެން އިންތިހާ ސުންނަތް ކަމުގައެވެ. އެކަމަކު ފާހަގަކޮށް ހުރި އިންސާނެއްޖެއް ނަމަ ވިޔައްޔާ ކަން ބުރަވާކަން ނުޖެހޭނެއެވެ. ޤަސްދުބާރުދީގެ ކުރާއިރު އާދަޔާ ޚިލާފަށް ދުރުކުރުން ނުކުންނަ ނަފީހަން ނުބެލުމަކީ ސުންނަތް ކަމުގައެވެ.

(9) ޤަސްދުބާރުދީގެ ކުރަން އިންސާނިއްޔާ އުޖުރަކާނުލައި ފާހަގަދެއްކުމަކީ މަކުރޫހަކަމުގައެވެ. އިބްނު އުމަރު ރިޟާލާ ޢަނުހުމާ ރަސޫލުﷲގެފާނު ކުޑަކުދިއްޔާއި ކުރެއްވުން އިންސާނިކުރާން އެހެންދިޔަ މިހަކަ އެކަމާގެފާނުން ސަލާމް ޢަނުއިމުދުން ސަލާމް އެކަމާގެފާނުން ޢަލާބޭއް ނުދޭއްވައެވެ. މިކަމުގެ މައްސަލަ ބައްލަވާ ދަންނަބާކަމުން ރިޟާލާ ޢަނުހުމާ ޤަސްދުބާރުދީގެ ކުރަން އިދާ ކައިބާއި ގޮދުމަށް ވެސް މަކުރޫހަ ކަމުގައެވެ.

(10) ފާޚާން އިސްތިންޖާކުރުން، ރޯހުދުވަހު ކައްސާ ބޯނުން ކުރުމަށް މަކުރޫހަ ކަމުގައެވެ.

(11) ޤަސްދުބާރުދީގެ ކުރަން އިރިސްނަ ހިދު މަޖުމަޢުން ތިމާގެ ގޮދުން މަށްކަން ނުގެމާއި ރޯހުދުވަހުނު ވަރު ގޮދުން މަޖުމަޢުން ތިރިކުރުމަށް ސުންނަތް ކަމުގައެވެ. ގޮދުން މަށްކަން އުފުލާނީ ބޯނުނާ މިނުވަރަށެވެ.

(12) ގާމަތްއްގައި އިދު ޤަސްދުބާރުދީގެ ކުރާނަމަ ފައިމަށްކަން އިދު ދިއްޔަން ދިއްލުމަށް މަކުރޫހަ ކަމުގައެވެ. އެއީ ތިއްކައް ބުރައިގެން ހިގައިދާނެތީއެވެ.

(13) އުޒުރުވެރިނެތިމަ ކަނޑުމަން ހުރި ކުޑަކުދިން ކުރުމަށް މަކުރޫހަ ކަމުގައެވެ.

(14) ކުޑަކުދިން އިސްތިބާރާ ކުރުމަށް ސުންނަތް ވެގެންވާކަމުގައެވެ. އިސްތިބާރާ ކުރުމަށް ކުޑަކުދިން ކާރިފަ ގެނަވަށްގެ ގެރާގައި ހުރިހާން ބަކާރި ނުރުހުސްކުރުމެވެ. މިހެސްކުރާނީ ކުރުކާރި ތަޅިގެންނެވެ. ނޫނީ ކުޑަބެނުކާމަކަން ހިގައިގެންނެވެ. ނޫނީ ގެނަވަން ތަނިގައި މަޖުމަޢުން އަތް ހިނގާތައިގެންނެވެ.

(15) ޤަބުރުސްތާނަށް ޤަސްދުބާރުދީގެ ކުރުމަށް ޙަރާމް ކަމުގައެވެ.

## ބަހަރު އެކަރަމުން

އަރަބި ބަހުގައި ބަހަރުގެ މާނައަކީ އަޑުން އެހުރީ ކަންމަ ކަމެކެވެ. ޝާއިރުންގެ ބަހަރުގެ މާނައަކީ ހަމަހަމައިގައި ނުވަތަ ބައެއް މާނަތަކުގައި ހުންނަ ނަމޫނާ ނުވަތަ ބަސްތަކުގެ މީޒާން އެކަށަ އެއްބަޔަކުގެ ޝިއުރުގެ ބަލަހަޅާ ކަމަކެވެ. ފިޝާ ގެއްލުމަށް ނުވަތަ ހިނދުން ވަޒަންކުރަން ބަހަރުފިލިފާތް ހިނގައެވެ.

ބަހަރުތަކަކީ ދެބައިކަހަލަ. ކުޅަ ބަހަރުގައި ބޮޑު ބަހަރެވެ. ބައެއް ތަނުގަ ބޭކުރުން ލިބޭ ބައިކަހަލަ ބައިސަވައެވެ. އެއި ކުޅަ ބަހަރު (ފިޝާ ގެއްލުން) އާއި ދެފު ބަހަރު (ދުނަބުފިލިފާތް) އާއި ބޮޑު ކަހަރު (ބައިޝާ ފިލިފާތް ނުވަތަ ހިފާޝާ ފިލިފާތް) އެވެ.

ކުޅަ ބަހަރު ފިލިފާތަކީ ފިޝާއާ ނުލައި ހަމަނުކުރުން ހުއްޓަ ނުވާހިތު ފިޝާގެ މީޒާންތަކުގައި ހަމަ ނަމޫނާ ބަސްބަލަހަޅާ ކަމުކުރާ ކަމަކެވެ. މިބަހަރު އެކަށަވާހި ފިޝާ ކަށަވަރުވެއެވެ.

ބޮޑު ބަހަރުފިލިފާތަކީ ހަމަހަމައިގައި ހަމަ ނަމޫނާ ނުވަތަ ބަރާބަރު ގޮތެއް އެކަށަ އެއްބަޔަކުގެ ޝިއުރުގެ ބަލަހަޅާ ކަމަކެވެ.

# ވުޟޫގެ ބާބު

ޢަރަބިބަހުގައި ވުޟޫގެ މާނައަކީ އަލިކަމާއި ރީތިކަމާއި ސާފުކަމެވެ. ޝަރީޢަތުގައި ވުޟޫގެ މާނައަކީ ޚާއްޞަ ވެގެންވާ ނިޔަތަކާއެކު ޚާއްޞަވެގެންވާ ގުނަވަންތަކެއްގައި ވަކި ގޮތަކަށް ފެންބޭނުން ކުރުމެވެ.

ވުޟޫކުރުން ވާޖިބުވެގެންވަނީ ނަމާދު ކުރުން ނުވަތަ އެފަދަ އެހެން ކަމެއް ކުރުން ބޭނުންވުމުންނެވެ.

## ވުޟޫއާއި ހިނގައިގަތުމުގެ ޝަރުޠުތައް:

ވުޟޫއާއި ހިނގައިގަތުމުގެ ޝަރުޠު ތަކަކީ:-

(1) ވުޟޫކުރަން ނުވަތަ ހިނގައިގަންނަން ބޭނުންކުރާ ފެނަކީ އަމިއްލަ ޒާތުގައި ޠާހިރު އެހެން އެއްޗެއް ޠާހިރު ކުރުމުގެ ބާރު ލިބިގެންވާ ސާފުފެނަކަން ވުމުން

(2) ގުނަވަންތަކީ ފެން ހިނގުމަށް ހުރަހެއް ނެތުން

(3) ޙައިޟު ނިފާސްކަމުގެ ލޭއިން ސާފުވުން ފަދަ ވުޟޫ ކުރުމުން ނުވަތަ ހިނގައިގަތުން ނެތިކޮށްލަދިނު ކަމެއް ނެތުން

(4) ވުޟޫކުރާމީހާ ނުވަތަ ހިނގައިގަންނަމީހާ މުސްލިމަކު ކަމުގައިވުން

(5) ވުޟޫކޮށް އަވަދި ވަންދެން ނުވަތަ ހިނގައިގަތް ނިމެންދެން ނިޔަތް ދެމިއޮތުން

(6) ގޮތުންބައި ވަކިކޮށް ދެނެން

(7) ވުޟޫކުރަން ނުވަތަ ހިނގައި ގަންނަން އެގުން

(8) ދޮންނަ ތަނެއް ދޮންނައިރު އެތަނާ ގުޅިފައިވާ ބައިން ބަޔެއްދޮވުން

(9) ދޮންނަތަނަށް ދޮންނައިރު އެފަދަ އެއްޗެއް ހުރިނަމަ ތަންތަނަށް ދޮވުން
މިސާލަކަށް އަތުގައި ނޫރަމަ ފައިގައި ހުންނަ އިނގިލި އިސްކުރުބަށްވެސް އަތުގެ
އެއްޗެއްސެއް އިސްކުރުބަކާ އެކު ދޮންނަތަނަށްދެވޭކަށް އެވެ.

ވިސްނުމުގައި ބޭނުންތަކުގެ އިތުރުން ބަޔަކު ދުވިގެންވާ ވިޔާ ވުޟޫކުރާއިރު
ދުވަސްދުވެލް ވެއެވެ. އެއީ މަގުމަ ވަންމާއި ވުޟޫކުރަން ފެށުމުގެ ކުރިން
އިސްތިންޖާކޮށް ނަޖިހުގެ ނުކުންނަ ދޮރު ބަންދު ކުރުމާއި، އިސްތިންޖާ ކުރުމާއި
ވުޟޫ ކުރުމާ ދެމެދުގައި މުވާލާތު ކުރުމެވެ.

## ވުޟޫގެ ފަރުޟުތައް

ވުޟޫގެ ފަރުޟުތައް ހަތަރު ތަކެތިވެއެވެ:-

(1) ނިޔަތް ގަތުން: ނިޔަތް ގަންނާނީ ހަރުތް ބުނެގަތުމަށް ބޭނުމެވެ.
ހަމައެކަނި ވުޟޫ އެއީމެ ބޭނުންވާތަކެއް ކުރުމަކާން ގަތުމަށް ބޭނުމެވެ. رسول الله
صلى الله عليه وسلم ހަދީސް ކުރެއްވި «إِنَمَا الأَعْمَالُ بِالنِّيَاتِ - متفق عليه -
ހަމަކަށަވަރުން ކުރާ ކަންތައްތަށް (ޢަމަލު ކުރެއްވުން) އޮތީ ނިޔަތުގެ މަތީގައެވެ.»
ނިޔަތުގެ މާނައަކީ ގަސްދު ކުރައްވާށެވެ. ޝަރުޢީގޮތުގައި ނިޔަތުގެ މާނައަކީ
ކަންތަކެއް ކުރާއިރު އެކަމެއް ކުރައްވަން ގަސްދު ކުރައްވާށެވެ. ނިޔަތްގަތުމަކީ
ވާޖިބުކަމެކެވެ. ނިޔަތް ގަންނާނީ ހިތުންނެވެ. ނިޔަތް ގަތުމުގެ ބޭނުމަކީ
އާދައިގައި ކުރާ ކަންތައްތަކާއި އަޅުކަމާ ވަކި ކުރައްވާށެވެ.
ނިޔަތުގެ ޝަރުޠުތަކަކީ (ހ) ނިޔަތް ގަންނަމީހާ މުސްލިމަކު ކަމުގައިވުން
(ށ) ގަދަޔުގައި ވަކިކަން ދަތުން (ނ) ނިޔަތް ގަންނަކަމެއް ނިޔަތް ގަންނަމީހާ
ދެނެގަތުން (ރ) ނިޔަތް ނެތިކޮށްލާނެ ކަމެއް ނުވުން(ބ) ނިޔަތް އެއްޗެ ކަމަކާ
ގުޅިފައިވާ ނުވުން، މިސާލަކަށް "އިނގޭތޯ ކުރައްވާހާ ވުޟޫކުރަން" ހިތުން
އަދަދިނޑަ އެވެސް ބަހުގޮތުން އެއީން ބޭނުމާ ހާސިލު ކުރުމުގެ ގަސްދުގައި
ހިތުގައިޖެހި ބޭނުން ކަމުގައި ވާނަމައެވެ.

ނިޔަތުގެ ވަގުތަކީ (ތުނބު ފިޔަވައި) މޫނުގެ އަތުކުރެވުމުގެ ފުރަތަމަ ފަރުޟު
އަދާކުރަން ފަށާ ވަގުތެވެ. ތިރިއަށް ހުންނަން ޖެހޭ ވަގުތަކީ ފަރުޟުއްސުންނަތުގެ
އަދިކަން ފާޅުވާ ވަގުތެވެ. ތިރިއަށް ހުންނަން އެއްޗިއްސާއަށް އެވަގުތު ބަހަން
ހުރެގެން ނިޔަތް ގެންނަކަން ނުޖެހޭނެއެވެ. އެކަމަކު ތަރުތީބުގެ ކޮންމެ ވަގުތެއްގައި
މުޅި ތަހާރަން ހުއްޓަން ނިޔަތްގެންގުޅުން ފުރިހަމައެވެ.

ނިޔަތްގެންނަ ގޮތް ކުރާކަންތައް ތަފާތުވުމުން ތަފާތުވާނެއެވެ.
ވުޟޫކުރާއިރު "ޙަދަޘު އުފުލުމަށް" ނުވަތަ "ވުޟޫގެ ފަރުޟު
އަދާކުރުމަށް" ނުވަތަ "ފަރުޟު ވުޟޫ ކުރުމަށް" ނުވަތަ "ވުޟޫ ކުރުމަށް"
ނިޔަތް ގަތުމުން ނިޔަތް ކަމުދާނެއެވެ.

ޙަދަޘް ދުރުގެންވާ ގޮތުގެ ވުޟޫކުރާއިރު ނިޔަތް ގެންނަނީ ކުރަން
ޖާއިޒުވާކަމެއް ހުއްދަކުރަން ގަތުމަށްޓަކައެވެ. މިސާލަކަށް ނަމާދު ކުރަން އަދަނަމަ
ނިޔަތް ގެންނާނީ ނަމާދު ކުރަން ހުއްދަވުމަށް ގަތުމަށެވެ.

މިހެން ވުޟޫކުރި ނަމާދު ކުރުމަށް ނިޔަތް ގެނެވިދެނެވެ. އެކަމަކު އާދަ
ވުޟޫއެއް ނަމާދަށް ނުކުރެއެވެ. މިފަދަ މީހާގެ ވުޟޫ ބާޠިލުވާއިރު ނުވާނެއެވެ.
އެއީ ކުރިވަރު ކުރުމަށްކަމަށް ގެރިގެއެވެ.

ނިޔަތްގެންގުޅުމުގެ ވަގުތަކީ މޫނުން އެއްގެ ފުރަތަމަ ދޮންނަމުން ދެއްވާ ދޮންނަން
ފަށާވަގުތެވެ. ވުޟޫ އަދުކުރާއިރާގެ ބައެއްކަން ނިޔަތްގެންނަން ވާޖިބުވާގެން
ނުވެއެވެ. ނަމަވެސް ތަރަގުބަކީ ނިޔަތް ގެނުމެވެ. ވުޟޫކުރަން ފެށުމުގެ
ކުރިން ނުވަތަ ވުޟޫ ކުރަން ފެށިދާން ފެށުން ނުވަތަ މޫނުން ދޮއި ދޮވުން
ފެށުން ނިޔަތް ގެންދިޔަކަމަކު ވުޟޫ ބާޠިލުވާނެއެވެ.

(2) މޫނުދޮވުން: މާތްالله ވަޙީކުރެއްވި « فَاغْسِلُوا وُجُوهَكُمْ ދިޔަބައި
މިހެންގެ މޫނުތައް ދޮންނާނެއެވެ. »

މޫނުގެ ދިގުމިނަކީ ބޮލުން އިސްތަށި ފެށިހިސާބުން ފެށިގެން
ތަރައްގަސް ދަތްދޮށީގެ ދަނޑިގަމަތާއެވެ. ފުޅާމިނަކީ ދެކަންފަތުގެ ދެމެދެވެ.
ފެން ބައްސާ ގަނޑުގަލި މޫނުގެ ބޮޑުފެނިގެންވާ އެންމެފަހަރަށްކަމެވެ.

މިހެންވެ އަނގަމޮޅުއާއި ނޭފަތު އެތެރެއާއި ދެލޮލުގެ އެތެރެ ދޮންނަކަށް ނުޖެހޭނެއެވެ.
މޫނުދޮންނައިރު ތުނބުޅީގައި ހުންނަ އިސްތަށިތައްވެސް ދޮންނަން ޖެހޭނެއެވެ.
އެހެންކަމުން ދެބުމުގެ އެސްފިޔަތަކާއި ބުމައިގެ އިސްތަށިތަކާއި ކަންފުށީގެ
އިސްތަށިތަކާއި ތަށިފަރުގެ އިސްތަށިތައް ދޮންނަން ޖެހޭނެއެވެ.

ފިރިހެނާގެ ތުނބުޅީގެ އިސްތަށި ބޯކޮށް ފަށާލައި ހުރިނަމަ އެއިސްތަށިތަކުގެ
ބޭރުފުށް ދޮވުން ފުދޭނެއެވެ. ބޯކޮށް ފަހާފައިނުވާ އިސްތަށި ކަމަށްވާނަމަ ކައިރިކައި
ހުންނަ މިހާރުން ތުނބުޅީގެ ހަމަގެ ކަމާ ނަފުސަނޑަތަކަން އިސްތަށި ފަހާފައި
ހުރިނަމަވެސް. އެންމެހާ ތުނބުޅީގައި އިސްތަށި ފަހާފައި ހުރިނަމަ ތަކެތި
ދޮންނަން ޖެހޭނެއެވެ.

ދެމޫނު ހުރިހާ އެއްގޮތް ތަކެތި ދޮންނަން ޖެހޭނެއެވެ. އެކަމަކު
ދެބުމުގެ ދެފުށް އެމެދު ބަހުރުއަތްތަކުގެ ނުޖެހޭނެއެވެ. އެއީ ބޮޑުއްބަލައިގައި ފެން
ފެން ޖެހޭތީއެވެ.

(3) ދެއަތް ދެއުޅަބޮށްޓި ކަންޖާއަށް ދޮވުން: މާތްالله ވަޙީކުރައްވާފައި
«وَأَيْدِيَكُم إِلَى الْمَرَا فِقِ ތިޔަބައިމީހުންގެ އަތްތައް ދެއުޅަބޮށްޓިކަންޖާއަށް ދޮންނާށެވެ.»
އަތް ދޮންނައިރު އަތުގައި ހުންނަ އިސްތަށި ތަނުގައި ތަކެތިތަކަށް ފެން ޖެއްސުން
ޖެހޭނެއެވެ. އަތް ދޮންނައިރު އަތުގައި ފެންޖެހުން މަސްނޫނާ އެއްކޮށް ހުރިގޮތް
ވުޟޫ ޞައްޙައެއް ނުވާނެއެވެ. ނިޔަފަތި ދިގުކޮށްގެން ނިޔަފަތި ތަޅުގައި
އެތަކެއްޗާ ހިނގަފަ ވުޟޫކުރުމުގެ ކުރިން ކިޔުޖުކޮށް ފިލުވަން ޖެހޭނެއެވެ. މިއާ
ޚިލާފަށް ހިނާފަތް އަތްތިރިވާ މިހާރަށް ހިނާފަތުގެ ކުލަފިލުވާކަން ނުޖެހޭނެއެވެ.
އެއީ ހިނާފަތުގެ ސަބަބުން ނިޔަފަތީގައި ފެންޖެހުން މަނާ ނުވާތީއެވެ.
ވުޟޫކުރާއިރު އަތުގައި އަނގޮޓިފަދަ އަސްކަރުހާއި އުގާފަދަ ތަކެތި އަޅުވާފައިވާނަމަ
ހުރިހާ ތަނަކަށް ފެން ޖެއްސުން ވާޖިބެވެ. އެތަކެތި ހުރަ ތަކެތި ބާރަށްކުރެވޭން
ނޫނީ ފެންނުޖެހޭނަމަ އަސްލާ ބާރަން ޖެހޭނެއެވެ.

(4) ބޮލުން ބައެއްގެ ފެންފުހުން: މާތްالله ވަޙީކުރައްވާފައި «وَامْسَحُوا

بِرُؤُوسِكُم ދިޔަބައި މުޅިންގެ ބޮލަކުން ބައްޔަކަށް ފުހުނެވެ. ބޮލުގެ ތަންކޮޅެއްގައި ވިޔަސް ފުދުމުން ފުދޭނެއެވެ. އަޅުގަނޑުމެން ބުނީ ޝާފިޢީމަޛްހަބުގެ އަރިހުން އަޙްމަދުއިމާމު މުސްތަޙިބު ނިޔަތްކުރުމަކީ ބަދިގެޔާ ބޮލާގޮތުގައި ރަސޫލުﷲގެފާނު އިސްތިރިވުދުގެ ކުރިކޮޅުގައި ފުރުސަތުވެއި ފަހަރެއްކޮޅުގައި ފުރުސަތުވެއެވެ.

(5) ދެފައިތިލަ ދެބުޅިބަކަށްޖެހެންދެން ދޮވުން: މާތްﷲ ވަޙީކުރެއްވި « وَأَرْجُلَكُم إِلَى الْكَعْبَيْن ދިޔަބައިމުޅިން ފައިތިލަބައި ދެބުޅިތަކާއެކު ދޮންނާށެވެ.» ދެފައިތިލައިން ފަޔަށްގެން ގޮސްފައިވާ ހިރަތަންތަނާއި ގައިގާއި ދެފައިގެ ދެފުށުގައިވާ ތަންތަނުގައި ރަގަޅަށް ފެންޖެއްސުން ވާނެއެވެ. ނިޔަފަތިތަކެގެ ދަށުގައި ހުންނަ ފެންވާސިލުވުން މަނާކުރާ ތިލަފަތްތަކާއި ކިލާތައް ފިލުވާލުމަށް ފިލުވާލަން ޖެހޭނެއެވެ.

(6) އިސްވެދިޔަގޮތަށް ތަރުތީބުން ހިފައި ކަމެއް ކުރުން: އެއީ ރަސޫލުﷲގެފާނު އެގޮތަށް ކަންތައް ކުރައްވާފައިވާތީ އެވެ. ވުޟޫއަށް ބުނާ ކިރިޔާ ދުރުއަށްގެ އާދަތުގައިވެސް ވަކިތަރުތީބުން ކުރުމަކީ ގަނޑުވަރުގައި ވާޖިބުވެސް ވެއެވެ. ރަސޫލުﷲގެފާނު ބަޔާންކުރައްވައި «ابْدَءُوا بِمَا بَدَأَ اللّٰهُ بِه - رواه النسائي - މާތްﷲ ފެށްޓެވިގޮތުން ފަށައިގެން ކަންތައް ކުރާށެވެ.»

## ވުޟޫގެ ސުންނަތްތައް

(1) ވުޟޫކުރުން ފެށުމުގައި ބިސްމިﷲ ކިޔުން: މާތްﷲ ރަސޫލުﷲގެފާނު އަންނަވެފައިވާ އަޙާދީޘުތަކުން ނިޔަތްކުރައްވާ ބަޔާންފުޅުގައި ވެއެވެ. «تَوَضَّأُوا بِاسْمِ الله ބިސްމި ކިޔައިގެން ދިޔަބައިމުޅިން ވުޟޫކުރުން ފަށާށެވެ. ބިސްމި ކިޔުމަކީ އެންމެ އެންމެ ކުޑަމިންވަރަކީ بسم الله އެވެ. ފުރިހަމަ މިންވަރަކީ «بِسْمِ الله الرحمن الرحيم» އެވެ. ހަނދާންނެތިގެން ބިސްމިނުކިޔާ ވުޟޫކުރަނިކޮށް ބިސްމިގެ މައިން ހަނދާންވެއްޖެނަމަ «بِسْمِ اللّٰهِ أَوَّلَهُ وَآخِرَهُ » އޭ ކިޔާނީއެވެ. ވުޟޫކޮށް އަވަހަށް ފަހުން އެކަން ހަނދާންވުމުން ދެން ބިސްމި

ޖެހުމެއްނެތެވެ.

(2) ވުޟޫކުރަން ފެށުމުގެ ކުރިން ދެއަތްތިލަ ކުޅަދުވާއަކާ ދޮވުން

(3) އަނގަޔަށް ފެންދުން

(4) ނޭފަތަށް ފެންދުން: އެންމެރަނގަޅު ގޮތަކީ އަނގަޔާއި ނޭފަތަށް އެއްކޮށް ފެންދުމެވެ.

އަނގަޔާއި ނޭފަތަށް ފެންދޭނީ ކަނާތުން ފެން އަތްގަނޑަށްއަޅައިގެން އެއިން ބައެއް އަނގައަށްބަހައި ނޭފަތުގައި ޗެއްސާ އެތުރުއަށް ދަށުގާވެހުރަން ވަރު ވެގެން ނޭފަތް ފުށޭ ދޫކުރުމުގެންނެވެ. އަނގަޔާއި ނޭފަތަށް ހިނގާފުދުވަނީ ސުންނަތް ކަމެވެ. ނޭފަތްތެރޭގައި އެއްނުދޮވެނު އަނގަތަން ފެންދުމަށް އަނގަޔަށްދޮވުމަކީ ޖިއްޔާހުސާބަށް ފެން ގެންގޮސް ޒަރާރާ ކުރުމަކީ ސުންނަތް ކަމެކެވެ. ހުރަފިރިއްޔާ ފާހަމަތު އެކަނި ތިބުމާ ދެކެނުލާށެވެ.

ދެން އަތްގަނޑުން ކޮޅުވާ ވަޅި ދެންއަތްގަނޑުން ނޭފަތަށް ފެން ދޫކުރާނެއެވެ.

(5) މޫނު ބޯވުމުގައި ފެންފޯރުވުން: މޫނުބޯވުމުގައި ފެންފޯރުވުން ސުންނަތެވެ

ވެގެންވާގޮތެއް ދަރުމަތުގެ ދަރުސަށާއި ތަރުޖަމާ އިތުރު ދޭހަކުރުން ދަރުމަތް ތިރާބޯގެ

ކުރިކަރުގައި ބައްލަވައިގެން ފުންކަދުރުކޮށް ހަމައަށް ފަހަތަށް ގެންގޮސް

ހަމައެކަށައިން ކުރިމަތިން ފުރިތަނަށް ގެނައުމެވެ. ދަށް ދަރުމަތުގެ ދަބޯޅާ

އިގިލިން ކަންފަތިގައި ފުރުމެވެ. ބޯވުމައިވާ ފަދަޔާއި ތަކުރާރުގައި ފާތިމަތަ

އެއްކޮޅު ނަގަން ބޭނުން ނުވާނަމަ ބޯވުގެ އިމުގެތެރެއިން ބައެއްގައި ފުރާވާ

ބޯވުގައި އެތި އެއްކޮޅެއްގައި ފުރާ ފުރިހަމަ ކުރުވިދާނެއެވެ. މުސްލިމް ރިވާކުރެއްވި

ޙަދީޘެއް ރަސޫލުﷲގެ ފާނު "ވުޟޫކުރައްވައިދާ އިސްތަށިފުޅުގެ ކުރިމަތީގައި

ފުއްސަވާ ފަދައި ކަޤީގައި ފުއްސެވިއެވެ."

(6) ދެކަންފަތުގައި ފެންފޯރުވުން: ދެކަންފަތުގެ އެތެރެފުށާއި ބޭރު ފުށުގައި

ފެންފޯރުވުމަކީ ދަރުމަތުގެ ދަރުސަށާއި ދެކަންފަތުގެ ދަރުޖާތަކަށް ޙަމި

އަޅުތަކުތަން ވަރުދަކަންފަތުގެ އެތެރެއިން އަދިފަތްގެންވާ ތަންތާނގައި އެދުއިގިލި

ހިންގުން ބޭރުނުކުރުމެވެ، ދަށްބޯވާ އިގިލިން ދަކަންފަތުގެ ނުފުނުބޭރުގައި

ފުރާގެން ފެރިގެން މައްކަތް ހިންގައިލާ ދަރުމަތުގެ ބައިފުރުން ދަކަންފަތުގައި

ދެއްސަވުމެވެ.

(7) އިސްތަށި ބޭކަން ގަދަތަން ވަރުގަދަ ހުރިނަ ތުނބުޅި ފިޔަވައިލުން:

އައްޔުރުމިޒީ ރިވާކުރައްވާ ޙަދީޘުގައި «كَانَ يُخَلِّلُ لِحْيَتَه ا لكَرِ يمَةَ» އަކުރާގެ މާނަ

އަކުރާގެ މާނަގެ ޙަދީ ތުނބުޅިފުޅު ފިޔަވައި ޚިލާފިއެވެ.» ތުނބުޅި ފިޔަވާލުމީ ފެން

އެތެރެކޮށް ކަނޑައިރަކަ ތުނބުޅިދަށުން އަތިލިތަ ދަތުދޫއި ފިލްދަރައިގެން،

އިގިލިތައް ފޮޅުވެގެން ތުނބުޅީގެ އެތެރެއަން ވައްދައި ފިޔަވައި ޙަރުގެނެވެ.

އިސްތަރި ތުނބު ތުނބުޅިއާއި ކަންހުރިވެފަދަ ތަންތަނުގެ ބޭރާއި އެތެރެ

ފިޔަވާލައިގެން ފިއްސާ ފިޔަވާ ނުޙައިފިޔަސް ރަގަޅަށް ދޫކޮށްލުން ދޭހަވެއެވެ.

އިޙްރާމް ބަދަލުވާ ދުވަ ތުބުޅި ފިޔަވާލައިރި ޙުކުމައިފިރުކާ އެކުގައެވެ. އެއީ

އިސްތަށިބޭރު ވެއްޖެ ދަރަޖައެވެ. މައްޗިތާ ނާމުދުގައިވެސް ކަނޑައެ ކުރުކުވާރި

މިފަދަ އެހެތިރި ގޮތަކަށެވެ.

(8) އަތާއިފައިގެ އިނގިލިތައް ވިހަވައިލުން: ލަޤީޠުބުނު ޞަބިރާއާ

ތޮތަކައި އިތުރު އެކަލޭގެފާނު «أَسْبِغَ الوضوء وَخَلِّلَ بَيْنَ الأَصَا بِع އެކަލޭގެފާނު

ވަޙީފުޅިކަމަ ކުރައްވާފައިވާ އިނގިލި ދޮވެވޭއިރު ވިހަވައި ދެއްވިއެވެ.» އަތުގެ

އިނގިލިތައް ވިހަވައިލާނީ ދަށުންދަށަށް މަތީގައި ގެންނެވެ. ފައިގެ އިނގިލިތައް

ވިހަވާނީ ކަނާތުފައިގެ ކުޑަވާއިނގިލިން ފަށައިގެން ފަހައިގެންގޮސް ވާތު ކުޅަވާ

އިނގިލިއަކުން ވާތުފައިގެ ކުޑަވާ އިނގިއްޓަށް ނިންމައިލުމެވެ. ކަނާތުގެ ކުޑަވާ

އިނގި ގުޅުމަށް ބޯހުންނަށްކާއިރަސް އާދަކާ ދަރަޖެވެ. އަތުމާނަށްފާން އަދިރުން

ވާތުރުވެފައިވާ ގޮތުގައި އެކަލޭގެފާނުގެ ފައިނދުރުގެ އިނގިލިދޮވޭއިރު ވަރުގު

ކުރައްވާއިރު ތިންފަހަރު ވިހަވައި ދެއްވިއެވެ. އެކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވި ގޮތުގައި

ރަސޫލުﷲ ގެފާނު ކަންތައް ކުރައްވާ މިފަދައިންނެވެ.

(9) ކަނާތް ފަރާތުން ފެށުން: އަތްފަރަދާ ދޮވުން ކަނާތުން ފެށުމަކީ

ކުރުގެ ދެގަނޑަށްވައް ދޮންނައިރު ކަނާތް ފަރާތުން ފެށުން ސުންނަތް

ތެރިކަމެވެ. رسول الله صلى الله عليه وسلم ވިދާޅުވި ޙަދީޘްގައި «إِذَا تَوَضَّأْتُمْ

فَابْدَءُوا بِمَيَامِنِكُم. رواه ا بن خزيمة وابن حبا ن. މިޙަދީޘުގެ

ވިދާޅުވީ ކަނާތް ފަރާތުން ފަށާށެވެ.» ދެކަނުފަތާއި ދެއަތްތިލަ ފަދަ

އެއްޗެހި ދޮވޭއިރު ގަނޑަކުން ދޮވޭނީ ކަނާތާއި ވާތުގެ ނުވަތަ ތަރުތީބެއް ނުޖެހެއެވެ.

(10) ދޮވޭނީ ތިންފަހަރު ވިހަވާލުމާއި ދިނުމަށް ކުރައްވާން:

އަޅުގަނޑު ނަބިއްޔާ ކުރައްވި ވުޟޫގައި رسول الله صلى الله عليه وسلم «تَوَضَّأَ ثلاثا

ثلاثا ثُمَّ قَالَ هكذا الوضوءُ فَمَنْ زَادَ عَلَى هَذَا أَوْ نَقَص فَقَدْ أَسَاءَ وظَلَمَ

އެކަލޭގެފާނު ތިންތިންފަހަރު ވުޟޫ ކުރެއްވިއެވެ. ދެން ވިދާޅުވިއެވެ.

ވުޟޫކުރާނީ މިގޮތަށެވެ. މިއަށްވުރެ އިތުރުކުރާމީހާ އަދި ކުޑަކުރާމީހާ ވަރަށް ގޯސްކަމެއް

އަދި ނަފްސަށް އަނިޔާވެރިވެ ކަމެއް ކޮށްފިއެވެ.»

ވަކިވަކި ކުލަގަނޑުތަކުގައި ނުވަތަ ދުފުވަރަށް ފެން ހުށަހަޅާ ދިނުމުން

ފެންކަމުދާނެ ނަމަވެސް ވާނެއެވެ.

(11) ދެގަނޑަށް ދޮވޭއިރު މުވާލާތު ކުރުން: މުވާލާތު ކުރަމާ

އެއްގޮތަކަށްވެސް އެގޮތަށް ނުހިފެހެއްޓޭ އަތްޕުޅު ގޮތަށް ދޮވުމެވެ. ނަމަވެސް ދުރުގެވެ.
މިކަމުގައި ބަލާނީ ޤާނޫނާއި ވުޟޫކުރަން ހުރިތަނާއި މިހާގެ ހަރިގަނޑު ފިނިކަން ގެރިމިންވަގެންވާ މިހާގެ ބާރުމަށެވެ. ހަރުތި ދުރުމިގެންވާ މިހާއި ނާރުދުގެ ވަގުތު ނުތަނަވަސްވެ ގެންވާ މިހާގެ ވައްތަރު ގުޅުމުގެ ކުރުން ވާނީބަވެގެން ވެއެވެ.
(12) ވުޟޫކުރާއިރު އުޒުރެއްނެތި އެހެންމީހަކާ ޚިދުމަތް ގެންނަވަކަމުގައި ވުން
ނުލެއްވުން: ބަލި ވަގުތުކަމެއްގެ ސަބަބުން އުޒުރުވެރިވާ މީހަކަށް އެއް ހެއްލަ ކަމުވެ. މިހަކަ ޚިދުމަތް އެއްޗަކަށް ވުން ފުރުވައިގެން ތިމާ ކަމިރި އަށް ގެންވުމަށް އެންމެ ރަގަޅު ކަމުވެ.
(13) ވުޟޫ ކެޑެފުން ނުފެދުން:
(14) ވުޟޫކުރަ ފެންއުޅު ރަކާ ނުލައި ނުހިއްކުން:
އައްސައިދާމަގައި މުނަތޮގެފާނަށް ރަސޫލުﷲ ގެފާނަށް ރުމާކޮއް އެރުއްވުމުން އެރުމާކޮގެ ބޮނުނުނުކުރައްވަވާ ދައި މުނަތޮގެފާނަށް ރައްދުކުރައްވިއެވެ.
ފިނިގަދަކުމުގެ ސަބަބުން ނަމަވެ ހޫނުގަދަކުމުގެ ސަބަބުން އުޒުރުވެރި ވާމިހާއަށް ފެން ހިއްކުން ހުއްދައެވެ. ވުޟޫކުރުމަށްފަހު ތަތްއްމުމު ކުރާމިހާ އަށް ފެން ހިއްކުން ހުއްދައެވެ.
(15) އެއްކަހަކަށް އަތްބާނައިގެން ފެންނަގައިގެން ވުޟޫކުރާނަމަ އެއްތި ކަނާތް ފަރާތުގައި ބެހެއްޓުމާއި އަތްމައްކަހަށް ފެން އޮއްސައިގެން ވުޟޫކުރާނަމަ ވާތްފަރާތުގައި ބަހައްޓައިގެން ވުޟޫކުރުން:
(16) މުނިދަލުވުމުގެ ކުރިން އަދާކުރާ ވުޟޫގެ ފުރަތަމަ ސުންނަތަކާއެކު ނިޔަތްގަތުން: މިއީ ވުޟޫކުރުމުގެ ސަވާބު ހާމަވަންޖެހަރި ކުރަންޖެހޭ ކަމެކެވެ. މުޙުން އެކަނި ނިޔަތް ކިޔައިގެން ނުފުދޭނެއެވެ. އެކަމަކު ހިތުން އެކަނި ނިޔަތް ގަނެގެން ފުދޭނެއެވެ. ވުޟޫކުރާ ކުރިން އަޅުގަނޑުގެން ނިޔަތް ދުވަހުއްޖެހިވެސް ސުންނަތް ކަމެކެވެ.
(17) ޤިބުލައަށް ކުރިމަތިލައިގެން ހުރެ ވުޟޫކުރުން:

(18) ފުންނަތަށް ދަމާ އަތުއުގުޅުން: ކަކުލާ ހަމައަށްދާއި ފުންނާބު ތުންނަހިރު މިކަމަން އިސްވެކަން ދޭންވާނެއެވެ. ދެފައިން ފުންނާބުތަކުގެ އަރިސްމަތުން ވުޟޫ ނުފުދޭނެކަން ކަމާން ކުރަނީވާނެއެވެ. ރަސޫލުﷲ ގެފާނު ވަޙީގެ ފުންނާބު ތެލުލުގައި ރައްކާއުޅޭހިތުވަން ސަލާމަތުކަން ދެއްވަވުން ވިދާޅުވެފައިވަނީ « ويل للأعقاب من النار ފުންނާބުތަކަށް ނަރަކައިން ސަލާމަތް ކުރުވަން ސަލާމަތްވާށެވެ. »

(19) ކަނާތު ތެންނަހިރު ދުނުގެ ދަމާކުރުން ތަރުތީބުން ވަނަހިގެމާއި ދެއަތާއި ދެފައި ތެންނަހިރު އިގިލިތަކާގެ ކުރުން ވަނަހިގެތަން: ދުނުތެންނަހިރު ފޮނިކަހި ދެއަތުގެހިނުން. ދުނުތެންނަހިއް ދެއަތުން އެއްފަހަރާ އެވެ.

(20) ފެންބޭނުން ކުޑަކުރުގައި އިސްރާފު ނުކުރުން: ރަސޫލުﷲ ވުޟޫކުރައްވައިފާ ވަނީމުއްދުއެގެ މިންވަރުންނެވެ. އެއީ ގާތްގަޑަކަން މިޒާންއެގެ މިންވަރެވެ.

(21) ދަތް އުގުޅުން: ވުޟޫކުރުމަން ފަށައިގަތުމުގެ ކުރިން ސުވަކް އަގުތްވުމުގެ ވަގުތުގައި ދަތްއުގުޅި ދޮންނަކަން ދަނޑަ ބޭކާރުން ވިދާޅުވެއެވެ. ދަތްއުގުޅުމަން އަތުއްވާފައިވާ ބޭރު ބަދަލުވެ ހިމެއްޖެއެވެ.

(22) ޒުއްރަތު ދިގުކުރުއްވުން: ޒުއްރަތު ދިގުކުރުއްވުމަކީ މޫނު ދޮވުން ވަރުސޫލު މިންވަރަށްވުރެ އިތުރަން ދޮވުމެވެ. މިގޮތަން އިތުރު ކުރުވާނީ މޫނުއާކު ކަރުގެ ދެފަރާތާއި ނިތްގެ މަތިން ބޮލުންބަރަކާއި ދެކަނުފަތްތެވެ.

(23) ތަޙްޖީލު ދިގުކުރުއްވުން: ތަޙްޖީލު ދިގުކުރުއްވުމީ އަތާއި ފައިން ދޮވުން ތަންނެތުކުރި އިތުރަން ދޮވުމެވެ. މިގޮތަން އިތުރު ކުރުވާނީ ކުޑަކަނިގަޔާ ހަމައަށެވެ. ފައިގެ ކަކުލުވުމާ ހަމައަށެވެ. ރަސޫލުﷲ ޒުއްރަތު ތަޙްޖީލު ދިގުކުރުއްވުމާ ގުޅޭ ފާޅުގައި ކިޔުން ބަޔާކޮށް ކުރައްވަނީ إن أُمّتي يُدْعَوْنَ يوْم القِيا مَةِ غُرّا مُحَجّلين مِن آثَارِ الوُضُوء فَمَنِ اسْتَطاعَ أَنّ يُطِيلَ غُرّتَه فَلْيَفْعَلْ ـ رواه البخاري ހަމަކަށަވަރުން ތިމަންކަލޭގެފާނުގެ އުއްމަތުގެ މީހުން ޤިޔާމަތް ދުވަހު ވުޟޫގެ ސަބަބުން غرة تحجيل އަލިވެފައިވާ ބާވަތުގައި ތަޙްޖީލުކޮށް ގޮވާނެއެވެ. ވީމާ

ތިޔަބައިމީހުންގެ ތެރެއިން ގުއްރާއާއި ތަޙްޖީލު ދިގުކުރުމަށް ކުޅަދާނަވެގެންވާމީހާ އެކަން ކުރާހުށިކަމެވެ.

(24) ކޮންމެހެން ބޭނުންވާ ޙާލަތެއްގައިމެނުވީ ވުޟޫކުރާއިރު ވާހަކަ ނުދެއްކުން: ސަލާމަށް މީހަކަށް އަންގައިދޭންފަދަ ކަމެއް ދިމާވެގެން ނުވަތަ ކުޑަކުއްޖަކު ނުބައިކަމަކަށް ވުޟޫކުރާމީހާއަށް ފެނިގެން ރަނގަޅުކޮށް ދިނުމަށްޓަކައި ވާހަކަ ދެއްކުން މަކުރޫހެއް ނޫނެވެ.

(25) ވުޟޫކޮށް އަވަދިވެގެން ޤިބްލައަށް ކުރިމަތިލައި ދެއަތް މައްޗަށް އުފުލައިގެން ކިޔުން «أَشْهَدُ أَنْ لاَ إِلَهَ إِلاَّ اللّهُ وَحْدَه لاَ شَرِيكَ لَهُ وَأَشْهَدُ أَنَّ مُحَمَّدًا عَبْدُه ورَسُو لُه» މިފަދައިން ކިޔާ އަށްބަކައި ސުވަރުގޭގެއަށް ދޮރުވެސް ހުޅުވިއްޖެއެވެ. އޭނާ ބޭނުން ދޮރަކުން ސުވަރުގެއަށް ވަދެވޭނެއެވެ.»

ނޯޓު: ނަޖިސްވެފައިވާ ތަނެއްގައި ހުރެގެން ވުޟޫކުރުމަކީ މަކުރޫހު ކަމެކެވެ. އަދި ވުޟޫކުރާއިރު މިންވަރަށްވުރެ ގިނައިން އެއްވެސް ގުނަވަނެއް ދޮވުމަކީ ނުވަތަ ކުޑަކުރުމަކީ މަކުރޫހުކަމެކެވެ. އަދި ވުޟޫގެ ސުންނަތްތަކުން ސުންނަތެއް ދޫކޮށްލުމަކީވެސް މަކުރޫހުކަމެކެވެ.

## ވުޟޫ ގެއްލޭކަންތައް

(1) ވުޟޫ ކޮށްގެންހުރި ތިރިހުރި މީހެއްގެ ދެމަގުންނުކުތުން ތަކެއްޗަކުން އެމީގެ ދަލީލުން އައްލާހު ނުކުތުން: މާތްالله ވަޙީ ކުރައްވަވާފައި « أَوْجَاءَ أَحَد مِنْكُمْ مِنَ الغَائِطِ ނުވަތަ ތިޔަބައިމީހުންގެ ތެރެއިން މީހަކު ގިފިލިއަށްގޮސް އައިސްފިއްޔާ.» މިންކަމަށް އެއްޗެއް ކުރިމަގުން ނުކުމެއްޖިއަސް ނުވަތަ ނުފެންނަ އެއްޗެއް ނުކުމެއްޖިއަސް ބޮރުހު އެއްޗެއް ނުކުމެއްޖިއަސް، ނަޖިސް އެއްޗެއް ނުކުމެއްޖިއަސް، ހިކިއެއްޗެއް ނުކުމެއްޖިއަސް، ބޮޑު އެއްޗެއް ނުކުމެއްޖިއަސް ކުޑަކުރުމަށްފަހު ފަދަ އާދަކާން ނުކުންނަ އެއްޗެއް ނުކުމެއްޖިއަސް، ޙަޝަރާތު ފަދަ ނާދިރު އެއްޗެއް ނުކުމެއްޖިއަސް، ދިޔަވެސް، ދަތަށް ، ތިލާގެ

އިސްތިޙާޟާ ޙައިޟުން ނުވަތަ އިސްތިޙާޟާއާ ނުކުތުމަކީ ކަމުގައިވިޔަސް ވުޟޫ ގެއްލޭނެ އެވެ. މަޛްޔާއި ވަދީއާ ނުކުތުމުން ވުޟޫ ގެއްލޭނެކަން ބަޔާން ކުރެއްވުމުގައި ރަސޫލުﷲ ގެ ޙަދީޘް ކުރައްވާފައި يَغْسِلُ ذكره ويَتَوَضأُ އާދެގެ ދަލީލަކީ ވުޟޫ ގެއްލޭނޭ. ދަލީލުން ނުކުތުމުގެ ފަސްކަމެއް ނުކުތުމުން ވުޟޫ ގެއްލޭކަން އެގޭ "ނަފާދު ކުރާއިރު ވަޙްދަބާރުވާން ހިލާ އަކަމުގެ ސަބަބާ ދެންނެވުމުން އަށް އިވަނދަން ނުވަތަ ވަސްދުވަނދަން ނަފާދު ކުރައްވަން ގެނދިއުމަށް" ރަސޫލުﷲ ގެ ވިދާޅުވުމި ވާހައެވެ.

(2) ވުޟޫގެއްލޭ ދެވަނަ ކަމަކީ ދުނިދުނިޔާ ރަގަޅަން ހަމަޖެހިފައި ނޫން އިނދާ ނިދުން: ޙަދީޘް ރަސޫލާ ބަޔާން ކުރައްވައި «العَيْنَانِ وِكَاءُ السَّهِ فَمَنْ نَامَ فَلْيَتَوَضَأْ - رواه أبو داود - ދުވާލަކު ރަގަޅަށް ވަގުތުގެ ދަރުމަ އުމުރުގެ އުނިކުރެއްވެ. ވަރު ބިނައިންދިޔަކީ ނިދައިފިނަމަ ވުޟޫކުރާ ހުރިކަމެވެ.» ދުވިދުރިބަ ބިންމަތީގައި ނުވަތަ ބޯއްޓެއި ރަގަޅަށް ހަމަޖެއްސައިގެން އިދު ނިދިޖެހުނަކަސް ވުޟޫއެއް ނުގެއްލޭނެއެވެ. ހަމަޖެހިގެން އިނދެ ނިދިޖެހުނު މިހާގެ ވައްކަން ވުޟޫކުރުން ސުންނަތް ވެގެންވާކަމަށް ދަންނަ ބޭކަލުން ވިދާޅުވެއެވެ.

(3) ވުޟޫގެއްލޭ ތިންވަނަކަމަކީ ބުއްދި ނެތިގެން ދިއުން: އެއީ މުޅިން ވިސްނުމުގެ ސަކަރާތުން ނުވަތަ ބެހޮށްނުކުރި ބެހޮށުގެ ސަކަރާތުން ނުވަތަ ބައްޔެއްގެ ސަކަރާތުން ނުވަތަ މަސްތުވާ އެއްޗެއްގެ ބެހޮށްނުކުރުމުގެ ސަކަރާތުން ކަމުގައިވިޔަސް ވުޟޫ ގެއްލޭނެއެވެ.

(4) ވުޟޫގެއްލޭ ހަތަރުވަނަ ކަމަކީ ފިރިހެނާއި އަންހެނުންގެ ހަން ގުޅުމާ ނުކުރައިބިހުން: މާތްﷲ ވަޙީކުރައްވައި «أولا مستم النساء ނުވަތަ އަންހެނުންގެ ގައިގާ ބިހުމުން ނެވެ.» ފިރިހެނަކު އަންހެނަކާ ބޭނުމެއް ބައްޔެ މާލިގައި އެކަށޭ އަބިދާރާއި ކައިވެނި ހުއްދަ އަންހެނަކާ ފިރުމުން ފިރިހެނާގެ ނުވަތަ ދެމީހުންގެ އެކަކު އަނެކަކު ގައިގައި ބިހުމުން ވުޟޫއެއް ނުގެއްލެނެއެވެ. ބޭރިމަތި ކަލޭކުއްޖާގެ ގައިގައި ބިހުމުން ވުޟޫއެއް ނުގެއްލެނެއެވެ. މަރުވެފައިވާ މީހެއްގެ ގައިގައި ބިހުމުން ދިރިހުރިމީހާގެ ވުޟޫ ގެއްލޭނެއެވެ. ހަމަ

ބޭނުވުން ހަރުގެ މާނަގައި މަނާއި ދުލާއި ހިރުގަޔާއި ޗޫލުގެ އެތެރެ ހިމެނެއެވެ. ހިލޭ ފިރިހެނަކު ހިލޭ އަންހެނުންގެ ގައިގައި ގަސްތުގައި ވިޔަސް ހަނދާނުނެތިގެން ވިޔަސް އިޚްތިޔާރާ ލައިގެންވިޔަސް ނުލައިވިޔަސް ޝަހުވަތްތެރިކަމާ ލައިގެން ވިޔަސް ނުލައިވިޔަސް ހުރަހަކާ ނުލައި ބިޔަށްދޭނަމަ ވުޟޫ ގެއްލޭނެއެވެ.

ނަސަބުގެ ޙުރުމަތުވިޔަސް އެއްކިރުބުއިމުގެ ޙުރުމަތުވިޔަސް ކައިވެނީގެ ޙުރުމަތުވިޔަސް ކައިވެނި ކުރުން ޙަރާމް ބަޔަކުގެ ގައިގާ ބިޔަށްދޭނަމަ ވުޟޫއެއް ނުގެއްލޭނެއެވެ. އިސްތަށިއާއި ދަތާއި ނިޔަފަތާއި ކަށީގައި ބިޔަށްދޭނަމަ ވުޟޫއެއް ނުގެއްލޭނެއެވެ.

(5) ވުޟޫ ގެއްލޭ ފަސްވަނަ ކަމަކީ: ހުރަހަކާނުލައި ދެއަތް ތިލަފަތިގެ ބައިތުން ނުވަތަ އިނގިލިތަކުގެ ބައިތުން ތިމާގެ އަދިއެހެން ނުވަތަ އެހެންމީހެއްގެ ކުރިމަތިފަރާތް ގުދަވަތުގައި ނުވަތަ ފުރަގަސްފަރާތް ޗުރުގައި ބޭނުމެވެ. ރަސޫލުﷲ ގެފާނު ވިދާޅުވަނީ «مَنْ مَسَّ فَرْجَهُ فَلْيَتَوَضَّأ - رواه الترمذي - ފަރުޖުގައި ބިޔަށްދިނުމީހާ ފަދަ ވުޟޫ ކުރާށޭ ކަމެވެ.» ދެއަތުގެ ތިލަފަތާއި އިނގިލިތަކުގެ ބައިތަކީ ދެއަތުގެ ތިލަފަތިގެ ބައިތުން ދެއްސިވާ ފުރުއިފައިވާ ހިސާބެވެ.

## ވުޟޫނެތްމީހާގެ މައްޗަށް ހަރާމްވާ ކަންތައް

ވުޟޫ ނެތްމީހާގެ މައްޗަށް ފަސްކަންތަކެއް ހަރާމް ވެގެންވެއެވެ. އެއީ (1) އެއްވެސް ބާވަތެއްގެ ނަމާދެއް ކުރުން، ނަމާދުގެ ތެރޭގައި ޖަނާޒާނަމާދުގެ ސަޖިދަ ތިލާވާއި ޝުކުރުގެ ސަޖިދަ ތިލާވާއި ހުކުރު ޚުޠުބާ ހިމެނެއެވެ. ރަސޫލުﷲ ގެފާނު ޙަދީޘް ކުރައްވަނީ « لا يَقْبَلُ اللّهُ صَلاَةَ أَحَدِكُم إِذَا أَحْدَثَ حَتَّى يَتَوَضَّأَ - رواه البخاري ومسلم - ޙަދީޘް ތަރުޖަމާކުރާނަމަ ވުޟޫކުރުމަށްދާން ދަންނަވަން ވިޔަސްހަދިމީހުންގެ ތެރެއިން އެއްވެސް މީހެއްގެ ނަމާދު މާތްﷲ ތަޢާލާ ނުޤަބޫލުކުރައްވާ ނެއެވެ.» (2) އެއްވެސް ބާވަތެއްގެ ޠަވާފެއް ކުރުން ރަސޫލުﷲ ގެފާނު ޙަދީޘް

ކުރައްވަނީ «الطواف حول البيت مثل الصلاة - رواه الترمذي والحاكم - ގެފުޅުގެ ވަށައިގެން ޠަވާފުކުރުމަކީ ނަމާދުކުރުން ފަދަ ކަމެކެވެ.» (3) ޤުރުއާން ފޮތުގައި ބެހުމާއި އެފޮތް އުފުލުން: މާތް ﷲ ވަޙީ ކުރައްވަނީ لا يمسه إلا المطهرون ޠާހިރުވެގެންވާ މީހުންނޫނީ އެފޮތުގައި ނުބެހޭނެއެވެ.» ނަމަވެސް އުނގެނުމާއި ކިޔަވައިދިނުމުގައި ކިޔަވާ ކުދިންނަށް ތަޢުލީމީ މަސައްކަތުގައި ވުޟޫ ނެތި ބެހުމަށް ހުއްދަ ކަމެކެވެ. އަދި ކުދިންގެ ބޮޑެތިން ކުޑަކޮށް ނަމަވެސް ހުރި ނަމަވެސް އެކަން ހުއްދަވާނެއެވެ. ދަރިވަރުން ކިޔަވަން ބޭނުންވާ ފޮތް ނަމަވެސް ވުޟޫ ނެތި ބެހުމަކުން މައްސަލައެއް ނުވާނެއެވެ. ތަފްސީރު ފޮތްތަކަށް ވިއްޔާ ތަފްސީރަށް ވުރެ ޤުރުއާން އަކުރު މަދު ނަމަ ވުޟޫ ނެތި ބެހުމަކުން މައްސަލައެއް ނުވެއެވެ. ދެން ޤުރުއާން ލިޔެވިފައިވާ ފޮތްތަކުގައި އަދި ކާޣަޒުތަކުގައި ބެހުން ހުއްދަ ކަމެކެވެ. ޤުރުއާނުގެ އާޔަތްތައް ލިޔެފައިވާ ސިއްކައާއި ރިންގު ފަދަ ތަކެތީގައި ބެހުމަކީ ވެސް މަކްރޫހު ކަމެކެވެ. ނަމަވެސް އެއްޗެއް ނުވާނޭ ހުރި ކަމެއްގައި ޤުރުއާން އެއްޗެއް ނުވާނޭ މާތް ﷲ ގެ އިސްމުފުޅު ލިޔެފައިވާ އިސްމުފުޅެއް ނުބެހުން ރަނގަޅު ކަމެކެވެ. ކިޔަވާ ޤުރުއާނުގެ އެއްޗެއް ނުބެހުމަށް އެދެވޭ ކަމެކެވެ. ދެން ދޭތެރޭގައި އެއްޗެއް ބަހައްޓައިގެން ބެހޭކަމުގައި ވިޔަސް ރަނގަޅު ކަމެކެވެ.

ތަންތަނުގައި ވިއްކާނެ ދަންނަވާލަން ކެރޭ ކަމެއް އެބަހުރިކަމުން ކަލޭ ބަޔަކު ހިތުގައި ޤުރުއާން ހިފުޒުކުރުމަށް ޤުރުއާން ކިޔެވުމާ ބެހުމާއި އަތުން ބެހުން ފިޔަވައި މަދުރަސާތަކުގައި ބެހުމާއި އުފުލުމަށް ހުއްދަކަމެވެ. އެހެން ކަމަކަށް ބެހުމަކީ ހުއްދަ ކަމެއްނޫނެވެ.

ޤުރުއާނާއި އެހެން އެއްޗެއް އެކުއެކުގައި ބިނާކުރެވިފައިވާ ބޮޑުކޮށްގައި ބެހުމާއި އުފުލުމަށް ބޯހަރު ތަފްސީރު ފޮތްތަކުގެ މަށްޗަށް އެފޮތުގައި ބެހުމާއި އެފޮތް އުފުލުން ބަހައްޓަން ޖައިޒު ނުވަތަ ޤުރުއާން ކިޔަވާނަމަ ކަމެއްނޫނެވެ.

ތަފްސީރު ފޮތްތަކާ އިޖުމާޢު ތަފްސީރުގެ ބިމުގައި (ތަފްސީރުގައި ނުވާނީ) އެކުލަވާލުމަކީ ހުއްދަ ކަމަކީ ބޭނުން ވެގެންވާ ކަމެކެވެ.

# ޚުއްފުގައި ފެންފުރުން

ވުޟޫކުރާއިރު ދެފައިދޮވުމުގެ ބަދަލުގައި ދެޚުއްފުގެ މަތީގައި ފެންފުރުމަކީ ހުއްދަކަމެކެވެ. ޚުއްފުގައި ފުރުމަށްވުރެ ރަގަޅީ ފައި ދޮވުމެވެ.

ޚުއްފަކީ ހަމުން ހަދާފައި ހުންނަ ފައިމަތިބިކަރި ފޮރުވައިދޭ ފައިވާން ޖޯޑެކެވެ. އެ ވައްތަރުވާނީ ގަންބޫޓާއެވެ. ޚުއްފުގައި ފެންފުރުން ހުއްދަކަން އެގޭނީ "ރަސޫލުﷲގެފާނު ވުޟޫކުރައްވާފައި އެކަލޭގެފާނު ދެޚުއްފު ކޮޅުމަތީގައި ފެންފުރުއްވި ކަމަށް" އަލްމުޣީރާއާއި މުސްލިމް ރިވާ ކުރައްވާފައިވާތީއެވެ.

## ޚުއްފުގައި ފެންފުރުމުގެ ޝަރުޠުތައް:

(1) ދެޙަދަޘުން ޠާހިރުވެ ގަތުމަށްފަހު ޚުއްފުލުން، ދެފައިދޮވުމުގެ ކުރިން ޚުއްފު ލައިފިނަމަ އޭގެމަތީގައި ފުރުން ހުއްދައެއް ނުވާނެއެވެ. އެއްފަދައި ދޮވުމަށްފަހު އެއްފައިން ޚުއްފުލާފައި އަނެއްފައި ދޮވުމަށްފަހު ޚުއްފުގައި ފެންފުރުން ހުއްދައެއް ނުވާނެއެވެ. ދެފައި ދޮވުމަށްފަހު ޚުއްފުލުމުގެ ކުރިން ޙަދަޘު ވެއްޖެނަމަ ޚުއްފުމަތީގައި ފެންފުރުން ހުއްދައެއް ނުވާނެއެވެ.

(2) ޚުއްފަކީ ވުޟޫކުރާއިރު ދެފައިން ދޮވުން ފަރުޟުވެގެންވާ މިންވަރު ނިވައިކޮށްދޭ އެއްޗެއް ކަމުގައިވުން: ދެޚުއްފުން ނިވާވާންޖެހޭނީ ދެފައިގެ ދަނބުކޮޅާއި އަރިމަތިންނެވެ. މަތިންނިވައިވުން ލާޒިމެއް ނޫނެވެ. ނިވާކޮށްދޭ އެއްޗަކީ ބޮޑުވުން ބަރުގެ މާނައިގައި އޮތުމުން ކަމެއް ނޫނެވެ. އެކަމަކު އޮތުމަކީ އެއްޗެއް ވަނީނަމަ ހެރަފުވާ އެއްޗަކަށް ވާނެއެވެ.

(3) ޚުއްފަކީ އޭގައި ހިނގާލެވޭފަދަ އެއްޗަކަށް ވުން

(4) ޠާހިރު އެއްޗެއް ކަމުގައި ޚުއްފުވުން

## ފުހުމުގެ މުއްދަތު:

ދަތުރުގައި ހުންނަމީހާއަށް ޚުއްފުގައި ފުހުން ހުއްދަވާނީ އެއްރޭއާ ދުވާލުގެ މުއްދަތަކަށެވެ. ދަތުރުވެރިޔާއަށް ތިންރޭ ތިންދުވާލެވެ.

ޚުއްފުގައި ފެންފުހުމުގެ މުއްދަތު ގުނަންފަށާނީ ޚުއްފު ލުމަށްފަހު ވުޟޫ ގެއްލިގެންނެވެ.

ދަތުރުގައި ހުރިމީހަކު ޚުއްފު ފުހުމަށްފަހު ދަތުރަށް ފެށުމުން ނުވަތަ ދަތުރުވެރިޔަކު ޚުއްފުގައި ފުހުމަށް ފަހު ދަތުރުގައި ޤާއިމުވުމަކާ އެއްސާއަށް ހުއްދަވާނީ ދަތުރުގައި ހުރިމީހަކަށް ހުއްދަވާ މުއްދަތެވެ.

## ޚުއްފުގައި ފެންފުހޭނީ ކިހިނެއް:

ދެ ޚުއްފުމަތީގައި ފެންފުހުން ސުންނަތްވެގެންވަނީ ޚުޠޫޠުގަނޑެވެ. ފުޅާނީ ކަނާތު އިނގިލިތައް ފޫޅުން ކަލިފަތުގެން ފައިތިލަފަތީ އިނގިލިތަކުގެ ފޫޅަށް ބަހައްޓައިގެން ފައިތިލަ ބާކަން އަރި ވާތު އިނގިލިތައް ފޫޅުން ފައިގެ ފުންނާބުގައި ބަހައްޓައިގެން އިނގިލިތަކުގެ ފޫޅާކޮޅަށް ގެންދެވެ.

## ޚުއްފުގައި ފުހުން ބާޠިލުވާ ކަންތައް:

(1) ދެޚުއްފުންކުޅި ޚުއްފެއް ބޭލުން (2) މުއްދަތު ހަމަވުން (3) ހިނައުން ވާޖިބުވުން

# ޖަބީރާގައި ފުހުން

ޖަބީރާއަކީ ބިންދައިގެން ގޮސްފައިވާ ގުނަވަން މަތީގައި އަޅާ އޮބިގަނޑެވެ. ޕްލާސްޓަރަކީ މިފަދަ އެއްޗެކެވެ.

އިސްލާމްދީނަކީ ލުއިފަސޭހަ ދީނެއް ކަމުގައިވާތީ ހުރިހާގައި އިންސާނާގެ ސަލާމަތަކާއި އެ އިންސާނާ އަދާކުރަންޖެހޭ އަޅުކަންތައް އަދާކުރުމުގައި ލުއިތަކެއް ކަރައްވާ ދެއްވާފައެވެ.

ޖަބީރާގައި ފެން ފުހުމަކީ މިގޮތުން މާތްالله އިންސާނާއަށް ދެއްވާފައިވާ ލުއިފަސޭހައެކެވެ. ޖަބީރާގެ ތުރާގައި ބޮސްކުރުމުގާއި ބޮޑުކަމުގައި ފެތޭ އަތުގޮތް ތަކެތި ހިމެނެއެވެ.

މިކަމުގެ ދަލީލަކީ ޖާބިރުގެފާނު އަރިހުން އަބޫދާއޫދު ރިވާކުރައްވާ ޙަދީޘެވެ. "ދަތުރުކުރެއްވީގައި އެގުނު ބޮޑުއެއްގެ ތަކުއިން މިޔަހެއްގެ ބާރުވައިގެން ބޮލުގައި ފަހިކޮށް އިސްތިޚާރާ ލިބުމުން ތަހާރަތުގެ ކުޑަފާހާގަ ގޮވުން އޭނާ ބައްދާ އަސްފާބުނުމުން ގެންނެވުމުން ތަހާރަތުގެ ހުކުމްލާނީކަމުން ބިދާރުބިއެވެ. އެހިދައްނާ ހިނގައިގަތެވެ. ހިނގައިގެންދާ ސަލަބުން އެނާ މަރުވިއެވެ. މިވާހަކަ ރަސޫލުالله ގެފާނަށް ގެންނެވުމުން ބިދާރުބި ބަސްފުޅުތަކުގެ ތެރޭގައި ވެއެވެ.

«إنّما كَانَ يَكْفِيهِ أن يَتَيَمَّمَ وَيَعْصِرَ عَلَى جُرْحِهِ خِرْقَةً ثُمَّ يَمْسَحَ عَلَيْهَا وَيَغْسِلَ سَائِرَ جَسَدِهِ تަޔައްމުމުކޮށް އޭނާގެ ފާރަގަޔާމީ ފޮތިގަޑެއް އަޅާ އެތަން ބަންދުކޮށް ހަރަގަޔާ އެހެން ތަންތަން ދޮވުމުން ފުދެނެއެވެ.»

## ޖަބީރާގެ ޙުކުމް:

ތަނެއް ބިންދައިގެން ގޮސްފައިވާ މީހާ ނުވަތަ ފަރުވާފައިވާ މީހާ ނުވަތަ ކެޑިގެން ގޮސްފައިވާ މީހާއަށް އޮބިގަނޑެއް ބަންޑޭޖެއް ނުވަތަ ޕްލާސްޓަރެއް އަޅަންޖެހި ދާނެއެވެ.

ބެންޑޭޖެއް ނުވަތަ އޮބިގަޑެއް އަޅަންޖެހިއްޖެނަމަ މިންކަމެއް ތާޒާ ދުވާލާށެވެ.

(1) ބަލިފަރާތާ ގުޅުވަނީ ސަލާމަތުން އޮތުމަށް ދޫވުން

(2) މުޅި ބެންޑޭޖުގައި ނުވަތަ ފްލާސްޓިކްގެ މުގައި ނުވަތަ އޮބިގަޑު ގައި

ފުރުވުން

(3) ފުރަހަނާއްސުން މަޖާގެ ބަރުމުގައި މަދަށްމުޅުމް ކުރުން

ބެންޑޭޖެއް ނުވަތަ ބޭސްގަޑެއް ނުވަތަ އޮބިގަޑެއް އަޅަން ނުޖެހޭނަމަ ސަލާމަތުން އޮތުމަށް ދޫކޮށްލާށެވެ. ބަލިފަރާ އޮތުމަށް ދޫކޮށްނުން ކޮށްނަމަ ދޫކޮށްލާށެވެ. މަގުނަމަ މަދަށްމުޅު ކުރާށެވެ. ކޮންމެ ފަރުޖަހު ނަމާދުއް ކުރާއިރު (ބަރުޖާފިސް ނުވާހާސް) އާދާ މަދަށްމުޅު ކުރަން ޖެހޭނެއެވެ. އެކަމަކު ބަރުޖާފިސް ނުވާނަމަ އެހެންގުނަވަންތަކުން ދޫކޮށްލަން ނުޖެހޭނެއެވެ.

## ޖަބީރާގައި ފުރުމުގެ މުއާލަޖާ:

ޖަބީރާގައި ފުރުމަށް ވަޅި މުއާލަޖާއް ނުޖެހެ. ސަބަބަކީ ދިރުއްމަނަމަ އާގަމީގައި ފުރުވާނެއެވެ. ފާރުގަނޑު ވަޝްކަލާ ބެންޑޭޖު ނުވަތަ ފްލާސްޓިކުގަނޑު ނުވެއްޖެނަމަ ފުރުން ބާދިލު ވާނެއެވެ. ކުޅަބަރާ ވާރިވަފާ ބާލުމަށްކާއި ބޮޑު ބަރަ ވާރިވަފާ ބާލުމަށް ޖަބީރާގެ ބުރުމުގައި މަޖާމާއް ނުޖެހެ.

## ނަމާދު ޓެސްޓުކުރުން:

ޖަބީރާގައި ފުރާ މަދަށްމުޅު ކޮންމެން ކުރާނަމާދު ޓެސްޓުކުރަންޖެހޭނީ މިން ބާލުމަށްގައެވެ.

(ހ) ބާހިރުކަމުއްނުމި ޖަބީރާގައި އެވުން

(ށ) ޖަބީރާގައި އޮޅި މުނާ ދިއަމުގައި (މަދަށްމަދުގެ ގުނަވަން މަކުގައި)

ކަމުގައިވުން

(ނ) ސަލާމަތުން އޮތްބައިން ފާރުގަނޑުގައި ބޭސްއަޅުވަން ބަލައި ސަލާމަތުން އޮތްބައިން ކޮންމެއެން ބޭނުންވާ ވަރަށްވުރެ އިތުރު ބައްޔަކުގައި ދަބިރާ އޮވެން.

# ހިނައުން

ހިނައުމުގެ މާނައަކީ ފެންވެރުމެވެ. ޝަރުޢީ ގޮތުގައި ހިނައުމަކީ ނިޔަތާއެކު މުޅި ހަށިގަޑު ގައި ފޭބޭގޮތަށް ގަޔަށް ފެންއަޅާ ފެންވެރުމެވެ.

ހިނައުން ވާޖިބުވާކަންތައް 6 އެއްޗެވެ. އޭގެތެރެއިން ތިންކަމަކީ އަންހެނުންނާއި ފިރިހެނުން އޭގައި ބައިވެރިވާ ތިން ކަމެކެވެ. އަނެއް ތިން ކަމަކީ އަންހެނުންނަށް ހާއްޞަ ތިންކަމެކެވެ.

ފިރިހެނުންނާއި އަންހެނުން ބައިވެރިވާ ތިންކަމަކީ:

(1) ޖިމާއުވުން: ރަސޫލުﷲ ގެ ފަރުމާން ވިދާޅުވެފައިވާ «إذا التقى الخِتَانَانِ فقَدْ وَجَبَ الغُسْلُ - رواه مسلم - ދެ ޚިތާނު ބައްދަލުވެއްޖެނަމަ ހަމަކަށަވަރުން ހިނައުން ވާޖިބު ވެއްޖެއެވެ.» ޖިމާއުވި ފިރިހެނުންނަށް ކުޑަކުދިން ކަމުގައިވާނަމަ އެކުދިންގެ މައްޗަށް ހިނައުން ވާޖިބުވާނީ ބާލިޣުވުމުންނެވެ.

(2) މަނި ބޭރުވުން: އުއްމު ސުލައިމުގެ އަރިހުން އަލްބުޚާރީއާއި މުސްލިމު ރިވާކުރައްވާ ޙަދީޘެއް ބުނާގޮތުގައި "އިޙްތިލާމް ވުމުން ހިނައިގަންނަން ޖެހޭނީ މަނި ބޭރުވި ނަމައެވެ."

ބޭރުވި އެއްޗަކީ މަނިކަމާ މެދު ޝައްކުވެއްޖެނަމަ ޢަމަލު ކުރާނީ ބޭރުވެފައިވާ ގޮތަކަށެވެ. މަނިކަމުން ބޭރުވެފައިވާނަމަ ހިނައިގަންނަންވާނެއެވެ. މަޒީ ކަމަށް ނުވަތަ ވަދީކަމަށް ބޭރުވެފައިވާ ނަމަ ދޮވެ ވުޟޫ ކުރާނެއެވެ.

(3) ޝަހީދުވުން ފިޔަވާ އެހެންގޮތަކަށް މުސްލިމަކު މަރުވުން:

އަންހެނުންނަށް ހާއްޞަވެގެންވާ ތިންކަމަކީ:

(1) ހައިޟުވުން: رسول الله صلى الله عليه وسلم ޙަދިޔާ ކުރައްވައިފި «إذا أَقْبَلَتِ الحَيْضَةُ فَدَعِي الصَّلاَةَ وَإِذَ أَدْبَرَتْ فَا غْتَسِلِي وَصَلِّي - رواه البخارى - ހައިޟުވެއްޖެނަމަ ކަޑައްޖަހާ ނަމާދުކުރުން ހުއްޓާލާށެވެ. އަދި ޠާހިރުވެއްޖެނަމަ ހިނައިގެން ނަމާދުކުރުން ފަށާށެވެ.»

(2) ނިފާސްވުން

(3) ވިހެއުން: ވިހެއީ ހަމައެކަނި މަސްކޮޅެއް ކަމުގައިވިޔަސް އަދި ވިހެއީ އެއްވެސް ތެތްކަމަކާނުލައި ކަމުގައި ވިޔަސް ޤައުލުގެ ގަދަ ގޮތުން ހިނައުން ވާޖިބުވާނެއެވެ.

# ޖުނުބުވެރިޔާގެ މައްޗަށް ހަރާމް ކަންތައްތައް

(1) ނަމާދު ކުރުން: ރަސޫލުﷲ ގެފާނު ޙަދީޘް ކުރައްވަނީ «لا تُقْبَلُ صَلاَةً بِغَيْرِ طُهُوْرِ - رواه مسلم - ޠަހާރަތަކާ ނުލައި ކުރާ ނަމާދެއް ޤަބޫލުކުރައްވާނެ އެއް ނުވެއެވެ.» ނަމާދަށް ބުނެވުނު ބަހުގެ ތެރޭގައި ފަރުޟުނަމާދާއި ސުންނަތް ނަމާދާއި ޖަނާޒާ ނަމާދާއި ތިލާވަތުގެ ސަޖިދައާއި ޝުކުރުގެ ސަޖިދަ ހިމެނެއެވެ.

(2) މިސްކިތަށް އަރާ މިސްކިތުގައި މަޑުކޮށްލުން.
ރަސޫލުﷲ ގެފާނު ޙަދީޘް ކުރައްވަނީ «لا أُحِل المَسْجِدَ لِحَا ئِضٍ وَلاَ لجُنُبٍ - رواه أبوداود - ޙައިޟުވެރިއަކަށާއި ޖުނުބު ވެރިޔަކަށް މިމަން ކަލޭގެފާނު މިސްކިތް ޙަލާލު ނުކުރައްވަމެވެ.)

(3) ޠަވާފު ކުރުން: މިކަމުގެ ތަފްޞީލު ވުޟޫ ނެތިމީހާގެ މައްޗަށް ހަރާމް ކަންތައްތަކުގައި އިސްވެ ހިމެނިއްޖެއެވެ.

(4) ޤުރުއާން ކިޔެވުން: ރަސޫލުﷲ ގެފާނު ޙަދީޘް ކުރައްވަނީ «لا تَقْرَأ الحَا ئِضُ وَلاَ الجُنُبُ شَيْئًا مِنَ القُرآن - رواه الترمذى - ޙައިޟުވެރިޔާ އާއި ޖުނުބުވެރިޔާ ޤުރުއާނުން އެއްޗެއް ނުކިޔަވާށެވެ.» ޖުނުބުވެރިޔާއަށް ޤުރުއާނުން އެއްޗެއް ހިތުގައި ހިނގައިލުމާއި ޤުރުއާނުން އެއްޗަކަށް ބަލާލުން ހުއްދަ ވެގެންވެއެވެ. ދެ ޙައިޟުވެރިޔާ ގެއްލިފައިވާ ހިނދު ނަމާދު ކުރުމާއި ޤުރުއާން ކިޔެވުން ވާޖިބުވެގެންވެއެވެ. އެކަމަކު އިޙުތިޔާޠު ސުންނަތެއް ކިޔެވުމަކީ ހަރާމް ކަމެކެވެ.

ދެވަރާހަތު ގެއްލިފައިވާ މީހާއަށް ނަމާދުން ބޭނުމުގައި ފުރުއާނުން އެއްޗެއް
ކިޔުމުގައި ބަރަކާތް ލިބޭނެއެވެ. ދިރުން ލިބުމުގެ ގޮތުން (ފުރުއާނުން ކިޔުމުގެ
ގަސްތުގަ ނުލައި) ފުރުއާނުގެ އާޔަތެއް ކިޔުމަކީ ހުއްދަ ކަމެކެވެ. މުސީބާތަކުން
މީހަކު ވަރުގެ ހަދަރު ލިބުމުން «إِنَّا لِلَّهِ وَإِنَّا إِلَيْهِ رَاجِعُونَ» ކިޔުން. އެއްޗަކަށް
ސަވާރުވާ އިރު «سُبْحَانَ الَّذِي سَخَّرَ لَنَا هَٰذَا وَمَا كُنَّا لَهُ مُقْرِنِينَ» ކިޔުން.
ކެއުމަށްފަހު «الحمدلله» ކިޔުން. ހަމަޖެހިވާޖިބު ފަރުޟު ބާކީއިރު،
ނަސޭހަތްދޭއިރު އެއްޗެއްގެ މިސާލު ބުނުމަށް ބަޔާންކޮށްދޭއިރު ފުރުއާނުން ކިޔުމުގެ
ގަސްތުގަ ނުލައި ފުރުއާނުގެ އާޔަތެއް ކިޔުމަކީ ހުއްދަ ކަމެކެވެ.

(5) ފުރުއާނުން ޚުޠުބާގައި ބޭނުންވާއި އެއްޗެއް އުޅުމުން. މިކަމުގައި ތަރުތީބު
ފެނުނު ނަސޭހަތްތަކެއް ދައްކަން ބަރަކާތް ކަންތައްތަކުގައި އިސްތިއު ހިފައްޓައެވެ.

# ހައިޟާއި އިސްތިޙާޟާއި ނިފާސް

ޝަރީޢަތުގައި ހައިޟުގެ މާނައަކީ އާދަގެން ދިއުމެވެ. ސަލީޤުއްވުގައި
ހައިޟުގެ ޚިޔާލު އަންހެނާ ބާލިޣުވުމަށްފަހު ގަޑިން ސަލާމަތުން އިން ރާތުގައި
އާދާގެ ރަނގަޅު ގަޑިތަކުން ނުކުމެ އުރިބާރުވާ ލޭއެވެ. މާތްالله ވަހީކުރައްވާ
وَيَسْأَلُونَكَ عَنِ الْمَحِيضِ قُلْ هُوَ أَذًى فَاعْتَزِلُوا النِّسَاءَ فِي الْمَحِيضِ وَلَا تَقْرَبُوهُنَّ
حَتَّى يَطْهُرْنَ فَإِذَا تَطَهَّرْنَ فَأْتُوهُنَّ مِنْ حَيْثُ أَمَرَكُمُ اللَّهُ -البقرة : ٢٢٢ - އެބަޔަކުން
ކަލޭގެފާނާ ހައިޟު ބާރުގޭއްސުން ސުވާލު ކުރެއްވިއެވެ. ކަލޭގެފާނު ތިބާވާ ޖަވާބުގައި
ވިދާޅުވާށެވެ. އެއީ ބޭރު އުނދަގޫ ތަކެވެ. ދެންބަޔަކުން ހައިޟުގެ ދުވަސްވަރު
އަންހެނުންނާ އެކަހެރިވާށެވެ. އެކަކުން ތާހިރުވެއްޖައުމަށް ދަންފުން އެކަކުންނާ
ގާތްނުވާށެވެ. އެކަކުން ސާފުވެ ހިނައި ތާހިރު ވެއްޖެނަމަ މާތްالله
ދެންބަޔަކުންނަށް އަމުރު ކުރެއްވި ގޮތަކަށް އެކަކުންގެ ކައިރިއަށް
ވަޑައިގަންނަވާށެވެ.»

## ބާލިޣުވުން:

ބާލިޣުވާ ބުއްދިވަންތަކަމުގެ މަންޒިލަށް ނަމާދުކުރުން، ހުދަރިވުން، ބައްޔާ
އަދާކުރުން ފަދަ ޝަރުޢީ ބުރަތައް އުފުލުމަށް ޤާބިލު ހިސާބަށް އިންސާނާ ޖުމްލަގެ
ގޮތުން ވާސިލުވުމެވެ.

ބާލިޣުވާނީ: (1) މަނިބޭރުވުން (2) ހަތުރުމަހުން 9 އަހަރު ފުރުމަށްފަހު
އަންހެން ކުއްޖާގެ ލިބައިން ބަލިމަހުގެ ލޭފައިބުން (3) މަނިބޭރުނުވިނަމަވެސް،
ބަލިމަހުގެ ލޭފައިނުބައިނަމަވެސް ހަތުރުމަހުގެ އަހަރުން 15އަހަރުފުރުން.

## ބަލިމަހުގެ މުއްދަތު:

ބަލިމަހުގެ އެންމެ ކުރު މުއްދަތަކީ އެއްދުވަހާއި އެއްރޭއެވެ. ބަލިމަހުގެ ގިނަ
މުއްދަތަކީ 6 ނުވަތަ 7 ދުވަހެވެ. ނަމަވެސް 15 ދުވަސްވެސް ވެދާނެއެވެ. ބަލިމަހުގެ އެންމެ
ދިގު މުއްދަތަކީ 15 ދުވަހެވެ.

އެއްވަރު ދެބަލިމަހުގެ ދެމެދުގައި ވާން ޖެހޭ އެންމެ ކުރު މުއްދަތަކީ 15 ދުވަހެވެ. 15
ދުވަހަށްވުރެ ދިގު މުއްދަތަކަށް ލޭފައިބައިފިނަމަ އެއީ ބަލިމަހެއް ނޫނެވެ. އެއީ
އިސްތިޙާޟާގެ ލެއެވެ. ބަލިމަހުގެ ކުޅަކީ ފެހިކުލަކާއި ހުދުކުލައެވެ ގަދަ ރަތްކުލައެވެ.
ފަހަރެއް ނުބައިވެސް ހުންނާނެއެވެ. އެއީ ދިގުނުވެ ހުރެދާނެއެވެ. އެކަމަކު ގިނަ ވިޔަސް
ވަރަށް ފަސޭހައިން ބޭރުވެއެވެ.

އަންހެން ކުއްޖަކު ބަލިމަހުވާނީ އެންމެ ކުޑަވެގެން ހަތުރުމަހުން އެއްކާވީސް
9 އަހަރު ފުރުމުންނެވެ. 9 އަހަރު ފުރުމަށް 15 ދުވަސް އޮތުމާ ބަލިމަހުވިނަމަ
އެއީ ބަލިމަހެކެވެ.

ދެބަލިމަސް ދެމެދުގެ ޠާހިރުވުމުގެ އެންމެ މަދުމިނަކީ ފަނަރަ ދުވަހު ފަނަރަ
ދުވަހެވެ. ޠާހިރުވުމުގެ ގިނަމިނަކަށް ޙައްދެއް މިންވަރެއް ނެތެވެ.

# ނިފާސް

ނިފާސްގެ މާނައަކީ ވިހެއުމެވެ. ޝަރީޢަތުގައި ނިފާސްއޭ ކިޔަނީ ވިހެއުމަށްފަހު އަންހެނާގެ ކުރިމަތީ ފަރާތުން ނުކުންނަ ލެއަށެވެ.

ވިހަން ބަލިވުމުގައި ކިއްސާއިރު ނުވަތަ ވިހާކުއްޖާ ބޭރުވާއިރު އެއްވަގުތުގައި ނުކުންނަ ލޭއަކީ ނިފާސްގެ ލޭއެއް ނޫނެވެ.

## ނިފާސްގެ މުއްދަތު:

ނިފާސްގެ އެންމެ ކުޑަ މުއްދަތަކީ ހިނދުކޮޅެކެވެ. މެދުމިންވަރަކީ 40 ދުވަހެވެ. ދިގު މުއްދަތަކީ 60 ދުވަހެވެ. އެއަށްވުރެ އިތުރުވެއްޖެ ނަމަ އެއީ އިސްތިޙާޟާގެ ލެއެވެ.

## މާބަނޑު ދުވަސްވަރުގައި ލޭފެނުން:

ބަލިވެއިން އަންހެނާއަށް ފެނަކަށް ދުވާލަކަށްވުރެ މަދު މުއްދަތަކު (އެއީ ޙައިޟުގެ އެންމެ ދިގު މުއްދަތު) އަކަން އެކަމަކު އެއްދުވާލަކަށް ވުރެ ދިގު މުއްދަތު (އެއީ ޙައިޟުގެ އެންމެ ކުރު މުއްދަތު) އަކަން ލޭފެނުނުނަމަ އެއީ ޙައިޟުގެ ކަމަށް ބެލުން ދަންނަވައިދޭކަމުން ވިދާޅުވެއެވެ. މިޙާލަތުގައި އާންމު އަޅުވެސްވަރު ނަމާދުކުރުން ރޯދަ ހިފައިގެން ނުވާނެއެވެ. އެކަމަކު ޙައިޟުގެ މުއްދަތަށް ޙައިޟުގެ އެންމެ ކުރު މުއްދަތަށްވުރެ ކުރު، އެންމެ ދިގު މުއްދަތަށްވުރެ ދިގު މުއްދަތަކަށްނަމަ އެއީ އިސްތިޙާޟާގެ ލެއެވެ.

އަންނައިރު ދަންނަވައިގެން ވިދާޅުވާ ގޮތުގައި ބަލިވެއިން އަންހެނާއަށް ފެންނަ ލެއަކީ އިސްތިޙާޟާގެ ލެއެވެ.

# ހައިޟުވެރިޔާއާއި ނިފާސްވެރިޔާގެ
# މައްޗަށް ހަރާމް ކަންތައްތައް

(1) ނަމާދުކުރުން (2) ޤުރުއާން ކިޔެވުން (3) ޤުރުއާން ފޮތުގައި ހިފުމާއި އުފުލުން (4) މިސްކިތަށް ވަނުން (5) ޠަވާފުކުރުން (6) ޖިމާޢުވުން، އެއްވެސް ބާވަތެއްގެ ޖިމާޢެއް ހިފުމަކީ ހައިޟުވެރިޔާއާއި ނިފާސްވެރިޔާއަށް ހަރާމް ކަމެކެވެ. ފަހެ ސުޖޫދުގައި ޝުކުރުގެ ސަޖިދައާއި ތިލާވަތުގެ ސަޖިދައެއް ހިނގައިގެންދާ ރޯދަ ޤަޟާކުރަން ނުޖެހޭނެއެވެ. އެހެންކަމުން ފާއިތުވި ނަމާދުތައް ޤަޟާކުރުމަކަށް ނުޖެހޭނެއެވެ. (7) ޠަލާޤުދިނުން. ފުރަޤު ކަހަލަ ދެމެދުގައި އަރާމުގެ މިދެގޮތުން، ޠަލާޤުދިނުމުގެ ހިނގައިގަތުމުގެ ކުރިން އެދުވަސްތަކުގައި ޠަލާޤުދިނުމާ ދުވަސްތަކާއި އަރާމުގެ ޙައިޟުވެރިޔަކު ހަރާމް ކަމެކެވެ. އެ ޠަލާޤުދިނުމަކީ ޝަރުޢާ އޮތް ކަމަކާއި ދެކޮޅު ގޮތެކެވެ.

# އިސްތިންޖާ

އިސްތިންޖާގެ މާނައަކީ ބައިތުލްޚަލާގެ ނަޖިސްގެން އެތެރެއިން ނުކުތުމުން ނަޖިސްތަކެތި ފޮހެލުމެވެ. މިކަމުގެ ނަޖިސްގެން ހިނގަނީ ވަރަށް ނަޖިސްފެނުން ފެނަށް ނުވަތަ ތަކެތިން ފޮހެލުމަކީ ކަމެކެވެ. އިސްތިންޖާ ހަރުގެން ބައިތުލްޚަލާއިން ނަޖިހުގެ ފެނުން ނުވަތަ ތަކެތިން ފޮހެލާށެވެ. ނަމާދު ވަޒަނު ފޮނުވާ ފޮހެލުމުގެ އިސްތިންޖާ ކުރަންޖެހެއެވެ. އެންމެ ރަނގަޅު ގޮތަކީ ފުރަތަމަ ކަރުދާހުން ފޮހެލައިގެން ފަހުން ފެނުން ދޮވެލުމެވެ.

ފަހަރު ފެނެއް ނުލިބޭ ތަނެއްގައި ގިނަގުނަ ހިލައެއް ނުވަތަ ކަރުދާހެއް ބޭނުންކޮށްގެން ވެސް އިސްތިންޖާ ކުރެވެއެވެ.

(1) ޤުރުއާން ފުރަތަމަވަރަށް ބާވައިލެއްވީ ފަހަރު ވަޙީކުރެއްވުން އަރުވާލެއްވުން
މުސްތަޤްބަލުގެ ލައުޙުލް މަޙްފޫޡުން: މިގޮތަށް ބޭ އަޅުއްވާ ގޮތުގައެވެ. އެންމެ ފުރަތަމަ
ލައުޙުލް މަޙްފޫޡުން އެންމެ ތިރީގައިވާ އުޑާއި ދުނިޔެއާ ގުޅޭ ބައިތުލް ޢިއްޒަތަށް
ބާވައިލެއްވީ ޤަދުރުވިލޭރޭގައެވެ. އެއީ ރަމަޟާން މަހުގެ ރޭތަކުން އެއް ރެއެވެ.
އެއްފަހަރާ ބާވައިލެއްވުން ކަމަށް ވަނީ ހަމައެކަނި އެވެ. އަދި ގުރުއާން ހުރިހާ ބައެއް
ވަނީ ބާވައިލެއްވުމުގެ ދެވަނަ ހަމައެވެ. އަދި ބައިތުލް ޢިއްޒަތުން ދެން
ވަނީ ބާވައިލެއްވުމުގެ (އެއީ ޖިބްރީލް ޢަލައިހިއްސަލާމް) މެދު
ނުވަތަ ހަމައެވެ.

(2) ޤުރުއާން ފުރަތަމަވަރަށް ބާވައިލެއްވީ ފަހަރު ވަޙީކުރެއްވުމުގެ ގޮތުން
މުސްތަޤްބަލުގެ ލައުޙުލް މަޙްފޫޡުން: މިގޮތަށްބޭ އަޅުއްވާ ފުރަތަމަ ބައިތުލް ޢިއްޒަތަށް
ބާވައިލެއްވުން ވަނީ ގޮތެއް ޤުރުއާން އިސްލާމްދީނާއި ހަމަ ވަޙީގެ ބާވައިލެއްވި އެއްކަލަ
ވަނީ ވާހަކައެވެ.

(3) އެންމެ ފުރަތަމަ ބާވައިލެއްވި ބައިތުލް ޢިއްޒަތުން އަދި ރަސޫލާއަށް
މުސްތަޤްބަލުގެ ލައުޙުލް: މިގޮތުގައި އެކިފަހަރު ބޭ ވަޙީކުރެއްވުން ނުވަތަ ހަމަ
ވަޙީ ފަހަރާއި ނަބިއްޔާ މުޙައްމަދެވެ.
ފަހަރާ ޖިބްރީލް ޢަލައިހިއްސަލާމްގެ ވަސީލަތުން ރަސޫލާ އެކިފަހަރު ވަޙީކުރެއްވުން
ނުވަތަ މުސްތަޤްބަލުގެ ލައުޙުލް ނުވަތަ ރަސޫލާ ބާވައިލެއްވުމެވެ.

(4) ބާވައިލެއްވި ޖިބްރީލް ޢަލައިހިއްސަލާމް މުސްތަޤްބަލުގެ ލައުޙުލް
އެއްކަލަ ބޭ ވަޙީކުރެއްވުން އެކަށަ ނަބިއްޔާ ރަސޫލާ ވަޙީކުރެއްވުން އަރުވާލެއްވުން
މުސްތަޤްބަލުގެ ފަހު ނަބިއްޔާ ރަސޫލާ ބާވައިލެއްވިއެވެ.

(5) ބާވައިލެއްވި ޖުމްލަ ދުވަހުގެ ބޭ ވަޙީކުރެއްވުން ނުވަތަ އަހަރެއް ހިތަ
މުޙައްމަދު ފަހަރާއި މިސްރުގެ މަތިން ހަތަރުނަމް މިއާޤު ބާވައިލެއްވި
ބާވައިލެއްވުމުގައި ފަތަރަށެވެ. އަދި ޖިބްރީލްގެ ވަސީލަތުން ފަތަރަށެވެ. ބޭ ވަހީ
ފަހަރެއް ނުވަތަ އެންމެ ވަޙީގެ ނަބިއްޔާ ހިނގައިގެންދިޔައެވެ. އަދި
ރަސޫލާގެ ރުޅި ހިފާނެއެވެ.

ބަދިސްވީ ވަގުތު ހަދާންހުރެވޭ މިމުއްދަތު ހަދާންނެތް އަންގެނާ އާއި
މުއްދަތު ހަދާން ހުރެވޭ ވަގުތު ހަދާންނެތް އަންގެނާ ބަލަމުދުލުކާނި އާދަރަން
ތަފާތު ގުޅަކަށެވެ.
(6) ބަޔަކު ވަގުތުތަކާ ފިލުވާ އަރާވަޅިގަ ވަގުތުތަކާ ނުވެސްނަ ނަމަ ދަންނަ
ޖާބަތުނެގެ ރަށުގެ ދެބަސްތަކެއް ބޮޑިވާފައެވެ. (ހ) ތާގެ މުއްދަތު އުފެދޭ
އުފެދޭވަތަކުގެ ވަކިވަޅުގެ ފަރަތަރަކާ ...
ދުވަހަކީ ބަދިސްވެގެ ދުވަސް ތަކަކެވެ. (ށ) ތާ ނުވެސްނަ ދުވަސްތަކަކީ ...
ދުވަސް ތަކެވެ. ތާވެނަ ދުވަސް ތަކަކީ ބަދިސްވެގެ ދުވަސްތަކެވެ.

# ހިނައުމުގެ ފަރުޟުތައް

ސުންނަތް ހިނައުމަކަށް ވިޔަސް އަދި ފަރުޟު ހިނައުމަކަށް ވިޔަސް
ހިނައިގަންނައިރު ދެކަމެއް ފަރުޟު ވެގެންވެއެވެ. (1) ނިޔަތް ގަތުން: ނިޔަތް
ގަންނާނީ ޖުނުބުވެރިކަމުގެ ނުވަތަ ޙައިޟު ވެރިކަމުގެ ނުވަތަ ނިފާސް ވެރިކަމުގެ
ޙަދަޘް އުފުލުމަށެވެ. ނުވަތަ ބޮޑު ޙަދަޘް އުފުލުމަށެވެ. ވީމާ "ފަރުޟު
ހިނައުން އަދާ ކުރުމަށް" ނުވަތަ ހިނައުމުގެ ފަރުޟު އަދާކުރުމަށް ނުވަތަ
ފަރުޟު ހިނައުން ހިނައިގަތުމަށް ނިޔަތް ގަތުމުން ފުދޭނެއެވެ. ހިތުން ނިޔަތް
ގަންނައިރު ދުލުން ކިޔުން އިތުރު ވެގެންވެއެވެ. ނިޔަތްގަންނާނީ ހަށިގަނޑުން
އެންމެ ފުރަތަމަ ދޮންނަ ތަނަށް ދޮންނަ އިރުގައެވެ. (2) ހަށިގަނޑުގެ ހުރިހާ ތަނަކަށް
ފެން ފޯރުކޮށްދިނުން، މިގޮތަށް ފެން ފޯރުކޮށްދޭއިރު ގައިގެ ހަމުގެ ހުރިހާ ތަނެއްގައާއި
އިސްތަށިތަކުގެ ބުޑުގައި ފެން ޖެހިއްސުން ޖެހޭނެއެވެ. ކަންފަތުގެ ފޫދޫގަނޑުގައްޔާއި
ނިޔަފަތި ތަކުގައްޔާއި ތަސްބާޖެހި ކުރުމަތިން އިރިއިންނައިރު ދުވުފުރިބަ ދުރުދުރުން
ފާޅުވާ ހުރިހާ ތަންތަނެއްގައާއި އަންހެނާގެ ކުރިމަތީ ފަރާތުން ފާޅުވާ ހުރިހާ ތަނެއްގައި
ފެންޖެހިއްސުން ޖެހޭނެއެވެ. ހިނައިގަންނައިރު އަގުބޮޑުވާއި ޝާވަތަން ފެންޖެހޭދަލީ
ވާޖިބުކަމެއް ނޫނެވެ. އެކަމަކު އެއީ ސުންނަތެއްކަމެވެ. އަންހެނާގެ ބޮލުއިސްތަށިގަނޑު
ގޮތުގައި ވާނަމަ އެއިސްތަށިގަނޑު ހިއްލާ ދަމައިގެން ނަމަވެސް ހުރިހާ އިސްތަށި
ތަކުގެ ބުޑުގައި ފެންޖެހިއްސުން ޖެހޭނެއެވެ.

# ހިނައުމުގެ ސުންނަތްތައް

(1) ދެއަތް ރަނގަޅަށް ދޮވުމުން. ދެން ވާތުން ކިލާގެ ދެދޮރު
ރަގަޅަށްދޮވެ ސާފުކޮށްލުމަށްފަހު ގައިގައި ހުރި ނަޖިހާއި ކިލަނބުވެފައިވާ
ތިލަތަނުން އެއަށްފަހު ސައިބޯނި ފަދަ އެއްޗަކުން އަތް ދޮވެސާފު ކުރާނީއެވެ.

މާތްالله ރުހިވެވޮޑިގެންވި އިބްނު ޢައްބާސްގެ ރިވާޔަތުން އަލްބުޚާރީ ރިވާ
ކުރައްވާ ޙަދީޘެއްގައި ވަނީ މުޙައްމަދުގެފާނު ރަސޫލާالله ގެފާނު ސާޅީސްވަރު ފިއްލަވުމުން
ބަލައި ފުން އެއްކޮށް ގެންނެވުމުން ރަސޫލާالله ގެފާނު އަޅުގަނޑުމެންގެ ދަރުމަތްތެރި
ބޮޑުކަލޭގެ ދަރިން ވެރިޔާގެ. އެކަލޭގެ ފަސްފުރާރި ބަނޑު ކަނގިސްމާ ދަރުމަވަންތަ
ސަރުކާރެއްވިއެވެ. އެކަލޭގެ އަޅުގަނޑު ބޮޑުމީހަކީ ތުއްސަވާ ސަރު ކާރެއްވިއެވެ.
(2) ދަށް ފުރިހަމަކޮށް ފުސްއެއް ކަރާރިއެވެ. މި ވުސްއޮ ކަރާއިރު
ދެވައިމިހަ ދިވެހިން ތަސްކޮށްދެން އެއްގެ ރަގަޅުކަމަށް ދަންނަބަތަލުން
ވިދާޅުވިއެވެ.
(3) ދަށް ބަލައި އިސްލާމީދައުލަތެއް ފަށައި ވިހަވާލާރިއެވެ. އެކަލޭގެ ބާ
މިސްރުމަރު ދަށްނާރިއެވެ.
(4) ދަށް ކަނާތުވަރިކަތް މިސްރުމަރު ވާތުވަރިކަތް މިސްރުމަރު ދަށްނާރިއެވެ.
(5) މުޅި ހަރިމަތިގައި ހިޖުރައިގެ ސަނައިން އަކަ އުމުރެއްގައިވެސް
(6) ގެނަސްމަތް ދަށްނަރިއު މުޙާރަމް ކަރުން
(7) ހިޖުރައިގެ ފުރުގެ ތަރީގައި ކަރާ ކަސްމަތްކަތް މިސްމިސް ފަސްކަގައިން
ހަރިކާފަތުގާއި ފުރުތަރާއާއި ކަސްފަތުގެ އަޖުމުދަން ހަސްމާސަގައި
ފުސްބޭއްސުމަން އިސްކަސްދަރުން ވާރުއެވެ.
މުދަން އެއް ހިޖުރައިގެ ހަސްމިރާ މިސްރުމަރު ގެސްބީގަތުމުން ފުރާހާއެވެ.

ހިޖުރައިގެ މުއްދަތު ގައި ކަސްމަތްކަތް:

(1) ހިޖުރައިގެ ފުރުބަސް ކަރާއިރު ފުރު އިސްތާފު ކަރުން.
އަލްބުޚާރީ އާއި މުސްލިމް ރިވާކަރާރާ ޙަދީޘްގައި ރަސޫލާالله ގެފާނު ސާޅީސް
ފިއްލަވުމުން ބަސްމަން ކަރާތްފަތްތަވަލި ސާޅީސް ފުރުވެ. (އެއީ 190.062
ޓުސްހިސްބިރު ފުރުވެ.) އަނގަބޮޑުވެރިން ފުސްއޮ ކަރާތްފަތްތަ ބަސްމަން
ކަރާތްފަތްތަ ވަލި މުއްދަތުގެ މިސްރުމަރު. މުއްދަތު ސާޅީސް 411 އަހަރު.

(2) ނުހިމާ ފެންގަދުވަޅަން އަރާ ހިނައިގަތުން

## އެއް ހިނައުމަކުން ގިނަ ހިނައުން ވާޖިބު ފަދައިވާނެ ކަންތައް ކުރަންވީ ގޮތް

ފަރުޟު ހިނައުމަކާއި ސުންނަތް ހިނައުމެއް (މިސާލަކަށް ޖުނުބުވެރި ކަމާއި ޖުމުއާ ނަމާދަށް ދިޔުމަށްޓަކައި ހިނައިގަތުން) އެއްކޮށް ޖުމުއާ ނަމާދަށް ދިޔުމަށްޓަކައި ހިނައިގަތުމަށް ނިޔަތްކޮށްފިނަމަ ހިނައުން ކުރެވިދާނެއެވެ. އެއީ މިސާލަކަށް އަދި ފަރުޟު ނަމާދަކީ ކުރިން تحية المسجد ފަދަ އެއްކޮށް ފެށިގެންނެވެ. އަދި ހިނައުމުގެ ނިޔަތު ވެސް ހިނައުމަކަށް ނިޔަތް ގެންނަން ސުއްރަތުގެ އަނިޔަތްގެން ކަމެއްނުވެއެވެ.

ފަރުޟު ދެހިނައުން (ޖަނާބަތްވެރިކަމާއި ޙައިޟުވެރިކަމުން މިސާލަކަށް) ވާޖިބުވެފައިވާ މީހާ ފަރުޟު ހިނައުމަކުން ހިނައިގަތުމުން އެދެޖަނަބަތް އެއްކޮށްފުދޭނެއެވެ. ނަމަ އެފަދައިން ސުންނަތް ދެ ހިނައުމެއް ހިނައިގަތުމަށް ޖަހައި ސުންނަތް ހިނައުމަކުން ހިނައިގަތުމުން އެދެ ސުންނަތް އަދާކުރެވޭނެއެވެ.

# ސުންނަތް ހިނައިންތައް

ސުންނަތް ހިނައިން ތަށް ވަރަށް ގިނައެވެ. އޭގެތެރޭގައި މިއަންނަ ހިނައިންތައް ހިމެނެއެވެ.

(1) ޖުމުއާ ނަމާދަށް ދިޔުމަށްޓަކައި ހިނައިން: ރަސޫލުﷲގެފާނު ބަޔާންކޮށް ދެއްވާފައިވާ «إِذَا جَاء أَحَدُكُمُ الجُمْعَةَ فَلْيَغْتَسِلْ - رواه البيهقي - މިޙަދީޘްގެ މާނައަކީ ތިޔައިން މީހަކު ޖުމުއާއަށް އަންނަމަ ހިނައިގަންނަ ހުރިކަމެވެ.» ޖުމުއާ ނަމާދަށް ދިޔުމަށްޓަކައި ހިނައިގަތުމުގެ ވަގުތު ފެށޭނީ ޖުމުއާދުވަހުގެ الفجر الصادق ގެ އަލިކަން ފާޅުވުމުންނެވެ. ޖުމުއާ ނަމާދަށް ދިޔުމަށްޓަކައި ހިނައިގަންނަހުން

ބަތަލް ވެދިޔުމަކުން އަލުން ހިނައިގަންނާކަށް ނުޖެހޭނެއެވެ.

(2) ދެއީދު ދުވަހުން ޚާއްޞަ ހިނައިގަތުން: މިއީ އީދުނަމާދަށް ނުދިޔަ ކަމުގައިވިޔަސް އީދުވަހަން ޚާއްޞަ ގޮތުން ސުންނަތް ވެގެންވާ ކަމެކެވެ. އީދުދުވަހަން ޚާއްޞަ ހިނައިގަތުމުގެ ވަގުތު ފެށޭނީ އީދުވިލޭރޭގެ ދަންވަރުން ފެށިގެންނެވެ. އެކަމަކު އިތުރުވެގެންވަނީ الفجر الصادق ޖެހުމުން ހިނައިގަތުމެވެ. އީދުދުވަހަން ޚާއްޞަ ހިނައިގަތުން ސުންނަތް ވެގެންވަނީ އެއީ ޒީނަތްތެރި ކަމުގެ ދުވަހަކަށް ވާތީއެވެ.

(3) އިރުކޯމަ ނަމާދަށާއި ހަނދުކޯމަ ނަމާދަށް ހިނައިގަތުން

(4) އިސްތިސްޤާ ނަމާދަށް ހިނައިގަތުން

(5) މައްޔިތަކު ހިނަވައިދީ ހިނައިގަތުން: ރަސޫލުﷲ ގެފާނު ޙަދީޘްގައި ވިދާޅުވަނީ «مَنْ غَسَل مَيّتاً فَلْيَغْتَسِلْ ومَنْ حَمَلَهُ فَلْيَتَوضّأْ-رواه التر مذى - މައްޔިތަކު ހިނަވައިދޭ މީހާ ހިނައިގަންނަން ޖެހޭނެއެވެ. އުފުލާ މީހާ ވުޟޫކުރަން ޖެހޭނެއެވެ.»

(6) ކާފިރަކު ކަމުގައިވިޔަސް މުރުތައްދުވި މީހަކު ކަމުގައިވިޔަސް އިސްލާމް ވެއްޖެނަމަ ހިނައިގަތުން

(7) މޮޔައަކު މޮޔަކަން ރަގަޅުވުމުން ހިނައިގަތުން

(8) ޙައްޖަށް ނުވަތަ ޢުމްރާއަށް ނުވަތަ އެހެންކަމަކަށް ޚާއްޞަ އިޙްރާމް ބަނދެން ހިނައިގަތުން: މިއީ ހައިޟުގައި ނުވަތަ ނިފާސް ކަމުގައި އިން އަންހެނަކަށް ވިޔަސް ސުންނަތްވެއެވެ.

(9) މައްކާއަށް ވަންނަން ޚާއްޞަ ހިނައިގަތުން

(10) ޢަރަފާތުގައި ހުރުމަށް ޚާއްޞަ ހިނައިގަތުން

(11) މުޒްދަލިފާގައި ހުއްޓުމަށް ޚާއްޞަ ހިނައިގަތުން

(12) މިނާ ޖަމްރާއަށް ގަލުއުކުމަށް ޚާއްޞަ ހިނައިގަތުން:

އައްޔާމުއްތަޝްރީޤުގެ ތިންދުވަހުގެ ތެރެއިން ކޮންމެ ދުވަހަކު ގަލުއުކުމަށް ޚާއްޞަ ހިނައިގަތުން ސުންނަތް ވެގެންވެއެވެ. އެކަމަކު 10 ވަނަދުވަހު

ޖަމްރަތުލް އަޤަބާއަށް ހިލައުކުމުން ޖެހޭ ހިނގައިގަތުމަކީ ސުންނަތް ކަމެއްނޫނެވެ.
އެއީ އީދުދުވަސްކަމުން އުދުވަހަށްޖެހޭ ހިނގައިގަތުން ބައްޓަވިރާއަށްވެސް
ސުންނަތް ވެގެންވެއެވެ.

(13) ޠަވާފު ކުރުމަށްޖެހޭ ހިނގައިގަތުން: މިއީ طواف الإفاضة އާއި طواف الوداع އެވެ.

(14) އިޢުތިކާފަށް އިންނަށްޖެހޭ ހިނގައިގަތުން

(15) ރަމަޟާންމަހުގެ ކޮންމެ ރޭއަކު ހިނގައިގަތުން

(16) ކުޑަކުއްޖާ އުފުމުން ހަތްވީގެން ބޯހިއްލުމުން ހިނގައިގަތުން

# ތަޔައްމުމު ކުރުން.

ނަމާދު ކުރުމަށާއި ޠަވާފުކުރުމަށާއި ޤުރުއާން ފޮތުގައި ބީހުމަށާއި އެފަދަ އުފުލުމަށް ޖަހައި ވުޟޫ ކުރަންޖެހެއެވެ. އެކަމަކު ވުޟޫ ކުރެވޭނީ ސާފު ފެނުންނެވެ. ބައެއް ފަހަރަށް ފެންނުލިބުމުގެ ސަބަބުން ނުވަތަ ފެނުހުރި ހިސާބު ދުރުކަމުން އަރިސާބަން ނުދެވުމުގެ ސަބަބުން ނުވަތަ ބައްޔެއްގެ ސަބަބުން ފެން ބޭނުން ނުކުރެވޭފަދަ ވެދާނެއެވެ. އިސްލާމްދީނަކީ ލުއިފަސޭހަ ދީނެއް ކަމުގައިވާތީ ވުޟޫގެ ބަދަލުގައި ނުވަތަ ހިނައިގަތުމުގެ ބަދަލުގައި ތަޔައްމުމު ކުރުން ޝަރުޢު ކުރައްވައިފާ ވެއެވެ.

ޝަރީޢަތުގައި ތަޔައްމުމުގެ މާނައަކީ ވަކި ޚާއްޞަ ނިޔަތަކާއެކު ވަކިގޮތަކަށް މޫނާއި ދެއަތަށް ވެލި ފޮޅުކުރުމެވެ.

މިއީ އިސްލާމީ އުއްމަތަށް ހާއްޞަވެގެންވާ ކަމެކެވެ. ރަސޫލުﷲ ގެފާނު ޙަދީޘް ކުރައްވަނީ އެކަން ރަސޫލު ބޭކަލުންނަށް ނުދެއްވާ ކަންތައް ތަކެއް މާތްﷲ ތިމަން ކަލޭގެފާނަށް ދެއްވާފައިވެއެވެ. ޙަދީޘްގައިން އެއްކަލަ «وَجُعِلَتْ لَنَا الأَرْض كُلُّهَا مَسْجِدًا وَتُرْبَتُهَا طهوراً» އަދި ތިމަން ކަލޭގެފާނަށް ބިމުގެ ހުރިހާ ތަނެއް މިސްކިތަށް ކަމުގައި (އެބަހީ ނަމާދު ކުރުމުގެ ތަނެއް ކަމުގައި) އަދި އެބިމުގެ ވެލި ޠާހިރު ކުރުމަށް ބޭނުން ކުރެވޭ އެއްޗެއް ކަމުގައި ލައްވައިފިއެވެ. - رواه مسلم -

» ތަޔައްމުމުކުރުން ޝަރުޢުކުރެއްވީ ހިޖުރައިން ހަވަނައަހަރު ގައިކަމަށް ބުނެވެއެވެ.

ތަޔައްމުމު ކުރެވޭނީ ސާފު ޠާހިރު ހިކަފުސް ވެލިންނެވެ. ކަރިވެލިވިޔަސް ހިކަފުސްނަމަ ވެލި ވެއެވެ. ބަލިވެފައިވާ ކަމުގައިވާނަމަ ތަޔައްމުމު ކުރުން ހުއްދަވާނެއެވެ. އަދި، ސަފަރުގައި، އަދުން ފަދަ އެއްޗެހިންނާއި ހިކަފުސް ނަމަ ވެލިން ތަޔައްމުމު ކުރުމަކީ ހުއްދަކަމެއް ނޫނެވެ. މާތްﷲ ވަޙީ ކުރައްވަނީ « وَإِنْ كُنْتُم مَرْضَى أَوْعَلَى سَفَرٍ أَوْجَاءَ أَحَدُ مِنْكُم مِنَ الغَا ئِطِ اَوْلاَ مَسْتُم النِّسَاء فَلَم تَجِدُوا مَاءً فَتَيَمَّمُوا

صَعِيْدًا طَيِّبًا فَا مْسَحُوا بِوُجُوهِكُم وَأَيْدِيْكُم مِنْه - المائدة ٦ - ތިޔަބައިމީހުން ބަލިބާޔެއްގައި ވާނަމަ ނުވަތަ ދަތުރުމަތީވާނަމަ ނުވަތަ ގިފިއްލިއިން ޒޮނުއްސަވައި އައިރިކު ނުވަތަ އަންހެނުންގެ ގައިގައި ބީހުނުހިތު ފެން ނުލިބުނުނަމަ ސާފުބިމާއިތު ވެލިން ތަޔައްމުމު ކުރާށެވެ. އަދި ތިޔަބައިމީހުންގެ މޫނުތަކާއި އަތްތަކުގައި ފުހާށެވެ.»

# ތަޔައްމުމު ކުރުން ހުއްދަވާ ސަބަބުތައް

(1) ޙިއްސީގޮތުން ފެންނުލިބުން: މިސާލަކަށް އެއްގަމުގައި ދަތުރެއް ކުރަނިކޮށް އެތަނެއްގައި ހުރިފެން ހޯދިޔަސް ހުސްވުން ނުވަތަ ފެންފޮދު ގެއްލުން.

(2) ޝަރުޢީގޮތުން ފެންނުލިބުން: އެއީ ފެންހުރި ނަމަވެސް އިންސާނުން ނުވަތަ ޖަނަވާރުން ބޯއިމަށްބޭނުންކަމުގައި އެފެން ބަހައްޓަން ޖެހުން ބޯއިމަށްބޭނުންކަމުގައި ފެން ބަހައްޓަން ޖެހުމަކީ ފެން ނުލިބުން ފަދަ ކަމެކެވެ.

(3) ދުރުގައިވާ ހިސާބެއްގައި ފެންހުރުން: ވުޟޫކުރަން ނުވަތަ ހިނައިގަންނަން ބޭނުންވާމީހާ ހުރިތަނާއި ފެންހުރިތަނާ އެދެތަނާ ދުރު ހިސާބެއްގައި ފެން ހުރިނަމަ ބަރަށްދުރުމަތިއްގެން ފެން ހުރިތާކަށް ދާކަށް ނުޖެހޭނެއެވެ. ނަމާދު ވަގުތު ޖެހުމުން ތަޔައްމުމު ކުރާނީއެވެ. ދުރު ހިސާބަކަށް ވާނީ 5.2 ކިލޯމީޓަރު ދުރު ހިސާބެއްގައި ފެން ހުރިނަމައެވެ.

(4) ޙިއްސީގޮތުން ފެން ބޭނުންކުރަން އުދަނގޫވުން: އެއީ އެފެނާ ކައިރި ހިސާބެއްގައި ފެން ހުރިނަމަވެސް އޭގެ ބިރުގަންނަ ދުޝްމަނަކު އެފެނާ ކައިރިގައި ހުރުން ފަދަ ކަމެއް ކުރިމަތިވުމެވެ. ސިންގާއެއް މިނިކާވެރެއް ފަދަ ނުރައްކާތެރި ޖަނަވާރެއް އޮތުމަކީވެސް ހަމަ މިފަދަ ކަމެކެވެ.

(5) ޝަރުޢީ ގޮތުން ފެން ބޭނުންކުރަން އުދަނގޫވުން: އެއީ ފެން ބޭނުން ކުރުމުގެ ސަބަބުން ބައްޔެއް ވެދާނެކަމުގެ ބިރުގަތުމާއި ބަލި ބޮޑުވެދާނެ

ކަމުގެ ބިރުގަތުމާއި ފަސޭހަވުން ލަސްވެދާނެ ކަމުގެ ބިރުއޮތުމެވެ. ފަރުވާތެރި ޑޮކްޓަރު ބޭސްކުރުމުގައި ނުވަތަ ފާރުގަޑުގައި ފެންނުޖައްސަން ބުނިނަމަ އެއްވެސް ބާވަތެއްގައި ފެންބޭއްސަވައިގެން ނުވާނެއެވެ. މިހާލަތުގައި އަންގާ ތަޔައްމުމު ކޮށްގެން ނަމާދުކުރާނީއެވެ. (ޤަޟީބާރާ ބޭސް ބަލިބަސްގަވާރެވެ.)

(6) ފިނިގަދަވުމުގެ ސަބަބުން ފެންބޭނުން ކުރަން ބިރުގަތުން: މިހާލަތުގައި އާދައިން ފެން ހޫނުކުރެވޭނެ ގޮތެއް ނެތްނަމަ ތަނަވަސްފެނާ ނުވާނަމަ ތަޔައްމުމު ކުރުން އާދައިން ހުއްދަވާނެއެވެ. އެއީ މިގޮތަށް ޢަމްރުބްނު ޢާޞް ކަމަށް ކުރެއްވުމުން ރަސޫލުالله ގެފާނު އެކަން ދޫކޮށް ކުރައްވައިފައި ވާތީއެވެ. ނަމަވެސް ފެން ހޫނުކޮށްގެން އާދައިން އަނގާތުރުގަނެ އިޢާދަކުރަން ޖެހޭނެއެވެ.

# ތަޔައްމުމުގެ ސުންނަތްތައް

(1) ނަމާދުގެ ވަގުތުވަނުން: ވަގުތު ކަށަވަރުވުމާ ފަރުޟު ނަމާދަކަށް ވިއަސް ސުންނަތް ނަމާދަކަށް ވިއަސް ތަޔައްމުމު ކުރަންވާނީ ވަގުތު ވަދެގެން ފަހުގައެވެ. ވުޟޫކުރާ ސުންނަތް ނަމާދެއް ކުރުމަށްޓަކައި އަދާކުރާ ކުރަން ބޭނުންވާ ކަންތައް ވަގުތުއެއްގައި ތަޔައްމުމު ކުރުވިދާނެއެވެ. ކަޟާނަމާދު ކުރުމުގެ ވަގުތަކީ ހަނދާނަށް އެރުމަށް ފަހުގައެވެ. ތަޔައްމުމުކޮށްގެން ނަމާދު ކުރާހިނދަކުން ނަމާދުގެ ވަގުތު ވަދެއްޖެކަން އެނގެން ޖެހޭނެއެވެ.

(2) ހަށިގަނޑުގައި ހުރިނަމަ ހުރިނަޖިހެއް ތަޔައްމުމުކުރަން ފެށުމުގެ ކުރިން ފިލުވައިލުން

(3) ވަގުތު ވަނުމުންފަހު ފަސްނުކޮށް މަސައްކަތް ކުރުން

(4) އަތުގައި ހިރަފުސްލުމި ޖަހައި ފުމެލުމުގައި ވީނަން: އެހެނީ މާތްالله ވަޙީ ކުރައްވާފައި «فَتَيَمَّمُوا صَعِيدًا طَيِّبًا» ގެ ޖާހިރު ފުމެލުން ތަޔައްމުމު ކުރާށެވެ. މިއާޔަތުގެ މާނައިގައި އިބްނު އައްބާސް ވިދާޅުވެފައި އެއީ ހިރަފުސްލުމި ޖާހިރު ފުއްޓެވެ. އަތުގައި ހިރަފުސްކަމުދާނެ ފުއްޓާއި ނަޖިސްވެފައިވާ ފުއްޓާއި

ވުޟޫއުގެ ކުރުމަށް ބޭނުން ކުރެވިފައިވާ ހިރަފުސްވެފި ކަލަކާ ނުދާނެއެވެ. އެފެނަކީ ނުވާނަމަ އަނގާ ކަޅުވެފައިވާ ވެލިވެސް ކަމުދާނެއެވެ. ހިރަފުސްވެލިގައި އެވަ ނުވަތަ ސިވިފަނޑު ގައިގައި ވަރަށްގާކަށި ވެއްވެލި ކުރެއްޤެނަމަ އެވެލިން ވުޟޫއުކުރުން ބާޠިލުވާނެއެވެ. އެހެނީ ވަރަށްގާ ފަދަ ހިރަފުސްވެލި ކަމުދާނެއެވެ.

ޝާފިޢީ މަޛްހަބުގައި ވުޟޫއުގެ ފަރުޟު ހަތަރެއް ... ޝާފިޢީ މަޛްހަބުގައި ހަ ފަރުޟެއް ... (5 ފަރުޟާއި 6 ފަރު ...) އެކަށޭގެވެ.

# ވުޟޫއުގެ ފަރުޟުތައް

(1) ނިޔަތްގަތުން: ނިޔަތް ގަންނާނީ ހިތުންނެވެ. ދުލުން ކިޔުމަކީ ސުންނަތެކެވެ. ނިޔަތް ގަންނާނީ «نَوَيْتُ اسْتِبَاحَةَ الصَّلَاةِ ނަމާދު ކުރުން ހުއްދަވުމަށް ގަޅުވައިން ނިޔަތް ގަންނަމެވެ.» ނުވަތަ «نَوَيْتُ اسْتِبَاحَةَ فَرْضِ الصَّلَاةِ ފަރުޟު ނަމާދު ކުރުން ހުއްދަވުމަށް ގަޅުވައިން ނިޔަތް ގަންނަމެވެ.» މިފަދަ އިބާރާތަކުންނެވެ. ފަރުޟުކަމުގައި ހުއްދަވުމަށް ގަޅުވައިން ނިޔަތް ގަންނަނަމަ އަނިޔަތުގެ ސަބަބުން އެފަރުޟުގެ އިތުރުން ސުންނަތް ކަންތައްތައް ވެސް ކުރުން ހުއްދަވާނެއެވެ. ނިޔަތް ގަންނާނީ މޫނުގައި ފެނު ލުމުގައެވެ.

(2) މޫނުގައި ފެނުން: މާތްالله ވަޙީ ކުރައްވާފައި «فَامْسَحُوا بِوُجُوهِكُمْ وَأَيْدِيكُمْ ތިޔަބައިމީހުންގެ މޫނުތަކާއި އަތްތަކުގައި ފެންލާށެވެ.» މިއީ މޫނުގައި ހިރަފުސްވެލިން ފެންލައި މޫނުގެ ބޭރުފުށުގައިވެސް އަދި ނޭފަތާ ދަތިތަކުންދާ ދެލުދުގައިވެސް ފެންދިޔަޔަށް ފެންލާށެވެ.

(3) ދެއަތް ދޮންބުޅިއާއެކު ދޮވުން: އެހެނީ ފެންލައިދު ފެންނީ ވާތްކަންހަމަވެއެވެ. ކަލާމުލްވާހާ ބަޔާނުގައި ކުރައްވަނީ

«التَيَمّمُ ضَربَتَان ضَرْبَة للوَجْهِ وضَرَبَةٌ لِلْيَدَيْنِ إِلَى المِرْفَقَيْنِ - رواه الدارقطنى -

ތަޔައްމުމު ކުރުމުގައިވަނީ ދެފަހަރު ޖެހުމެވެ. އެއްފަހަރު މޫނުގައި ފުހުމަށެވެ. އަނެއްފަހަރު ދެއަތުގައި ފުހުމަށެވެ. އަތުގައި ފުހާއިރު އިނގިލީގައިއްޔޯ އޮޅުނބޮށި ހިމެނޭގޮތަށް އާދޭ ދަނޑުގައިވާ ހަދީޘުން ފާހަގަކޮށް ދެއްކިދެއެވެ.

(4) އިސްލާމީ ފިޤްހު ޝަރީޢަތުގެ ހުކުމްތަކާއި މުއާމަލާތު ކުރުން.

# ތަޔައްމުމުގެ ސުންނަތްތައް

(1) ވުޟޫކުރާއިރު ސުންނަތް ވެގެންވާ ގޮތައިން ބިސްމިކިޔުމާއި މޫނުގައި ފުރާއިރު މޫނުގެ މަތީކޮޅުން ފެށުމާއި، ކަނާތްފިޔަބަ އިސްކުރުމާއި މޫނުގައި ފުރާއިރު ބޮޑުން ބަރުއްގައި ފުރުމާއި އަތުގައި ފުރާއިރު މުޅައްދަނޑިން ބަރުއްގައި ފުރުން ސުންނަތް ވެގެންވެއެވެ. (2) ހިތަފުސްހުރި ވަލިގަޑުމަތީގައި އަތްޖަހާއިރު އިގިލިތައް ފާކޮށްގެން ޖެހުން (3) ހިތަފުސް ބޯނަމަ އަތުން ފުމެލިގެން ނުވަތަ ދުއްތާ ދުވުންބޭރުކޮށް ފޮޅައިލައިގެން ހިތަފުސް މަދުކޮށްލުން: އައްމާރު ބިން ޔާސިރުގެ އަރިހުން އަލްބުޚާރީ ރިވާކުރެއްވި ޙަދީޘެއްގައި ރަސޫލުﷲ ގެފާނު އައްމާރުގެފާނަށް ވިދާޅުވިއެވެ. «إنّما يكفيك أن تصنع هَكَذا މިގޮތަށް ކަންތައް ކުރުމުން ފުދިގެންވެއެވެ.» މިހެން ވިދާޅުވެވީ ބިންމަތީގައި ދެއަތް ތިމަފުށުން ޖެއްސަވާ ދެއަތްފުޅު ފޮޅުއްވާ ހައްވާ މޫނުފުޅުގައި ދެއަތްތިމަފުޅުގެން ފުއްސަވިއެވެ. (4) ބިންމަތީގައި އަތްޖަހާއިރު އިގިލިތައް ފާކޮށްލާ ޖެހުން (5) ދެއަތުގައި ފުރުމަށް ފަހު ދެއަތުގެ އިގިލިތައް ވަށާލުން (6) ފުރުމުންދާ ގޮނޑަށް މުޅިން ފުރެ އަވަހިނަވަހިސް އަތް ނުއުފުއްލުން (7) މުވާލާތުކުރުން: މުވާލާތުގެ މާނައަކީ ވުޟޫގައި ބަޔާންކުރި މާނައެވެ.

ވަގުތު ވަންނަންފަހު ތަޔައްމުމު ކުރުން:

ތަޔައްމުމު ކުރަންޖެހިފައިވާ މިހާ ނަމާދަކަށް ގޮވުމުގެކުރިން (އެބަހީ ނަމާދުގެ ވަގުތު ޖެހުމުގެކުރިން) ތަޔައްމުމު ކޮށްގެން ނު ތަޔައްމުމު ސައްޙަހެއް ނުވާނެއެވެ. އެހެނީ ރަސޫލުﷲ ގެފާނު ވިދާޅުވަނީ «فَأَيُّمَا رَجُلٍ مِنْ أُمَّتِي أَدْرَكَتْهُ الصَّلَاةُ فَلْيُصَلِّ - رواه البخاري - ތިމަންކަލޯގެފާނުގެ އުއްމަތުގެ ކޮންމެ މީހަކަށް ކަމުގައިވިޔަސް ނަމާދުގެ ވަގުތު ޖެހުމުން ފަހެ ނަމާދު ކުރާހުށިކަމެވެ.»

## ކޮންމެ ފަރުޟަކަށް ތަޔައްމުމުކުރުން:

ކޮންމެ ތަޔައްމުމަކުން ކުރެވޭނީ އެންމެ ފަރުޟެއް ކަމެވެ. رسول الله صلى الله عليه وسلم ޙަދީޘް ކުރައްވަނީ « يَتَيَمَّمُ لِكُلِّ صَلَاةٍ وَإِنْ لَمْ يُحْدِثْ - رواه البيهقي - ޙަދީޘް ވުޟޫނުވިޔަސް ކޮންމެ ނަމާދަކަށް ތަޔައްމުމު ކުރާށެވެ. » ފަރުޟު ނަމާދުގެ ތެރޭގައި ފަރުޟު ޖަނާޒާއާއި ހުކުރު ޚުތުބާއާއި ޤަޟާނަމާދު ހިމެނެއެވެ. އެއް ތަޔައްމުމުން ފަރުޟު ދެޖަނާޒާއެއް ނުކުރެވޭނެއެވެ. ހުކުރު ޚުތުބާއާއި ހުކުރު ނަމާދުވެސް ނުކުރެވޭނެއެވެ. ފަރުޟު ޖަނާޒާއާއި ފަރުޟު ނަމާދެއްވެސް ނުކުރެވޭނެއެވެ. ކުޑަކުއްޖާއަށްވެސް ތަޔައްމުމު ކޮށްގެން ކުރެވޭނީ ހަމައެކަނި ފަރުޟެކެވެ. ނަފުލު ބޭނުމަކަށް ކުރާނަމަވެސް ފަރުޟު ނަމާދާ ފަދަ އެއްގޮތެވެ. ފަރުޟު ކަމަކަށް ނިޔަތް ގަނެގެން ތަޔައްމުމު ކުރިމާއްޔާ ނިޔަތް ގަނެގެން އެފަރުޟު ކަމާއި އެހެން ކަމަކަށް ސުންނަތް ކަންތައް ކުރުން ހުއްދަވެގެން ވެއެވެ.

ނޯޓް: ދިރިހުރުމުގެ ގައިމުގައިވާ މިގޮތް (ފެނާއި ހިރަފުސްވެދި މިތަންތަނުގެ ބަދަލުގައި ބޭނުންކުރެވޭ ހުރިހާ) އެ ނަމާދު ވަގުތުގެ ކުރިން އެނަމާދުގެ ވަގުތު ބޮޑުވަމުންދާނަމަ ނަމާދު ކުރާނީއެވެ. ފެން ނުލަތަ ވެސް ދިރިއުޅުން އެނަމާދު އިޢާދަ ކުރަންޖެހޭނެއެވެ.

## ހިނައުމުގެ ބަދަލުގައި ތަޔައްމުމު ކުރެވިދާނެ:

ބޮޑު ޙަދަޘުވެރި ވެފައިވާމީހާއަށް ތަޔައްމުމު ކޮށްގެން (ފެންނުލިބިގެން ނުވަތަ ފެނުގެބޭނުން ކުރެވިން ނުކެރިގެން) އެހާގެ ހުއްކަން ބަރާތް ވެފައިވާ ކަންތައްތައް ހުއްދަކޮށް ދެއްވައިފިއެވެ. އެގޮތަށް މާތް الله ވަޙީ ކުރައްވަނީ «وَإِنْ كُنْتُم جُنُبًا فَاطَّهَّرُوا وَإِنْ كُنْتُم مَرْضَى أَوْعَلَى سَفَرٍ أَوْجَاءَ أَحَدُ مِنْكُمْ مِنَ الْغَائِطِ أَوْلَامَسْتُمُ النِّسَاءَ فَلَمْ تَجِدُوا مَاءً فَتَيَمَّمُوْا - المائدة : ٦ - ތިޔަބައިމީހުން ޖުނުބުވެރިވެ ވެފައިވާނަމަ ވަ

ޖާރިކުރެވޭ ގަންނާނުވޭ. ތިޔަބައިމީހުން ބަލިވެ އުޅޭހިނދު ނުވަތަ ދަތުރުކުރެއް
މަތީގައިވާހިނދު ނުވަތަ ގެފިއްދަން ބޭސްފަދި އައިހިނދު ނުވަތަ އަންހެނުން ގައިގައި
ބީހިނދު ފެން ނުލިބުނުނަމަ ފަހެ ތަޔައްމުމު ކުރާށެވެ.»

## ތަޔައްމުމު ބާތިލުވާ ކަންތައްތައް:

(1) ވުޟޫ ގެއްލޭކަންތައް ކަމަކުން ތަޔައްމުމުވެސް ގެއްލޭނެއެވެ.

(2) ފެން ނުލިބިގެން ތަޔައްމުމު ކުރިފަހުން ފެންލިބުނުން. ނަމާދުކޮށް
އަވަދިވި ފަހުން ފެންލިބުނުނަމަ އެނަމާދު ބާތިލުވާނެއެވެ. ނަމާދުކޮށް
ފަށައިގަންނަން ފެން ފެނުނުނަމަ ނަމާދު އަރިސާބުން ހުއްޓާލައިގާ
ވުޟޫކޮށްގެން ނަމާދުކުރަންވާނެއެވެ. އެކަމަކު ކުރަމުން ދިޔަ ނަމާދު ފުރިހަމަ
ކުރިނަމަވެސް އެނަމާދު ކަމުދާނެއެވެ.

(3) ފެންބޭނުން ކުރުމަށް ނުކުޅެދިގެން (މިސާލަކަށް ބަލިމަޑުކަމުގެ
ސަބަބުން) ތަޔައްމުމު ކުރިމީހާއަށް ފެންބޭނުން ކުރުމުގެ ކުޅަދާނަކަން ލިބުން
(މިސާލަކަށް: ބަލިފަސޭހަވުން)

(4) މުރުތައްދުވުން

# ނަމާދު

ނަމާދުގެ މާނައަކީ ދުޢާއެވެ. ޝަރީޢަތުގައި ނަމާދަކީ ހާއްޞަ ވެގެންވާ ޝަރުޠު ތަކަކާއެކު ތަކްބީރުކޮށް ފެށިގެން ސަލާމް ދިނުމުން ނިމޭ ކަންތައް ތަކަކާއި ބަސްތަކަށެވެ.

ނަމާދަކީ ވަރަށް ޤަދީމީ ޒަމާނުއްސުރެ މާތްالله އިންސާނާގެ މައްޗަށް ފަރުޟު ކުރައްވައިފައިވާ އަޅުކަމެކެވެ. އިބްރާހީމްގެފާނާއި މޫސާގެފާނާއި ޢީސާގެފާނު ގެންނެވި ޝަރީޢަތުގައި ނަމާދުކުރުން އަންގަވައިފާ ވެއެވެ. މާތްالله މުސްލިމުންގެ މައްޗަށް ފަރުޟު ކުރައްވައިފާވަނީ ރޭގަނޑާއި ދުވާލުގެ ތެރޭގައި ފަސްނަމާދެވެ. މާތްالله އަންގަވަނީ «إِنَّ الصَّلَاةَ كَانَتْ عَلَى الْمُؤْمِنِينَ كِتَابًا مَوْقُوتًا ހަމަކަށަވަރުން ނަމާދަކީ ކަނޑައެޅިގެންވާ ވަގުތުތަކެއްގައި މުއުމިނުންގެ މައްޗަށް ފަރުޟު ކުރައްވައިގެންވާ އެއްޗެކެވެ.»

މުސްލިމުންގެ މައްޗަށް ނަމާދު ފަރުޟު ކުރެއްވީ އިސްރާއުގައި މިޢުރާޖުގެ ރޭގައެވެ. މިއުއްމަތުގެ މައްޗަށް މާތްاللهގެ ރަސޫލާއަށް (ޖިބްރީލުގެފާނު މެދުވެރި ނުކުރައްވާ) ސީދާ ފަރުޟު ކުރެއްވި ހަމައެކަނި އަޅުކަމަކީ ނަމާދެވެ. ނަމާދު ފަރުޟު ކުރެއްވީ ހިޖުރައަށް ކުރިން ރަޖަބު މަހުގެ 18 ވަނަ ދުވަހުކަމަށް ކިޔެނެވެ.

މާތްالله ފަރުޟު ކުރައްވާފައިވާ ހަމައެކަނި ފަސްނަމާދުކަން އެގޭނީ މުޢާޛުގެފާނު ޔަމަނަށް ފޮނުއްވި އެގޮތަށް ފޮނުއްވުމުގައި ޒާތުގެފާނު ވިދާޅުވި އިތުރު އެކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވިއެވެ. «فَأَعْلِمْهُمْ أَنَّ اللَّهَ قَدِ افْتَرَضَ عَلَيْهِمْ خَمْسَ صَلَوَاتٍ فِي كُلِّ يَوْمٍ وَلَيْلَةٍ -رواه البخاري ومسلم- މާނައީ އެބައިމީހުންނަށް އަންގަވާ ދެއްވާށެވެ. ކޮންމެ ރޭއަކާއި ދުވަހަކުގައި އެމީހުންގެ މައްޗަށް ފަސްނަމާދު ފަރުޟުކުރައްވާފައި ވެއެވެ.»

އަޅުގަނޑުމެންގެ މައްޗަށް ފަރުޟުކުރެއްވި ނަމާދުތަކަކީ ކޮބައިތޯ ސުވާލުކުރުމުން ނަބިއްޔާ ނަމާދުތައް
ދަންނަވުމުން ވިދާޅުވި «خَمْسُ صَلَوَاتٍ فِي اليَوْمِ وَاللَّيْلَةِ ރޭގަނޑާއި ދުވާލުގައި ފަސް
ވަގުތު ނަމާދެވެ.» ދެން އޭނާ ދަންނަވައިފިއެވެ. "އިތުރު ކުރަންޖެހޭ ނަމާދެއް އަދި
އެބައޮތްތޯއެވެ؟ ބައްލަވާ ވިދާޅުވި «لَا إِلَّا أَنْ تَطَوَّعَ - رواه البخاري ومسلم -
ނުކުރާށެވެ. އެކަމަކު ސުންނަތް ނަމާދު ކުރަން ބޭނުންނަމަ ކުރުމަކީ ހެޔޮކަމެކެވެ."

ދަންނަވައިލިކަމުގައިވާ ފަރުޟު ނަމާދުގައި ފަސްވަގުތު ކުރުމަށް ކަނޑައެޅިފައިވާ ކަންތައްތައް ބަޔާންކޮށްދީފައިވާނެއެވެ. ދެންނެވިފައިވާ ކަންތައްތަކަށް ބަލާއިރު ދެބަހަކަށް ބައިކުރެވިދާނެއެވެ.

## ނަމާދުގެ ބައިތައް

ނަމާދު ބައިވެގެންވޭ (1) ފަރުޟު ނަމާދު: ފަރުޟު ނަމާދު ބައިވާ ދެބައިކަމަށެވެ. ޢައިނުގެ ފަރުޟު ނަމާދާއި ކިފާޔަތުގެ ފަރުޟު ނަމާދެވެ. ޢައިނުގެ ފަރުޟުނަމާދަކީ ފަރުޟު ފަސްވަގުތު ނަމާދާއި ޖުމުޢާ ނަމާދެވެ.

(2) ސުންނަތް ނަމާދު: ސުންނަތް ނަމާދު ދެބައިކަމަށް ބައިވެގެންވެއެވެ. އެއީ ޚާއްޞަ ސުންނަތް ވަގުތުވާ ނަމާދާއި ޢާއްމު ސުންނަތް ވަގުތުނުވާ ނަމާދެވެ.

# ނަމާދުގެ މަޤާމް

މުސްލިމަކު އަދާކުރާ އެންމެމުހިއްމު އަޅުކަމަކީ ނަމާދެވެ. އެންމެފުރަތަމަ ޤިޔާމަތް ދުވަހު ޙިސާބުކުރެވޭނީ ނަމާދުގެ ވާހަކަ ވިދާޅުވި "އެއީ ނަމާދެވެ." އެހެންކަމުން މުސްލިމު ކަލޭގެފާނު ކިޔަވައި ދެއްވި ނަމާދު ކުރުމަކީ އަޅުކަމެކެވެ. ބައްލަވާ ވިދާޅުވި އެއީ ނަމާދެވެ. رواه ابن حبان -

އަލްބުޚާރީއާއި މުސްލިމް ރިވާކުރައްވާ ޞައްޙަ ޙަދީޘްތަކުގައި މުސްލިމަކު ފަސްނަމާދު އަދާކޮށްފިނަމަ އެނަމާދު ދެމެދުގައި އޭނާއަށްކުރެވޭ ކުޑިކުޑި ކުށްފާފަތަކުގެ ކައްފާރާއަކަށް އެނަމާދު ވެއެވެ. އެކަމާގުޅޭގޮތުން ނަބީ ﷺ ކުރައްވާނީ (الصَلوا تُ الخَمْسُ يَمْحُو ا للّهُ بِهَا الخَطَايا ވިދާޅުވެ ފަސްނަމާދަކީ އޭގެސަބަބުން މާތްﷲ ކުށްފާފަތައް ފުހެލައްވާ އެއްޗެކެވެ.)

ނަމާދު އަދާކުރުމުގައި ފަރުވާ ކުޑަކަށްކުރުމަކުން އަންގަވާ ރަސޫލުﷲ ގެފާނު އުއްމު އައިމަނަށް ވިދާޅުވަނީ «لاَ تَتْرُكِي الصلاةَ مُتَعَمِّدًا فَإِنَّهُ مَن تَرَكَ الصلاةَ مُتَعَمدًا فَقَدْ بَرِئَتْ مِنْهُ ذِمَّةُ اللّٰهِ وَرَسُوْلِه ـرواه أحمد. ގަސްތުގައި ނަމާދު ނުލާށެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ގަސްތުގައި ނަމާދު އަޅައިފިނަމަ އޭނާގެ ޛިންމާއިން މާތްﷲ އާއި އެކަލާނގެ ރަސޫލާގެ ޛިއްމާނުގައި ގެންނަވައިފިއެވެ.»

# ނަމާދު އެޅުމުގެ ޝުރުތް

1- ނަމާދަކީ ވާޖިބު އެއްޗެއް ކަމާމެދު އިންކާރުކޮށް ދެކޮޅުހަދާމީހުން އެނަމާދު އަޅައިފިނަމަ އޭނާއަކީ ކާފިރުވެ ދީނުންބޭރުވެ މުރުތައްދުވެފައިވާ މީހެކެވެ. އެފަދަ މީހާއަށް ތައުބާވުމަށް ތިންދުވަހުގެ މުއްދަތެއް ދެވިދާނެއެވެ. މިއަދުކުރަން ހިތަވަންފަ ދިނަން އޭނާ ތައުބާ ނުވެއްޖެނަމަ ނަމާދުކުރަން ވަނަވިނަމަ އޭނާގެ މައްޗަށް އެއްވެސް އަދަބެއް ނުލެވޭ. އެކަމަކު ދިނަން އޭނާ ތައުބާ ނުވެއްޖެނަމަ ނަމާދު މުޙައްދު ނުވިނަ މިހާރުގެ ކަމުގައި ދެކެވޭ ވާޖިބުވެފައިވާ ބޮޑުކަމެއް ބައްދަލުވެފައި ގޮތުގައި އޭނާ ދެކެވިދާނެ ކަމެވެ. އޭނާ ނިކުމެއް ކަނޑުބަޑުމެއް އޭނާ ވަނީކަން ނަމާދު ކުރުމަށް ނުވެއެވެ. އަދި އޭނާ މުސްލިމުންގެ ކަންތައްތަކުގައި ވެރިޔަކަށް ނުވާނެއެވެ. އަދި އޭނާއަކީ މުސްލިމެއް ކަމުގައި ނުވާނީއެވެ.

2- ނަމާދަކީ ވާޖިބު އެއްޗެއްކަން ޤަބޫލުކުރާ ބާލިޣުވެފައި ނަމާދު އަދާނުކުރާ ވެރިކަމުގެ ފަރާތުން އޭނާއަށް އެނަމާދުތަކެއް ޤަސްދުކުރަނާއި ތަވްބާވުމަށް އަމުރު ކުރެވޭނެއެވެ. އޭނާ ތަވްބާވާ ނަމާދުކުރަން އަމުން ނުވިނަމަ ބަދަލެއްގެ ޤަތުލުގައި އޭނާ ޤަތުލު ކުރެވޭނެއެވެ. އޭނާ ޤަތުލު ކުރުމަށްފަހު އޭނާއާމެދު މުޢާމަލާތް ކުރާނީ އެހެން މުސްލިމުންނާ އެކު ކަންތައް ކުރާގޮތަށެވެ. ހިނދުވީމާ ކަފުން ކުރުމާއި ކަށުނަމާދު ކުރުމާއި ވަޅުލުމުގައި އޭނާއާމެދު ކަންތައްކުރާނީ މުސްލިމުންނާ ގޮތު ކަންތައް ކުރަން އެއް ގޮތަކަށެވެ.

# ނަމާދުގެ ވަގުތުތައް

(1) ފަތިސްނަމާދުގެ ވަގުތު: ފަތިސްނަމާދުގެ ވަގުތު ފަށަނީ الفجر الصادق ގެ އަލިކަން ފައްޅާވުމުންނެވެ. الفجر الصادق އަކީ އިރުއުދަރާ ކުރިން ވާރިދު އިރުގެ ބޭބޫނުވަރުގެ އަލިކަމެވެ. މިއަލިކަން ފާޅުވާނީ އުދަރުގެ ދިގަށެވެ. ފަތިސްނަމާދުގެ ވަގުތު ނިމެނީ އިރުއަރަން ފެށުމުންނެވެ. رسول الله صلى الله عليه وسلم ބަޔާނު ކުރައްވައި «وَقْتُ صَلاَةِ الصُبْحِ مِنْ طُلُوعِ الفَجْرِ مَالَمْ تَطْلُعِ الشّمْسُ - رواه مسلم - ފަތިސްނަމާދުގެ ވަގުތަކީ ފަޖުރު ޖެހުނުން އިރުއަރާ ދެމެދެވެ.»

(2) މެންދުރު ނަމާދު ވަގުތު: މެންދުރު ނަމާދުގެ ވަގުތު ފަށަނީ އިރު އުޑުމެދުން ފިލައިގެން ހުޅަގަށް ޖެހިލާވަގުތުމުންނެވެ. މެންދުރު ނަމާދުގެ ވަގުތު ނިމެނީ އިރުގެދު ޖެހުނުއިރު ހުރިހިޔަނި ނުލައި އެއެއްޗެއްގެ ހިޔަނި އެއެއްޗަކާ އެއްވަރު ވުމުންނެވެ. މެންދުރު ނަމާދުގެ ވަގުތު އަވިގައި ހުންނަފިނިވަންދެން އަނގާގެ ހިތިސް ލަސްކުރުން އަންނަނިކަން ފެންނާނެއެވެ. ހިތިސް ކުޑަވުމަށް އަދި ބޮޑުވެސް ޖަމާޢަތަށް އިރުގެދު ދޭހާ ވަގުތެވެ. ހިތިސް ބޮޑުވަން ފެށުމުން އެއީ އިރުގެދުވުން ފިޔަވިއްޔެވެ. އިޙްތިޔާތުވިރީން ވިދާޅުވާ ގޮތުގައި އިންސާނެއްގެ އިސްތިވާނުގައި ހުންނަހިޔަނި އުސްމިނުގެ 6 ފިޔަވަޅާއި ބައިހިޔަވަޅެވެ. ރަސޫލުﷲ ގެފާނު ބަޔާނު ކުރައްވައި

«وَقْتُ الظُهْرِ إذا زَالَتِ الشَمْسُ و كَانَ ظِلُّ الرّجُلِ كطُولِه مالم يَحْضُرِ العَصْرُ -
رواه مسلم - މެންދުރު ނަމާދުގެ ވަގުތަކީ އިރުމެދުން ފިލިއްސުރުން ގޮސް އެއްޗެއްގެ
ހިޔަނި އެއްޗެއްގެ އިސްކޮޅާ ހަމަވާހާ ހިނދަކަށެވެ. އަސްރު ނުވާހާހިނދަކަށެވެ.»

(3) އަސްރު ނަމާދު ވަގުތު: އަސްރު ނަމާދުގެ ވަގުތު ފެށެނީ މެންދުރު
ނަމާދުގެ ވަގުތު ނިމުމުންނެވެ. އެނަމާދުގެ ވަގުތު ނިމެނީ އިރުއޮއްސުމުންނެވެ.
ރަސޫލުالله ގެފާނު ޙަދީޘް ކުރައްވައި «ومَنْ أَدْرَكَ رَكْعَةً مِنَ العَصْرِ قَبْلَ أَنْ تَغْرُبَ
الشَّمْسُ فَقَدْ أَدْرَكَ العَصْرَ - رواه مسلم و البخاری - އިރުއޮއްސުމުގެ ކުރިން
އަސްރު ނަމާދުން ރަކުޢަތެއް ލިބިގެންފިނަމަ ހަމަ ކަށަވަރުން އަސްރުނަމާދު
ލިބިގެން ވެއްޖެއެވެ.» އެކަމަކު އައްޔޮޅުގެ ހިޔަނި އައްޔޮޅުގެ އިސްކޮޅަށްވުރެ
ދެގުނައަށް އިތުރު ނުވަނީސް އަސްރުނަމާދު ކުރުން އިހުތިޔާރުގަން ވާނެއެވެ.

(4) މަޣްރިބު ނަމާދު ވަގުތު: މަޣްރިބު ނަމާދުގެ ވަގުތު ފެށެނީ
އިރުއޮއްސުމުންނެވެ. މިވަގުތު ނިމެނީ ރަތްވިލާ އޮއްސުމުންނެވެ. އެއީ رسول
الله صلى الله عليه وسلم ޙަދީޘް ކުރައްވައި «وَقْتُ المَغْرِبِ مَالَمْ يَغِبِ الشَّفَقُ -رواه
مسلم - ރަތްވިލާ ނެތިއްޖެނަމަ އެއީ މަޣްރިބު ނަމާދުގެ ވަގުތެވެ.» ޝާފިޢީމަޛްހަބުގެ
ވިދާޅުވާ ގޮތުގައި ނަމާދުގެ ވަގުތުތައް ބަޔާންކޮށް ދެއްވަން ޖިބްރީލުގެފާނު
ދެއްވަން ވަޑައިގެން ވަގުތުތަކޮޅި މިދުވަސްވަރުގެ ދެމުދުގައި ކަމަށް ރަސޫލާއަށް
ދެއްކެވިއެވެ.

(5) ޢިޝާނަމާދު ވަގުތު: ޢިޝާނަމާދުގެ ވަގުތު ފެށެނީ ރަތްވިލާ
އޮއްސުމުންނެވެ. މިނަމާދުގެ ވަގުތު ނިމެނީ الفجر الصادق ގެއަލިކަން
ފާޅުވުމުންނެވެ. ރަތްވިލާ ނެތިއްޖެހަނދުން ނަމަ ބަލާނީ އެހެންރަށަކާ އެންމެ ކައިރީގައި
އޮތް ރަތްވިލާ އޮއްސޭ ހިސާބުން އޮއްސޭ ވަގުތެވެ.

ނަމާދު ކުރުން ފަސްކުރުމުގެ ފަސްކުރުން އަނބުރާއިން ނަމާދު އަދާއަށް ކުރުމަށް
ވަގުތު ބޮޑުކަ ފިރުވަރުކަރާއެވެ. އެންމެފަހު ވަގުތު ކޮޅެއް ނަމާދަށް ފުރާ
އަނގައިދޭ އެންމެ ކުރިޔާވަރުގައި ކުރުމެވެ. އެހެނީ رسول الله صلى الله عليه وسلم

ބަޔާން ކުރައްވަނީ އެންމެމާތް ޢަމަލަކީ «الصّلاةُ فى أوّلِ وَقْتِها -رواه الدارقطني-
ނަމާދު އޭގެ ފުރަތަމަ ވަގުތުގައި ކުރުމެވެ.» އެކުރާނަމާދެއްގެ ވަގުތު ފާއިތުނުވެނީސް އެއްރަކުޢަތް ނިމިއްޖެނަމަ އެނަމާދަކީ އަދާއަށް ކުރެވުނު ނަމާދެއްކަމަށް ދަންނަ ޢާލިމުން ވިދާޅުވެއެވެ. ވަގުތު ވަދެއްޖެކަން ނޭގުނުދިޔަ އެކަމާމެދު ވިސްނާ ފިކުރުކޮށް (އިޖުތިހާދުކޮށް) ގެން ނަމާދުކުރަނީއެވެ. ނަމާދުގެ ވަގުތު ވަނުމުގެ ކުރިން ނަމާދުކުރެވުން ނަމަ އެނަމާދު އަލުންކުރުން (ނުވަތަ އިޢާދަކުރުން) ވާޖިބުވާނެއެވެ.

ކަޑައެޅިފައިވާ ވަގުތުން ރަކުޢަތެއް ނުލިބޭހާ ލަސްކޮށްކުރާމީހާ ފާފަވެރިވާނެއެވެ. ރަސޫލުﷲ ގެފާނު ބަޔާން ކުރައްވަނީ «مَنْ أدْرَكَ رَكْعَةً مِنَ الصّلاةِ فَقَدْ أدْرَكَ الصّلاةَ -راواه البخاري ومسلم- ނަމާދުން ރަކުޢަތެއް ލިބުނުމީހާއަށް ފަހެ ހަމަކަށަވަރުން އެނަމާދު ލިބިއްޖެއެވެ.»

# ނަމާދުކުރުން މަކްރޫހަ ވަގުތުތައް

ނަމާދުކުރުން މަކްރޫހަ (كراهة تحريم) ވަގުތުތަކެއް ވެއެވެ. އެކަމަކު މައްކާގެ ބައިތުލްޙަރާމުގައި ނަމާދުކުރުން މަކްރޫހަ އެއްވެސް ވަގުތެއް ނުވެއެވެ. އެހެނީ رسول الله صلى الله عليه وسلم ބަޔާން ކުރައްވަނީ «يا بَنِي عَبْدِ مَنافٍ لا تَمْنَعُوا أحَداً طَافَ بِهَذَا البيتِ وَصَلّى أيّةَ ساعَةٍ شاءَ مِنْ لَيْلٍ أوْنَهَارٍ -رواه الترمذي وأبوداود- އޭ އަބްދުމަނާފުގެ ދަރިންނޭވެ! މިގެތުގެ ވަށައިގެން ޠަވާފުކުރުން ނުވަތަ މިގެތުގައި ނަމާދުކުރުން ރޭގަނޑުގެ ނުވަތަ ދުވާލުގެ އެއްވެސް ގަޑިއެއްގައި އެއްވެސް މީހަކަށް މަނާނުކުރާށެވެ.» މައްކާގެ ބައިތުލްޙަރާމުގައި ފިޔަވާ އެހެން މިސްކިތުތަކުގައި އެއްވެސް ސަބަބަކާ ނުލައި ނަމާދުކުރުން މަކްރޫހަ ވެގެންވާ ވަގުތުތަކަކީ:

1- ހުކުރުދުވަސް ފިޔަވާ އެހެން ދުވަސްދުވަހުގެ އިރުމެދު ޒަވާލުވުމު.

2- ފަތިސްނަމާދު ކުރުމަށްފަހު ރުމްޙެއްގެ މިންވަރަށް

އިރުއަރައިޖެއްސުމުން ދަންދެން.

3- އަޞްރު ނަމާދަށްފަހު އިރު އޮއްސިގަތުމާ ދަންދެން.

މިކަމާ ބެހޭގޮތުން رسول الله صلى الله عليه وسلم ވަޙީކުރެއްވި ޙަދީޘެއްގައި «ثَلاثُ سَاعَاتٍ كَانَ رسولُ اللهِ يَنْهَانَا أنْ نُصَلِّي فِيهِنَّ ، وأَنْ نَقْبُرَ مَوْتَانا : حِينَ تَطْلُعُ الشَّمْسُ بَازِغَةً حَتّى تَرْتَفِعَ وَحِينَ يَقُومُ قَائِمُ الظَّهِيرَةِ حَتّى تَمِيلَ الشَّمْسُ وَحِينَ تُضَيَّفُ الشَّمْسُ لِلْغُرُوبِ حَتّى تَغْرُبَ މިއީ ވަގުތުތަކުގައި ނަމާދުކުރުމާއި މީތުން ވަޅުލުމުން އަޅުއްވާލުމުން ރަސޫލުﷲ ގެފާނު މަނާކުރެއްވިއެވެ. އިރުއަރަން ފެށިއްސުރެ ... އިރު އަރައިގަތުމާ ދަންދެނާއި ... ދަންދެނާއި ... އިރު އޮއްސިގަތުމާ ދަންދެނެވެ. - رواه مسلم -»

# ނަމާދު ޤަޟާކުރުން

ނަމާދު އަދާކުރަން ޖެހިގެންވަނީ އެންމެ ފުރުޞަތުގައެވެ. އެއީ ހަމަހަމަ ނަމާދުގެ ވަގުތުގައި ނިދުމެވެ. ހިނދުއެކުރު ގޮތުގައިވެގެން ނަމާދެއް ފާއިތުވެއްޖެ ނަމަ އެނަމާދު ޤަޟާކުރުމަކީ އަވަސްކޮށް ގެންގުޅޭ ސުންނަތެކެވެ.

މިއީން ޢުޛުރަކާ ނުލައި ފާއިތުވެގެންދާ ނަމާދު ޤަޟާކުރަން އަވަސްކޮށް ގެންގުޅުން ވާޖިބުވެގެންވެއެވެ.

ފާއިތުވި ނަމާދުތައް ޤަޟާކުރައިދުމަކީ ތަރުތީބުން ކުރުމަކީ ސުންނަތެކެވެ. އެއީ ވަގުތުއްޖެ ނަމަ ވަގުތުގެ ނަމާދުގެ ކުރިން ފާއިތުވި ނަމާދުތަކުން ސުންނަތް ފެށުމެވެ. ވަގުތުން ނަމަ ވަގުތުގެ ނަމާދަށް އިސްކަންދިނުން ވާޖިބުވެއެވެ. ރަސޫލުﷲ ގެފާނު ޙަދީޘް ކުރައްވައި مَنْ نَامَ عَنْ صَلَاةٍ أَوْنَسِيَهَا فَلْيُصَلِّهَا إِذَاذَكَرَهَا. لَا كَفَّارَةَ لَهَا إِلَّا ذَلِكَ - رواه البخارى ومسلم - ނަމާދު ވަގުތުގައި ނިދާފައި އޮތުމުން ހިނގައިދިޔަ ނަމާދެއް ހަނދާން ނެތިގެން ފަހު ހަނދާންވުމުން އެނަމާދު ކުރާށެވެ. އެއިން އެހެން ކައްފާރާއެއް ނެތެވެ.»

ޙަދީޘްތަކުން ފެނިގެންދާ ގޮތުގައި "އެއިން އެހެން ކައްފާރާ އެއް ނެތް" އެބުނީ ފާއިތުވި ކޮންމެ ފަރުޟު ނަމާދެއް ޤަޟާކުރަން ޖެހޭނެކަމެވެ.

ޙަދީޘްތަކުން ފެނިގެންދާ ގޮތުގައި ޢުޛުރަކާނުލައި ނަމާދު އަދާނުކޮށް އަނދަވެއްޖެ ޤަޟާކުރުމަކީ ނަމާދު ނުކުރުމުގެ ފާފައިން ސަލާމަތްނުވެއެވެ. އެކަމަކު ނަމާދުގެ ފަރުޟު ބުރަދޮށްކުރުމަށް ނުހިމުނުގެ ފާފަ އެންމެބޮޑުވެއެވެ. ޢުޛުރަކާނުލައި ދޫކުރި ނަމާދު އަވަހަށް އެނަމާދެއް ޤަޟާކުރުމުން މިދުނިޔެ ދުވަހު ވާޖިބު ފުއްދައިދެއެވެ.

# ނަމާދު ވާޖިބުވާ މީހުން

ނަމާދު ވާޖިބުވެގެންވަނީ ބުއްދި ސަލާމަތުން ހުރި ބާލިޣް މުސްލިމު ކޮންމެ މުސްލިމެއްގެ މައްޗަށެވެ. މިހެންވެ ނަމާދަކީ ކާފިރުންގެ މައްޗަށް ވާޖިބުކަމެއް ނޫނެވެ. އެކަމަކު އެމީހުންނަށް ޤިޔާމަތްދުވަހު އެކަމުގެ އަދާބު ލިބޭނެއެވެ. މާތްالله ވަޙީ ކުރައްވައެވެ «مَاسَلَكَكُمْ فِي سَقَرَ قَالُوْاَ لَمْ نَكُ مِنَ الْمُصَلِّيْنَ -سورة المدثر- މިއާޔަތުގެ މާނައަކީ ނަރަކައަށް ވެއްދި ކޮންކަމެއް ހެއްޔެވެ؟ ޖަވާބުގައި ބުނާނެވެ. އަހުރެމެން ނަމާދުކުރާ އެއްބަޔަކު ކަމުގައި ނުވަމުއެވެ.»

ކުޑަކުދިންގެ މައްޗަށް ނަމާދު ވާޖިބުވެގެން ނުވެއެވެ. އެހެނީ އެކުދިންނަކީ ބާލިޣުވެފައިވާ ބައެއް ނޫނެވެ. ހަމައެފަދައިން މޮޔައިންގެ މައްޗަށްވެސް ނަމާދު ވާޖިބުވެގެން ނުވެއެވެ. ހަމައެފަދައިން ޙައިޟުވެރިޔާއާއި ނިފާސްވެރިޔާގެ މައްޗަށްވެސް ނަމާދު ވާޖިބުވެގެން ނުވެއެވެ. އެއީ އެދުވަސްތަކުގެ ސަބަބުން ނަމާދުކުރުން ބަރާތްވެފައިވާތީއެވެ. ޙައިޟުވެރިޔާއާއި ނިފާސްވެރިޔާއަށް އެދުވަސްވަރު ފާއިތުވެގެންދާ ނަމާދުތައް ޤަޟާކުރަންވެސް ނުޖެހޭނެއެވެ.

ކާފިރަކު އިސްލާމްވުމުން ކާފިރުކަމުގެ ދުވަސްތަކުގައި ފާއިތުވެގެންދިޔަ ނަމާދުތަކެއްވެސް ޤަޟާކުރަން ނުޖެހޭނެއެވެ. އެކަމަކު މުރުތައްދުވެފައިވާ މީހަކު އަލުން އިސްލާމްވެއްޖެނަމަ އެދުވަސްވަރު ފާއިތުވި ނަމާދުތައް ޤަޟާކުރަން ޖެހޭނެއެވެ.

ކުޑަކުއްޖާއަށް އުމުރުން ހަތްއަހަރު ފުރުމުން ނަމާދުކުރުން އަމުރު ކުރަންޖެހޭނެއެވެ. އަދި ދިހައަހަރު ފުރުމުން އަދަބުދީގެން ނަމަވެސް އެކުއްޖާ ލައްވާ ނަމާދު ކުރުވަން ޖެހޭނެއެވެ. އެއީ އެކުއްޖާ އެކަމަށް އާދަކޮށްދިނުމަށްޓަކައެވެ. ރަސޫލުالله ގެފާނު ޙަދީޘްކުރައްވައެވެ «مُروا الصَبِيّ با لصَّلاةِ إذابَلَغَ سَبْعَ سِنِيْنَ وَإِذَا بَلَغَ عَشْرًا فاضْرِبُوهُ عَلَيْهَا - رواه أبوداود و الترمذى - މިޙަދީޘުގެ މާނައަކީ ކުދިންނަށް ހަތްއަހަރު ފުރުމުން ނަމާދުކުރުން އަމުރުކުރާށެވެ. އަދި ދިހައަހަރު ފުރުމުން އަދަބުދީގެން ނަމަވެސް ނަމާދު ކުރުވާށެވެ.»

# ބަންގިއާއި ޤަމަތް

ބަންގިއަކީ ފަރުޟުނަމާދުތަކުގެ ވަގުތު ވަދެއްޖެކަން އަންގައިދޭން ޖަހާ ބޭނުން ކުރާ ޚާއްޞަ ބަސްތަކެކެވެ.

އެއީ ވަގުތުގެ ނަމާދާއި ފާއިތުވި ނަމާދުގެ ޤަޟާކުރުމުގައި ސުންނަތެކެވެ. ޖަމާޢަތުގައި ކުރާ ނަމާދެއްނަމަ އެއީ ސުންނަތެއްކަން ގަދަވެގެންވާ ޞިފަތުގެ ސުންނަތެކެވެ. އެކަނިމީހާ ކުރާނަމާދެއް ނަމަ އެއީ ދަރަޖައިގެ ސުންނަތެކެވެ.

މާތްالله ވަޙީ ކުރައްވަނީ «إذاَ نُودِىَ لِلصَّلاَةِ مِنْ يَومِ الْجُمُعَةِ فَاسْعَوا إلَى ذِكْرِ اللَّهِ وَذَرُوا الْبَيْعَ - الجمعة : ٩- ހުކުރުދުވަހު ހުކުރުނަމާދަށް ބަންގި ގޮވާލެވިއްޖެނަމަ މާތްاللهގެ ޛިކުރަށް ހިނގާ ކުރިޔަށް (އެބަހީ ނަމާދަށް ކުރިޔަށް) ދާށެ އަވަސްވެ ހިނގާށެވެ. އަދި ވިއްކުމާއި ގަތުން ދޫކޮށްލާށެވެ.» ރަސޫލުاللهގެފާނު ޙަދީޘް ކުރައްވަނީ «إذَا حَضَرَتِ الصَّلاةُ فَلْيُؤَذِّنْ لَكُمْ أحَدُكُم وَلْيَؤُمَّكُمْ أكْبَرُكُمْ - رواه البخاري ومسلم - ނަމާދުވަގުތު ޙާޟިރުވެއްޖެނަމަ ތިޔަބައިމީހުންގެ ތެރެއިން މީހަކު ބަންގި ގޮވާލާހުށި ކަމެވެ. އަދި އެންމެބޮޑު މީހަކު އިމާމުވެ ނަމާދުކުރައްވާހުށި ކަމެވެ.»

ބަންގި ޝަރުޢުކުރެއްވުނީ ހިޖުރައިން ފުރަތަމަ އަހަރުގައެވެ. ބަންގީގެ ސިފައަކީ: الله أكبر الله أكبر، الله أكبر الله أكبر، أشهد أن لاإله الا الله، أشهد أن لاإله إلا الله ، أشهد أن محمدا رسول الله ، أشهد أن محمدا رسول الله، حي على الصلاة ، حي على الصلاة ، حي على الفلاح، حي على الفلاح، الله أكبر الله أكبر، لاإله إلا الله

މާނައަކީ (اللهއީ ހުރިހާ އެއްޗަކަށް ކަލަކަށްވުރެ މަތިވެރި ރަސްކަލާނގެއެވެ. (4 ފަހަރު) الله މެނުވީ އެހެން ކަލަކު ޙައްޤުގައި ނުވާކަމަށް އަހުރެން ހެކިވަމެވެ. (2 ފަހަރު) މުޙައްމަދުގެފާނީ اللهގެ ރަސޫލާކަން އަހުރެން ހެކިވަމެވެ. (2 ފަހަރު) ނަމާދަށް ކުރިޔަށް އަވަސްވެ ހިނގާށެވެ. (2 ފަހަރު) ކާމިޔާބަށް ކުރިޔަށް އަވަސްވެ ހިނގާށެވެ. (2 ފަހަރު) اللهއީ ހުރިހާ އެއްޗަކަށް ކަލަކަށްވުރެ މަތިވެރި ރަސްކަލާނގެއެވެ. (2 ފަހަރު) الله މެނުވީ އެހެން ކަލަކު ނުވެއެވެ.

ފަތިސްނަމާދުގެ ބަންގިގައި حي على الفلاح ދެފަހަރު ކިޔުމަށްފަހު الصلاة خيرمن النوم ، الصلاة خيرمن النوم (މާނައަކީ: ނިދުމަށްވުރެ ނަމާދު ކުރުމުގެ ހެޔޮކަން ބޮޑެވެ.) މިލަފުޒު ކިޔުން ސުންނަތް ވެގެންވެއެވެ. ތަޘްވީބު ކިޔަނީ މިއެވެ.

## ބަންގި ޞައްޙަވުމުގެ ޝަރުޠުތައް

1- ބަންގި ކިޔާމީހާ މުސްލިމަކު ކަމުގައިވުން: ކާފިރަކު ކިޔާ ބަންގި ޞައްޙައެއް ނުވާނެއެވެ.

2- ބަންގި ކިޔާމީހާއަކީ ހެޔޮނުބައި ވަކިކުރަން ތަމްޔީޒުވެރިޔަކު ކަމުގައިވުން: ހެޔޮނުބައި ވަކިކުރަން ނޭނގޭފަދަ ކުޑަކުއްޖަކު ކިޔާ ބަންގި ޞައްޙައެއް ނުވާނެއެވެ.

3- ބަންގި ކިޔާމީހާ ފިރިހެނަކު ކަމުގައިވުން: ފިރިހެނުންގެ ޖަމާޢަތަކަށްޓަކައި އަންހެނަކު ކިޔާ ބަންގި ޞައްޙައެއް ނުވާނެއެވެ. އަދި ފިރިހެނުންގެ ޖަމާޢަތަކަށްޓަކައި އަންހެނަކު އިޤާމަތް ކިޔަނަމަވެސް ޞައްޙައެއް ނުވާނެއެވެ.

އަންހެނުންގެ ޖަމާޢަތަކަށް ބަންގި ކިޔުމަކީ ސުންނަތް ކަމެއް ނޫނެވެ. އެއަންހެނުން އެކަނިވިޔަސް ޖަމާޢަތް ޖަމާޢަތަކުން ސުންނަތް ވެގެންވަނީ އިޤާމަތެވެ. އިޤާމަތުގައި މާ އަޑުހަރު ނުކުރާނެވެ.

4- ބަންގީގެ ކަލިމަތައް އިސްވެ ބަޔާންވެދިޔަ ތަރުތީބުން ކިޔުން:

5- ބަންގީގެ ކަލިމަތައް ކިޔާއިރު އެކަލިމަތަކުގެ ދެމެދުގައި މުއްދަތެއް ނުދިނުން:

6- ޖަމާޢަތަކަށް ބަންގިކިޔާނަމަ އަޑުހަރުކޮށް ބަންގި ކިޔުން: އެކަކުގެ ދިޔަކަ އެހާގެ އަމިއްލަ ނަމާދަށްޓަކައި ބަންގި ކިޔާނަމަ އަޑުހަރުކުރުން ސުންނަތްވާނީ މިސްކިތުން ބޭރުގައި ހުރެ ކިޔާނަމައެވެ. މިސްކިތުގައި ހުރެ ބަންގިކިޔާނަމަ އަޑު ނުއުފުލުމަކީ ސުންނަތް ވެގެންވެއެވެ. އެއީ އެހެން ނަމާދުގެ ވަގުތު ވަދެއްޖެކަމަށް ހީވާނެތީއެވެ.

7- ވަގުތު ވަނުން: ފަތިސް ނަމާދު ފިޔަވާ އެހެން ނަމާދުތަކުން

ވަގުތުވަނުމުގެ ކުރިން ބަންގި ގޮވުން ހުއްދައެއް ނުވާނެއެވެ. ރޯދަޔާ ގެންދަމުގެ ފަހުގެ ވަގުތެއްގައި ފަތިސްނަމާދަށް ގޮވުން އެންމެ ރަނގަޅުވާނެއެވެ. ޞަޙީޙަ ސުންނަތާގެ ޖަމާޢަތުގައި ފަތިސްނަމާދަށް ދެފަހަރު ބަންގި ގޮވިފައިވެއެވެ. ގެންދަން ވުމުން ބިލާލުގެފާނެވެ. އަލްފަޤީހު އިބްނު ބާސިރުގެ އަޙިކަން ފާލުވުމުން އިބްނު އުއްމި މަކްތޫމްގެ. ރާއްޖޭގައި މިހާރުވެސް މުނާރާގެ އަނބުރައި ބިލާލުގެފާނު ބަންގިކަމުން ބެލެވިފައިވާނެއެވެ.

## ބަންގީގެ ސުންނަތް

1- ބަންގި ގޮވާއިރު ޤިބްލައަށް ކުރިމަތިލައިގެން ހުރެ ބަންގި ގޮވުން:

2- ކުޑަ ހަދަޘާއި ބޮޑު ހަދަޘުން ޠާހިރުވެ ހުރެ ބަންގި ގޮވުން: ކުޑަ ހަދަޘުވެރިޔާ ބަންގިގޮވުމަކީ މަކްރޫހު ކަމެކެވެ. ޖުނުބުވެރިޔާ ބަންގި ގޮވުން ވަކިން ބޮޑަށް މަކްރޫހު ކަމެއް ވެއެވެ. ރަސޫލުﷲ ގެފާނު ޙަދީޘް ކުރައްވަނީ «كَرِهْتُ أنْ أذْكَر اللَّهَ عَزَّ وَجَلَّ إلاَّ عَلَى طُهْرٍ - رواه أبوداود. ޙާޞިލު މާނަ ކުރެވޭގައި ޠުހުރުވެފައި ނޫނީ އަހަރެން މާތްﷲގެ ޒިކުރު ކުރުމަށް ކަރާހިޔަތް ކުރައްވަމެވެ.»

3- ކުޅަދާނަ ވެގެންވާނަމަ ކޮޅަށް ހުރެ ބަންގި ގޮވުން: ރަސޫލުﷲ ގެފާނު ވިދާޅުވެއްސެވި «يَا بِلَالُ قُمْ فَنَادِ لِلصَّلَاة» އޭބިލާލެވެ. ތެދުވެ ވަޑައިގެން ނަމާދަށް ގޮވާލައްވާށެވެ.»

4- «حي على الصلاة» ގޮވާއިރު ކަނާތްފަރާތަށް ބޯ އަނބުރާލުމާއި حي على الفلاح ގޮވާއިރު ވާތްފަރާތަށް ބޯ އަނބުރާލުން

5- ބަންގީގެ ކަލިމަތައް ތަރުތީބުން ގޮވުން.

6- ބަންގި ގޮވާއިރު ތަރުޖީޢު ކުރުން: ތަރުޖީޢު ކުރުމަކީ ޝަހާދަތުގެ ދެކަލިމަ ގޮވުމުގެ ކުރިން ސިއްރުން އަޑުކުޑަކޮށް ކިޔުމެވެ.

7- ފަތިސްނަމާދުގައި ތަޘްވީބު ކުރުން: އެއީ حي على الفلاح ދެފަހަރަކަށް

ގޮވުމަށްފަހު الصلاة خيرمن النوم ދެފަހަރަށް ގޮވުމެވެ.

8- ރިވެއަޑުން ބަންގި ގޮވުން.

9- ބަންގިގޮވާމީހާ އަތުގެ ދެއިނގިލި ދެކަންފަތުގައި ލައިގެން ގޮވުން.

10- ޤިބުލަ ދިމާލަށް ބަންގިގޮވުމަށް ކޮޅަށް ތިބޭން:
އަޒާނުގައި އެގޮތަށް ގޮވާ ޤިބުލަ ދިމާލަށް ކޮށްފައިވާކަމެވެ. އެގޮތަށް ވާހަކަގޮވާ
ޤިބުލަ ދިމާލަށް ވިދުމަ ފަށްދުވުމެވެ.

11- ބަންގީގެ އަޑުއިވޭއިރު ހަމަހިމޭންކޮށް ސަމާލުކަމާއި ބަންގިއަށް
ޖަވާބުދިނުން: ރަސޫލުﷲ ގެފާނު ވިދާޅުވެއްޖެއެވެ «إذا سَمِعْتُمُ النداءَ فَقُولوا مِثْلَ مايَقُولُ
المُؤَذِّن - رواه البخاري ومسلم - ބަންގި ގޮވާއިރު ޖަވާބުދޭނީ ބަންގި ގޮވާމީހާ
ކިޔާގޮތަށް ކިޔުމުންނެވެ.»

ބަންގިއަށް ޖަވާބުދެއްވާއިރު حَيَّ عَلَى الصَّلَاةِ ގެ ބަދަލުގައާއި
ޖަވާބުދެއްވާއިރު ހަމަ އެގޮތަށް ކިޔުމާއި ޖަވާބުދޭން ކިޔައިދޭންވާނެއެވެ.
حي على الصلاة އާއި حَيَّ عَلَى الفَلَاح އަށް ޖަވާބުގައި «لَاحَولَ وَلَا قُوَّةَ إلَّا بِاللَّه»
މިހެންނެވެ ކިޔައިދޭންވާނެއެވެ. الصَّلَاةُ خَيْرٌ مِنَ النَّوم އަށް ޖަވާބުގައި «صَدَقْتَ
وَبَرَرْتَ» މިހެންނެވެ ކިޔައިދޭންވާނެއެވެ. قَدقَامَتِ الصَّلاة އަށް ޖަވާބުގައި «أَقَامَهَا
اللَّهُ وَأَدَامَهَا وَجَعَلَنِي مِنْ صَالِحِي أَهْلِهَا މިހެންނެވެ ކިޔައިދޭންވާނެއެވެ.

12- ބަންގި ގޮވުމަށްފަހު ބަންގި ދުޢާކިޔުމާއި ރަސޫލުﷲ ގެފާނަށް ޞަލަވާތް
ކިޔުމާއި ސަލަވާތް: މިއީ ބަންގި ގޮވާމީހާއާއި ބަންގީގެ އަޑުއިވޭ ކޮންމެ މީހެއްގެ
ޞަލަވާތް ކިޔުމާއި ބަލާންޖެހޭ ކަމެކެވެ. ރަސޫލުﷲ ގެފާނު ވިދާޅުވި ކަމެއްގައި
ބަންގި ގޮވާއަޑު މިގޮތަށް ބަންގި ގޮވާމީހާމެން «اللّٰهُمَّ رَبَّ هٰذِهِ الدَّعْوَةِ التَّامَّة
وَالصَّلَاةِ القَائِمَة آتِ مُحَمَّدًا الوَسِيْلَةَ وَالْفَضِيْلَةَ وَابْعَثْهُ مَقَامًا مَحْمُودًا الذِّي وَعَدتَّهُ»
މިހެންނެވެ ކިޔާނީ. ދުޢާ ކިޔުމުން ޤިޔާމަތް ދުވަހު ނަބިއްޔާގެ ޝަފާޢަތް
ލިބޭނެއެވެ. ބަންގި ގޮވާމީހާ ދެކުނު ރަސޫލާގެ ޞަލަވާތް ކިޔުމާއި ސަލަވާތް
ކިޔުމަށް އެދޭ ބަންގިއާ ހަމަހަމައެވެ. އަދި ބަންގީގެ ކަލިމަތަކުގެ މާނަތައް

ދޭހަވާ ގޮތެވެ.

13- އުފަންވާ ކުދީންގެ ކަންފަތުގައި ބަންގި ގޮވުން:

ނޯޓް: ދުނިޔެއަށް ކުއްޖަކު އުފަންވުމުން އެކުއްޖާގެ ކަނާތްފަރާތުގައި ބަންގި ގޮވުމާއި ވާތްފަރާތުގައި ޤަމަތް ދިނުމަކީ ސުންނަތެކެވެ.

## ޤަމަތް

ޤަމަތުގެ ސިފައަކީ اللَّه أكبر اللَّه أكبر أشْهَدُ أن لَّاإلَه إلَّا اللَّه أشْهَدُ أنَّ مُحَمَّدًا رَّسُولُ اللَّه حَيَّ عَلَى الصَّلَاة حَيَّ عَلَى الفَلَاح قَدْقَامَتِ الصَّلَاة قَدْقَامَتِ الصَّلَاة اللَّه أكبر اللَّه أكبر لَاإلَه إلَّا اللَّه ޤަމަތްދޭއިރު އަވަސްއަވަހަށް ޤަމަތް ދިނުމަކީ ސުންނަތެކެވެ. އަދި ދެބަހިޔަ ދެބަހިޔަ ގުޅުވައިގެން އެއް އަޑަކުން ދިނުމާއި އެންމެފަހު ބަހިޔަ އެކަނި އަޑަކުން ދިނުމަކީވެސް ސުންނަތެކެވެ.

ޤަމަތް ދޭމީހާއަކީ ބަންގިދޭމީހާގެ މައްޗަށް ސުންނަތް ވެގެންވާ ކަންތައްތައް ސުންނަތް ވެގެންވެއެވެ. މިގޮތުން ބަންގިގޮވާމީހާ އާއި ޤަމަތްދޭ މީހާ އެކަކަށް ވުމަކީވެސް ސުންނަތެކެވެ.

ފާއިތުވެފައިވާ ނަމާދުތަކެއް ޤަޟާކުރާއިރު އެންމެ ފުރަތަމަ ނަމާދަށް ބަންގި ގޮވާނެއެވެ. އެހެން ނަމާދުތަކަށް ދޭނީ ޤަމަތެވެ. އެހެނީ މުސްލިމް ރިވާކުރެއްވި ގޮތުގައި މުޞްޠަފާގެއި ރަސޫލުﷲ ގެފާނު މަޣްރިބާއި ނަމާދާއި ޢިޝާނަމާދު ކުރެއްވީ އެއްބަންގިއާއި ދެޤަމަތުންނެވެ.

### ފަރުޟު ފަސްނަމާދު ފިޔަވާ އެހެން ނަމާދުތަކަށް ގޮވައިލުން:

ބަންގިއާއި ޤަމަތަކީ ފަރުޟު ފަސްނަމާދަށް ސުންނަތް ވެގެންވާ ދެކަމެކެވެ. (ފަރުޟު ފަސްނަމާދުގެ ތެރޭގައި ޖުމުޢާނަމާދު ހިމެނެއެވެ.) އެހެނިހެން ނަމާދުތަކަށް (އީދު ޖަމާޢަތުގައި ކުރުން ސުންނަތް ވެގެންވާ ދެޢީދު ނަމާދާއި

ދެކޮތަ ނަމާދާއި ކަރުނަމާދު ފަދަ ނަމާދުތަކަކަށް ވިޔަސް (ސުންނަތް ވެގެންވާ ކަމެއް ނޫނެވެ. އެހެން ނަމާދުތަކަށް ޖަމާޢަތުގައި «الصلاة جامعة» މިހެންނެވެ. البخارى ، عبدالله بن عمروبن العاص ގެ ރިވާޔަތުން ނަބިއްޔާ ޞައްލައްލާހު ޢަލައިހި ވަސައްލަމްގެ ޒަމާނުގައި އިރުގަނޑު ހިފުމުން އެނގުނު ޖަމާޢަތަށް «الصلاة جامعة» މިހެން ގޮވާލެވިއެވެ.

# ނަމާދު ސައްޙަވުމުގެ ޝަރުޠުތައް

ޢަރަބި ބަހުގައި ޝަރުޠުގެ މާނައަކީ ފާހަގަ ނިޝާނާ ޢަލާމަތެވެ. ޝަރުޢުގައި ޝަރުޠަކީ: އެކަމެއް ހުރުމުން އެހެންކަމެއް ހުންނަން ނުޖެހޭ، އެކަމަކު އެކަމެއް ނެތުމުން އެހެންކަމެއް ނެތިގެންވާންޖެހޭ ކަމެކެވެ. ނިޝާނާ އާއި ކަމެއްގެ ވުޖޫދު އެހެންކަމެއްގެ ބިނާވެގެންވާ ކަމެކެވެ. އެކަމަކު މިކަމެއްގެ ބާރުގައި ނުވެއެވެ. މިސާލަކަށް މިތަނުގައި ގެއެއް ހުރިހާ ދުވަހަކު ބަދަލުވާ ފާހަގަ ވުޟޫ ނުލާ ވުޟޫ ހުރިކަމެވެ. އެކަމަކު ފާހަގަ ގޮތުގެ ބައެއް ނުވެއެވެ. ވުޟޫ ފާހަގަ ގޮތުގެ ވުޖޫދު ޝަރުޠެކެވެ.

ނަމާދު ސައްޙަވުމުގެ ޝަރުޠުތަކަކީ:

(ހ) ޠާހިރުކަން: ޠާހިރުކަމުގެ މާނައަކީ އާބަހައިތައް ޠަހާރަތުގެ ބާބުގައިވާނީ ބަޔާން ކުރެވިފައެވެ.

(ށ) ޢަދަދުތައް ހަމަކުރުން ހަތިއާ ޠާހިރު ވެގެންވުން: ޢަދަދުތައް ވިޔަފާރި ކުރާ ނަމާދު ސައްޙަވާނެވެ. ބޮޑު ޢަދަދުތައް ވިޔަފާރި ކުރާ ނަމަ ކުރާ ޢަދަދު ވިޔަފާރި ކުރާ ނަމާދު ކުރާނެ އެކަމަކު ޢަދަދު ޢަދަދު އޮތުމުން ކަރުކަން ވާޖިބު ވެގެންވެއެވެ. ރަސޫލުﷲ ގެ ފުރުމާ ކުރެއްވި «لَا تُقْبَلُ صَلَاةٌ بِغَيْرِ طُهُوْرٍ -رواه مسلم-

ޠުހޫރުކަމާ ނުލައި ކުރެވޭ ނަމާދު ޤަބޫލު ވެވިގެން ނުވެއެވެ.»

ޙަދަޘު އިންނަމީހަކު ޙަދަޘް ބަލަހައްޓައި އަނިޔާކަމުން ޞައްޙަވާނެ ނުވާނެއެވެ. ޙަދަޘު ފިލުވުމަށް ހިނާހުމާއި ވުޟޫ ނަމާދުގެ ކުރިން ނުކޮށްވާ ވުޟޫ އަޅައި ފިޔަވަޅުއަޅާ ގެނެވިއޭ އަހަރުމެން ވުޟޫއެވެ.

(ހ) ހަށިގަނޑު ނަޖިހުން ޠާހިރުވެވޭނެގޮތުން: ނަޖިހަކީ ކޮން އެއްޗެއްކަމާއި ނަޖިހުގެ ބައިތައް ބޮޑުކަމުގެ ބާބުގައިވާނީ ބަޔާން ކުރެވިފައެވެ. ގައިގައި އަޅުގަނޑު ނަޖިހެއް ޖެހިފައި ވިނަ ކަމުން އެތަން ޠާހިރުކުރުން ނަމާދު ކުރުމުގެ ކުރިން ކުރަން އަނިޔާވެރި ވާޖިބުވެގެންވެއެވެ. އަގުބޮއިގެ ނަމަކީ ނުޖަހާ ފޮތިގަނޑެއްގައި ނުވަތަ ހަށިގަނޑެއްގައި ނަޖިހެއް ހުރިނަމަ ނަމާދު ކުރަން ފެނުން ދޮވުން ލާޒިމުވާނެއެވެ.

(ށ) ނަމާދު ކުރާހެދުން ނަޖިހުން ޠާހިރުވެވޭނެގޮތުން: ނަމާދު ކުރާމީހާގެ ހެދުމާއި ނަޖިހުން ޠާހިރުވުން ނަމާދު ޞައްޙަވުމަށް ޝަރުޠެކެވެ. ހެދުމުގެ ޠާހިރުކުރުން ނަމާދުކުރާމީހާގެ ހެދުމުގެ ޠާހިރުކަމަށް ވާޖިބުވެގެންވެއެވެ. މާތްالله ވަޙީ ކުރައްވައި وَثِيَابَكَ فَطَهِّرْ - المدثر: ٤- ކިޔުއްވާފައިވާ ހެދުން ތިބާ ޠާހިރު ކުރައްވާށެވެ.» ނަމާދުކުރަން ހުރިހާއިރެއް ހެދުމުގައި ނަޖިހެއް ހުރެއްޖެ ފެނިއްޖެނަމަ އެހެރަކަން އެކަން އަޅައިގަން ޖެހޭނެއެވެ.

ވިސްނެވޭ އަތުގައި އޮތް ދެ ހެދުމުގެ ތެރެއިން އެއް ހެދުން ޠާހިރުވެފައި އަނެއް ހެދުން ނަޖިސްވެފައިވާ ހާލަތުގައި ޠާހިރު ހެދުމާއި ނަޖިސްވެފައިވާ ހެދުން ވަކިކުރަން ނޭނގުނުނަމަ އިޖްތިހާދުކޮށް ޠާހިރުކަމަށް ބެލެވުނު ހެދުމުގައި ނަމާދު ކުރާނީއެވެ. މިގޮތަށް އިޖްތިހާދު ކުރުމަށްފަހު ފެނިގެން ނަމާދުކުރަން ބޭނުންކުރި އެހެން އިޖްތިހާދު ކުރާކަށް ނުޖެހޭނެއެވެ.

މިގޮތަށް އިޖްތިހާދުކުރުމަށްފަހު ނަޖިސްވެފައިވާ ހެދުން ވަކިކުރަމުން ފެނުނު އަޅުވަމުން އަޅާ ހެދުމުގައި ފެށި ނަމާދު ކުރުން ޞައްޙަވާނެއެވެ.

(ނ) ނަމާދުކުރާތަން ނަޖިހުން ޠާހިރުވެވޭނެގޮތުން: ތަނުގެ މާނައަކީ ނަމާދުކުރާމީހާ ނަމާދު ކުރުމުގައި ބޭނުންކުރާ ތަނެވެ. އެތާގެ

ދުވަހުމިޖަ ބޭނުންތަކަށް ފެނިގެންގޮސް ސަބަބުން ބަދަލުވާއިރު އަންހެނާގެ ހަށިގަނޑު ނަމާދުގެ ތެރޭގައި ބޭނުން ހުރިހާ ތަނެއް (އަންހެނާގެ ނިސްބަތުގައި) ނަމާދުކުރާ ތަނެވެ. އަންހެނާގެ ހަށިގަނޑު ނުބޭނާ ތަންތަން ނަޖިސްކުރުގައި ވިޔަސް ނަމާދު ސައްޙައެއް ނުވާނެއެވެ. ނަޖިހަކާ ދެކުނުފާ (ވަޖުއްދުވަ އެއްކޮއްގައި ހިނގައްޓައިގެން ހުރެ ނަމާދުކުރުން ސައްޙައެއް ނުވާނެއެވެ.)

2- ވަގުތު ވަދެއްޖެކަން އެގިހުރެ ނަމާދުކުރުން: އެހެނީ ކޮންމެ ފަރުޟު ނަމާދަކީ އެއަށް ވަކިވަގުތެއް ކަނޑައަޅުއްވައިފައިވާ ފަރުޟެކެވެ. ވަގުތު ވަދެއްޖެކަން ނޭގިހުރެ ނަމާދު ކުރަނިކޮށް ވަގުތު ވަދެފައިވާކަން އެގުނު ކަމުގައިވިޔަސް އެނަމާދު ސައްޙައެއް ނުވާނެއެވެ.

އުޅުމުގައި ވިޔަފާރީގެ ސަބަބުން ނުވަތަ ތަފާތު ވަކިކުރަން ނޭގޭ ތަންތަނުގައި ބަނދުވުމުގެ ސަބަބުން ނަމާދުވުގެތަ ނޭގިއްޖެނަމަ އެކަމާދުރު އިޖުތިހާދު ކުރާނީއެވެ. އިތުބާރު ކުރަވާލިއްގެ ބަސްފުޅުގެ ކޮންމެން ނުވަތަ ބަނދު ގޮވާލުމުގެ ބަނގިގެ ޢާދަކައިގެން ނަމާދު ކުރުން ސައްޙަވާނެއެވެ. ހަމައެކަނި ފަތިހު ހިސާބުތަކުން ވަގުތު ހެދިގެން ނަމާދު ކުރުންވެސް ސައްޙަ ވާނެއެވެ.

3- ޢައުރަ ނިވާކުރުން: ޝަރީޢަތުގައި ޢައުރައަކީ ނިވާކުރުން ވާޖިބުވާ ނުވަތަ ބެލުން ހަރާމް ތަންތަނެވެ. ފިރިހެނާގެ ޢައުރައަކީ ބޫޅާއި ކަކުލާ ދެމެދެވެ. އަންހެނާގެ ޢައުރައަކީ މޫނާއި ދެއަތްތިލަ ފިޔަވާ އެހެންހުރިހާ ތަނެކެވެ. މާތްالله ވަޙީ ކުރައްވަނީ «خُذُوا زِينَتَكُمْ عِنْدَ كُلِّ مَسْجِدٍ ـ الأعراف ٣١ـ މިޔަބަސްފުޅުން ނަމާދުކުރާއިރު ޢައުރަ ނިވާކުރާށެވެ. ހައްމިޔުރުދީ ރިވާކުރެއްވި ޙަދީޘެއްގައިވަނީ «لَا تُقْبَلُ صَلَاةُ الحَا ئِضِ إِلَّا بِخِمَارٍ ބޯނިވާކޮށްގެން ނޫނީ އަންހެނާ ބާލިޣުވުމަށްފަހު ކުރާ ނަމާދު ޤަބޫލު ވެގެންނުވާނެއެވެ.»

ޢައުރަ ނިވާކުރުމަށް ފުދޭނީ ގައިގެ ހަމުގެ ކުލަ ނޭނގޭފަދަ އެއްޗަކުނެވެ. ޢައުރަ ނިވާކުރާނީ ދެއަރިމަތީންނާއި ޖަމިހާފުސްނެވެ. މިރީތިގޮތުން ނިވާކުރަން ނުޖެހޭނެއެވެ.

ނަމާދު ކުރާއިރު ތިމާ އަތުގައިއޮތް އެންމެ ރީތި އެންމެ ސާފު ހެދުމެއް ލައިގެން ނަމާދުކުރުމަކީ ސުންނަތެއްކަމެވެ. ރަސޫލުﷲ ގެފާނު ބަޔާންކުރައްވާފައިވޭ إذاصلّى أحدكم فليلبس ثوبين فإنّ الله أحقّ أن يتزيّن له މިޙަދީޘްފުޅުގެ މާނައިން ތިޔަ ނަމާދުކުރާނަމަ ދެ ފޮތިގަނޑު ލައިގެން (އިޒާރު ފޮތިގަނޑާއި ނިވާކުރާ ފޮތިގަނޑު ނިވާކުރާ ފޮތިގަނޑު ނިވާކުރާ ފޮތިގަނޑު ލައިގެން) ނަމާދު ކުރާށެވެ. ދެ ކަލާނގެ މާތްﷲ އަށް ރީތިވެ ތިބުމަކީ އެންމެ ހައްގުވާކަމެވެ.

ބައްދަލު ނިވާކުރަން އޮތް ފޮތިގެން ނުވާހިނދު ނަމާދު ރަނގަޅުވާނެ ފޮތިގެ އެއް ފޮތި އަރިމަތަށް ނަމާދު ކުރާނެ ކަމަށް ...

ކަނޑައެޅިފައިވާ ގޮތަކީ ...

(4) ޤިބްލައަށް ކުރިމަތިލުން: ޤިބްލައަކީ ކަޢުބަތުﷲ (ނުވަތަ ގޮޅިގެ)

އެވެ. ޤިބްލައަށް ކުރިމަތިލުމަކީ ނަމާދުގެ ޝަރުޠުތަކުން ޝަރުޠެކެވެ. މާތްﷲ ވަޙީކުރައްވާފައިވޭ «فولّ وجهك شطر المسجد الحرام وحيث ما كنتم فولّوا وجوهكم شطره - البقرة : ١٥٠ ...

... (ނަމާދު ކުރާއިރު) ...»

... 16 ... 17 ...

...

ގެފުޅު ފެންނަ ހިސާބުގައި ހުރި ނަމާދުކުރާމީހާ ކުރިމަތިލާނީ ސީދާ ގެފުޅަށެވެ. މައްކާގެ ބޭރުފުށުގައި ނަމާދުކުރާމީހާ މިކަމަށް ވަރަށް ސަމާލުވާން ޖެހޭނެއެވެ.

ގެފުޅުގެ އެތެރޭގައި ނުވަތަ ގެފުޅުގެ ފުރާޅުމަތީގައި ނަމާދުކުރާނީ ގެފުޅުގެ ކޮންމެވެސް ތަނަކަށް (ދޮރުކޮޅުގަނޑަކަށް ނުވަތަ ބިތްކޮޅަކަށް ނުވަތަ އޮޅިކޮޅުގަނޑަކަށް) ބަލަން ހުރެއެވެ.

## ޤިބްލައަށް ކުރިމަތިލުން ދޫކޮށްލުން ހުއްދަވާ ހާލަތްތައް:

ނަމާދުކުރާމީހާއަށް ޤިބްލައަށް ކުރިމަތިލުން ދޫކޮށްލުން ހުއްދަވެގެންވާ ދެހާލަތެއް ވެއެވެ.

(ހ) ހަނގުރާމައިގެ ސަބަބުން ނުވަތަ އެހެންވެސް ކަމެއްގެ ސަބަބުން ބިރުވެރިކަން ހިސާބަށް ބޮޑުވެގެންވާ ހާލަތް: މާތްالله ވަޙީކުރައްވަނީ «فَإِنْ خِفْتُمْ فَرِجَالاً أَوْرُكْبَانًا - ފަހެ ބިރުގަންނަނަމަ ފައިމަތީގައި ނުވަތަ ސަވާރީ މަތީގައި (ޤިބްލައަށް ކުރިމަތިލައިގެންނާއި ޤިބްލައަށް ކުރިމަތިނުލައި) ނަމާދު ކުރާށިކަމެވެ.» ކޮށްގެންނުވާ ޤިބްލައަށް ކުރިމަތިނުލައި އެކަމަކު ސަވާރީމަތީގައި އިރު ޤިބްލައަށް ކުރިމަތިލައިގެން ނަމާދު ކުރެވެން އޮތްނަމަ ނަމާދުކުރާނީ ސަވާރީ މަތީގައި އިރު ޤިބްލައަށް ކުރިމަތިލައިގެންނެވެ.

(ށ) ހުއްދަ ދަތުރުތަކުގައި ސަވާރީމަތީ އިރު ސުންނަތް ނަމާދު ކުރާ ހާލަތް: މިދަތުރު ވަކިތަނަކަށް ގަސްދުކޮށް ކުރާދަތުރެއް ކަމުގައި ވާން ވާނެއެވެ. ރަސޫލުالله ގެފާނު ދަތުރުފުޅު މަތީގައި ނަމާދު ކުރައްވާ ގޮތުގެ ގޮތުން ޖާބިރުގެފާނު ވިދާޅުވަނީ «كَانَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يُصَلِّي عَلَى رَاحِلَتِهِ حَيْثُ تَوَجَّهَتْ بِهِ فَإِذَا أَرَادَ الْفَرِيضَةَ نَزَلَ فَا سْتَقْبَلَ القِبْلَةَ - رواه البخاري - رسول الله ގެފާނު ދަތުރުފުޅުތަކުގައި ސަވާރީމަތީ އިންނަވާ

އުސްތާދާ ދިމާވަކަން އިންސަވާ ނަމާދުފުޅު ކުރައްވިއެވެ. އެކަމަކު ފަރުޟުނަމާދުތައް ކުރައްވަން ބޭނުންފުޅުވީ ވެއްޖެނަމަ ސަވާރީ މަތިން ފައިބާ ވަޑައިގެން ޤިބްލައަށް ކުރިމަތިލާ ހިއްވަވާ ނަމާދުފުޅު ކުރައްވައެވެ.» ސަވާރީ މަތީގައި ދަތުރުކުރާ ދަތުރުވެރިޔާއަށް ސުންނަތް ނަމާދުގައި ބަރަށް ބަލައިނުލާ ޤިބްލައަށް ކުރިމަތިލުމަކީ ފަސްހަލަވެގެންވާނަމަ އެހިދު ޤިބްލައަށް ކުރިމަތިލުން ވާޖިބުވާނެއެވެ. ރަސޫލާ ސަފަރުދަތުރުން އިސްލާމްކަމުގެ ނަމާދު ކުރައްވައިރު ދުއްރުންވާރ ބޭރުން ސަފަރުދަތުރުން ޤިބްލަވާން ފެށޭނެއެވެ.

ފައިމަތިގައި ދަތުރުކުރާ މީހާއަށްވެސް ސުންނަތް ނަމާދުކުރާއިރު ޤިބްލައަށް ކުރިމަތިލުމަށްވުރެ ހިމަނުން ނަމާދު ކުރުވިދާނެއެވެ. އެކަމަކު އޭނާ ބަރަށް ބަންނަރިދު ގައްޔާއި ދުރާއާއި ސަފަރުދާއި ދެސަފަރުގެދު އިންނަރިދު ޤިބްލައަށް ކުރިމަތިލުމުން ލާޒިމުވާނެއެވެ. އޭނާއަށް ނަމާދު ކުރަމުން ހިނގާ ޤިޔާމް ގައްޔާއި އިއްތިޤާލް ގައްޔާއި ރައްކަޢާއްޔާ ގައްޔާއި ސަޖިދަ ގައްޔެވެ.

ސަވާރީ މަތީގައި އިދު ފަރުޟުނަމާދު ކުރެވިދާނެ ނަމާދު ސަލްމަވާރީ އޭނާޤިބްލައަށް ކުރިމަތިލުމާ ގެއްލުމާ ހުރިގައިވެސް ސުވާރި ނުހިދާ އޮތުމަށެވެ.

# ނަމާދުގެ ރަކްޢަތްތައް

ފަރުޟުނަމާދު ކުރާނެގޮތް ދަސްކޮށް ދެއްވުމަށްޓަކައި މާތްﷲ، ޖިބްރީލުގެފާނު ފޮނުއްވިއެވެ. ދެދުވަހު ދެވަގުތެއްގައި ވަޑައިގެން ނަމާދުގެ ވަގުތުތަކީ އެދެގޮތުގައި ކަމަށް ރަސޫލުﷲގެފާނަށް ދަންނަވިއެވެ. އެކަލޭގެފާނު ނަމާދުގެ ރަކްޢަތްތަކެއްވެސް ބަޔާންކޮށް ދެއްވިއެވެ.

ފަތިސްނަމާދު:

ފަތިސްނަމާދުގައިވަނީ ދެރަކުޢަތެވެ. ދެރިޔާޢާއި ފަހު އައްތަޙިއްޔާތެވެ.

މެންދުރު ނަމާދު:

މެންދުރު ނަމާދުގައި ވަނީ ހަތަރު ރަކުޢަތެވެ. ދެރަކުޢަތު ނިމުމުން އޮންނަ މެދު އައްތަޙިއްޔާތާއި ހަތަރުވަނަ ރަކުޢަތު ނިމުމުން އޮންނަ ފަހު އައްތަޙިއްޔާތެވެ.

އަޞްރު ނަމާދު:

އަޞްރު ނަމާދުގައި ވަނީ މެންދުރު ނަމާދު ފަދަ ހަތަރު ރަކުޢަތެވެ.

މަޣްރިބް ނަމާދު:

މަޣްރިބް ނަމާދުގައި ވަނީ ތިން ރަކުޢަތާއި ދެއައްތަޙިއްޔާތެވެ. ފުރަތަމަ ދެރަކުޢަތަށްފަހު އޮންނަ މެދު އައްތަޙިއްޔާތާއި ތިންވަނަ ރަކުޢަތު ނިމުމުން އޮންނަ ފަހު އައްތަޙިއްޔާތެވެ.

ޢިޝާ ނަމާދު:

ޢިޝާނަމާދުގައި ވަނީ މެންދުރު ނަމާދާއި އަޞްރު ނަމާދުގައިވާ ފަދަ ހަތަރު ރަކުޢަތެވެ.

# ނަމާދުގެ ރުކުންތައް

ރުކުނަކީ އެއްޗެއްގެ އަސާސީ ބައިތަކުން ބައެކެވެ. މިސާލަކަށް ގޭބިސްއެއްގެ ފާރުތަކަކީ އެގޭބިސް ހުރުމަށްޓަކައި ކޮންމެހެން ބޭނުން ބައެކެވެ. ހަމައެފަދައިން ނަމާދުގައި ރުކުނުތައްކުރުމަކީ ނުވަތަ ސަލާމަތް ބޭނުމަކީ ނަމާދު

ނަމާދަކަށް ވުމަށްޓަކައި ކޮންމެހެން ބޭނުން ކަމެކެވެ.

## ނަމާދުގެ ރުކުންތަކަކީ:

(1) ނިޔަތް ގަތުން: ނިޔަތް ގަންނާނީ ތަޙްރީމް ތަކުބީރާ އެކުގައެވެ. ތަޙްރީމް ތަކުބީރުގައި ނިޔަތާ ވެއްދައިގެން ކިޔާ «الله أكبر» މިބަސްކިޔުމެވެ. ނިޔަތް ގަންނާނީ ހިތުންނެވެ. ހިތުންނާއެކު ދުލުން ނިޔަތް ކިޔުމަކީ ނަމާދު ސުންނަތެއް ނުވާނެއެވެ. ރަސޫލުاللهގެފާނު ބަޔާނުގައި ކުރައްވާފައި «إِنَّمَا الأَعْمَالُ بِالنِّيَاتِ - رواه البخاري - ހަމަކަށަވަރުން ޢަމަލުތައް ޤަބޫލު ކުރައްވުން އޮތީ ނިޔަތުގެ މަތީގައެވެ.»

ނަމާދަށް ނިޔަތްގަންނައިރު އެއީ ކޮންކަހަލަ ނަމާދެއްކަން (ފަރުޟު ނަމާދެއްކަން ނުވަތަ ސުންނަތް ނަމާދެއްކަން ނުވަތަ ނަދުރު ނަމާދެއްކަން ނުވަތަ ޤަޟާ ނަމާދެއްކަން ނުވަތަ ކިފާޔަތުގެ ފަރުޟެއްކަން) ގަސްތުކުރަން ޖެހޭނެއެވެ. އަދި އެއީ ކޮން ނަމާދެއްކަން (މެންދުރު ނަމާދުކަން މިސާލަކަށް) ގަސްތު ކުރަންޖެހޭ ނެއެވެ. އަދި އަދާ ކުރަނީ ކޮންކަމެއްކަން (މިސާލަކަށް ނަމާދުކުރަނީކަން) ގަސްތުކުރަން ޖެހޭނެއެވެ. ނިޔަތްގަންނައިރު މިއީ މާތްالله އަށްޓަކައި ކުރާ ކަމެއްކަން ގަސްތު ކުރުމާއި މިއީ ކިތައް ރަކުޢަތް ނަމާދެއްކަން ގަސްތު ކުރުމާއި މިއީ އަދާއެއް ނުވަތަ ޤަޟާއެއް ކުރާނަމާދެއްކަން ގަސްތު ކުރުމާއި ޤިބުލައަށް ކުރިމަތިލައިގެން ކުރާ ނަމާދުކުރާކަން ގަސްތު ކުރުމަކީ ސުންނަތް ވެގެންވާ ކަމެކެވެ.

ވީމާ ފުރިހަމަ ނިޔަތުގެ މިސާލަކީ (މެންދުރު ނަމާދު ނަމަ) «أَصَلِّى فَرْضَ الظُّهْرِ أَرْبَعَ رَكَعَاتٍ أَدَاءً مُسْتَقْبِلاً لِلْكَعْبَةِ الشَّرِيفَةِ لِلَّهِ تَعَالَى އެވެ. ތަރުޖަމާ: މެންދުރު ނަމާދުގެ ހަތަރު ރަކުޢަތް ޤިބުލައަށް ކުރިމަތިލައިގެން އަދާކޮށް اللهއަށްޓަކައި އަޅުގަނޑު ކުރަމެވެ.»

ނިޔަތުގެ ކުރުގޮތް މިސާލަކީ (މެންދުރު ނަމާދުނަމަ) أَصَلِّى فَرْض

الظُّهْرِ ވަގުތުގެ މެންދުރުނަމާދު ކުރަމުވެ. ވަގުތު ފާއިތުވުމުގެ ކުރީގައި ކުރާމުދު

ޝަރުޢުކުރެވޭގޮތާ ވިޔާއަށް «أداء» ނުވަތަ «قضاء» ކިޔައިގެން ނަމާދު

ކުރެވިދާނެއެވެ. އެކަމަކު ކަޟާއުވިގެން އުޒުރުނެތި ގަސްތުގައި ވަގުތު ފާއިތުވެފައި

ވަނިކޮށް أداء ކިޔައިގެން ނުވަތަ ވަގުތުފާއިތު ނުވަނިސް «قضاء» ކިޔައިގެން

ނަމާދު ނިޔަތްކުރުން ނުވާނެއެވެ. ފާއިތުވެފައިވާ ނަމާދެއް ގަޟާކުރާއިރު

ދުވަހާއި ވަގުތުގެ ނަމާދެއްކަން ބަޔާންކުރަން ނުޖެހޭނެއެވެ.

(2) ކޮޅަށްހުރެ ވެވޭނަމަ މިނޫނީ އިށީނދެ ހުރެގެން ވަގުތުގެ ނަމާދު ކުރުން:

މާތްالله ރުހިވޮޑިގެންވި އިމްރާން ބިން ޙުސައިން ވިދާޅުވިއެވެ. "އަހަރެންނަށް

ބަވާސީރު ބަލި ޖެހިފައިވާ ދުވަސްވަރު. އަހަރެން ނަމާދު ކުރާނެ ގޮތް

ރަސޫލުالله ގެފާނަށް ސުވާލު ދަންނަވާލުމުން ވިދާޅުވިއެވެ. ތެދުވެ ހުރެގެން ނަމާދު

ކުރާށެވެ. އެކަމަށް ކުޅަދާނަވެގެން ނުވާނަމަ އިށީނދެގެން ނަމާދު ކުރާށެވެ.

އެކަމަށް ކުޅަދާނަވެގެން ނުވާނަމަ އޮށޯވެގެން ނަމާދު ކުރާށެވެ. - رواه البخاري -

ތެދުވެ ހުރުމުގެ މާނައަކީ ބޮލިހަރިގެ މަތިކޮޅު ބަހައްޓައިގެން ހުރެ ނަމާދު

ކުރުމެވެ. ކުރިމައްޗަށް ނުވަތަ ފުރަގަހަށް ނުވަތަ ކަނާތަށް ނުވަތަ ވާތަށް

ލެނބިގެން ހުރުމަކީ ތެދުވެ ހުރުމެއް ނޫނެވެ. ހުރުން ހަމަޖެހިގެން ވެއެވެ.

ނަމާދުގެ ބައެއްގައި ތެދުވެ ހުރުމަށް ކުޅަދާނަވެފައި އަނެއްބައިގައި

ތެދުވެ ހުރުމަށް ކުޅަދާނަވެގެން ނުވާމީހާ ކުޅަދާނަވެގެންވާ މިންވަރަކަށް ތެދުވެ

ހުރެ އަނެއްބައި އިށީނދެގެން ފުރިހަމަ ކުރާނީއެވެ.

ވަގުތުނަމާދުގައި ކުޅަދާނަވެގެންވާ މީހާ ތެދުވެ ހުރުމާ ބެހޭގޮތުން

އިތުރުވެސް ސުންނަތް ނަމާދުގައި ތެދުވެ ހުރުމަކީ ވަގުތުގެ ފަރުޟެއް ނޫންކަމެވެ.

އެކަމަކު އެއީ ސުންނަތް ކަމެކެވެ. ރަސޫލުالله ގެފާނު ޙަދީޘް ކުރައްވައި «مَنْ صَلَّى

قَائِمًا فَهُوَ أَفْضَلُ وَمَنْ صَلَّى قَاعِدًا فَلَهُ نِصْفُ أجْرِ القَائِمِ وَمَنْ صَلَّى نَائِمًا فَلَهُ نِصْفُ

أجْرِ القَا عِد - رواه البخاري - އެންގެ އިމްރާންގެ ކިބައިން ތެދުވެ ހުރެ ނަމާދު ކުރުމެވެ.

އިށީނދެގެން ނަމާދު ކުރާމީހާއަށް އޮތީ ތެދުވެހުރެ ނަމާދު ކުރާމީހާގެ އަޖުރުގެ

ދެބައިކުޅަ އެއްބައެވެ. އޮށޯވެގެން ނަމާދު ކުރާމީހާއަށް އޮތީ އިށީނދެގެން

ނަމާދުކުރާމީހާގެ ޢަޤީދާގެ ދެބައިކުޅަ އެއްބައެވެ.

ފާޙިޝް ނުވަތަ ތަބާއްވަތަ އެއްކަލަކަށް ވާނެކަން ހުރި ނަމާދު ކުރުމަކީ

އެނަމާދު ޤަބޫލުވާނެއެވެ. އެކަމަކު އެއީ މަސްއޫލަ ކަމެއްކަމެވެ. ހަމައެކަނިން

އެއްފަހަރުމަތީގައި ހުރި ނަމާދު ކުރުމަކީވެސް މަސްއޫލަ ކަމެއްކަމެވެ.

ކޮޅަށް ހުރުމަށް ނުކުޅެދިއްޖެނަމަ ނަމާދު ކުރާނީ ކިހިނެއް؟

(ހ) ކޮޅަށްހުރުމަށް ނަމާދު ކުރުމަށް ނުކުޅެދިއްޖެނަމަ ދެން ނަމާދުކުރާނީ

އިށީނދެގެންނެވެ. މިގޮތުން އިށީނުމުގައި ތަރައްބުޢު އިފްތިރާޝަށް އިށީނަ ގޮތަށް

އިށީނެވެ. މިގޮތުން އިށީނދެގެން ނަމާދު ކުރާއިރު ރުކޫޢު ކުރުމުގައި ކަކުލުމަތިވާ

ނިތްކުރިމަތި ވަރަށް ބޯލަނބައިގެންނެވެ. ނުވަތަ ސަޖިދަ ކުރުމަށް ނިތްކުރިމަތި

މިންވަރަށް ބޯލަނބައިގެންނެވެ.

(ށ) އިށީނދެގެން ނަމާދުކުރުމަށް ނުކުޅެދިގެންފާނަމަ ނަމާދު ކުރާނީ

ކަނާތް އަރިއަށް އޮށޯވެގެންނެވެ. ފައިތިލަ (ޤިބްލައާ ދިމާއަށް ވާނޭހެން)

އޮށޯވެއެވެ ނަމާދުކުރުން މަސްއޫލަ ވެގެންވެއެވެ.

(ނ) މިގޮތުން އޮށޯވެގެން ނަމާދުކުރުމަށް ނުކުޅެދިއްޖެނަމަ ނަމާދުކުރާނީ

ފޮތިގަނޑެއް އޮށޯވެއެވެ. މިގޮތުން އޮށޯވެއިރު (ބޯތިލަފަތް ކަރަ) އެއްކަލިއްޔާ

ބޮލުފަރާތުގައި އޮށޯވުމަކަށް ދެފައިތިލަ ޤިބްލައާ ދިމާއަށް ވާގޮތަށް ބޯލެވޭނެ

ސަލާމްޖެހުމުގައި ވެއެވެ. ރުކޫޢާއި ސުޖޫދު ކުރާއިރު ކުރަމުންދާ ކަމެއްތަކުގެ ނަމާދަކަށް

ވާނެކަމަށް ގެންގުޅެވޭނެ ވަގުތެވެ. ދެފައިތިލަ ފަރާތުން ހުރެގެން ބޭނުންވާ ކަމުގެ

ޖެހޭން ސަޖިދަކުރުން ބޯލަނބަން ވެގެންވެއެވެ.

(ރ) މިގޮތުން އޮށޯވެގެން ނަމާދުކުރުމަށް ރުކޫޢާއި ސަޖިދަ ކުރުމަށް ނުކުޅެދޭނަމަ

ނަމާދުކުރުމަށް ބޯލުގެ އިޝާރާތުން ނަމާދުކުރާށެވެ. ބޯލުން އިޝާރާތުން ރުކޫޢުގެ

ސަޖިދަކުރުމަށް ނަމަ އިޝާރާތުން ރުކޫޢަށް ބޯލުގެ ލޯއްނެތީ ސަޖިދަކުރުމަށް ނަމަ

ހިތުގެ ތެރޭގައި ނަމާދުގެ ކަންތައްތައް ހިނގާލާއިރެވެ. ބޯލުން ސަލާމްދިނުން ހުރިހާ

ހިތަށް ނަމާދު އަދާކުރުން ނެތެވެ.

ކޮޅަށް ހުރުމަށް ކުޅަދާނަވެގެންވާ ޙާލަތުގައި އިނދެގެން ނަމާދު ކުރުން ހުއްދަވާ ޙާލަތްތައް:

ފަރުޟުނަމާދުގައި ކުޅަދާނަވެގެންވާ މީހާ ކޮޅަށް ހުރެގެން ނަމާދު ކުރުމަކީ ރުކުނެކެވެ. ނަމަވެސް މިއިން އިސްތިސްނާވެގެންވާ ޙާލަތް ތަކެއް ވެއެވެ. އެގޮތުގައި:

(ހ) ދަތުރުކުރަމުންދާއިރު ކޮޅަށް ހުރެ ނަމާދު ކޮށްފިނަމަ ކަޅުވިލައިފާނެ ކަމުގެ ބިރުއޮތްނަމަ ނުވަތަ ކޮޅަށްހުރެ ނަމާދު ކޮށްފިނަމަ ބޯއަނބުރާފާނެ ކަމުގެ ބިރުއޮތްނަމަ އިނދެގެން ނަމާދުކުރުން ހުއްދަވާނެއެވެ. އަދި އެނަމާދު ފަހުން އިޢާދަކުރާކަށްވެސް ނުޖެހޭނެއެވެ.

(ށ) ކުޅަދާކުދި ނުހިފެހެއްޓޭނެ ވަރަށް ކޮޅަށް ހުރުއްޖެނަމަ ކުޅަދުވާ އެއްޗެހި ބޭރަށް ނުކުންނަނަމަ އެކަމަކު އިނދެގެން ނަމާދުކުރާއިރު އެއިން އެއްޗެހި ބޭރަށް ނުނިކުންނަނަމަ އެހާ ނަމާދު ކުރާނީ އިނދެގެންނެވެ. އެނަމާދު ނަމާދުފަހުން އިޢާދަ ކުރާކަށް ނުޖެހޭނެއެވެ.

(ނ) އިމާމުބޭފުޅަކު ޝަރުޢީ ޢުޛުރެއްގެ ސަބަބުން ކޮޅަށް ހުރެވިގެން ނަމާދު ކުރަން ނުކުޅެދިއްޖެނަމަ އެބޭފުޅާގެ ފަހަތުން ނަމާދުކުރާ މީހުންވެސް ކޮޅަށް ހުރެގެން ނަމާދުކުރުމަށް ކުޅަދާނަ ނަމަވެސް ޖެހޭނެއެވެ. މިސާ އެބޭފުޅާގެ ފަހަތުން ނަމާދުކުރާނީވެސް އިނދެގެންނެވެ.

(ރ) ހަނގުރާމައިގެ ވަގުތުގައި ކޮޅަށް ހުރެއްޖެނަމަ ދުޝްމަނުންގެ ލޮލަށް ފެނިދާނެ ކަމުގެ ބިރު އޮތްނަމަ ނަމާދު ކުރާނީ އިނދެގެން ހިފެހެއްޓެވެ. މިހާލަތުގައި އެނަމާދު އިޢާދަ ކުރުން ނުޖެހޭނެ ކަމަށް ވެއެވެ.

(3) ތަކްބީރަތުލް އިޙްރާމް ކިޔުން: ތަކްބީރު ކިޔަން ވާނީ الله أكبرއެވެ. މިއީ ނަމާދުގެ ފަށަނީގައި ކިޔާ الله أكبر އެވެ. ރަސޫލުﷲ ގެ ޙަދީޘް ކުރެއްވި «مِفْتَاحُ الصَّلَاةِ الطُّهُورُ وَتَحْرِيمُهَا التَّكْبِيرُ وَتَحْلِيلُهَا التَّسْلِيمُ - رواه الترمذي وأبوداود- ނަމާދުގެ ތަޙްރީމަކީ ތަކްބީރެވެ. އެގޮތުންނެވެ

ތަކްބީރެވެ. އޭގެ ނިމުމަކީ ސަލާމް ދިނުމެވެ.»

މިތަކްބީރަށް ބަރަވްބަސް ތަކްބީރާ ކިޔުނީ އެހި ސަބަބުން ފަހިގެން ދުނިޔެއާއި ހުރިހާކަމަކާ ދުރުހެލިވެ މާތްﷲ ބަރާބަރު ކުރައްވައިފާ ކަންތައްތަކުން މަޝްޣޫލުވެ އެކަންތައްތައް ބަރާބަރުކޮށް މާތްﷲ އަށް އަޅުކަން ކުރުމަށް ކުރިމަތިލާއިރުއެވެ. (މިސާލަކަށް ވާހަކަ ދެއްކުމާއި ކެއުން ބުއިމާއިފަދަ ކަންތައްތަކަކީ މާތްﷲ ޙަލާލު ކޮށްދެއްވައި ހުއްދަ ކުރައްވައިފައިވާ ކަންތައްތަކެކެވެ. ނަމަވެސް އެނާ ނަމާދުގެ ތެރޭގައި މިފަދަ ކަންތައްތައް އެނާގެ އަދިއްޔާ ނަމާދުގެ މައްޗަށް ހަރާމްވެގެން ބަރަވް ކުރެއެވެ.)

## ބަރަވްބަސް ތަކްބީރު ބަލައްބަރުވުމުގެ ޝަރުތުތަކަކީ:

١. ނަމާދު ކުރުމަށްޓަކައި ތެދުވެހުރެ މިތަކްބީރު ކިޔުން، ނަމާދު ކުރަން ތެދުވެވުން މިތަކްބީރު ކިޔައިގެން ތަކްބީރު ކިޔަމަކަން ނުވާނެއެވެ.

٢. އަރަބި ބަހުން މިތަކްބީރު ކިޔުން،

٣. މިތަކްބީރުގެ ހުރިހާ އަކުރުތަކެއް ތިމާގެ އަނގައިން ނަފްސަށް އިވޭވަރަށް ބާރަށް ކިޔުން،

٤. ނަމާދުގެ ނިޔަތާއެކު މިތަކްބީރު ކިޔުން،

ބަރަވްބަސް ތަކްބީރު ކިޔާއިރު ދެއަތް ދެކޮނޑުފުޅާ ވަރަށް މަތިކޮށް އުފުލުމަކީ ސުންނަތެކެވެ. ދެއަތްއުފުލާއިރު ދެއަތްމަތި ގިބްލައާ ފަރާތަށް ބަލައިގެން އިނގިލިތައް ގުދުރަތީގޮތުގައި ހުރިގޮތަށް ދޫކޮށްލައިގެން އިނގިލިތަކުގެ ކޮޅުތައް ދެކަންފަތާ ބަލައިގެން ސުންނަތެކެވެ. އިބްނު އުމަރު ރިވާކުރައްވާ ޙަދީޘްގައި
«كان رسول الله صلى الله عليه وسلم يَرْفَعُ يَدَيْهِ حَذْوَ مَنْكِبَيْهِ إِذَا افْتَتَحَ الصَّلَاةَ
ބަޔާންވެގެންވޭ. ސަލާމްގެ އަތި ރަސޫލުﷲ ގެފާނު ނަމާދު ފައްޓަވާއިރު ދެކޮނޑުފުޅާ ހަމައަށް ދެއަތްފުޅު އުފުއްލަވައެވެ.» ނަމަވީގޮތުން ވިދާޅުވާ ޙަދީޘްގައި މިގޮތަށް ދެއަތްމަތިލައިގެ ދެކޮޅުވާ އިގިލި ކުރިކޮޅު ނަރުހަނި ދެކަންފަތުގެ ގާތްކަމާ

ހަމަޖެހިގެންވެ. އެހެން އިޖުތިހާދުގެ ގޮތުގައި ހުރިހާ ރަކުޢަތެއްގައި އެކަމަށް ވާޖިބު
ރިޢާޔަތް ހަމަޖެހިގެންވެ.

(4) އަލްޙަމްދު ކިޔުން: މިއީ ކޮންމެ ނަމާދެއްގައި ކޮންމެ ރަކުޢަތެއްގައި
ކިޔުން ފަރުޟު ރުކުނެކެވެ. ރަސޫލުﷲގެފާނު ޙަދީޘް ކުރައްވައި «لاَصلاَةَ لِمَنْ
لَمْ يَقْرَأ بِفَاتِحَةِ الكِتَابِ - رواه البخاري - އަލްފާތިޙާ ނުކިޔާ މީހާގެ ނަމާދު
ޞައްޙަ ނުވާނެއެވެ.»

ބިސްމިﷲ ވެސް ފާތިޙާގެ އާޔަތެކެވެ. بسم الله الر حمن الرحيم ނުކިޔާ
الحمد ކިޔުމަކުން ނަމާދު ސައްޙަ ނުވާނެއެވެ. އިބްނު ޚުޒައިމާ ރިވާޔަތް
ކުރެއްވި «أن النبى صلى الله عليه وسلم عد بسم الله الرحمن الرحيم آية - رواه
ابن خزيمة - ނަބިއްޔާ ﷺ بسم الله الرحمن الرحيم އާޔަތެއް ކަމުގައި
ގުނައްވައިފިއެވެ.» މިހެންވީ ނަމަވެސް މިޒާހިބު ތަކުގައި އެއީ ފާތިޙާގެ ބައެއްތޯ
އެހެން ކޮންމެ ސޫރަތެއްގެ އާޔަތެއްތޯ. އެއީ ޚިލާފުވެރިކަމެއް ހުރި ކަމެކެވެ
ފާތިޙާ ސޫރަތް ދަށަށް އެހެން ހުރިހާ ސޫރަތްތަކުގެ ފެށުމުގައި بسم الله الرحمن
الرحيم ލިޔެފައިވާ ކަމެއްވެ.

އަލްޙަމްދު ކިޔުން ސައްޙަވާނީ ތިރީގައިވާ ޝަރުޠުތައް ހަމަވުމުންނެވެ.

(ހ) ޢަރަބި އަކުރުގެ ނަޙްވަލުން އިޢުރާބުން ކިޔުން

(ށ) ކިޔަމުން ދުވަދާނުގައި ފަސޭހަކަމާއި އެކު ޢަރަބީގެން ކިޔުން

(ނ) ތަރުތީބުން އަލްޙަމްދުގެ ހުރިހާ ޙަރުފަކާ ސީދާ ކިޔުން

(ރ) ޢަރަބިބަހުން ކިޔުން، އަލްޙަމްދުގެ ތަރުޖަމާ ކިޔުމުގެން ނަމާދު
ސައްޙަ ނުވާނެއެވެ. އެއީ ތަރުޖަމާއަކީ އަލްޙަމްދެއް ނޫނެވެ. އެގޮތަށް
ތަރުޖަމާއަކީ އެހެން ބަހެކެވެ.

(ބ) ފާތިޙާގައި ހުރިގޮތަށް ކިޔުމުން، އަލްޙަމްދު ކިޔަވަމުން ކިޔަވަމުން
ނުކުޅެދެން ދިމާވެއްޖެ ނަމަވެސް ސަލާމަތާއި ނުވާނެއެވެ. އަލްޙަމްދު ކިޔަވަން ނޭނގޭމީހާ
ކިރިޔާ ފާތިޙާއާ ހަމައަށް ކިޔަވާނީއެވެ. ކިރިޔާ ފާތިޙާއާ އެއްވަރެއް ނޭނގޭމީހާ
އަލްޙަމްދު ކިޔަވާނޭ މިންވަރަށް މާތްالله އަށް ޛިކުރު ކުރާނީއެވެ. ޛިކުރުކުރަން
ނޭނގޭމީހާ އެމިންވަރަކަށް ފާތިޙާގައި ހުރި ނުކުތާއަށް ވަސީލާއެވެ. އަލްޙަމްދުގެ ބައެއް
އެގޭނަމަ އެބައެއް ފުރަތަމަ ގެންނަށް ގަންނަވާނީއެވެ. ދެންއޭގެ އިތުރު އާޔަތްތަކެއް
ކިޔަވާނީއެވެ. ނޭގޭނަމަ އަލްޙަމްދުގެން އެގޭއެއްޗެއް ހަމަ އާޔަތެއް މިންވަރަށް
ތަކުރާރު ކުރާނީއެވެ.

އަލްޙަމްދު ކިޔަވާ އަވަދިވުމުން "އާމީން" ކިޔުމަކީ ސުންނަތެކެވެ.
އިމާމުންނާއި މައުމޫމުންނަށް އާމީން ކިޔުން ސުންނަތް ވެގެންވެއެވެ.
ރަސޫލުﷲ ގެފާނު ޙަދީޘް ކުރައްވަނީ «إذَا أمَنَ الإمَامُ فأمَّنوا އިމާމާ އާމީން ކިޔުމުން
ތިޔަބައިމީހުން އާމީން ކިޔާށެވެ.» އާމީން ކިޔާނީ އަލްޙަމްދު ކިޔާ އަވަދިވެގެން
ކުޑަކޮށް ހިނދުކޮޅަކަށް ނުވާ ހިފެހެއްޓިފައިން ފަހުގައެވެ.

(5) ރުކޫޢުކުރުން: ރުކޫޢު ކުރުމުގެ މަދުމިންވަރަކީ ދެއަތްތިލަ ދެކަކުލުގެ
ކޮޅަށް ފޯރާ މިންވަރަށް ބޯލުން ދަމުމެވެ. ފުރިހަމަ މިންވަރަކީ ބުރިކަށްޓާއި
ކަރުދަށާއި ކަކުލު ސީދާވާ މިންވަރަށް ބޯލުމެވެ. އަދި ބުރިކަށި ހަމަޖެހުމުގައި ބައްޓަމުގެ
ނަގައިގަނޑު ދެއަތް ފަޅި (އަތުގެ ކެނޑިގަނޑު) ގަޔަށް ނުޖެހުމެވެ. ކަކުލުގައި ދެއަތް
ބާއްވައިލާ ކޯސް ބުރަކަށި ހަރުކޮށް ބާއްވައިގެން ކުރުމުގައި ހިފައިގެން ކުރާށެވެ.
އޭގެ އިތުރުން ދެއަތްތިލަކަން ކޯކާ ބުރަކަށި ހަމަކޮށްގެން އިނގިލިތަކުގެ ކޯޅު
ތިބޭގޮތަށް ވަރުގަދަކޮށް ފެހުރުމެވެ. މާތްالله ވަޙީ ކުރައްވަނީ «يَاأَيُّهَا الَّذِيْنَ آمَنُوا
ارْكَعُوا وَاسْجُدُوا _الحج : ٧٧ - އޭއިމާންވީ މީހުންނޭވެ. މާތްالله އަށް ބޯލަމައި
ރުކޫޢުކުރެން ސަޖިދަ ކުރާށެވެ.» ރަސޫލުﷲ ގެފާނު ނަމާދު ކިޔަވައިދެއްވި
ދެއްވަމުން ވިދާޅުވިސް ثُمَّ ارْكَعْ حَتَّى تَطْمَئِنَّ رَاكِعًا - رواه البخارى ومسلم އެވެ
ރުކޫޢުކުރުމެވެ. ރުކޫޢުގައި ހަމަޖެހިލުމަކީ ފަރުޟެކެވެ."

(6) ރުކޫޢުގައި މަޑުކުރުން: މަޑުކުރުމުގެ މަދުމިންވަރަކީ ގަނަވަރަކަށް

ހަމަހިމޭންވެލާ މިންވަރަށެވެ. ރުކޫޢުގެ ފުރިހަމަ މިންވަރަކީ «سُبْحَانَ رَبِّيَ الْعَظِيْم وَبِحَمْدِهِ» މިފަދައިން ތިންފަހަރު ކިޔުމަށްފަހު މަޑުކޮށްލުމެވެ.

(7) ރުކޫޢުންފަހު އިޢުތިދާލުގައި ހުރުން: އިޢުތިދާލަކީ ރުކޫޢާއި ސުޖޫދު ދެމެދުގައި ކޮޅަށް ހުރުމަށް ކިޔާނަމެކެވެ. ތެދުވަންވާނީ އަމުން ކުރިން ހުރިގޮތަށް ހަމަޖެހޭ ގޮތުގައި ތެދުވުމަށްފަހު އަނބުރާ ހަމަޖެހިގެން އިޢުތިދާލާ ކިޔައެވެ. ރަސޫލުﷲ ގެފާނު ނަމާދު ކުރުން ދަސްކޮށްދެއްވުމުގައި ވިދާޅުވެއްސެވި «ثُم ارْفَعُ حَتَّى تَعْتَدِلَ قَائِمًا - رواه البخاري ومسلم - ގެން ހަމަޖެހި ކުރިން ހުރެވޭހާ ތެދުވަންދެން ތެދުވާށެވެ.»

ވީމާ އިޢުތިދާލުގައި ރުކޫޢުން ތެދުވެ ކުރިން ހުރިގޮތަށް އެނބުރި ދާންވާނެއެވެ. ކޮންމެ ހުރުމެއް ނަމާދު ކުރާގޮތަށް ކޮށްލެވެން ތެދުވެވޭނެއެވެ. އިނދެ ތިބެގެން ނަމާދު ކުރާގޮތަށް އެބައި އަރާން އިނދެ އިނުމެވެ.

(8) އިޢުތިދާލުގައި މަޑުކޮށްލުން: މަޑުކޮށްލުމުގެ މަތީ މިންވަރަކީ ރުކޫޢުގައި ހީ ތަސްބީހު އެއްފަހަރު ކިޔާފަދަ ހިތުކޮށްގެން ހަމަހިމޭން ވެލުމެވެ. އެބައި ރުކޫޢުން ތެދުވުމުގެ ސަމިޢަﷲ ހަމިދަހު އައި ސުވާލުގެ ޖަވާބަކީ ހެއްޔެ ހަމަހިމޭން ވާލާ ފަރުވާވެލުމެވެ. އިޢުތިދާލަކީ ކުރު ރުކުނެއްކަމުން އަތިބާރުކުރެވޭ ކަމަށް ކޮއްވަރަށް ދިގުމިންވަރަކުން އިޢުތިދާލުގައި ހުރެގެން ނުވާނެއެވެ.

(9) ކޮންމެ ރަކުޢަތެއްގައި ދެފަހަރު ސަޖިދަކުރުން: މާތްﷲ ވަޙީ ކުރައްވައި «يَاَ يُّهَا الَّذِيْنَ آمَنُوا ارْكَعُوا وَاسْجُدُوا ـ الحج : ٧٧ އިމާންވި މީހުންނޭވެ. ތިޔަބައިމީހުން ނަމާދުގައި ރުކޫޢާއި ސުޖޫދު ކުރާށެވެ.»

ސަޖިދައިގެ މަތީމިންވަރަކީ ނިތްކުރިން ބިމުގައި ނަމާދުކުރާތަނުގައި ޖެއްސުމެވެ. ރަސޫލުﷲ ގެފާނު އަރިހުގެ ކުރައްވައި «إِذَاسَجَدْتَ فَمَكِّنْ جَبْهَتَكَ وَلَاتَنْقُرْ نَقْرًا ـ رواه ابن حبان - ކަލޭސަޖިދަ ޖަހާއިރު ކަލޭގެ ނިތްކުރި ނަމާދުކުރާ ތަނުގައި ރަގަޅަށް ޖެއްސާށެވެ. ދޫނި ކޮށާ ކޮށުމުގެ ޖެހިގަނޑަށް ކޮށްނުލާށެވެ.»

ސަޖިދަ ކުރަންޖެހޭނީ ހަތްގުނަވަނެއް ސަޖިދަޖެހޭ ތަނުގައި ރަގަޅަށް

ދެއްވާފަ ވާތީއެވެ. މިހެން ގުނަވަނަކީ ނިތްކުރިއާއި ދެއަތްތިލަފަތާއި ދެކަކުލާއި ދެފައިތިލަފައިގެ ކޮޅުތަކެވެ. އެކަމަކު މިގުނަވަންތަކުން ނިތްކުރި ފިޔަވާ އެހެން ގުނަވަންތައް ހާމަކުރާކަށް ނުޖެހޭނެއެވެ. މިހެން ގުނަވަނަށް ސަޖިދަކުރައިގެ ގުނަވަންތަކޭ ކިޔައެވެ. ރަސޫލުﷲ ގެފާނު ޙަދީޘް ކުރައްވަނީ «أمِرْتُ أنْ أسْجُدَ عَلَى سَبْعَةِ أعْظُمٍ : عَلَى الجَبْهَةِ وَالْيَدَيْنِ وَالرُّكْبَتَيْنِ وَأطْرَافِ الْقَدَمَيْنِ ހަތް ގުނަވަނެއް މަތީގައި ސަޖިދަ ކުރުމަށް ތިމަންކަލޭގެފާނަށް އަމުރު ކުރެއްވިގެން ވެއެވެ. ނިތްކުރިއާއި ދެއަތާއި ދެކަކުލާއި ދެފައިތިލަފައިގެ ކޮޅުތަކެވެ. - رواه البخاري ومسلم»

ނަމާދުކުރާމީހާ ބަރަކާތް ކުރުމުން އައްސާރާކު ބަރަކާތްތެރިވާ އެއްޗެއްގެ މަތީގައި ސަޖިދަކުރުން ހުއްދަވެއެވެ. ކަމެއްގެން ހުރިހާއިރު ބަރަކާތްތެރި ނަމަވެސް އިރުއިރުގެން ނަމާދުކުރާއިރު ބަރަކާތް ނުކުރާނަމަ އިރުއިރުގެން ނަމާދުކުރާމީހާގެ ނަމާދު އެތާނގެ މަތީގައި ސައްޙަވާނެއެވެ.

ސަޖިދައަށް އޮށޯވެއްދު ބޮޑުގެ ބޮޑު ސަޖިދައަކާ ތަނަކަށް ދުކޮށްލުވުމައި އޮންނަން ޖެހޭނެއެވެ.

ސަޖިދައަށް ދާއިރު އެންމެ ފުރަތަމަ ސަޖިދަ ޖެހޭތާނގައި ޖެއްސާނީ ދެކަކުލެވެ. ދެން ދެއަތްތިލަފައެވެ. ދެން ނިތްކުރިއާއި ނޭފަތުގެ ކުރެއެވެ. ދެއަތްތިލަ ބޯވަނި ދެކޮޅާއި އެއްކަރަތަކެވެ. ދެއަތުގެ އިނގިލިތައް ކިބުލައާ ދިމާލައަށް ވަގުތަށް ބޯލުވައިގެންނެވެ.

ސަޖިދައިގައި ތިބޭ ބޯފުޅައިގެ ނިތްކުރިގައި ތަތްކެރިފަތާކަ ދެފައިތިލަފައިގެ ސަޖިދަ ދެކޮޅުތަކުން އިނގިލިތައް ކިބުލައާ ދިމާލަށް ހުރުމެވެ. ދެކަކުލުގެ ދެމެދު ސަޖިދަ ދެކޮޅުގައި އެއްފަރާތަކަށް ބޯލުވައިގެން ނުވާނެއެވެ. އެކަމަކު ނިތްކުރިގައި ބަރަކާތްތެރިވާ ބޮޑުސަޖިދަ ނުކުރުމުގެ ނަމަވެސް ސަޖިދަ ނުޖެހޭނެއެވެ. ނިތްކުރިމަތީގައި ތަޅާއިރުގެ އިސްތިރިތަކުގެ ދެމެދުގައި ސަޖިދަކުރުމުން ސަޖިދަ ބޯއްބަލާނެއެވެ.

(10) ސަޖިދައިގައި ތަސްބީހުކިޔުން: ތަސްބީހުކިޔުމުގެ އެންމެ ކުޑަމިންވަރަކީ ބޮޑުގެ ބޮޑަކުން ސަޖިދައަކާ ތަނަކުން ފުރަތަމަވެސް ތިން ފަހަރު ކިޔުމެވެ. ކިޔާނީ «سُبْحَانَ

رَبِّيَ الأَعْلَى وَبِحَمْدِهِ» މިފަދައިން ތިންފަހަރު ކިޔާ މިންވަރެވެ.

(11) ދެސަޖިދަ ދެމެދު އިށީނުން: ކީރިތި ރަސޫލާ ނަމާދުފުޅުގެ ކުރައްވައިވާ ބޯޖެހުން އަރުވާލެއްވުމާއި މުސްތަޙިއްބު ރިވާކުރައްވައިފައިވެ «كَانَ إِذَا رَفَعَ رَأْسَهُ لَمْ يَسْجُدْ حَتَّى يَسْتَوِي جَالِسًا. އިތުރު އަނެއްކާވެސް އިސްތިރާޙަތުގެ އުފުއްލަވައިފިނަމަ ރަނގަޅުން އިށީނދެ ވަޒަނާދެން ހަމަޖެހި ވަޒަނާގެން ފަހުގައި ދެން ސަޖިދަ ކުރެއްވުމަށް»

ދެސަޖިދަ ދެމެދު އިށީނުން އިސްތިޤާމަތުން އިށީނުމެވެ. ދެފަހަރަށް ހަމަ ދެސަޖިދަ ދެމެދު ކިޔާއިރު ދުޢާގެ އިއްޔޯލާގެ ކާވަ ދެއްވާނެއެވެ. އިއްޔޯލާއް ބަދަލުގައި ކިޔައިދާނެ ދުޢާތަކެއްވެއެވެ. ދެސަޖިދަ ދެމެދު އިށީނުން ކިޔާނީ «رَبِّ اغْفِرْلِي وَارْحَمْنِي وَاجْبُرْنِي وَارْفَعْنِي وَارْزُقْنِي وَاهْدِنِي وَعَافِنِي وَاعْفُ عَنِّي» އެވެ.

(12) ފުރަ އައްތަޙިއްޔާތު ކިޔަން އިށީނުން: މިއީ ވާޖިބު ނަމާދުގައިވެސް އެންމެފަހު ތަޝައްހުދުގައި ސަލާމްދިނުމުގެ ކުރިން އިށީނަން އިށީނުމެވެ.

(13) ފުރަ އައްތަޙިއްޔާތު ކިޔުން: ފުރަ އައްތަޙިއްޔާތު ކިޔާނީ އެންމެފަހު ތަޝައްހުދުގައެވެ. މި އައްތަޙިއްޔާތު ކިޔާނީ ސަލާމްދިނުމުގެ ކުރިންނެވެ. އައްތަޙިއްޔާތުގެ ފުރިހަމަ މިންވަރަކީ التَّحِيَّاتُ الْمُبَارَكَاتُ الصَّلَوَاتُ الطَّيِّبَاتُ لِلَّه، السَّلَامُ عَلَيْكَ أَيُّهَا النَّبِي وَرَحْمَةُ اللَّهِ وَبَرَكَاتُهُ، السَّلَامُ عَلَيْنَا وَعَلَى عِبَادِ اللَّهِ الصَّالِحِيْنَ، أَشْهَدُ أَنْ لَّا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ، وَأَشْهَدُ أَنَّ مُحَمَّدًا رَّسُولُ اللَّهِ» އެވެ.

އައްތަޙިއްޔާތު ކިޔާއިރު ޝަހާދަތުގެ އިނގިލި ހަރަކާތްކުރުން އެކުލަވާލަން ކިޔުމުގައި އައްތަޙިއްޔާތު ކިޔާއިރު ދުޢާގެ ތަޝައްހުދުގައި އިޝާރާތްކުރުން ކިޔުމަކީ ސުންނަތް ކަމުގައިވެއެވެ.

(14) ފުރަ އައްތަޙިއްޔާތު ނިމުމުން ރަސޫލާﷲ ގެ މައްޗަށް ޞަލަވާތް ކިޔުން: ރަސޫލާގެ މައްޗަށް ޞަލަވާތް ކިޔުމަކީ އިސްލާމް ދީނުގެ އައްތަޙިއްޔާތު ކިޔާ ނިމުމުންނެވެ. މާތްالله ވަޙީކުރައްވައި «صلوا عليه ..

ނަބިއްޔާގެފާނުގެ މައްޗަށް މިހަބައިވިދުން ސަލަވާތް ކިޔަވާށެވެ.» ނަބިއްޔާގެފާނުގެ މައްޗަށް ސަލަވާތް ކިޔުމުގެ އެންމެ ކުޑަމިންވަރަކީ «اللهم صل على محمد وآله» އެވެ. ފުރިހަމަ މިންވަރަކީ اللَّهُمَّ صَلِّ عَلَى مُحَمَّدٍ وَعَلَى آلِ مُحَمَّدٍ كَمَا صَلَّيْتَ عَلَى إبْرَاهِيْمَ وَعَلَى آلِ إبْرَاهِيْمَ، وَبَارِكْ عَلَى مُحَمَّدٍ وَعَلَى آلِ مُحَمَّدٍ كَمَا بَارَكْتَ عَلَى إبْرَاهِيْمَ وَعَلَى آلِ إبْرَاهِيْمَ فِي الْعَالَمِيْنَ إنَّكَ حَمِيْد مَجِيْد.

ތަޝައްހުދުކިޔުން ވާޖިބުވާ ޤަޢުދާގައި ސަލަވާތް ފަހަރަ އެއްޗެން ތަޝައްހުދުގައި ރަސޫލުﷲގެފާނުގެ މައްޗަށް ސަލަވާތް ކިޔުން ވާޖިބުވާ ގޮތުގެ ނުވެއެވެ.

(15) ފުރަތަމަ ސަލާމްދިނުން: އެއީ ރަސޫލުﷲގެފާނު ބަޔާންކޮށް ވިދާޅުވި تَحْرِيْمُهَا التَّكْبِيْرُ وَتَحْلِيْلُهَا التَّسْلِيْم -رواه مسلم- ސަލާމްދިނުމުގައި ކުޑަމިންވަރަކީ السلام عليكم އެވެ. ފުރިހަމަ މިންވަރަކީ السلام عليكم ورحمة الله وبركاته އެވެ. އިތުރުކުރުން ސުންނަތެއް ވާގޮތް ނުވެއެވެ.

(16) ނަމާދުން ބޭރުވުމަށް ނިޔަތް ގަތުން: މިނިޔަތް ގަންނާނީ ފުރަތަމަ ސަލާމާ އެކުގައެވެ. ބައެއް ތަޝައްހުދުކިޔުން ވާޖިބުވާ ޤަޢުދާގައި މިއީ ރުކުނެއް ނޫނެވެ.

(17) ނަމާދުގެ ރުކުނުތައް އިސްވެ ބަޔާންވެގެންވާ ތަރުތީބުން ކުރުން.

# ނަމާދުގެ ސުންނަތްތައް

ނަމާދުގެ ސުންނަތްތައް ތިންބައިވަރަކަށް ބެހިގެންވެއެވެ. އެއީ (ހ) ނަމާދަށް ވަނުމުގެ ކުރިން އަދާކުރަންވާ ސުންނަތްތަކެއްޗާއި (ށ) ނަމާދުގެ ތެރޭގައި އަދާކުރަންވާ ސުންނަތްތަކެއްޗާއި (ނ) ނަމާދުނިމުމުން އަދާކުރަންވާ ސުންނަތްތަކެއްޗެވެ.

## ނަމާދުގެ ކުރިން އަދާކުރާ ސުންނަތްތައް:

(1) ބަންގިގޮވުން (2) ޤަމަތްދިނުން (3) އެކަނިހުރެ ނަމާދު ކުރާމީހާގެ ކުރިމަތީ ހުރަހެއް ބާއްވައިގެން ހުރެ ނަމާދުކުރުން، މިކަމުގެ ބޭނުމަކީ އެހެންމީހުން ކުރިކަށާ ދިޔަ ނުދިނުމެވެ. ފާރެއް، ތަނބެއް، އަސާގަނޑެއް ނުވަތަ މުސައްލައެއް މިކަން ފުދޭނެއެވެ. މިފަދަ އެއްޗެއް ނުލިބުން ނަމަ ރޮނގެއް ކުރަހާލުމުންވެސް ފުދޭނެއެވެ. މިހުރަސް ބަހައްޓަންވާނީ ނަމާދު ކުރާމީހާގެ ކަނާތްފަރާތުގައި ނުވަތަ ވާތްފަރާތުގައެވެ. ކުރިމައްޗަކަށް ނޫނެވެ. ކީރިތި ރަސޫލާ ނަމާދުފުޅު ކުރެއްވިއިރު މިސްކިތުގެ ބިތާ އެކަށީގެންވާ ދުރުމިނުގައި ކަނބަޑިއަކަށް ދުވެވޭވަރުގެ ކުޅަދިންވަރެއް ވެނުވީ ނުބާއްވަވާ ކަމަށް އަބޫޖުހައިފާއި މުސްލިމް، ސަޙީޙް ބުޚާރީގެ އަރިހުން ރިވާކުރައްވާފައިވެއެވެ. މިހުރަހުގެ އުސްމިނަކީ ކުޑަވެގެން 1 ފޫޓެވެ. މިހުރަހާ ނަމާދު ކުރާމީހާއާ ދެމެދުގައި ހުންނަންވާނީ ގިނަވެގެން 4.5 ފޫޓެވެ.

## ނަމާދުގެ ތެރޭގައި އަދާކުރާ ސުންނަތްތައް:

މިސުންނަތްތައް ބެހޭނީ (1) އަބްޢާޟު ސުންނަތަކާއި (2) ހައިއާތު ސުންނަތަށެވެ.

އަބްޢާޟު ސުންނަތަކީ އެކަމެއް އެޅުމުން ކުރުސަޖިދަ ޖަހަންޖެހޭ ސުންނަތެވެ.

ހައިއާތު ސުންނަތަކީ އެކަމެއް އެޅުމުން ކުރުސަޖިދަ ޖަހަންނުޖެހޭ ސުންނަތެވެ. (ކުރުސަޖިދައިގެ ވާހަކަ ފަހުން އަންނާނެއެވެ.)

## އަބްޢާޟު ސުންނަތްތައް

1- ފުރަތަމަ އައްތަޙިއްޔާތު ކިޔުން: ފުރަތަމަ އައްތަޙިއްޔާތަކީ ގެންދުރު ނަމާދާއި އަސްރުނަމާދާއި މަޣްރިބު ނަމާދާއި އިޝާނަމާދުގެ ފުރަތަމަ ދެރަކުޢަތު

ސިޖުދަށްފަހު އިށީނދެ އިށީނދެގެންނެވީ އައްތަޙިއްޔާތަށެވެ. ނަމާދުގެ ދެމެދުން ތަޝައްހުދަށް

އިށީނދެވުން ރަސޫލުﷲ ގެފާނު ބަޔާންކުރެއްވި ހަދީޘްގައިވޭ «فَإِذَا جَلَسْتَ فِي وَسَطِ الصَّلَاةِ فَا طْمَئِنَّ وافْتَرِش فَخِذَكَ الْيُسْرَى ثُمَّ تَشَهَّدْ ނަމާދުގެ ދެމެދުގައި ކަލޭ އިށީނދެއްޖެނަމަ

ވާތް ފައިމަތީގައި އިށީނދެ ތަޝައްހުދުކުރާށެވެ. އޭރުން އައްތަޙިއްޔާތު

ކިޔާށެވެ.» - رواه أبوداود.

2- ފުރަތަމަ އައްތަޙިއްޔާތުގައި ރަސޫލުﷲ ގެފާނުގެ މައްޗަށް ޞަލަވާތް

ކިޔުމުން:

3- ފުރަތަމަ އައްތަޙިއްޔާތު ކިޔަން އިނުމުން: ފުރަތަމަ އައްތަޙިއްޔާތު

ކިޔަން އިނުމާއި މިއައްތަޙިއްޔާތު ކިޔުމާއި މި އައްތަޙިއްޔާތުގައި ރަސޫލުﷲ ގެފާނު

މައްޗަށް ޞަލަވާތް ކިޔުމަކީ ވަކި ތިން ސުންނަތެވެ.

4- ފަހު އައްތަޙިއްޔާތުގައި ރަސޫލުﷲ ގެފާނުގެ އާލުންނަށް ޞަލަވާތް

ކިޔުމުން: ފަހު އައްތަޙިއްޔާތު ކިޔުމާއި އެއައްތަޙިއްޔާތުގައި ރަސޫލުﷲ ގެފާނުގެ

މައްޗަށް ޞަލަވާތް ކިޔުމަކީ ނަމާދުގެ ރުކުން ތަކެއްގެ ތެރޭގައި ހިމެނޭ

ރުކުންތަކެވެ. އޭރުން އެ އައްތަޙިއްޔާތުގައި ރަސޫލުﷲ ގެފާނުގެ އާލުންނަށް

ޞަލަވާތް ކިޔުމަކީ ތަޢުކީދު ސުންނަތެއްކަމެވެ.

5- ފަތިސްނަމާދުގެ ފަހު ރަކުޢަތުގެ އިޢްތިދާލުގައިވާ ރަމަޟާންމަހުގެ

ފަހު ވަނަރޭގެ ވިތުރުގެ ފަހުރަކުޢަތުގެ އިޢްތިދާލުގައި ޤުނޫތު ކިޔުން: ޤުނޫތު

ކިޔުމަކީ ރަސޫލުﷲ ގެފާނުގެ މައްޗަށާއި އާލާއި ޞަޙާބީންގެ އާލުންގެ މައްޗަށް

ޞަލަވާތް ކިޔުމާއިވެސް ތަޢުކީދު ސުންނަތެއްގެ ތެރޭގައި ހިމެނޭ ކަމެކެވެ.

މުސްލިމުންނަށް ބޭނުން ވާ ދުޢާއެއް ކިޔުމަށް ފަދައިގެންވާ ހާލަތުގައި ހުރިހާ

ނަމާދެއްގައި ޤުނޫތު ކިޔުމަކީ ސުންނަތެއް ކަމެކެވެ. މިގޮތުގައި ޤުނޫތު ކިޔާ

އިރުގައިވެސް ޤުނޫތު ކިޔާނީ އެންމެފަހު ރަކުޢަތުގެ އިޢްތިދާލުގައެވެ. މާތްﷲ

ރުއްސުން ލެއްވި އަނަސްގެފާނުގެ އަރިހުން އައިސްފައިވާ ރިވާޔަތްގައި އެވެ. «مَازَالَ

رَسُوْلُ اللَّه يَقْنُتُ فِي الصُّبْحِ حَتَّى فَارَقَ الدُّنْيَا، رسول الله ގެފާނު ސުވަރުގެ

ވަޑައިގެންފުރައްވަން ދާންދެން ފަތިސްނަމާދުގައި ޤުނޫތު ކިޔުއްވުން ހުއްޓަވާއެއް

ނުލައްވައެވެ. »

البخاری އާއި مسلم ، أنس ގެފާނު އަރިހުން ރިވާކުރެއްވުމުގައި ބަޔާންވެގެންވެއެވެ. އެކަލޭގެފާނަށް ސުވާލު ދެންނެވުނެވެ. أَقَنَتَ النَّبِی صَلَّی اللَّه عَلَیْه وَسَلَّمَ الصُّبْحَ ؟ قَالَ : نَعَمْ ، فَقِیلَ لَهُ : أَوَقَنَتَ قَبْلَ الرُّكُوْع؟ قَالَ : بَعْدَ الرُّكُوْع یَسِیْرًا ސުވާލާއި ޖަވާބުދެއްވި ނަބީކަލޭގެފާނު ފަތިސްނަމާދުގައި ޤުނޫތު ވިދާޅުވި ހެއްޔެވެ؟ އަނަސްގެފާނު ވިދާޅުވިއެވެ. އާއެކެވެ. ދެންނެވުނެވެ. އެކަލޭގެފާނު ޤުނޫތު ވިދާޅުވި ރުކޫޢުގެކުރިން ހެއްޔެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. ރުކޫޢު ކުރުމަށްފަހުން ކުޑަކޮށެވެ. މާދިގުކޮށެއް ނުކުރައްވައެވެ. »

އަބޫދާވޫދު ރިވާކުރައްވާ ގޮތުގައި ޤުނޫތުގައި ކިޔަން ރަސޫލުﷲ ގެފާނު ދަސްކޮށް ދެއްވާފައިވަނީ މިފަދައިންނެވެ. اللَّهُمَّ اهْدِنِی فِیمَنْ هَدَیْتَ ، وَعَا فِنِی فِیمَنْ عَا فَیْتَ ، وَتَوَلَّنِی فِیمَنْ تَوَلَّیْتَ وَبَا رِكْ لِی فِیمَا أَعْطَیْتَ وَقِنِی شَرَّ مَا قَضَیْتَ إِنَّكَ تَقْضِی وَلَا یُقْضَی عَلَیْكَ وَإِنَّهُ لَا یَذِلُّ مَنْ وَالَیْتَ وَلَا یَعِزُّ مَنْ عَادَیْتَ تَبَارَكْتَ رَبَّنَا وَتَعَالَیْتَ

ބަޔާންކޮށްގައި ނަމާދުކުރައްވާއިރު އިމާމާ ޤުނޫތު ކިޔާނީ ބަސްކޮށްދީފައެވެ. އިސްވެދިޔަ ބަހުން ދަންނަވާލެވުން އިމާމު ކުރައްވާފައިވާ ބަސްކޮށްގެން ވެއެވެ. އަދި فَلَكَ الْحَمْدُ عَلَی مَا قَضَیْتَ أَسْتَغْفِرُكَ وَأَتُوْبُ إِلَیْكَ وَصَلَّی اللَّه عَلَی سَیِّدِنَا مُحَمَّدٍ وَعَلَی آلِهِ وَصَحْبِهِ وَسَلِّمْ

ޤުނޫތު ކިޔާއިރު ދެއަތް އުފުލައިގެން ޤުނޫތު ކިޔުމަކީ ސުންނަތެކެވެ. ދުޢާކުރާ ދެއަތްމަތިވާގެ ބަރުވެން އުނގުލި މަތިކޮށެވެ.

# ހައިއާތު ސުންނަތްތައް

ހައިއާތު ސުންނަތް ތަކަކީ އެއިން ސުންނަތެއް އެޅުމުން އަބުޢާޟާ ގެންސަވަގަންނަން ނުޖެހޭ ސުންނަތް ތަކެވެ. އަދި އެއިން ސުންނަތެއް އެޅުމުން ކުރުސަޖިދަކޮށް ޖާއިޒެއް ނުޖެހޭނެއެވެ. ހައިއާތު ސުންނަތްތައް ވަރަށް ގިނައެވެ.

އޭގެތެރޭގައި ހިމެނޭ މުހިންމު ކަންތައްތަކަކީ:

1- ބަރަމްބަން ތަކްބީރު ކިޔާއިރުގައްޔާއި ރުކޫޢަށް ދާއިރުގައްޔާއި ރުކޫޢުން ތެދުވާ އިރުގައްޔާއި ފުރަތަމަ އައްތަޙިއްޔާތު ކިޔާފައި ތެދުވަން ނަގާއިރުގެ ޖާގަހަން އަނބުރާލާއިރުގައި ދެއަތް ދެކަނދުރާއާ ހަމައަށް އުފުލުން: ދެއަތް އުފުލާނީ ދެއަތްތިލަފަތުގެ ބޮޑުއިނގިލި ކަންފަތުގެ ތިރިކޮޅާ ހަމަވާގޮތަށެވެ. ދެއަތުގެ އިނގިލިތައް ބަހައްޓަނީ ފަރަގުކޮށްލާފައި ދުރުކަނޑުވެއެވެ. ދެއަތް އުފުލާނީ ތަޅުމާ އިނގިލި ކަނޑުއަތުގެ ފުރަގަހަށް ވާގޮތަށެވެ. އަދި އެހެން އިނގިލިތައް ހުންނާނީ ކަންފަތުގެ މަތީކޮޅާ ހަމައިގައެވެ. އަލްޙަމްދު ސޫރަތް އިޤާމަތު ކިޔުމުގެ އަރިހުން ހިފާ ކުރިއްޔާ ބަރިޔާއްގައި ވެއެވެ. ތަކްބީރާތުގެ ރުކޫޢު ކުރާ ތަކުބީރު ކިޔާ ދޫކޮށްފައެވެ. ވާތްއަތުގެ ކަނޑު އަތަށް ޖަހާ ރުކޫޢު ކުރުމާއި ތަކުބީރު ކިޔުމަކީ ސުންނަތެވެ. ރުކޫޢުން ތެދުވެގެން ދާއިރު ރުކޫޢު ކުރާ ފޮނިކޮށް ކިޔުމަށް ކިޔުމެވެ. ސަމިޢަﷲ ލިމަން ޙަމިދަހ ކިޔާ ދިގުމުން ކިޔުމެވެ. سَمِعَ اللّٰهُ لِمَنْ حَمِدَهُ ކިޔާ ތަކުބީރުން ކިޔުމެވެ. ސަޖިދަޔަށް ދާއިރު ތަކުބީރު ކިޔާ ފޮނިކޮށް ކިޔުމެވެ. އަދި ސަޖިދައިން އިސްއުފުލާއިރު ތަކުބީރު ކިޔާއިރު ފޮނިކޮށް ކިޔުމެވެ.

2- ތަކުބީރު ކިޔާފައި ރުކޫޢު ކުރާއިރު ވާތްއަތުގެ މަތީގައި ކަނޑުއަތް ބެއްލުން: މިގޮތުން ބޭއްވުމަކީ ކަނޑުއަތުގެ ތެދުވުން ކަނޑުއަތުގެ އުނގަނޑުގެ ބައްޕުވުމެވެ.

ނުފުށްކަމީ ގަތެވެ. ވާތުގެ ކުޅަހުގާއި އަތްދަށުގެ ކަނިގަޅުގައި ކަނާތުގެ
އިގިލިތަކުން ހިފަހައްޓައިގެންނެވެ. ވާއިލް ބުނު ޙުޖުރުގެ އަރިހުން މުސްލިމް
ރިވާކުރައްވާ ޙަދީޘެއްގައި ބަޔާންކޮށްވެއެވެ "ރަސޫލުﷲ ގެފާނު ނަމާދަށް ފެށުމުގައި
ދެއަތްފުޅު އުފުއްލަވައި ތަކުބީރުކިޔުއްވައިގަތެވެ. ދެން އަތްފުޅުތައް ވަތްފުޅުގެމަތީ
ކަނާތްފުޅު ބާއްވަވައިފިއެވެ." މިޙަދީޘުން ހުރިގޮތުން ބާއްވަވާ އެތަކެއް ބަޔަކު ގަބޫލު
ކުރުމެވެ.

3- ސަޖިދަ ޖަހާތަނަށް ބެލުން: ނަމާދުކުރާއިރު ސުންނަތެއް ވެގެންވަނީ
ސަޖިދަޖަހާ ތަނަށް ބަލަންހުރެ ނަމާދު ކުރުމެވެ. ކުރިމަތީގައި ގެފުޅު
ހުރިނަމަވެސް ކުރިމަތްޓަކަށް ނުބަލާ ސީދާމައްޗަކަށް ނުބަލާ ބަލައިގެންނާ
ތަންތަނަށް ބެލުމަކީ މަކުރޫހު ކަމެކެވެ. އައްތަހިއްޔާތު ކިޔާއިރު ބަލާނީ ޝަހާދަތް
އިގިއްލަށެވެ.

4- ފުރަތަމަ ތަކުބީރަށްފަހު «وجهت» ކިޔުން: ޢަލީގެފާނުގެ އަރިހުން
މުސްލިމް ރިވާކުރައްވާ ޙަދީޘެއްގައި ރަސޫލުﷲ ގެފާނު ނަމާދަށް ތެދުވެވަޑައި
«وَجَّهْتُ وَجْهِيَ لِلَّذِىْ فَطَرَ السَّمٰوَاتِ وَالْأَرْضَ حَنِيْفًا مُسْلِمًا وَمَا أَنَا مِنَ الْمُشْرِكِيْنَ إِنَّ
صَلَاتِي وَنُسُكِي وَمَحْيَايَ وَمَمَاتِي لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِيْنَ . لَاشَرِيْكَ لَهُ وَبِذَلِكَ أُمِرْتُ وَأَنَا
مِنَ الْمُسْلِمِيْنَ» މިއާޔަތް ކިޔުއްވިއެވެ.
ފަރުޟުނަމާދުގައި ސުންނަތް ނަމާދުގައި އެކަނި ބާޖަމާޢަތުގައި ވައްދުވުމުގެ
ބާޖަމާޢަތުގައި އިމާމުވެ ނަމާދު ކުރާއިރު وجهت ކިޔުން ސުންނަތް ވެގެންވެއެވެ.
އެކަމަކު އެއީ الحمد ކިޔަވަން ނުފަށާނަމައެވެ.
ޖަނާޒާނަމާދުގައި وجهت ކިޔުން ސުންނަތްވެގެން ނުވެއެވެ. ފަރުޟު
ނަމާދުގެ ވަގުތު ކުޑަވަމުން ދާނަމަ ބާކީވާވަރަށް وجهت ކިޔުމެއް ނުވެއެވެ.

5- وجهت ކިޔުމަށްފަހު أعوذ ކިޔުން: أعوذ ކިޔުމަކީ أعوذ بالله من
الشيطان الرجيم ކިޔުމެވެ. އަޢޫޛު ކިޔާނީ ބިސްމި ކިޔުމުގެ ކުރިންނެވެ. ހަމަން
ނަމާދެއްގައި އަޢޫޛު ކިޔާ ބިސްމިކިޔަން ފެށީމާބަދަ ދޫކޮށް އަޢޫޛު ކިޔުމެއް ނުވެއެވެ.

މާތްالله ވަޙީ ކުރައްވައި فَإِذَا قَرَأْتَ الْقُرْآنَ فَاسْتَعِذْ بِاللَّهِ مِنَ الشَّيْطَانِ الرَّجِيمِ - النحل : ٩٨ -

6- އަޅުގަނޑުމެން ކިޔަވަންފެށުމުގެ ތަންތަނުގައި އަޢޫޛުބިއްލާހި ކިޔުމާއި އަޅުގަނޑުމެން ކިޔަވަންފެށުމުގެ ތަންތަނުގައި ވަޖިބުވެގެން ކިޔުން: އަޅުގަނޑުމެން ކިޔަވަންފެށުމުގެ ތަންތަނުގައި ފަތިސްނަމާދުގެ ފުރަތަމަރަކުޢަތާއި މެންދުރުނަމާދާއި ޢަޞްރުނަމާދުގެ ފުރަތަމަ ދެރަކުޢަތާއި ހުފުނު ނަމާދާއި ދުވަހު ދުނަމާދާއި ހަވީރުކޮށް ނަމާދާއި އިސްތިސްޤާ ނަމާދާއި ޖަނާޒާ ނަމާދާއި ރަމަޟާންމަހުގެ ވިތުރި ފަދަ. އަޢޫޛުބިﷲ ކިޔާނީ އިމާމާއި އެކަނިމީހާ ނަމާދު ކުރާއިރުއެވެ. އެހެން ނަމާދު ތަކުގައި ކިޔާނީ އަޅުގަނޑުމެން ކިޔާނީ ސިއްރުންނެވެ. މައްމޫމުން ކިޔާނީ އަޅު ގަނޑުމެނެވެ.

ރަސޫލުﷲ ސުންނަތް ނަމާދު ތަކުގައި ކިޔާނީ ދެމެދުން ބާރަކަށެވެ.

މާތްالله ވަޙީ ކުރައްވައި (وَلَاتَجْهَرْ بِصَلَاتِكَ وَلَا تُخَافِتْ بِهَا وَابْتَغِ بَيْنَ ذَلِكَ سَبِيلًا - الإسراء : ١١٠- މާނައަކީ (ރަސޫލާގެ ނަމާދުގައި) ބާރަށްވެސް އަޑު ގަދަކޮށްވެސް ކިޔަވާ ނުފަރުވާށެވެ. އަދި ހަމަ އަޑުގެދުގެ މެދުވެރިކޮށް ކިޔަވާ ވިރަވައްވާށެވެ. ގެންގުޅުއްވާށެވެ.)

7- الحمد ކިޔަވާ ނިމުމުން آمين ކިޔުން: އެއީ «وَلَا الضَّالِّينَ» ކިޔާ އަވަހިވުމުން آمين ކިޔުމެވެ. މިއީ ނަމާދުކުރާ ކޮންމެ މީހެއްގެ މައްޗަށް ސުންނަތެއް ވެގެންވާ ކަމެކެވެ. އަޅުގަނޑުމެން ކިޔަވާނަމަ އާމީން ކިޔާނީ ބާރަށެވެ. އަޅުގަނޑުމެން ކިޔަވާނަމަ އާމީން ކިޔާނީ ސިއްރުންނެވެ. އިމާމާ ބާރަށް އާމީން ކިޔާކޮށް ނަމާދުއްގައި މައްމޫމުން އާމީން ކިޔާނީ ބާރަށެވެ. ރަސޫލުالله ގެ ޙަދީޘް ކުރައްވައި "އިމާމު އާމީން ކިޔުމުން ނަމާދުގައި އާމީން ކިޔާ ވެސް ވަވިހަސަދާއި ކުރަންވާނެ އާމީން ވިދާޅުވާނެއެވެ. އެބަޔަކުގެ އާމީނާއި މަލާއިކަތުންގެ އާމީން ގުޅި ވުމުން ވެއްޖެނަމަ މަލާއިކަތުންގެ އިސްވެދިޔަ ފާފަތައް ފުއްސަވާ ދެއްވާނެއެވެ." - رواه مسلم -

8- الحمد ކިޔެވުމަށްފަހު ޤުރުއާނުން މިންވަރެއް ކިޔެވުން: ކިޔަމަ

ޤުރުއާނުން ކިޔަންވާ ކުރުސޫރަތެއް ނުވަތަ ވިދިވިދިގެން އާޔަތް ތިންއާޔަތް
ކިޔެވުމުން މިސުންނަތް ހާސިލްވާނެއެވެ. ޤުރުއާން ކިޔެވުމުން ސުންނަތް
ވެގެންވަނީ ކޮންމެ ނަމާދެއްގެވެސް ފުރަތަމަ ދެރަކުޢަތުގައެވެ. އެއީ އިމާމުންނަށާއި
އެކަނިމީހާ ކުރާމީހުންނަށް ކޮންމެ ނަމާދެއްގައިވެސް ސުންނަތްވެއެވެ.
މައުމޫމުންނަށް ސުންނަތް ވެގެންވަނީ އަޑުމަޑުކޮށް ކިޔަވާ ނަމާދުތަކުގައެވެ.
އަޑުގަދަކޮށް ކިޔަވާ ނަމާދުތަކުގައި މައުމޫމުން ތިބާނީ އިމާމުގެ ކިޔެވުން
އަޑުއަހާށެވެ.

ޤުރުއާން ކިޔެވުމުގައި ސުންނަތް ވެގެންވާ ގޮތަކީ (١) ފަޖުރުނަމާދުގައި
ދިގުދިގު ނަމާދުގައި (الحجرات ސޫރަތާ الرحمن އާދެ) ދެމެދު ސޫރަތް ކިޔެވުން
(٢) ޒުހުރުނަމާދާއި ޢިޝާ ނަމާދުގައި (وَالشَّمْسِ وَضُحَاهَا ސޫރަތާ وَاللَّيْلِ إِذَا
يَغْشَى އާދެ) ދެމެދުގެ ސޫރަތް ކިޔެވުން (٣) މަޣްރިބް ނަމާދުގައި (قُلْ هُوَ
اللَّهُ އާދެ) ކުރުސޫރަތްތައް ކިޔެވުން، ހުކުރުދުވަހު ފަޖުރުނަމާދުގައި ފުރަތަމަ
ރަކުޢަތުގައި «الم تنزيل» ސޫރަތް ދެވަނަ ރަކުޢަތުގައި (هَلْ أَتَى) ސޫރަތް
ކިޔެވުމީ ސުންނަތް ވެގެންވާ ކަމެކެވެ.

ހުރިހާ ނަމާދެއްގައި ދެވަނަ ރަކުޢަތަށްވުރެ ފުރަތަމަ ރަކުޢަތް ދިގުކުރުން
ސުންނަތް ވެގެންވެއެވެ. ދިގުކުރެވޭނީ ކިޔަވާ ސޫރަތް (ނުވަތަ އާޔަތްތައް)
ދިގު ސޫރަތެއް ކިޔުމުގައި ކަމުދިގެންނެވެ.

9- އެއްރުކުނުން އަނެއް ރުކުނަށް ނަގުލުވާއިރު ތަކުބީރު ކިޔުން: ރުކޫޢުން
ތެދުވާއިރު ފިޔަވާ އެހެން ކޮންމެ ރުކުނަކަށް ބަދަލުވާއިރު الله أكبر ކިޔުމަކީ
ސުންނަތް ވެގެންވާ ކަމެކެވެ. ރުކޫޢުން ތެދުވުމުން ކިޔުން ސުންނަތް ވެގެންވަނީ
سَمِعَ اللَّهُ لِمَنْ حَمِدَه رَبَّنَا لَكَ الْحَمْدُ مِلْءَ السَّمَوَاتِ وَمِلْءَ الْأَرْضِ وَمِلْءَ مَا شِئْتَ
مِنْ شَيْءٍ بَعْدُ އެވެ. އިމާމާ سَمِعَ اللَّهُ لِمَنْ حَمِدَه ކިޔާނީ އަޑުގަދަ ކޮށްނެވެ.
އަނެއްބައި ކިޔާނީ ސިއްރުންނެވެ. މުބައްލިޣު ކިޔާނީ އިމާމުމީހާ ބާރަށް
ކިޔާއެއްގޮތަށް ބާރަށެވެ. ދަޢުން ކިޔާ އެއްގޮތަށް ދަޢުންނެވެ. (މުބައްލިޣަކީ އިމާމުގެ
އަޑު މައުމޫމުންނަށް ނިއުވާ ބާރަށް ތަކުގައި އާދާ އެއްރުކުނުން އަނެއް

ރުކުނަށްދާކަން އަންގާ ދިޔުމަށްޓަކައި އެއްރުކުނުން އަނެއް ރުކުނަށް ދާއިރު ކިޔާ ތަކްބީރުގެ އަޑުއިއްވާނީ މީހާއެވެ.)

10- ރުކޫޢުގައްޔާއި ސުޖޫދުގައި ތަސްބީހަ ކިޔުން: ރުކޫޢުގައި ކިޔާނީ سُبْحَانَ رَبِّيَ الْعَظِيمِ وَبِحَمْدِهِ އެވެ. މިކަލިމަ ކިޔުމުގެ ފުރިހަމަ މިންވަރުގެ އެންމެ ދަށު މިންވަރެވެ. މިކަލިމަ ތިންފަހަރަށްވުރެ ގިނައިން ކިޔުން ސުންނަތް ވެގެންވެއެވެ. ސުޖޫދުގައި ކިޔާނީ سُبْحَانَ رَبِّيَ الْأَعْلَى وَبِحَمْدِهِ އެވެ.

11- އައްތަހިއްޔާތު ކިޔަން އިށީނައިރު ކުލަވަސްދޮށުގައި ދެއަތް ބާއްވައިގެން އިނުން: ވާތްއަތް އިނގިލިތައް ފަތުރާލައިގެން ބާއްވާ ނުވަތަ ކަނާތް އަތުގެ އިނގިލިތައް ބާއްވަވައިގެން ފެށިގެން. އިނގިލިތަކުގެ ތެރެއިން ޝަހާދަތް އިނގިލި ދެމި ހުންނަގޮތަށް. ކަނާތް ބޮޑުއިނގިލި ޝަހާދަތް އިނގިލީގެ ތިރިން ދަށުގައި ހުރެވެ. އައްތަހިއްޔާތު ކިޔާއިރު «إلا الله» އާ ހަމައަށް ދެވެންދެން އެއިގެ ޝަހާދަތް އިނގިލި ފަހަރެއް ވަރަށްތަކު ދަނޑިވަޅު ހިފެހެއްޓެވެ. إلا الله ކިޔުން އެއިގެ އުފުލާ ހޭނެވެ. އެއީ މާތްالله ގެ އެއްކައުވަންތަކަން އިޤްރާރުވާ ކަމުގެން ބޭނެވެ. އެއަށްފަހު ސަލާމްދޭން ދެވިދާނެއެވެ ޝަހާދަތް އިނގިލި ކަނާތްކުރުމަށް ހުއްޓުވާ ވަދެގެން ތިރިކުރުމަށް ދުވެކެނީއެވެ. ކަނާތްގެ ޝަހާދަތް އިނގިލި ތަކުގެ ޝަހާދަތް އިނގިލީގެ ބޮޑުވާގޮތަށް ބެހެއްޓުމަށް ވާތްއަށް ޝަހާދަތް އިނގިލި ވިރިވަހަކައް ހިފެއްޓުން އިތުރު ވެގެންވެއެވެ.

12- ފަހު އައްތަހިއްޔާތަށް އިށީނުމުގައި ތަވައްރުކުން އިށީނުމާއި އެހެން އިށީނުންތަކުގައި އިފްތިރާޝުން އިށީނުން: ތަވައްރުކަކީ ކަނޑުއިށީނުމުގެ ކަނާތްފައިގެ އިއްޔެއަށް ސަމާލުކަމާ ތަށިގައި ބޭރުސާޔާއި އެފައިގެ ދަނބުން ވާތްފައި ތިރިގައި ނެރެ ވާތްފައިގެ ސަމާލުކަމާ ތަށިގައި ބޭރުސާއިގެން އިނުމެވެ.

އިފްތިރާޝަކީ އިށީނުމަށް ކަނާތްފައިގެ އިނގިލިތަކުގެ ސަމާލުކަމާ ތަށިގައި ބޭރުސާއިގެން ވާތްފައިގެ ތަޅުލަކަށް މަތީގައި އިނުމެވެ. ފަހު އައްތަހިއްޔާތު އިށީނުމަށް އިނުން އިށީނުން ވިއްސާ އެއްގަޑިތަކުގައި އިނދެއިނދެ އިންނާނީ އިފްތިރާޝް ކުރުމަށެވެ. ވިޔާ ދެސަލާމު ދެވުމުގައި އިޙްރާމްގެ ކަމުގައި

އިށިއިނުމު މަސްނޫނުވާގޮތް ގައުމާއި އިށިއިނުމު ހިނގަން އައްތަޙިއްޔާތު ފުރަތަމަ
ފަހު ދާއިމާ ކިޔާ ކުރަން ހަދަކާރު ކަނޑާ ބަރަކަތް ކުރުސަލީ ދޭ އައްތަޙިއްޔާތުގައި
(ފަހު އައްތަޙިއްޔާތު ކިޔުމާއި ނަމާދު ނިންމުމުގައި ރުކޫޢު އިންނަ އަޅަން އައްތަޙިއްޔާތު
އައްތަޙިއްޔާތު ކިޔުމުގެ ބާޔަކު އިންނަ ކިޔަން އިންނަ) ގޮތަށެވެ. އިފްތިރާޝް އިންނާނީ

13- ފަހު އައްތަޙިއްޔާތުގައި ދުޢާ ކުރުން: ފަހު އައްތަޙިއްޔާތުގައި
ރަސޫލުﷲ ގެފާނު މައްޗަށް ޞަލަވާތް ކިޔުމަކީ ނަމާދުގެ ރުކުނެކެވެ. މިރުކުން
ކޮންމެ ޢިބާރާތަކުންވެސް އަދާކުރެވި ދާނެއެވެ. ޞަލަވާތުގެ ފުރިހަމަ ގޮތުން
ކިޔުމުގެ އިބްރާހީމީ ޞަލަވާތެވެ. ނަބިއްޔާގެ އަދަބާއި ދިނުމުގެ އެއްބަސް ކުރުމުގެ
ސުންނަތެވެ. މިގޮތުން ނަމާދުގެ ފަހު އައްތަޙިއްޔާތުގައި ބުނާ ދުޢާއާ ކަމަށް ވެގެންނެވެ.
ގުޅިގެން ކަމަށް ވެއެވެ. މާތްﷲ ގެ ރަސޫލާ ޢަލައިހިއްސަލާމް ދެކެއްވެވި ގޮތަށް
ދުޢާތަކެއް ދުޢާ ކުރުން ރަސޫލުﷲ ގެފާނު ފަހު އައްތަޙިއްޔާތުގައި ދުޢާއާއި އަޅުގަނޑު
ވަޢުދުތައް ނަހަމަ ކަމަށްވެސް ދިނުމަށް ރަސޫލާ ހަރުކަށި ގޮތުގައި ފެށުމުން މާތްﷲ
އަށް ދަންނަވާށެވެ. ނަބިއްޔާގެ އެދުމެއް ކުރެވޭނެ އެދުމެއް ދެއްވުމަށް ދުޢާކުރު
ގެއްލޭނީ ފަޟީލަތަކާއި ގަބޫލުވާގޮތް ވާނެއެވެ.

14- ދުވަސް ސަލާން ދިނުން: ދުވަސް ސަލާންދިނުމުގެ ފުރަތަމަ
ސަލާމް ދިނުމަކީ ނަމާދު ނިމުމެއް ކަމުގެ ނިޝާނެވެ. މިސަލާމަކީ
ފުރަތަމަ ސަލާމް ދިނުމަކީ ރުކުނު ނަމާދުގެ ވަކިކޮށް ފެށިގެން ނުވުން، ނުވަތަ އަދި
ނުވަތަ ނަމާދަށް ގުޅިގެން ނުވަތަ ނިމުމެއް ދޭތޯ،

15- ފުރަތަމަ ސަލާމް ދިނުމުން ކަނޑައި ކައިވެނި ވަކިވެއްޖެ
ފުށަނުމަތަ ދިނުމުގެ އެބަ އެގޮތުން ދުވަސް ސަލާން ދިނުމުން ވޭތުވީ
ވަކިވުން ފުށަނުމަ ދިނުމަކީ އެބަޔަކުން: ކަމުގެ ވަކިވުން އިމާމާ
ދެސަލާމުގެ އަށަގެންނެވި ސަލާމްދިނުމަށް ފަހުން ސުންނަތް ވެގެންވެއެވެ.
ސަލާމްދީގެން އަރިހުން މުސްލިމް ރިވާކުރައްވައެވެ. "ރަސޫލުﷲ ގެފާނު
އެކަލޭގެފާނުގެ ކަނާތްފަރާތް ފަރާތަށް ވާތްފަރާތް ފަރާތަށް ސަލާމް ދެއްވައިފި
ދެއްވެވެ. އެކަލޭގެފާނުގެ ކޯތާފަތްތަކުގެ ދޫންކަށި އެފެނު އަރައިގަތް ފެނެނެވެ."

# ފަރުޟު ނަމާދަށް ފަހު ކުރުން

# ސުންނަތް ބައެއް ކަންތައްތައް

ފަރުޟު ފަސްނަމާދުގެ ކުރުމަށްފަހު މިއަންނަ ކަންތައްތައް ކުރުމަކީ ސުންނަތް ވެގެންވާ ކަމެކެވެ.

١- އިސްތިޣުފާރު ކުރުމާއި ދުޢާކުރުމާއި ޛިކުރުކުރުން: މުސްލިމް ރިވާކުރައްވާ ޙަދީޘެއްގައި "ރަސޫލުﷲ ގެފާނު ނަމާދުފުޅު ކުރައްވާ އަވަދިވެ ވަޑައިގެންފިނަމަ ތިންފަހަރަށް އިސްތިޣުފާރު ވިދާޅުވެއްވެ. އަދިއެކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވެއްވި «أَسْتَغْفِرُ اللَّه أَسْتَغْفِرُ اللَّه أَسْتَغْفِرُ اللَّه اَللَّهُمَّ أَنْتَ السَّلاَمُ وَمِنْكَ السَّلاَمُ تَبَارَكْتَ يَاذَا الْجَلاَلِ وَالْإِكْرَامِ»

މިޙާލު އިސްތިޣުފާރު ކުރާއިރު އަޅުގަނޑުކޮޅުން އިސްތިޣުފާރު ކުރުމަކީ ވަރަށްގާތް ނުވެއެވެ.

ކަޢުބު ބިން ޢުޖްރާގެ އަރިހުން މުސްލިމް ރިވާކުރައްވާ ޙަދީޘްގައި ކޮންމެ ފަރުޟު ނަމާދަކަށްފަހު ރަސޫލުﷲ ގެފާނު سبحان الله 33 ފަހަރު الحمد لله 33 ފަހަރު الله أكبر 33 ފަހަރު ވިދާޅުވިއެވެ. 100 ވަނަފަހަރު ވިދާޅުވީ لاَإِلَهَ إِلاَّاللَّهُ وَحْدَهُ لاَشَرِيْكَ لَهُ لَهُ الْمُلْكُ وَلَهُ الْحَمْدُ وَهُوَ عَلَى كُلِّ شَيءٍ قَدِيْر އެވެ.

މިގޮތަށް ކަންތައް ކުރާމީހާގެ އިސްވެދިޔަ ފާފަތައް ފުއްސަވާ ދެއްވާނެކަމަށް ރަސޫލުﷲ ގެފާނު ވިދާޅުވެފައި ވެއެވެ.

މުޢާޛު ބިން ޖަބަލުގެ އަރިހުން އަބޫދާވޫދު ރިވާކުރައްވާ ޙަދީޘްގައި "ރަސޫލުﷲ ގެފާނު އަޅުގަނޑުގެ އަތުގައި ހިފައްވާފައި ވިދާޅުވިއެވެ. އޭ މުޢާޛެވެ! ކޮންމެ ނަމާދަކަށްފަހު اَللَّهُمَّ أَعِنِّي عَلَى ذِكْرِكَ وَشُكْرِكَ وَحُسْنِ عِبَادَتِكَ މިދުޢާއިން ކިޔާ ދުޢާކުރުން ހަދަން ނައްޓާ ނުލާށެވެ."

2- ފަރުޟު ނަމާދު ކުރިމަތިން ދުރަށްދެވިގެންވާ ސުންނަތް ނަމާދު ކުރުން: އެންމެ އިތުރުވެގެންވާ ގޮތަކީ ފަރުޟު ނަމާދު މިސްކިތުގައި ކުރުމަށްފަހު ސުންނަތް ނަމާދު ގެގައި ކުރުމެވެ. ރަސޫލުﷲ ގެފާނު ޙަދީޘް ކުރައްވާފައިވެ «صَلُّوا أَيُّهَا النَّاسُ فِي بُيُوتِكُمْ فَإِنْ أَفْضَلَ الصَّلاَةِ صَلاَةُ الْمَرْءِ فِي بَيْتِهِ إِلاَّ الْمَكْتُوبَةَ - رواه البخاري ومسلم - މީސްތަކުންނޭވެ! ތިޔަބައި މީހުންގެ ގެގައި ނަމާދު ކުރާށެވެ. ހަމަކަށަވަރުން އެންމެ މާތް ނަމާދަކީ އެމީހަކު އެމީހެއްގެ ގެގައި ކުރާނަމާދެވެ. ފަރުޟު ނަމާދު ފިޔަވައެވެ.»

3- މިސްކިތުގައި ފިރިހެނުންގެ ފަހަތުގައި އަންހެނުން ނަމާދު ކުރާނަމަ އެކަކުމުން ފައިބަންދެން ފިރިހެނުން ނުފައިބާ ހުރުން: އުއްމުސަލަމާގެ އަރިހުން އަޚްބަރުދީ ރިވާކުރައްވާ ގޮތުގައި ރަސޫލުﷲ ގެފާނުގެ ޒަމާނުގައި ފަރުޟު ނަމާދު ކޮށް އަވަދިވުމުން އަންހެނުން ތެދުވެ ފައިބަންދެން ފިރިހެނުން ރަސޫލުﷲ ގެފާނާއެކު ނަމާދުކުރި ތަނުގައި ތިބެއެވެ.»

# ނަމާދުގައި ކުރުން މަކުރޫހު ކަންތައްތައް

ނަމާދުގައި ކުރުން ސުންނަތް ވެގެންވާ ކޮންމެ ކަމަކާ ޚިލާފުވުމަކީ މަކުރޫހު ކަމެކެވެ.

މަކުރޫހު ކަންތައްތަކަކީ (ކިޔަމަންތެރިވުމުގެ ގޮތުން) އެކަމެއް ނުކޮށްފިނަމަ ސަވާބުލިބޭ އެކަމަކު ކުރިޔަސް އެކަމަކަށް އަދަބު ނުލިބޭ ކަންތައް ތަކެވެ.

މިސާލަކަށް އެއްރުކުނުން އަނެއް ރުކުނަކަށް ނަމާދުގައި ބަދަލުވާއިރު ތަކްބީރު ކިޔުމަކީ ސުންނަތެކެވެ. ވީމާ ތަކްބީރު ނުކިޔާ އެއްރުކުނުން އަނެއް ރުކުނަކަށް ދިޔުމަކީ މަކުރޫހު ކަމެކެވެ.

وجهت ދުޢާ ކިޔުމަކީ ސުންނަތްތަކެކެވެ. އެދުޢާ ނުކިޔާ ދޫކޮށްލުމަކީ މަކުރޫހު ކަމެކެވެ.

މީގެ އިތުރަށްވެސް ނަމާދު މަކްރޫހު ކުރުވާ ކަންތައް ތަކެއްވެއެވެ. އެފަދަ ކަމެއް ނަމާދުގެ ތެރޭގައި ކުރުމަކީ މަކްރޫހު ކަމެކެވެ. އޭގެތެރޭގައި ހިމެނޭ ބައެއް ކަންތައް ތިރީގައި:

1- ނަމާދުކުރަންހުރެ މޫނު ފަރާތް ފަރާތަށް އެނބުރުން: ރަސޫލުﷲ ގެފާނު ބަޔާންކޮށް ދެއްވަނީ «هُوَ اختِلاَسٌ يَخْتَلِسُهُ الشَيْطَانُ مِنْ صَلاَةِ الْعَبْدِ - رواه البخاري - އެއީ ﷲ ގެ އަޅާގެ ނަމާދުން ޝައިޠާނާ ވަގަށް ދަމައިގަންނަ ދަމައިގަތުމެކެވެ.» އެހެން ބަޔާންކޮށް ދެއްވުމުގައި ވިދާޅުވެއްވި لَايَزَالُ اللّٰهُ عَزَّ وَجَلَّ مُقْبِلاً عَلَى الْعَبْدِ فِي صَلاَتِهِ مَا لَمْ يَلْتَفِتْ فَإذَا الْتَفَتَ انصَرَفَ عَنْهُ - رواه أبوداود - މާތްﷲ ގެ އަޅާ ނަމާދުގައި އެހެން ފަރާތަކަށް އެބުރި ނުލަފާކުރަން ދާންދެން އޭނާއަށް މާތްﷲ ބައްލަވައި ތިއްބަވާނެއެވެ. އޭނާ އެބުރިގެންދިޔަ ހިނދެއްގައި އޭނާއާ ދުރުހެލިވެ ތިއްބަވާނެއެވެ.»

މިއީ ފަރާތް ފަރާތަށް މޫނު އެބުރުމުގެ ޙުކުމެވެ. މިއާ ހިލާފަށް ބޯލައި އޭނާ ފަރާތަކަށް އަބުރާލައިފިނަމަ އޭނާގެ ނަމާދު ބާޠިލު ވާނެއެވެ.

2- މަތި ބަލަން ހުރެގެން ނަމާދު ކުރުން:

3- ނަމާދު ކުރަމުންދާއިރު ހެދުމާ ކުޅުމާއި ބޯޑުގެ އިސްތިރިތަކާ ކުޅުން: ނަގްޝުތަކާ ހާޝިޔާ ޖަހައިގެން ހުރި ހެދުމެއް އަޅުއްވައިގެން ރަސޫލާ ނަމާދު ކުރެއްވިއެވެ. އެކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވިކަމުގައި ހެދުމުގެ ނަގްޝުތަކަށް ބަލަން ދިމާވުމުން ނަމާދު ކުރެއްވުމުގައި ހުށަހެޅުނު ކަމެއް ދިމާވިއެވެ. ނަމާދު ކުރެއްވުމުގައި ހުރުން ކަތްރަ އިސްތިރިތަކާ ކުޅުމަކީ ހުރަހަކާ ނަމާދު ކުރެއްވުމެވެ. - رواه البخاري و مسلم -

4- ގެފިއްދަން ބޭނުންވެގެން ހުރެ ނަމާދުކުރުން: އަދި އެފަދަ ބާވަތެއްގައި ހުރެ ނަމާދުކުރާއިރު ނަމާދު ކުރާމީހާގެ ގައިގައި ހުންނަންޖެހޭ ޚުޝޫޢު ނުހުންނާނީއެވެ.

5- މާބޮޑަށް ބަނޑުހައިވެފައިވާ ހާލަތެއްގައި ކާން ބޭނުންވެފައި ވަނިކޮށް ނަމާދުކުރުން: ރަސޫލުﷲ ގެފާނު ބަޔާންކޮށް ދެއްވަނީ «إِذَا وُضِعَ

عَشَاءُ أَحَدِكُمْ وَأُقِيمَتِ الصَّلَاةُ فَابْدَءُوا بِالْعَشَاءِ وَلَا يَعْجَلَنَّ حَتَّى يَفْرُغَ مِنْهُ - رواه البخاری ومسلم - ތިޔަބައިމީހުންގެ ރޭގަނޑުގެ ކެއުން ތައްޔާރުކުރެވިފައިވަނިކޮށް ނަމާދަށް ގޮވައިފިނަމަ ރޭގަނޑުގެ ކެއުމުން ފަށާށެވެ. އަދި އެކަމުން ނިމެންދެން ނަމާދު ކުރަން އަވަސްވެ ނުލައްވާށެވެ.»

6- މާބޮޑަށް ނިދިއައިސް ވަރުބަލިވެފައި އޮތް ހާލަތުގައި ނަމާދު ކުރުން: ރަސޫލުﷲ ގެފާނު ހަދީޘްގައި ވިދާޅުވެއްވި إِذَا نَعَسَ أَحَدُكُمْ - وَهُوَ يُصَلِّي - فَلْيَرْقُدْ حَتَّى يَذْهَبَ عَنْهُ النَّوْمُ فَإِنْ أَحَدُكُمْ إِذَا صَلَّى وَهُوَ نَاعِسٌ لَعَلَّهُ يَذْهَبُ يَسْتَغْفِرُ فَيَسُبَّ نَفْسَهُ - رواه البخاری ومسلم عن عائشة رضی الله عنها- ތިޔަބައިމީހުންގެ ތެރެއިން މީހަކު ނަމާދު ކުރަމުންދަނިކޮށް އޭނާއަށް ނިދިއައިސްފިނަމަ ނިދިފިލައްޖައުމަށް ނިދާށެވެ. އެހެނީ ތިޔަބައިމީހުންގެ ތެރެއިން މީހަކު އޭނާ ނިދިއައިސްގެން ނަމާދުކުރާނަމަ އިސްތިޣުފާރު ކުރުމަށް ދާ ދާނީ އޭނާގެ ނަފުސަށް ބައްދަލުކުރާން ފަދަ ކަމެއް ކިޔާލާނެތެވެ.»

7- ކުނިގޮނޑާއި ޖަނަވާރު ކަތާތަނާއި ޤަބުރުސްތާނާއި މަގުމަތިއާއި ފެންވަރާ ތަނާއި ޖަމަލު ބަހައްޓާ ތަނާއި ކަޢުބާގެ މަތީގައި ނަމާދު ކުރުން: މިފަދަ ތަންތަނުގައި ނަމާދު ކުރުން މަކުރޫހު ކަމަށްވަނީ އެފަދަ ތަންތަނުގައި ނަޖިސް އޮތުން ގާތްކަމާއި ސަލާމަތްކަން ކުޑަކަމުގެ ސަބަބުންނެވެ.

8- އަޒާނު ކިޔާ އަޑު އިވިއްޖެނަމަ ނަމާދަށް ދިޔުމަށް ލަސްވުން.

9- ބޮލަށް ފޮތިއަޅައިގެން ނަމާދު ކުރުން:

10- އުނގުގައި އަތްތިލަ ބާއްވައިގެން ނުވަތަ އަތްތިލަ ކަކުލުގައި ބާއްވާގެން ނަމާދު ކުރުން:

11- މޫނު ނިވާވާ ގޮތަށް ނަމާދު ކުރުން:

12- ފައިތިލަ އިސްކުރުން ފަދަ ގޮތަކަށް ނަމާދު ކުރުން:

13- ބައްދަލު ކުރަމުން ހިނގާ ކުދިންގެ އަޑަށް ސަމާލުވެ ނަމާދު ކުރުމެވެ.

ދެއަތް ތިމާގެހެދުމުގެ އަތްކުރި ތެރެއަށް ލައި ފޮރުވައިގެން ހުރެ ނަމާދު ކުރުން:

# ނަމާދުގައި އަންހެނުންނާއި ފިރިހެނުން ތަފާތުވާ ކަންތައްތައް

ހަކަމެއްގައި އަންހެނުންނާއި ފިރިހެނުން ނަމާދުގައި ތަފާތުވެއެވެ. އެއީ:

1- ރުކޫޢުގައި އޮންނައިރު އަންހެނާގެ ދެއަތުގެ ދުވުލައްދަށި ދެއަރިކައްޗާ ޖަހާލައިގެން އޮތުން

2- ސަޖިދަގައި އޮންނައިރު އަންހެނާގެ ދެއަތުގެ ދުވުލައްދަށި ދެއަރިކައްޗާ ޖަހާލައިގެން އޮތުމާއި ބަނޑާ ދެފައިކަޅުވާ ވަރަ ޖަހާލައިގެން އޮތުން: ފިރިހެނުންނަށް ސުންނަތް ވެގެންވަނީ ދެއަތުގެ ދުވުލައްދަށި ދެއަރިކައްޗާ ދުރުކޮށްގެން އޮތުމާއި ބަނޑު ފައިކުޅުން ދުރުކޮށްލައިގެން އޮތުމެވެ.

3- އަންހެނާގެ ޢައުރަތައި މޫނާއި ދެއަތްތިލަ ފިޔަވާ އެހެން ހުރިހާ ތަނެކެވެ. ފިރިހެނާގެ ޢައުރަތައި ބުޑާއި ކަކުލާ ދެމެދެވެ.

4- އަންހެނުން ބޭރު ފިރިހެނުންގެ ޙާޟިރުގައި ނަމާދުކުރާއިރު އަޑުގަދަކޮށްގެން ޤިރާއަތް ނުކިޔެވުން:

5- ނަމާދުގައި އިމާމަށް ކުށެއް ކުރިމަތިވެގެންދާއިރު އެކަން އަންގައިދިނުމަށްޓަކައި ފިރިހެނުންނަށް ކިޔާނީ سبحان الله އެވެ. އެކަމަކު އަންހެނުން ނަށް ކަނާތުން ވާތުގެ ފުށުގައި ޖަހާނީއެވެ. ރަސޫލުﷲ ގެފާނު ވިދާޅުވި ކުރައްވައިވަނީ «مَنْ رَابَه شَيْئٌ فِى صَلاَتِه فَلْيُسَبِّحْ فَإِنَّهُ إِذَا سَبَّحَ الْتُفِتَ إِلَيْهِ وَإِنَّمَا التَّصْفِيقُ لِلنِّسَاءِ» - رواه البخارى عن سهل بن سعد - ނަމާދުގައި އަންގައިދިނުންޖެހޭ ކަމެއް ކުރިމަތިވެއްޖެނަމަ ތަސްބީޙަ ކިޔާށެވެ. ފަހެ ތަސްބީޙަ ކިޔުމުން އެކަމަށް އިޖާބަދޭން ވާނެއެވެ. އެކަމަކު އަންހެނުންނަށް އޮތީ އަތްތިލަ ޖެހުމެވެ.»

6- އަންހެނުންނަން ބަނދިއަޔީ ސުންނަތް ކަޑައްތުނުނަމަ. އެކަބަލުންނަން ސުންނަތް ވެގެންވަނީ ތަޅަފޮޅު. އެކަމަކު ވަރުބަސް ނަމާދުގައި ފިރިހެނުންނަން ބަނދި ޙޯއްދާގި ތަޅަފޮޅު ދިނުމަކީ ސުންނަތެއްކަމެވެ.

# ނަމާދު ބާޠިލުވާ ކަންތައްތައް

1- ގަސްދުގައި ވާހަކަ ދެއްކުން: އެއީ ޤުރުއާން ކިޔުމާއި ޛިކުރު ކުރުމާއި ދުޢާކުރުން ފިޔަވާ އެހެން ބާވަތެއް ބާވަތުގެ ވާހަކަ ދެއްކުމެވެ. ރަސޫލުﷲ ގެފާނު ޙަދީޘު ކުރައްވައި «إِنَّ هَذِهِ الصَّلَاةَ لَا يَصْلُحُ فِيهَا شَيْءٌ مِنْ كَلَامِ النَّاسِ إِنَّمَا هُوَ التَّسْبِيحُ وَالتَّكْبِيرُ وَقِرَاءَةُ الْقُرْآنِ - رواه مسلم - ހަމަކަށަވަރުން މިނަމާދުގައި މީސްތަކުންގެ ވާހަކަ ކަމުނުދާ ހުއްޓެވެ. އެކަމަކު އެއީ ތަސްބީޙާ ކިޔުމާއި ތަކްބީރު ކިޔުމާއި ޤުރުއާން ކިޔުމެވެ.»

މާނައަކީ ޤަސްދުގައި ކުރުގައިވިޔަސް ދިގުކޮށް ނުވަތަ އެއަށްވުރެ ގިނަ އަކުރުން އަމިއްލަ ބަހެއްގެ ނަމާދު ބާޠިލުވާނެއެވެ. މާނައަކީ ދުރަސްދިނަމަ އެއީ އަމިއްލަ ކުރުގައިވިޔަސް ނަމާދު ބާޠިލުވާނެއެވެ.

ހަރުފުން ނުބެހިގެން ވާހަކަ ދެއްކުމުގައިވާ ނަމާދު ބާޠިލުވާނީ 6 ބަހަކުން ވުރެ އިތުރު ވެއްޖެ ނަމައެވެ.

ނަމާދަން ހުއްޓާ ކިއްސެއް އެޅުމުން «الحمد لله» އޭ ކިޔުމަކުން ނަމާދު ބާޠިލް ނުވާނެއެވެ. އެކަމަކު އެހެންމީހަކަށް ކިއްސެއް އެޅުމުން يرحمك الله އޭ ކިޔައިފިނަމަ ނުވަތަ އެހެން މީހަކު ސަލާމް ގޮވައިލުމުން وعليكم السلام ބުނެފިނަމަ އޭނާގެ ނަމާދު ބާޠިލް ވާނެއެވެ.

2- ނަމާދުގައި ނުހިނގާ ފަދަ ކަމެއް ގިނައިން ކުރުން: ގިނަކަމުގެ މިން ޢުރުފަށް ބަލައިގެން އާންމު ޢާދަކަށް އެނގެއެވެ. ގިނަ މިންވަރުގެ ތިރީގޮތުން އެއްވަރަށް ކަމެއް ކަންތައްވެއެވެ. ގިނަ ކަމެއް ކުރުމުގައި ބެލޭނީ ވިދިވިދިގެން އެއްބާވަތެއްގެ ތިން ހަރަކާތް ގެނެސް ގަތުމުންނެވެ.

3- ފުރަތަމަ ސަލާމް ދިނުމުގެ ކުރިން ނިޔަތް ފެރިވުން: އެކަމަކު ދިޔަޔާރަތު ގެއްލިގަތުމަކާ ބަޔަކު ވެރިވުމަކުން ހުރިހާ އެންމެކުޑަ ބާތިލެއް ނުވާނެއެވެ.

ބަޔަތްވެރި ވެފައިވާގޮތުން ހަމަޖެހިގެން ނަމާދު ކޮށްފިނަމަ ހުރިހާއެއް ސަލާމަތް ދިނުމުގެ ކުރިން ހުރިހާ ގަސްދުކޮށްފި. ހުރިހާ އަދަބުވެރިވުމުގެ ކުރިން. ފުރަތަމަ ފެށިގެން ބަޔަކު ވެރިވުމަކުން ނަމާދު ބާތިލް ނުވާނެއެވެ.

4- އަދުރުވެރިވެ ނަޖިހެއް ހަށިގަނޑުގައި ނުވަތަ ފޭރާމުގައި ޖެހުން: ހިކި ނަޖިހެއް ވެއްޓިގެން އަޅައިގެން ގައިގައި ނުވަތަ ފޭރާމުގައި، ޖެހުނުހާ އަވަހަށް ފޮޅާލައި އެއްލާލަ ކަށްފިނަމަ ނަމާދު ބާތިލް ނުވާނެއެވެ. ތެތްނަޖިހެއް ވެއްޓިގެން އައިސް ގައިގައި ނުވަތަ ފޭރާމުގައި ޖެހުނުމުން އަވަހަށް ފޮޅާލައި އެއްލާލި ކަށްފިނަމަވެސް ނަމާދު ބާތިލް ނުވާނެކަމަށް ދަންނަވާ ޢިލްމުވެރިން ވިދާޅުވެއެވެ. މިގޮތަށް ވެއްޓި ނަޖިސް ފޮޅާލަންވާނީ އެކަމަށް އަތް ނުހިފައި ދޫކޮށްގެން ނަމާދު ބާތިލް ވާނެއެވެ.

5- ޢައުރައިން ބައެއްވިޔަސް ހާމަވުން: ނަމާދުކުރަމުން ހުރިހިނދު އޭނާގެ ޢައުރައިން ބައެއް ގަސްދުގައި ހާމަކޮށްފިނަމަ އޭނާގެ ނަމާދު ބާތިލް ވާނެއެވެ. ގަސްދަކާ ނުލައި ޢައުރައިން ބައެއް ވައިގެ ޒޯރުން ހާމަވެއްޖެނަމަ ވަގުތުން ނިވާކުރިނަމަ ނަމާދު ބާތިލްނުވާ ހުށިއެވެ. މިސާލަކަށް ނަމާދު ކުރަން ހުއްޓާ އަދިވަރަށް ބާރުގަދަ ވައިގެ ސަބަބުން ކުރުތާ ކަނުޖަހާ އުފުލިގެން ހިތުވަގުތުން ކޮށްޓާ ނިވާކޮށްލައިފި ނަމަ ނަމާދު ބާތިލް ނުވާނެއެވެ.

6- ކެއުމާއި ބުއިން: ބުއިމުގެ ތެރޭގައި އެގެން އެއްކަލާ އެކްވެފައިވާ މިންވަރަށް ކެއުމާއި ބުއިމުން ހިފެހެއްޓެއެވެ. އަދި ތަކެއްޗަށް އަތް ދަތްތެރޭގައި ހުރި ރަހަލާފައިވާ ބަތްކުދި ނުވަތަ ކަސްތޫރި ދިރުމާލައި ފިލުވި ނަމަވެސް ނަމާދު ބާތިލްވާނެއެވެ. ދަތްކޮޅެއްގައި ހިފަހައްޓާފައިވާ ބަތްކުދި ނުވަތަ ކަސްތޫރި ދިރުމާލައި ދިޔަނަމަ ނަމާދު ބާތިލް ވާނެއެވެ.

7- ގިނައިން ހަރަކާތްތެރިވުން: މިހެނެއް ކުރަން ހުރި ނަމާދު ގަސްދުގައި އެހެން

ނަމާދުކަން ބަދަލުކޮށްލައިފިނަމަ އެނަމާދު ބާޠިލް ވާނެއެވެ.

8- ޤިބްލައަށް ފުރަގަސް ދިނުން: އަމިއްލައަށް ވިއަސް ނުވަތަ އެހެން މީހަކު ކުރިކަމުން ވިއަސް ޤިބްލަޔާއިން އެހެން ފަރާތަކަށް އެބުރިވިއްޖެ ނަމަ އޭނާގެ ނަމާދު ބާޠިލް ވާނެއެވެ.

9- ބާރަށް ހީގަތުން: އެކަމަކު ހިނިތުންވުމަކުން ނަމާދު ބާޠިލެއް ނުވާނެއެވެ.

10- ފުރަތަމައްދުވުން: ނަމާދު ކުރުމުގެ ތަކްބީރުގައި ފުރަތަމައްދު ވެއްޖެނަމަ އޭނާގެ ނަމާދު ބާޠިލް ވާނެއެވެ.

11- ކުރު ރުކުނެއް ގަސްތުގައި ދިގުކުރުން:

12- ދިޔުމި ދެރުކުނުގައި ވައްތަރާ އިދާލާ ގަސްތުން ނުވަތަ އިސްތިން

# ކުނު ސަޖިދަ

ނަމާދުގައި ކުނުސަޖިދަ ޖަހަންޖެހޭ ފަދަ ކަމެއް ކުރުވެއްޖެނަމަ ކުނުސަޖިދަ ޖެހުމަކީ ސުންނަތް ކަމެކެވެ. އެސަޖިދަ ނުޖެހި ނަމަވެސް އެނާގެ ނަމާދު ބާޠިލެއް ނުވާނެއެވެ. އެހެނީ އެއީ ވާޖިބުކަމެއް ނޫނެވެ. މިކަމުގެ ދަލީލަކީ އަބޫހުރައިރާ، އަބޫހުރައިރާގެފާނުން އަރިހުން ރިވާކުރެއްވި ޙަދީޘް ފެށެވެ. އަބޫހުރައިރާގެފާނު ވިދާޅުވިއެވެ. "އަހަރުމެންނާއިގެން ރަސޫލުﷲގެފާނު އެއްދުވަހަކު މެންދުރު ނުވަތަ ޢަޞްރު ނަމާދު ކުރެއްވިއެވެ. ރަސޫލުﷲގެފާނު ސަލާމް ދެއްވުމުން ذو اليدين ނަމަކަށްކިޔާ މީހަކު ދެންނެވިއެވެ. ނަމާދު އުނިކުރެއްވީ ތޯއެވެ؟ އޭﷲގެ ރަސޫލާއެވެ. އެހިނދު އެކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވިއެވެ. ނޫނޭ އަޅުގަނޑު ހަނދާނެއް ނެތުނީއެވެ. އަބޫބަކުރު ޞައްދީޤުން އޭރު ދެންނެވުމުން ތެދެވެ ވަޒަނާ ދެރަކުޢަތް ކުއްތެއް ކުރެއްވިއެވެ. ނުވަތަ ސަޖިދަ ޖައްސަވާ ސަލާމް ދެއްވިއެވެ."

## ކުރު ސަޖިދަ ޖަހާނީ ކިހިނެއް؟

ނަމާދުގައި ކިޔަމުންދާ ބައިވަރު ކުށެއް ކުށްވުނަސް ޖަހަންޖެހޭ ހަމަ އެއްގޮތް ދެ ސަޖިދައެވެ. ކުރުސަޖިދަ ޖަހާނީ އައްތަޙިއްޔާތު ކިޔާ އަވަދިވުމުން ފަހު ސަލާމް ދިނުމުގެ ކުރިންނެވެ. މިދެސަޖިދަ ޖަހާނީ ނަމާދުގައި ސަޖިދަ ޖަހާފަދައިންނެވެ. ގަސްތުގައި ކުރު ސަޖިދަ ނުޖަހާ ސަލާމްދިނިޔަސް އަހުން ކުރުސަޖިދަ ޖެހުމެއް ނުވެއެވެ. އެކަމަކު ހަމަ ނިކަން ސަލާމްދިނުމުން ފަހުމަތިން ސަލާމްދިނުމާ ވިދިގެން ނަމާދުގެ ތެރެއަށް ނުވަދެ ކުރުސަޖިދަ ޖަހަން ހަނދާންވެއްޖެނަމަ ފަހުން ސަޖިދަ ޖަހާ ސަލާމް ދޭންވާނެއެވެ.

## ނަމާދުގައި އެޅިދާނެ ކަންތައްތައް:

ނަމާދުގައި އެޅިދާނެ ކަންތައްތައް ބައިގަނޑުވަނީ ތިން ބަޔަކަށެވެ. އެއީ ހައިއަތު ސުންނަތްތަކާއި އަބްޢާޟު ސުންނަތްތަކާއި ފަރުޟުތަކެވެ.

ހައިއަތު ސުންނަތެއް އެޅުމުން އެއްކޮށް އަދާނުކޮށް ގޮސްފިނަމަވެސް ނުޖެހޭނެއެވެ. އަދި އެފަދަ ސުންނަތެއް އެޅުނަސް ކުރުސަޖިދަ ޖަހާކަށްވެސް ނުޖެހޭނެއެވެ.

އަބްޢާޟު ސުންނަތެއް އެޅިއްޖެނަމަ ކުރުސަޖިދަ ޖަހަންޖެހޭނެއެވެ. ސުންނަތެއް އެހާފައި ފަރުޟަށްވާ ރުކުނަކަށް ފުރިހަމަ ނުވެ އެސުންނަތަކަށް އެނބުރި ދިޔުން ހަރާމްވާނެއެވެ. މިސާލަކަށް ފުރަތަމަ އައްތަޙިއްޔާތު ނުކިޔާ ގޮސް ތިބެގަނެ ހުރެވުނު ހިނދު ފުރަތަމަ އައްތަޙިއްޔާތު ކިޔުމަށް އެނބުރި ގޮސްގެން ނުވާނެއެވެ. މިސާލަކަށް (އެއީ ބަރާބަރު ކަމެއްކަން އެނގުނީމާ) އައްތަޙިއްޔާތަށް އެނބުރި ދިޔުމަކީ ހަރާމް ކަމެކެވެ.

އިމާމާ ފުރަތަމަ އައްތަޙިއްޔާތު ނުކިޔާ ތެދުވެގެން ދަތުރުމަތީ އައްތަޙިއްޔާތު ކިޔަމުން ދިޔައިމަ އެއަށް ތަބާވާ މައުމޫމު ހަރާމް ކަމެކެވެ. އިމާމާ އެއީ

މައުމޫމާ ތަޙިއްޔާތު ނުކިޔާ ތެދުވެވަޑައިގަތުމުން އިމާމާ ތަޙިއްޔާތު ކިޔުމަށް އެބައި
ހިގައްޖެނަމަ މައުމޫމާ (މިބާވަތުގައި) އިމާމާ ތަބާވެގެން ނުވާނެއެވެ.
ތަބާވެއްޖެނަމަ މައުމޫމުގެ ނަމާދު ބާތިލް ވާނެއެވެ. މިބާވަތުގައި މައުމޫމާ އިމާމާ
ވަކިވެގެންވުން ނިޔަތްކުރަން ވަކިވެގެންނުވެއްޖެއެވެ. ނުވަތަ އިމާމާ ދެބާވަތުން އެބައި
އަނބުރައިގެން އިށީނދެވަޑައިގަތުން ކޮށްނުވެއެވެ.

އިމާމާ ދެކުނު އަޅައިދިނަމަ މައުމޫމާއަށް ދެކުނު އެޅުން ވާޖިބުވެގެންނެވެ.
އެންމެ ރަކަތެއް ފަހަނައަޅައި ދެކުނު ސަލާމްދީފި އިމާމާ ވެސް
ސަޖިދަދީ އެވާ ފަހެއް ސަޖިދަކުރެވިފައިވާނެއެވެ. ނުވަތަ އެހެނިހެން
ވަޤުތުވެފައެވެ.

# ރަކުޢަތުގެ ޢަދަދާމެދު ޝައްކުވެއްޖެނަމަ ހަދާނީ ކިހިނެއް؟

މިބާވަތުގައި ބަލާނީ ޔަޤީންވާ އެންމެ ދަށު ޢަދަދަކަށެވެ. އެއަށްފަހު އެގޮ
ތަށް ނަމާދު ބާކީކޮށް ފުރިހަމަކޮށް ކުރިން ސަހުވުގެ ދެ ސަޖިދަ ޖަހަންވާނެއެވެ.
މިސާލަކަށް ތިންރަކުޢަތް ނަމާދުގައި ކުރެވުނީ ކިތަށް ރަކުޢަތްތޯ ނުވަތަ ހަތަރު
ރަކުޢަތް ކުރެވުނު ނަމާދު ކުރެވުނީ ޝައްކުވެއްޖެނަމަ ތިން ރަކުޢަތް ކުރެވުނުކަމަށް
ޔަޤީން ރަކުޢަތެއް ކުރަންވާނެއެވެ. އެއަށްފަހު ކުރިން ސަހުވުގެ ދެސަޖިދަ ޖަހަންވާ ނެއެވެ.
އަބޫ ސަޢީދު -ރ- ރިވާކުރެއްވި ޙަދީޘެއްގައި ރަސޫލާ ﷺ ވިދާޅުވިއެވެ:
«إذاشَكَّ أَحَدُكُمْ فِيْ صَلَاتِهِ فَلَمْ يَدْرِ كَمْ صَلَّى ثَلَاثًا أَمْ أَرْبَعًا فَلْيَطْرَحِ الشَّكَ وَلْيَبْنِ
عَلَى مَااسْتَيْقَنَ ثُمَّ يَسْجُدُ سَجْدَتَيْنِ قَبْلَ أَنْ يُسَلِّمَ» މާނައީ ތިޔަބައިމީހުންގެ ތެރެއިން މީހަކު
ނަމާދުގައި ކުރެވުނީ ތިން ރަކުޢަތްތޯ ނުވަތަ ހަތަރު ރަކުޢަތްތޯ ޝައްކުވެއްޖެނަމަ
ރަކުޢަތްތަކުގެ ޢަދަދާމެދު ޝައްކު އުފެދުނު ކަންތައް ދޫކޮށް ޔަޤީންވާ ޢަދަދަށް
ނަމާދު ބިނާކުރާށެވެ. އެއަށްފަހު ސަލާމް ދިނުމުގެ ކުރިން ސަހުވުގެ ދެސަޖިދަ ޖަހާށެވެ.»

ނަމާދުކުރެއްވި ޢަދަދު ހަނދާން ނެތިގެން ރަކުޢަތްތަކުގެ ޢަދަދާ މެދު ޝައްކުވެއްޖެނަމަ އަޅާނީ
އެކަމާ އިއްޔަތު ކުރުމެވެ.

އިމާމަކާ ތަބާވެގެން މައުމޫމަކު ނަމާދު ކުރާއިރު ކުރަންކުރާތީ ހުރިހާކަމެއް

އިމާމާ ތަބަޢަށްވުމުގެ ކުރާނެއެވެ. އެކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވެއްޖެ «الإمَامُ ضَامِنٌ -رواه ابن حبان- އިމާމަކީ ޟާމިނުވާ ފަރާތެކެވެ.»

ފަރުޟުވެއް އެދުން: ނަމާދު ކޮން އަވަހިވުމުގެ ކުރިން (އެބަހީ ސަލާމްދިނުމުގެ ކުރިން) ނަމާދުގައި ފަރުޟުވެއް އެދުނުކަން ހަދާންވެއްޖެ ނަމަ އެފަރުޟުވެއް ގެންނަގޮތަށް ކަނޑައެޅިފައިވާ ގޮތުގެމަތިން ނަމާދު އަދާކޮށް ކުރުސަޖިދަ ޖަހައި ސަލާމްދޭނީއެވެ. ނަމާދުގައި ފަރުޟުވެއް އެދުނުކަން ހަދާންވީ ސަލާމްދިނުމުން ފަހުން ކުރުގައިވާނަމަ ހަދާނީ ކިހިނެއް ހެއްދެވޭނެއެވެ؟ ދަންނަވާލަން ވިދާޅުވާ ގޮތުގައި އެކަން ހަދާންވީ މާގިނައިރު ވެފައިނުވާނަމަ ކުރުގައި ވާނަމަ އަދި ފުރުސަ ގެއްލިފައިވާ ނުވާނަމަ އަދި ހަރަކާތްގައި ނުވާނަމަ ފާރަވެ ކުރުގައި ނަމާދެއް ނުވާނަމަ ކުންފުނުން ހިސާބުކުން ފަހަރުގެން ނަމާދުކޮން ކުރުސަޖިދަ ޖަހާ ސަޖިދަކުރަންވާނެއެވެ. ނަމާދުން ނިމުނުމާ މާގިނައިރު ފާއިތުވެއްޖެނަމަ ނުވަތަ ފުރުސަ ގެއްލިއްޖެނަމަ ނުވަތަ ނަމާދުބަދަލުވާ އެހެއްޖެނަމަ ދެން ޖެހޭނީ އެނަމާދު އަލުން ކުރާށެވެ.

# ތިލާވަތުގެ ސަޖިދަ

ޤުރުއާން ކިޔަވާދިނުމަށް (އެއީ ނަމާދުގައި ކުރުގައިވިޔަސް ނަމާދުން ބޭރުގައި ކުރުގައިވިޔަސް) ތިލާވަތުގެ ސަޖިދައެއް ކުރުންޖެހޭ އާޔަތެއް ކިޔަވައިދޭނަމަ ތިލާވަތުގެ ސަޖިދަ ކުރުމަކީ ސުންނަތެއް ކަމެކެވެ. ހަމައެފަދައިން އާޔަތް ކިޔަވާ އަޑުއިވި މީހަކަށްވެސް ސަޖިދަކުރުން ސުއްނަތެއް ވެގެންވެއެވެ. ރަސޫލުﷲ ނަމަވެސް ކަލޭގެފާނު ކިޔަވާދެއްވާ އަޑުއިވޭ ސަޖިދަކުރުން ސުއްނަތެއް ކުރެއެވެ. އިބްނު ޢުމަރު ވިދާޅުވެއްޖެ «كَانَ النَّبِىُ يَقْرَأ عَلَيْنَا السُّورَةَ فِيْهَا السَجْدَةُ فَيَسْجُدُ وَنَسْجُدُ» ނަބިއްޔާ ކަލޭގެފާނު އަޅަމެންނަށް ސަޖިދަ ކުރަންޖެހޭ އާޔަތް

ވިދާޅުވެފައިވާ ސަޖިދަ ކުރެއްވިއެވެ. އަދި އަހުރެމެން އެކަލޭގެފާނާއެކު ސަޖިދަ ކުރީމުއެވެ. - رواه البخاري -

ކީރިތި ޤުރުއާނުގައި ސަޖިދަ ކުރަންޖެހޭ ސާދަ އާޔަތެއްވެއެވެ. އެއީ އަލްއަޢްރާފު ސޫރަތާއި އައްރަޢްދު ސޫރަތާއި އައްނަޙްލު ސޫރަތާއި އަލްއިސްރާއު ސޫރަތާއި މަރިޔަމް ސޫރަތާއި ޙައްޖު ސޫރަތުގެ ދެއާޔަތުގައި އަލްފުރުޤާނު ސޫރަތާއި އައްނަމްލު ސޫރަތާއި الم تنزيل سورة އާއި حم سجدة سورة އާއި النجم سورة އާއި الانشقاق سورة އާއި العلق سورة އެވެ.

ތިލާވަތުގެ ސަޖިދަ ކުރަންޖެހުމުން ނަމާދުން ބޭރުގައިނަމަ الله أكبر ކިޔާ ބަރަވެ ޖައްސާނީއެވެ. ބަރަވެ ޖައްސަނީ ދެއަތް ދޮޅުކޮޅަށް އުފުލުމަށް ސުންނަތް ވެގެންވެއެވެ. ދެން ދެއަތް އުފުލުމަށްފަހުގައި الله أكبر ކިޔާ ސަޖިދަކަން ދާނީއެވެ. ޖަހާނީ އެއްގަ ސަޖިދައެކެވެ. ނަމާދުގައިވެސް ސަޖިދަ ޖަހާ ގޮތަށެވެ. އެއަށްފަހު ސަލާމް ދޭނީއެވެ. އައްތަޙިއްޔާތު ކިޔުމެއް ނުޖެހެއެވެ.

ނަމާދުކުރަން ހުރިވަގުތުގައްޔަކަ އަލިފުން ބޯކޮށް ބާލަން ނުޖެހޭނެއެވެ. الله أكبر ކިޔާފައި ސަޖިދަކަން ދާނީއެވެ. ދެން ސަޖިދާވުމުން الله أكبر ކިޔާފައި ތިލާވަތް އެކުރި އަށް ނަގާނީއެވެ. ދެން ޤުރުއާނުން އިތުރު އާޔަތެއް ކިޔާފައި ރުކޫޢަށް ދާނީއެވެ.

ތިލާވަތުގެ ސަޖިދަ ޝަރުޢުކުރެވުނީ ނަމާދު ޝަރުޢުކުރެވުމުގެ ކުރިންނެވެ.

# ޝުކުރުގެ ސަޖިދަ

ކީރިތި ރަސޫލާ ޝުކުރުގެ ސަޖިދަ ކުރައްވަން ފެށްޓެވީ މަދީނާއަށް ހިޖުރަކުރެއްވުމަށް ފަހުގައެވެ. މައްކާގައި ކާފަރުކުރައްވި ބޮޑެތި ޤައުމުތަކުގައި ސަޖިދަ ކުރައްވައިފައިވެސް އެކަލޭގެފާނުވެއެވެ. އެހެނީ އުފާވެރިވާކަހަލަ މުސްލިމުންގެ ބާރުއެރުން ހިނގައި ދުވަސްވަރުގައެވެ.

މަދީނާއަން ހިތްޖެހުމަށްޓަކައި ޖަމާޢަތުގައި ގުޅުމީ ނަމާދުއް ނުކުރުމަށްވާށެވެ. ސަލަފުންގެ ވަގުތުގައި މުނާފިޤުން އެކަކުމީހާގައި ފިޔަވައި ނުކުރެވޭ. (ރަސޫލުﷲ ގެ ޒަމާން ހުރި ނަމާދުތައް) ޖަމާޢަތުގައި ކުރުމަށް ވަރުގަދަ ގޮތުން ދަނޑިވަޅުތަކެއް ވަނީ ބަޔާން ކޮށްފައެވެ. ރަސޫލުﷲ ގެފާނު ވަޙީ ކުރެއްވިއެވެ «مَامِن ثَلَاثَةٍ فى قَرْيَةٍ أوبَدْوٍ لَاتُقَامُ فيهم الجَمَاعَةُ إلاَّ استَحْوَذَ عَلَيْهم الشيطانُ» މީސްމީހުން ތިންމީހުން އުޅޭ ރަށެއްގައި ޖަމާޢަތުގައި ނަމާދު ނުކުރެވިއްޖެނަމަ އެމީހުންގެ މައްޗަށް ޝައިޠާނާ ވެރިވެގެންދާނެއެވެ. » رواه أبوداود والنسائى وابن حبان والحاكم.

ޖަމާޢަތުގެ ނަމާދުގެ މާތްކަމާ ބެހޭގޮތުން ރަސޫލުﷲ ގެފާނު ވަޙީ ކުރެއްވިއެވެ «صَلاَةُ الْجَمَاعَةِ تَفْضُلُ عَنْ صَلاَةِ الْفِذِّ بِسَبْعٍ وَعِشْرِيْنَ دَرَجَةً» رواه البخارى ومسلم. އެކަނި ވެގެންވާ ނަމާދަށް ވުރެ ނަމާދު ޖަމާޢަތުގައި ކުރުން 27 ދަރަޖައަށް އިތުރުވެގެން ވެއެވެ. »

ޖަމާޢަތުގައި ގޭގައި ކުރުމަށްވުރެ މުޅިއުމުރު ވެގެންވެސް މިސްކިތުގައި ޖަމާޢަތުގައި ކުރުމެވެ. އެހެން ނަމާދުތަކާ ވާހަކަ މިސްކިތުގައި ކުރުމަށްވުރެ ސުންނަތް ނަމާދު ގޭގައި ކުރުމެވެ. ރަސޫލުﷲ ގެފާނު މިކަމާ ބެހޭގޮތުން ވިދާޅުވި «صَلُّوا أَيُّهَا النَّاسُ فِى بُيُوتِكم فإِنَّ أَفْضَلَ الصَّلاَةِ صَلاَةُ الـمَرْءِ فِى بَيْتِهِ إِلاَّالْـمَكْتُوبَةَ - رواه البخارى ومسلم - މީސްތަކުންނޭވެ! ތިޔަބައިމީހުންގެ ގޭގައި ނަމާދު ކުރާށެވެ. ހަމަކަށަވަރުން އެންމެ އިތުރުވެގެންވާ ނަމާދަކީ މީހާއާ އެމީހެއްގެ ގޭގައި ކުރާނަމާދެވެ. ފަރުޟު ނަމާދުތައް ފިޔަވައެވެ. »

ޖަމާޢަތުގައި ނަމާދުކުރުމަށް އާދަކޮށް ދިނުމަށްޓަކައި ކުޑަކުދިންނަށް މިސްކިތަށް ދިއުމަށް މައިންބަފައިން އަމުރު ކުރަންވާނެއެވެ.

ގޭގައި ނަމާދުކުރާއިރު އަނބިމީހާއާއި ދަރިންނާއެކު ނަމާދުކުރުމުން ޖަމާޢަތުގެ މާތްކަން ހާޞިލްވާނެއެވެ.

ޖަމާޢަތް ބޮޑުވި ވަރަކަށް ސަވާބު އިތުރުވާނެކަމަށް ދަންނަބޭކަލުން ވިދާޅުވެއެވެ. އެންގެ އިތުރުވެގެންވެސް ބަރަކާތްތަން ތަކްބީރާއި އިމާމާއާ ތަބާވުމެވެ. ހުކުރު ނަމާދު ފިޔަވާ އެހެން ނަމާދުތަކުގައި ސަލާމްދިނުމުގެ ކުރިން އިމާމާއާ އިގްތިދާވެވުމުން ޖަމާޢަތް ލިބޭނެއެވެ. ހުކުރުނަމާދުގައި ޖަމާޢަތް ލިބޭނީ މަދުވެގެން އެއް ރަކްޢަތް ލިބިގެންނެވެ.

ހުކުރުނަމާދު ފިޔަވާ އެހެން ނަމާދުތަކުގައި ފަހު ތަޝައްހުދުގައި ޖަމާޢަތަކަށް ވާނެއެވެ. އެއީ އިމާމަކާއި ގުޅުމުކަމެވެ.

# އިސްލާމް ދީނުގެ ގޮތުގައި ކުދިންނަށްދޭ ތަރުބިއްޔަތު

ނަމާދުގައި ތިބާ އުފެއްދުމުގެ ފަރަތުގައި ނަމާދުކުރާ މީހާ އިސްލާމްދީން ބަލައިގަތުމަށްބޭނުމަ މުސްލިމް ތަރުބިއްޔަތު ދޭންވާނެއެވެ.

1- އިމާމު މީހާގެ ނަމާދުގެ ބާރުއަރަން އިސްލާމްދީން މީހުން ދަނެގެން:
މުސްލިމަކަށް އިސްލާމްދީން ދެނެގަތުމަށް ނަމާދުކުރާ މީހަކަށް ނަމާދު ކުރިއަށް ގެންދިޔުމަށް އެކަށީގެންވާ އިސްލާމްދީން ބަލައިގަތުމަށް ނަމާދު ކުރުމަށް މިނިވަން ނަމާދު ކުރުމަށް އެކަކު ނަމާދު ކުރިމަތިލުމަށް.

2- އިމާމު މީހާ ނަޖިހެއްކަން ދެނެއޮތުން ހިތްވާމީހަކަށް ނުވުން: އެބަހީ
އިޤްތިދާވާ މީހާއަށްވެސް ނަޖިހެއް ދެނެއޮތުން ހިތްވެއްޖެ ނަމަ ކަމުގައިވާނަމަ
އިޤްތިދާ ސައްޙަ ނުވާނެއެވެ.

3- ފިރިހެނަކު އަންހެނަކާ އިޤްތިދާ ނުކުރުން: އަހުރެ ރަސޫލުﷲ ވިދާޅުވީ
ބަރުހަނާކަމުގައި «لَا تَؤُمَّنَّ امْرَأَةٌ رَجُلًا - رواه ابن ماجه ފިރިހެނުންގެ އިމާމަކަށް
އަންހެނަކު ނުވާހުށިކަމެވެ.» އެހެންކަމުން އަންހެނަކަށް އަންހެނަކާ އިޤްތިދާ
ކުރެވިދާނެއެވެ. އަދި އަންހެނަކަށް ފިރިހެނަކާވެސް އިޤްތިދާ ކުރެވިދާނެއެވެ.

ނޯޓު: ޚުންސާކަމުގެން ނަމާދު ކުރާމީހާ ޚުންސާ ކަމުގެން ނުވާ
ބޭފުޅުންގެ ކުރިން ނަމާދު ކުރާމީހާގެ އިޤްތިދާ ކުރެވިދާނެއެވެ. ފިރިހެނުން ކުރާމީހެއް
ޚުންސާ ނަމާދު ކުރާ މީހާގެ ފަހަތުން ނަމާދު ކުރާ މީހާގެ އިޤްތިދާ
ކުރެވިދާނެއެވެ. ޚުންސާ މީހާ ކުރެވޭ އަންހެނުންގެ އިޤްތިދާ ކުރެވިދާނެއެވެ. އަދި
ކުރާ މީހާ ކުރާމީހާގެ އިޤްތިދާކުރެވިދާނެއެވެ. އަދި
ފިރިހެނުން ކުރާމީހާގެ ސަލާމަތް ނަމާދު ކުރާ މީހާ އިޤްތިދާ
ކުރެވިދާނެއެވެ. އަދި ސަލާމަތް ނަމާދު ކުރާ ފިރިހެނުން ނަމާދު
ކުރާމީހާގެ އިޤްތިދާ ކުރެވިދާނެއެވެ. އަދި ޚުންސާ ކުރާމީހެއް ނަމާދު ކުރާމީހާ
ކުރެވިދާނެ ކުރާމީހާ އިޤްތިދާ ކުރެވިދާނެއެވެ. އެހެންކަމުން ޚުންސާ ކުރާމީހާ
ނަމާދު ކުރާ ފިރިހެނަކާ ނަމާދު ކުރާމީހާ އިޤްތިދާ ކުރެވިދާނެއެވެ. އެހެނިހެން
އަންހެނުން ޚުންސާ ކުރާމީހާ ކުރެވިދާނެއެވެ.

## އިޤްތިދާ ސައްޙަވުމުގެ ޝަރުޠުތައް:

1- މައުމޫމު، އިމާމާ އިޤްތިދާވުމަށް ނިޔަތް ގަބޫލުކުރުން ނިޔަތްގަތުން:
ބަރަޙް ޖަމާޢަތުގެ އިމާމާ ގަބޫލުކުރުން ނިޔަތް ނުގެނެސް ވިޔަސް އަންނަނިވި
އާދަކޮށްފައި ކުރާ ނަމާދު ކުރާނެއެވެ. އެހެންކަމުން އެއީ ޖުމުޢާ ނަމާދެއް ނަމަ
އަންނަނިވި ސަލާމަތް ނުވާނެއެވެ. އެއީ ޖަމާޢަތުގައި ގެންދި ޖުމުޢާ ނަމާދު

ސަވްބަ ނުވާނީއެވެ. މައުމޫމާއަށް އިމާމު ދިޔާގޮތަށް ބައްޓަށް ކުރިއަށް ނުދެވޭނެއެވެ.

ހުކުރު ނަމާދުގައި ޚުތުބާ އިމާމާއަށް އިމާމުވެ ނަމާދު ކުރާކަށް ނިކަމެތިވެގައި ގެންނާކަށް ނުދެވޭނެއެވެ. ޚަލީފާގެ އިޒުނުކަށް ބާސީވެ ކުރަމުންދާ އިމާމާ، އިމާމުގެ ނަމާދު ކުރާކަށް ހިމަން އެކުވެރިކަމެއް ދެއްކުމަށްފަހު ކަލެއްވެ. އިމާމާ، އިމާމުގެ ނަމާދު ކުރާއަކަށް ހިނދަކު ނުވަތަ ކަށް ޚަލީފާގެ ވަކިކުރާއި އިތުރުކަމެއް ނުލިބޭނެއެވެ. އެކަމަކު ހުކުރުނަމާދުގައި އިމާމާ، އިމާމުގެ ނަމާދު ކުރާކަށް ހިނދަކުވެ ގެނެސް ވަނީނަން ބޭނުނެއެވެ. އެހެން ނުޖެހޭ އެންގެ ނަމާދު ސަލާމަކުން ނުވާނެއެވެ.

2- ނަމާދު ކުރާކަށްނަގައި މައުމޫމާ، އިމާމާއަށްވުރެ ކުރިއަށްކުރުން: ނަމާދުގެ ތަކުގައި ކުރިއަށްދިޔަނަމަ މައުމޫމާގެ ނަމާދު ބާތިލް ވާނެއެވެ. އިމާމާ މައުމޫމާ އެއް ހަމައެކުގައި ތިބިނަމަ ނަމާދު ސަލާމަ ވާނެއެވެ. އިމާމާ މައުމޫމާ ހަމަހަމަވެ ބޭސް ފުރިހަމަވާނެއެވެ. އިމާމާއަށް ތަބާވުމަކީ ނަމާދުގެ ބޭނުން ކަމެކެވެ.

ގެނުގެ އަޑިއަކީ ނަމާދުކުރާއިރު އިމާމާ ހުރިހާ ކަމެއް ކުރުމުން މައުމޫމުން އިމާމާއަށް ތަބާވާން ނުވާނެއެވެ. އެހެން ވީއްލުގެ ކުރުމުން ތަބާވެ އެންމެ ކަމެއް ކުރަންވާނެއެވެ. ރަސޫލުﷲ ގެފާނު ވަޙީ ކުރެއްވިއެވެ «إنَّما جُعِلَ الإمامُ لِيُؤْتَمَّ به. ހަމައެކަނި އިމާމު ތަބާވުމަށްޓަކައި އިމާމާ ހަދާފައިވަނީ ބޭނެވެ. - رواه البخاري ومسلم -

# ސަފަރުގެ ނަމާދު

އިމާމާ ދަތުރުކުރާއިރު ފަރުވާ ނުކުރުމުގެ ނަމަ ނަމާދު އެއަށްވުރެ ދިނުމުގައި އެދުރުން ސަފަރުވެރިޔާ އިމާމާގެ ފަރުދުގައެވެ. އިމާމާގެ ފަރުދުގައި ހުރި އެންމެ ކުރުކޮށް ހަތަރެއް ނަމާދު އިމާމާގެ ކަނޑައެޅިގެއެވެ. އެނބުރި ދަތުރެއްކުރާ އެހާ ހަތަރެއް އިމާމާގެ ވަކިފަރުދުގައެވެ. އެއަށްފަހު

އެދުމުން ވަރަކަށް ބޭރުވާނީއެވެ. ނަމަވެސް އިމާމާ ކުރިއަށް ބޭރުވާނީއެވެ. ބާވަތުގެ ފާނުވި ދިރާގުވިއެވެ. "އަހަރެން رسول الله صلى الله عليه وسلم ގެ ފަހަތްފުޅުގައި ނަމާދު ކުރީމެވެ. އަހުރެން ހުރީ އެކަލޭގެފާނުގެ ކަނާތްފުށުގެ ފަރާތުގައެވެ. އިތުރަށް ޖައްބާރު ބުނު ސަޚްރު ވަޑައިގެން އެކަލޭގެފާނުގެ ވާތްފުށުގެ ފަރާތުގައި ހުއްޓި ވަޑައިގަތެވެ. އެހިނދު އެކަލޭގެފާނު އަހަރުމެންގެ އަތުގައި ހިއްޕަވާ އެކަލޭގެފާނުގެ ފަހަތްފުޅުގައި ބައިތިއްބެވިއެވެ. - رواه مسلم -"

އިމާމާއި ޖަމާޢަތާ ދެމެދުގައި ތިބެންވާނެ (ނަމަވެސް 4.5 ފޫޓު) ވުރެ ދުރުނުވުމަށް ސުންނަތް ވެގެންވާ ކަމެކެވެ. މިހެންވެ ދެބަޔާ ދެމެދުގައިވާ ދުރުމިން މިދުރުމިނަށްވުރެ އިތުރު ވެގެން ނުވާނެއެވެ.

އިމާމުގެ ފަހަތުގައި އިސްތިޤާމަވެގެން މީހާ ފިރިހެނުންނާއި އަންހެނުންނާއި ކުޑަކުދިން ކަމުގައިވާނަމަ ފުރަތަމަ ހަދާނީ ފިރިހެނުންގެ ސަފުތަކެވެ. އޭގެފަހުން ކުޑަކުދިންގެ ސަފުތަކެވެ. އޭގެފަހުން އަންހެނުންގެ ސަފުތަކެވެ. އިމާމުގެ ފަހަތުގައި މީހާ ފިރިހެނަކާއި އަންހެނެއްނަމަ އިމާމާ ފަހަތުގައި ހުންނާނީ (ކަނާތް ފަރާތުގައި) ފިރިހެނާއެވެ. އަންހެނާ ހުންނާނީ ފިރިހެނާގެ ފަހަތުގައެވެ.

އަންހެނުންގެ ޖަމާޢަތުގައި އަންހެނަކު އިމާމުވެ ނަމާދު ކުރާނަމަ އޭނާ ހުންނާނީ ސަފުގެ މެދުތެރޭގައެވެ.

އެކަނިމާއެކަނި ހުރެގެން ނަމާދު ކުރުން މަކުރޫހުވެގެން ވެއެވެ. އެފަދަމީހާ ކުރިސަފުން ޖާގައެއް ހަދައިގެން އެސަފަށްވަދެ ނަމާދުކުރުން ހުއްޓެވެ. ޖާގައެއް ހަދާނުލެވުން ނަމަ ކުރިސަފުން މީހަކު ފަހަތަށް ގެންނާނީއެވެ. މިކަމުގައި އޭނާއަށް އެހީތެރިވުމަކީ އިތުރުވެރިވާ ކަމެކެވެ.

3- އެއްޖުމްލަތުން އަނެއް ޖުމްލަތަށް ނަމާދުކުރުމުގައި ނަމާދުގެ ފުރުޞަތު ޖަމާޢަތުގައި މައުމޫމާ އިމާމާ ދެމެދުން: މައުމޫމާ ހުރީ ކަލެއްގައި އިމާމާއަށްފަހު ވަސްވަސްދޭކަށްނެތެވެ. އިމާމާއަށްފަހު މައުމޫމާ ޖަމާޢަތުގެ މިސްކިތުގައި ވަސްވަސްދޭނެ ކަމެއްނުވާނެއެވެ. ދުރުމިނުގެ މިސްކިތުގައި ވަސްވަސްދޭކަށް މައުމޫމާގެ ނަމާދު ބާޠިލު ވާނެއެވެ. އެކަމަކު އިދާރާގެ ޙާލަތުގައި

ކިޔެވުން ޤުރުއާން މިސްކިތަކުން ހުރިއެވެ. ވަޞީލަތަކުން ދިރާސާކުރުމުގެ ކިޔަވައިދިނުމުގެ

ތަޢުލީމީ ނިޒާމު އަށާރަން ދިރާސާކުރުމުގައި އިބްތިދާއީ ފެށިގެން ތިޔާގެ ދަރަޖަތަކަށް

ބައްސަވާ އިބްތިދާއީ މަރުޙަލާ ފުރަތަމަ ތިންއަހަރު ވަރަށް ފުރުޞަތު އިބްތިދާއީ

ތަޢުލީމާއެވެ.

4- އިބްތިދާއީ ތަޢުލީމާ ސަނަދު ލިބުމަށްފަހު އާއްމު ސަނަވީގައި ކިޔެވުން:

އިބްތިދާއީ ތަޢުލީމާ މަރުޙަލާގައި ހަތަރު ބަޔަކަށް ބެހިފައެވެ.

ފުރަތަމަ ބަޔަކީ: އިބްތިދާއީ ތަޢުލީމާ މަދްރަސާތަކުގައި ކިޔަވާ ސަނަދު

ލިބުމެވެ. އެދުރުވެރިންގެ މަދްރަސާތަކުގައި ކިޔަވާ އެދުރުވެރިންގެ ދަރިވަރުގައިވާ ދަރިވަރުން

ކިޔެވުމަށް ދަރިކަނބަލުންގެ ސަރުކާރު ގެތެރޭގައިވާ ދަރިކަނބަލުން ނަމަ ތަޢުލީމާއަށް

އިބްތިދާ ނަމަވެސް އިބްތިދާއީ ތަޢުލީމު ސަރުކާރު ނަމަވެސް ސަރުކާރުގެ ތަފާތު

ފެންނަކަންކަމުގައިވާނަމަ އާންމު ސަނަދު ސިޔާސަތުވާނެއެވެ. އާސާސީގޮތުން އެކަކު ހުރި

އަންނަކަނުން ކުރިއަށް ކަންކަމުގައިވެސް އެކިވެ ދަރަޖަ ހިމެނެއެވެ. އެދުރުވެރިންގެ ދަރިވަރުގައި

ހުރަހެއް ހުރިކަމުގައިވެސް އެކިވެ ދަރަޖަ ހިމެނެއެވެ. އެކަމަކު މިހުރިހާ ވާންޏާވެސް

ހިމެނި އިބްތިދާއީ ހަމައެކަނި ދަރަޖަކަ ހުރިހާކަންތަކެވެ. ޝަރީޢަތަށް ބަޔާނުކުރުމަށްވުރެވާ

މަދްރަސާތަކުގެ ދަރިވަރުން އަސްލުކަރު އެކަށީގެން ގެތެރެއިވާނަމަ އެއް

އެއްމަދްރަސާއެވެ. އެކަމަކު މިހާރުގައި ތަޢުލީމާ އިބްތިދާ ކުރިއަށް ހަރަކާތް

ނުވާނެއެވެ.

ދެވަނަ ބަޔަކީ: އިބްތިދާއީ މަދްރަސާގެ އެދުރުގައި ތަޢުލީމުގެ ބައެއް

ހިމެނޭ މަދްރަސާތަކުން ބޭނުމުގައި މިދެ ސަނަދުލިބުމެވެ. މިހާރުގައި މަދްރަސާގެ

އެންމެ ފަހުން، މަދްރަސާތަކުން ބޭނުމުގައިވާ ފުރަތަމަ ތަޢުލީމާ ދަރިވަރުގައިވާ

ދަރިވަރުން 300 ދުވަހުން (ނުވަތަ 450 ދުވަސް) ފަހު އިބްތިދާ ދެމެން ނިމެނީއެވެ.

ބޭނުމުގައި މިދިޔަ ހިނދުން އިބްތިދާ ސަނަދު ލިބުމަށް އެއީ ސާނަވީ ތަޢުލީމަށް

ފެށޭނެއެވެ.

ތިންވަނަ ބަޔަކީ: އިބްތިދާއީ ތަޢުލީމާ މަދްރަސާތަކުން ބޭނުމުގައި (ދަރިވަރު

ދަރިވަރު ނުވަތަ ހާމަކުރުމުގައި) ފަހު. މިހާރުގައި އެދުރުވެރިންގެ ދަރިވަރުގައި ނުވަތަ

މައުމޫމާއާ އެންމެ ފަހު ސަފްފުތަކުގައި 450 ފޫޓަށްވުރެ ދުރުމިން އިތުރުވެގެން ނުވާނެއެވެ.

ހަތަރުވަނަ ބާވަތަކީ: އިމާމާއާ މައުމޫމާ ދެމެދު ދެ ބިނާ އެއްގައިވުން. (މިސާލަކަށް ދެ ގެއެއްގައި ނުވަތަ އެކަކު ގެއެއްގައި އަނެކަކު ގޮޅިތެރޭގައިވުން) މިބާވަތުގައި ވަގުތުގައި ދެންނެވުން ސަލާމްބުގެ އިތުރަށް އެއްގޮތް އެއްސަލާ އަނެއްގޮތް ސަލާމާ ގުޅިގެން އޮންނަން ޖެހޭނެއެވެ.

ގަދަކޮށްލި ނިމުމުން ނުވަތަ قدقامت الصلاة އަށް ގަދަކޮށްދިމާ ހިތުމުން ނަމާދަށް ބާސިތުވެލިބި މިހެން ތެދުވުން ސުންނަތް ވެގެންވެއެވެ. ގަދަކޮށްދިމާ ގަދަކޮށްދެން ވެނުމުން ސުންނަތް ނަމާދަކަށް ވަނައިގަތުމަކީ މަކުރޫހު ކަމެކެވެ.

5- އިމާމާއި މައުމޫމާގެ ނަމާދު ބާރުވެނުން ވެންނަ ވެނުމުގައި އެއްގޮތްވުން: މިސާލަކަށް އެކަކު ކަރާނި ފަރުޟު ނަމާދުކަމެވެ. އަނެކަކު ކަރާނި ކަމަ ނަމާދުކަމެވެ. މިދެނަމާދުގެ ބާރުވެނުގެ ޒިކުރުތަކުގެ އެއްގޮތް ނުވާތީ އެގޮތުގައި އެކަކު އަނެކަކާ އިޤްތިދާވުން ސައްޙަނުވާނެއެވެ.

ނޯޓް: އިމާމާ ޙަނަފީވެރިވެގެން ނަމާދުން ބާރުވެއްޖެނަމަ އިޤްތިދާވުން އެހެނެއްހަލާލު ނުވާނެއެވެ. މިހެނާ އިޤްތިދާވުމަކީ ފަހު އެއްވެސް ޢުދުރަކާ ނުލައި (މިސާލަކަށް ފުރަތަމަ އަށްވަނަ ރަކުޢަތުގައި ޤުނޫތުކިޔުން ނުވަތަ ބަލިމަދުކަމެއްގެ ސަބަބުން) އިޤްތިދާ ވުމުން ބާރުވެލި މަކުރޫހަ ކަމެކެވެ.

މަސްބޫޤުއަށް ނަމާދުންތަށް ބަޔަކު ނަމާދުގެ އިސްބަހެވެ. މިސާލަކަށް ފަޖްރުނަމާދުގެ ދެވަނަ ރަކުއަތުގައި އިމާމާ ރުކޫއުކުރިމާ އިމާމާ ސަލާމްކުރިނަމަވުން ގޮތުގެ ދެވަނަ ރަކުއަތުގެ ކަރާއިރު އަލިފުން ފޮނުމު ކިޔަން ޖެހޭނެއެވެ. މައްޗަކަށް ނަމާދުގެ ތިންވަނަ ރަކުއަތުގެ ފަހުމައިގެ އިމާމާ ސަލާމްކުރާނަމަ ސަލާމް ދިނުމުން ގޮތުގެ ދެވަނަ ރަކުއަތުގައި ފަހު އަލިފުޖެހިއްޔާތު، ތިންވަނަ ރަކުއަތުގައި ފަހު އަލިފުޖެހިއްޔާތު ކިޔަން ޖެހޭނެއެވެ. އިމާމާ ރުކޫއުން ގޮތުގެވުގެ ކުރިން ރުކޫއަށް ދެވިއްޖެނަމަ އެރަކުއަތް ލިބޭނެއެވެ. އިމާމާ ރުކޫއުންގޮތުވި ފަހުން (އިޢުތިދާލުގައި އިޤްތިދާ ވެވުނުމާ އިމާމާއާއެކު ހުރިހާކަމެއް ކުރަންވީއެވެ. އެކަމަކު ރަކުއަތް

ވާއިރު އެއީ ރަކްޢަތެއް ކަމަކަށް ނުވޭނެއެވެ.

# ދަތުރުވެރިއާގެ ނަމާދު

އިސްލާމްދީނަކީ ލުއިފަސޭހަ ދީނެކެވެ. މިދީނުގައި މާތްالله ޝަރުޢު ކުރައްވާފައިވާ އެއްވެސް ކަމެއްގައި އެއްވެސް ކަހަލަ ބުރައެއް ލައްވާފައެއް ނުވެއެވެ.

ނަބިއްޔާ ރަސޫލާ ޙަދީޘް ކުރައްވާފައިވާ ފަދައިން "ދަތުރު ފަތުރަކީ ޢަޛާބެކެވެ." ދަތުރު ފަތުރު ކުރުމުގެ ވަސީލަތްތަށް ރަނގަޅުވި ލުއިފަސޭހަ ވިޔަސް އެއީ ބޮޑު ބުރައެކެވެ. މިހެންވެ މާތްالله ދަތުރުވެރިޔާއަށް ކުރިމަތިލާކަމެއް ގައިވެސް ލުއިކަމެއް ދެއްވާފައިވެއެވެ. އޭނާއަށް ލުއިކަން ދެއްވާފައިވާ ކަންތައް ތަކުގެ ތެރޭގައި ނަމާދު ހިމެނެއެވެ.

## ދަތުރު ވެރިޔާއަށް ނަމާދުގައި ދެއްވާފައިވާ ލުއިތައް:

މާތްالله ދަތުރުވެރިޔާއަށް ނަމާދު ކުރުމުގައި ދެ ލުއިކަމެއް ދެއްވިއެވެ.

1- ރަކްޢަތުގެ އަދަދު މަދުކޮށް ކުރުމުގެ ލުއިކަން މިކަމަށް ޤަޞްރު ކުރުމޭ ކިޔެއެވެ.

2- ދެނަމާދު ކޮންމެވެސް އެއް ނަމާދެއްގެ ވަގުތުގައި ކުރުން މިކަމަށް "ޖަމްޢު" ކުރުމޭ ކިޔެއެވެ.

# ޤަޞްރު

ޤަޞްރު (ނުވަތަ ކުރު) ކުރުކުރެވޭނީ ހަމައެކަނި ހަތަރު ރަކުޢަތުގެ ނަމާދުތަކެވެ. އެއީ ޒުހުރު ނަމާދާއި ޢަޞްރު ނަމާދާއި ޢިޝާނަމާދެވެ. ކުރުކުރުން ކުރުމަކީ ހަތަރު ރަކުޢަތުގެ ބަދަލުގައި ދެރަކުޢަތް ކުރުމެވެ. ފަތިސްނަމާދާއި މަޣްރިބް ނަމާދު ޤަޞްރުއެއް ނުކުރެވޭނެއެވެ. މާތްالله ވަޙީ ކުރައްވަނީ «وَإِذَا ضَرَبْتُم فِي الأرضِ فَلَيْسَ عَلَيْكُم جُنَاحٌ أن تَقْصُرُوا مِنَ الصَّلاة _ النساء : ١٠١_ މިއުއްމަތުގެމީހުން ދަތުރުތައް ކުރާނަމަ ނަމާދު ޤަޞްރުކުރުން ކުރުމަކީ ނުބައިކަމެއް ނޫނެވެ. ރަސޫލުالله ގެފާނު ވިދާޅުވަނީ އެއީ «صدقة تَصَدَّقَ الله بها عَلَيكم فَأقبَلُوا صَدَقَتَه _رواه مسلم_ އެއީ މާތްالله މިއުއްމަތުގެމީހުންނަށް ކުރައްވާފައިވާ ޞަދަޤާތެކެވެ. ފަހެ އެކަލާގެ ޞަދަޤާތް ޤަބޫލު ކުރާށެވެ.»

## ޤަޞްރުކުރުން ނަމާދު ކުރުން ޞައްޙަވާ ޝަރުޠުތައް:

ޤަޞްރުކުރުން ނަމާދު ކުރެވޭނީ މިއަންނަ ޝަރުޠުތައް ފުރިހަމަ ވެގެންވާ ނަމައެވެ.

1- ހުއްދަ ދަތުރެއް ކަމުގައިވުން:

2- ދިގު ދަތުރެއް ކަމުގައިވުން: ދިގު ދަތުރެއް ކަމުގައި ބެލެވޭނީ 81 ކިލޯމީޓަރުންވުރެ ދުރު ހިސާބަކަށް ދަތުރު ކުރާނަމައެވެ. މިދުރުމިން ކަނޑައެޅީ ކުރުމަށް ހޭދަވާ މުއްދަތަކަށް ބަލާކަށް ނުބެލެއެވެ. ދުރުމިން ބަލާނީ ހަމައެކަނި ދިއުމަށެވެ. ދިއުމާއި އެނބުރި އައުމަކަށް ނޫނެވެ.

3- ނަމާދު އަދާއަށް ކުރުން: ދަތުރުގައި ހުއްޓާ ފާއިތުވެފައިވާ ނަމާދު ދަތުރުމަތީގައި ޤަޟާކުރާއިރު ޤަޞްރުކޮށް ކުރެވޭނެއެވެ. ދަތުރުމަތީގައި ފާއިތުވީ ނަމާދު ރަށަށް އެނބުރިއައިސް ކުރާއިރު ޤަޞްރުކުރެއް ނުކުރެވޭނެއެވެ.

4- ނަމާދަށް ތަކްބީރުކިޔާއިރު ޤަޞްރުކުރުމަށް ނިޔަތް ގަތުން: ނިޔަތް

ގަންނާނީ (މިސްކީނަކަށް) ފަރުބަދު ގޮސްދުރު ނަގާދުރުގެ ދުރަށްއެރުމަ ކުރައެވެ.
ނުވަތަ ފަރުބަދު ގޮސްދުރުނަގާދު ދަބުރަށް ކުރައެވެ.

5- ފިރިހެނަކަށް ނަގާދު ކުރާމީހަކާ ދަތުރުފުރިޔާ އިޙްރާމްދާނުމުން:
ހަށިގައި ފާރުވުމުން މީހާގެ ވަރަކުގައި އިޙްރާމްގެން ދަތުރުފުރިއަށް ނަގާދު
ކުރާނަމަ ދަބުރުކުން ނަގާދުކުރުން ހައްދައި ނުވާނެއެވެ. ހަށިގައި ފާރުމެ ދިގު
ބަޔަކު ދަތުރުފުރިޔާ އިޙްރާމްދާނުވަސް ދަތުރުފުރިޔާއަށް ދަބުރު ކުރުން
ހުއްދަވާނެއެވެ. އެނާ ސަލާމްއިލާ "އަހަރެންނަށް ދަތުރު ފުރިއްކެވެ. މިއަދު މީހުން
ނަގާދު ފިރިހަލަ ކުރާނެވެ." ބުނުން ސަނަސަމް ވެގެންވެއެވެ.

6- ދަތުރުފުރިޔާ ފިރިހެނުގެ ހަރުބަދުވާރު ވަހަރަތާ ދިއުން: އަލްބުހާރީ
ރިވާކުރައްވާ ޙަދީޘެއް "ރަސޫލުﷲ ގެ ޒަމާނު ގޮސްދުރު ނަގާދު މަދީނާގައި
ކުރެއްވިއުރު ކުރެއްވީ ހަމަރު ހަރުއަރަމެވެ. ذوالحليفة ގައި އިޙުރާމް ނަގާދު
ކުރެއްވިއުރު ކުރެއްވީ ދުރަށްއަރަމެވެ. މިއީ އެއްގަމު މަގުން ދަތުރުކުރާ ނަމައެވެ.
ކަނޑުމަގުން ދަތުރުކުރާނަމަ ދަބުރުކުރުން ހުއްދަވާނީ ބޯޓު ފުރުމުންނެވެ.
ވައިގެމަގުން ނަމަ ބޯޓު އުދުއްސައިގަތުމަށް ފަށާގައެވެ.

7- ދަތުރުކުރާ ފަރާތުގައި ހަމަރު ދުވަހަކުވެރި ތިގެމުއްދަތުވަކަން
ނުހުރުން: މިހަމަރު ދުވަހުގެ ގޮތާގައި އެހަރަން ދެވުން ދުވަހާއި އެހަރުން
ފުރާދުވަހުގެ ނުހިމެނެއެވެ. އެހަރުވެރި ތިގެމުއްދަތުވަކަން އެހަރުގައި ހުންނަން
ގަސްދު ކުރުވިޔަސް އެނާގޮނަ ހަރުގައި ބާއިމްވެ ހުރި މިހަކަނެވެ.
ހަމަރު ދުވަހަކުވެރި މަދުމިންވަރަކަން ހުރުމަން ނިޔަތް ގަސްތަކާވާ މިސާއަން
އުޅުނު ހަނަން ދެވެންދުން ބޯސްރު ކުރުވާނެއެވެ. އެނާދިޔަ ވަނުއްގައި
ކުރަންޖެހިފައިވާ މަސައްކަތްތަކާއި ސަފަރުން އެވެނުގައި ހުންނަޖެހޭ މުއްދަތު
ނަގާނަމަ އެނާއަން ބޯސްރުކުރުން ހުއްދަވާނީ 18 ދުވަހުއެވެ. އޭގެ އެވަނަން
ދިޔަދުވަހާއި ފުރާދުވަހު ނުހިމެއެވެ.

# ޖަމްޢުކުރުން

އިބްނު ޢައްބާސް ވިދާޅުވިއެވެ. "ރަސޫލުﷲ ގެފާނު ދަތުރުފުޅު ކުރައްވާނަމަ މެންދުރު ނަމާދާއި ޢަޞްރުނަމާދު ޖަމްޢުކޮށް ކުރައްވައެވެ. އަދި މަޣްރިބު ނަމާދާއި ޢިޝާނަމާދު ޖަމްޢުކޮށް ކުރައްވައެވެ. «رواه البخاري»

ޖަމްޢުކޮށް ނަމާދުކުރާއިރު (ނުވަތަ ދެނަމާދުގެ އައްވަލުވަގުތުގައި ކުރާއިރު) އެނަމާދުގެ ވަގުތައިން ފަހުގެ ފަސް ނަމާދު ފަހުގެ އިސް ނަމާދާއެކު ނުވަތަ ފަހުގެ އިސް ނަމާދު ފަހުގެ ފަސްނަމާދާއެކު (މިސާލަކަށް މެންދުރު ނަމާދުގެ ވަގުތުގައި މެންދުރާއި ޢަޞްރު، ނުވަތަ ޢަޞްރު ނަމާދުގެ ވަގުތުގައި ޢަޞްރާއި މެންދުރު) ކުރުމިދާނެއެވެ. އެނަމާދުގެ އިސްވަގުތުގައި (ޢަޞްރުނަމާދު، މެންދުރުގެ ވަގުތުގައި މެންދުރު ނަމާދާއެކު ކުރުން) ކުރުމަށް ކިޔާނީ އިސްކޮށް ޖަމްޢު (جمع تقديم) ކުރުމެވެ. އެނަމާދު ފަސް ވަގުތުގައި (މެންދުރު ނަމާދު ޢަޞްރު ނަމާދުގެ ވަގުތުގައި ޢަޞްރު ނަމާދާއެކު ކުރުން) ކުރުމަށް ކިޔާނީ ފަސްކޮށް ޖަމްޢު (جمع تأخير) ކުރުމެވެ.

ޖަމްޢު ކުރެވޭނީ މެންދުރު ނަމާދާއި ޢަޞްރު ނަމާދެވެ. އަދި މަޣްރިބު ނަމާދާއި ޢިޝާ ނަމާދެވެ. ފަތިސްނަމާދު ޢިޝާނަމާދާއި ނުވަތަ ފަތިސް ނަމާދު މެންދުރު ނަމާދާއި ޖަމްޢެއް ނުކުރެވޭނެއެވެ. އަދި ޢަޞްރުނަމާދު މަޣްރިބު ނަމާދާ އެކުގައިވެސް ޖަމްޢެއް ނުކުރެވޭނެއެވެ.

## އިސްކޮށް ޖަމްޢު ކުރުމުގެ ޝަރުޠުތައް:

1- އިސްކޮށް ޖަމްޢުކޮށް ކުރާ ދެނަމާދު ތަރުތީބުކޮށް ކުރުން: އެބަހީ އިސް ނަމާދު ކުރިން ކުރުމެވެ. މިސާލަކަށް މެންދުރު ނަމާދުގެ ވަގުތުގައި މެންދުރު ނަމާދާއި ޢަޞްރު ނަމާދު ކުރާނަމަ އެންމެ ފުރަތަމަ ކުރަންޖެހޭނީ މެންދުރު ނަމާދެވެ. ޢަޞްރު ނަމާދު ކޮށްފިނަމަ އެނަމާދު ޞައްޙަނުވާނެއެވެ.

2- ފުރަތަމަ ނަމާދުކޮށް އަވަދިވުމުގެ ކުރިން އިސްކޮށް ޖަމްއުކުރުމަށް ނިޔަތްގަތުން: ސުންނަތް ގޮތަކީ ފުރަތަމަ ނަމާދަށް ބަހަރް ބަންނަވާގުތު ޖަމްއުކުރުން ނަމާދު ކުރުމަށް ނިޔަތް ގަތުމެވެ.

3- ދެނަމާދު ދެމެދުގައި މުވާލާތު ކުރުން: ފުރަތަމަ ނަމާދު ކުރުމަށްފަހު ދިގުނުވާ ކުރުމަކުން ނުވަތަ ސުންނަތް ކުރުމަކުން އެދެނަމާދުގެ ދެމެދަން ހުރަސްއެޅިގެން ނުވާނެއެވެ.

4- ދެވަނަ ނަމާދަށް ބަހަރް ބަންނަވަދުން ވަގުތު ދެމިއޮތުން:

## ފަސްކޮށް ޖަމްއުކުރުމުގެ ޝަރުތުތައް:

1- ފުރަތަމަ ނަމާދުގެ ވަގުތުން އެނަމާދު ކުރެވޭނޭ ވަގުތުއޮވެ ފަސްކޮށް ޖަމްއުކުރުމަށް ނިޔަތްގަތުން

2- ދެނަމާދު ކޮށް އަވަދިވަންދެން ދަތުރު ދެމިއޮތުން: ދެނަމާދު ފުރިހަމަ ނުވަނީސް ދަތުރު ނިމިއްޖެނަމަ ފުރަތަމަ ނަމާދުވާނީ ޤަޟާއަކަށް ކުރެވުނު ނަމާދަކަށެވެ.

ފަސްކޮށް ޖަމްއު ކުރާއިރު ބޭނުން ނަމާދެއް ކުރިން ކުރުވިދާނެއެވެ. އެދެނަމާދު ތަރުތީބުން ކުރުން ޝަރުތެއް ނޫނެވެ.

## ވާރޭގެ ސަބަބުން ނަމާދު ޖަމްއުކުރުން:

ހަޟަރުގައި ހުންނަ މީހާއަށް ވާރޭގެ ސަބަބުން ނަމާދު ޖަމްއުކުރުން ހުއްދައެވެ. ވާރޭގެ ސަބަބުން ޖަމްއުކުރުން ހުއްދަވާނީ އިސްކޮށްނެވެ. ފަސްކޮށް ޖަމްއު ނުކުރެވޭނެއެވެ. الصحيحان ގައި އިބްނު ޢައްބާސްގެ އަރިހުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. "ރަސޫލުﷲ ގެފާނު މަދީނާގައި ގެންދުރު ނަމާދާއި އަސްރު ނަމާދު ޖަމްއުކޮށް އަދި މަޣްރިބު ނަމާދާއި ޢިޝާނަމާދު ޖަމްއުކޮށް ކުރެއްވިއެވެ." މުސްލިމް

ވިދާޅުވާ ގޮތުގައި "އެކަށީގެންވާން މިގޮތަށް ޖަމާޢަތުން ނަމާދު ކުރެއްވި ބިރުވެރިކަމާ/ދަތިތަކާ ބިރުވެރިކަމާ ނުލައްވައެވެ." ކުރުކޮށް ނަމާދުކުރެއްވުމަށް އަރުވާ ނަމާދުއެކު ޖަމާޢަތުން ކުރުވުމުގެ ހުއްދަ ދެއްވައެވެ.

ވާރޭގެ ސަބަބުން ޖަމާޢަތުން ނަމާދު ކުރުމަށް ދިމާވާނަމަ ނަމާދު ޖަމާކޮށްލާ ކުރެވިދާނެއެވެ.

1- ފުރަތަމަ ނަމާދަށް ގޮސް ބަރަކަތް ލިބިގަތުމަށް ފުރަތަމަ ނަމާދުން ސަލާމްދީ ދެވަނަ ނަމާދަށް ގޮސް ދެވަނަ ނަމާދުން ބަރަކަތް ލިބިގަތުމަށް ވަގުތުގައި ދިޔުން: ފުރަތަމަ ނަމާދު ކުރުމަށްދިޔުމުގައި ނުވަތަ ދެވަނަ ނަމާދު ކުރުމަށްދިޔުމުގައި ވަގުތު ނުވެހުރެ އެންމެ ރަގަޅެވެ.

2- އެންމެ އުފާވެރި ދުވަހުގައި މިސްކިތްގައި ޖަމާޢަތުގައި ނަމާދުކުރާ މީހުން ކުރުވައިލުން: ގޭގައި ނަމާދު ކުރުމުގެ ނުވަތަ އަންނަ ދުވަސް ކުރިއަށްގެންދާ މިސްކިތްގައި ނަމާދު ކުރުމުގެ ވާރޭގެ ސަބަބުން ޖަމާޢަތް ނުކުރެވުނެވެ. އަދި މިސްކިތުގައި ވެސް އެކަށީގެންވާ ނަމާދު ކުރުމުގެ ޖަމާޢަތުން ހުއްޓުނު ނުވާނެއެވެ. ވާރޭގެ ސަބަބުން ޖަމާޢަތުން ހުއްޓުވާލުމަށް ދެވިދާނެ ވަގުތު މިސްކިތަށް ދިއުން ބޭނުންކުރުން ވާޖިބުވެއެވެ.

ވާރޭގެ ސަބަބުން އިންސާނާ ޖަމާޢަތްތަކުން ނަމާދު ކުރާނެގޮތް:

ވިއްސާރައިގެ ސަބަބުން ވާރޭވެއްޓުން ބޮޑުވުން އިސްލާމްދީން ޖަމާޢަތް މިސްކިތަށް ނުދިޔުމަށް ބިރުވެރިކަން އަށަގެންނެވި ބަރަކާތްތެރި ވުޖޫދުގެ މައްޗަށް ނަމާދުގައި އިސްލާމްދީން ޖަމާޢަތުން ކުރުމަށް މިސްކިތަށްގޮސް އިރުއްސުރެ ކުރިން ވަރުގަދަ ބާރުގެ ވާރޭގެ ގަނޑުބޮޑުގެ ބާރުގެ ގޮވާލެއެވެ. ދުވަ ތިން ރަކާތް ނަމާދު ކުރުވާ މިނަވަރު ނަމާދުން ކުރެވޭނެ މަގުސަދާ ކުރެވެއެވެ. އަދި އެއްވަރު ގަނޑުބޮޑު ނަމާދު ކުރާނެއެވެ. އަދި އިސްލާމްދީން ބާރުގެ ގޮވާލެއެވެ. މިފަދަ ބާރުގެ ގޮވާލީ އަޑުގަދަ ކުރާބޮޑުން ނުކުރެވެ. އެއީ

އެކުވެރިންނަން އިޝްތިހާރުދީގެ ވަގުތު ވަރުއްޗެކަން ހިލޭ ނުދިނުމަށް ބަލާއެވެ. އަރަނވަރު އިޝްތި ނަމްބަރު ކުރާނީ އެވެ. މައްޗަށް ނަމްބަރާއި އިޝްތިހާރާ ދުމުކުރުގައި ސުވާލަށް ނަމްބަރު ކޮންމެ ނުވާނެއެވެ. އަދި އިޝްތިހާރު ކުރުމަށްވަރު ސުވާލަށް ނަމްބަރު ކޮންމެ ނުވާނެއެވެ. ވަޒީފާކުރަން އެދޭމީހާ ވަޒީފާ ކުރަންވާނީ ރަސްމީގޮތުން އިޝްތިހާރު ވަގުތު ވަނުމަށް ފުރުމަށެވެ.

ރަސްމީ ނަންބަރު ފޮނުވާފައި ޗެކް ލިސްޓުގައި ކައުންސިލަށް ނުވާނެއެވެ.

## ނޯޓް:

ހ. ވާރޭގެ ސަރަހައްދުން ބޮޑުކުރުކުރާލަކާ ހަމައެކަނި އިސްކޮޅެވޭ. ވަސްކޮޅު ބޮޑުކުރުކުރުން ހުރިހައި ކުރެވޭ.

ށ. ވާރޭގެ ސަރަހައްދުން ބޮޑުކުރުކުރާލަކާ (ޖެހެ ދަންނަވާލަދުން ވިދާޅުވާ ގޮތުގައި) ހަމައެކަނި މައްޗަށް ނަމްބަރާއި އިޝްތި ނަމްބަރެވެ.

ނ. ވާރޭގެ ސަރަހައްދުން ބޮޑުކުރާއިރު އިސްކޮޅު ބޮޑު ކުރުމުގައި ފުރިހަމަ ކުރަންޖެހޭ ސަރުކާރުގެ ފުރިހަމަ ކުރަން ޖެހޭނެއެވެ.

ރ. ދަތުރުކުރުން އެދިވައިގެ މަސައްކަތުގެ ކަމުގައި ވެވިދާނެ މީހާއަށް (މިސާލަކަށް ބޭރުދަތުރު ކުރާމީހާއަށް) އިތުރު ވެގެންވާނީ ނަމްބަރު ފުރިހަމަކޮށް ކުރުމެވެ.

ބ. ބައްޕަފިރިހާއަކީ ދަތުރުފިރިހެންނަކަ އަރަތާތުގައި (ބައްޕަމަނު 9 ވަނަ ދުވަހު) ގެންދިޔު ނަމްބަރާއި އަސްލުނަމްބަރު ޓިކެޓްކޮޅު އިސްކޮށް ބޮޑު ކުރުމާއި އިދުވިލާ (ބައްޕަމަނުގެ 10 ވަނަ) މެންދަމުވީގައި މައްޗަށް ނަމްބަރާއި އިޝްތިހާރު ޓިކެޓްކޮށް ބޮޑު ކުރުމަށް ސުވާލަށް ކަމުކެވެ.

ޅ. ޝަރީޢަތު މަދުރަސާގެ ބައެއް ދަރިވަރުން ވިދާޅުވާ ގޮތުގައި ކޮންމެ ފަރުޝު ނަމްބަރާއި އަނަމާރުއްގެ ވަގުތުގައި ކުރުން ބޭރަކަމަކަށް ވެވިދާ

ބަލިވުންތަން ދިސްކޯސްޓޯމީއާއި ފަސްކޯޓޯން ބޮޑުކުރުވަތްކުރާ ކުއްލިކަމުގެކޯފާ. (މިއީ އޮޕަރޭޝަނުން ހައިރާނުވާ ސަރުކާރެއް ކުރިއްޖޭ ޤާއިމްކުރުމުގެ) ބަލިވުންތަކުގެ ތޮރުމަކީ ކުރުމަކުން ސަލަސުލްބައުލް ވަރުން ކަށަނާ ދެފުލުގެ ހިމަނުކަށް މުޅުން ކަމުނުމާލާ.

## ހަމިންދާބީޖު ފަހަރާއި ރޯގާ ބަސް ފަދަ އުނދަގޫތަކާއި ދިމާވާ މީހާ ނަމާދު ކުރާނީ ކިހިނެއް؟

އިސްތިޙާޟާއާއި ރޯގާއި ހަމިންދާ ބީޖުފަހަރާއި އެއްގޮތް ބަސް ބަހާއި ދިމާވާ ކުރަހިކުން ނަމާދު ވަގުތު ވަގުތަށް އެހެން އުނދަގޫތައް ދެމިހުރި ކުއްޖާ ނަމާދު ކުރުމަށް ކުއްލި ކަމެކޯ. އެކަމަކު އެހެން އުނދަގޫތައް (ނަމާދު ކުރުމަށް ޖަހައި) ކުއްޖެވުމަށް އެއްގޮތް މަސްއަލައާ އަށާރުއްތާ ކަމެކޯ. އަދި އެއީ ބަޔަކު ފަހަރުން ކުރުވާލެވޭ ކަމެއްނުވެދޭ. އެކަމަކު ތިމާގެ އަމިއްލަ ކާރެއްގައި ދެލަތަ ގޮސްއިރުގެ ފަދަ ސަލާމް ތަކެއްގައި ދަތިދުރުކާއިރު ފަރުސް ނަމާދު ކުރުމަށްޖެހި އެހެން އުނދަގޫތައް ކުއްޖެއް ޤާނޫނީއެވެ. އަދި ބިންމައްކަތް ފައިބާ ވުޟޫކޮށް ކުރިމަތިލައިގެން ގޮސް ނަމާދު ކުރެވިދާނެ ދަތިވެއްޖެއެވެ.

އިސްތިޙާޟާއާއި ހަމިންދާބީޖު ފަހަރާއި ރޯގާ ބަސް ފަދަ އުނދަގޫތަކާއި ދަތިދުރުކާއިރު ކުރިއްޖެ ޖަހާމަން ކުރަހިނަ ފެށުވާހަކަ ވަރުސަނަމާދު ކުރާނީ ކުރިޔެ ޖަހާގެނެވެ. އެހެން ވަގުތުތަކަށް ކުރާނީ އިނދިއެވެ ހިދިދާނެ ވުޟޫވެއްޖެއެވެ. ވުޟޫކަމަށް ކުރިމަތި ހެދިގަތުމަކީ ވުޟޫކުރަން ކުރިމަތި ވަރަށްވެސްއެވެ. އެހެން ވުޟޫކުރަހީ ކުރިމަތިބޭރުން ބޭއްވެކަމަށް ކުރިމަތިހެދީއެވެ. ނަމާދު ކުރާނީ ވުޟޫކުރަން ކުރިމަތިހެދުން ކުރަހާ ވަގުތުގެ ފަރުވާ އިސްތި ފަދަ ޝަރުޠު އެބަހުރިގަނޑެއް އެބަހުރިގެން ވުޟޫކުރަން ކުރިމަތިހެދުން ވާނެއެވެ. މިގޮތުން ކުރިމަތިހެދުމަށް ކުރަހާ ވަގުތުގައި ފަރުވާލުމަ އިސްތިޙާޟާއާއި ހަމިންދާ ބީޖުފަހަރު ފަދަ އުނދަގޫ ތަކެއްގައި ދަތިދުރު ކުރާއިރު

ނަމާދަށް ފަށައިގަންނަ ވަގުތު ޤިބްލައަށް ކުރިމަތި ލާނީއެވެ. އެއަށްފަހު އިޖްތިހާދުކުރާ ދިމާއަކަށް ކުރިމަތިލައިގެން ހުރެ/އިނދެ ނަމާދު ފުރިހަމަ ކުރާނީއެވެ. ޤިބްލައަށް ކުރިމަތިލައިގެން ހުރެ/އިނދެ ނަމާދަށް ފަށައިގަތުމަށް ކުޅަދާނަ ނުވިމީހާއަށް ޤިބްލައަށް ކުރިމަތިލުން ޝަރުޠެއް ނޫނެވެ. ސުންނަތް ނަމާދެއް ނަމަ އެއެއްޗެއް ދަތުރުކުރާ ދިމާއަކަށް ކުރިމަތި ލައިގެން އިނދެ/ހުރެ އެނަމާދެއް ކުރެވިދާނެއެވެ.

# ހުކުރު ނަމާދު

ހުކުރުދުވަހަކީ މުސްލިމުންގެ ޢީދުދުވަހެވެ. މާތްالله އަދާވުގެވާން ހެއްދެވި ހުކުރުދުވަހެއް ގެއްލެވެ. އެއީ އެދުވަހުގެ މައްޗަށް އިރުއެރި އެންމެ ހެޔޮދުވަސްތަކުގެ ތެރެއިން އެއްދުވަހެވެ. ޖިބްރީލްގެ މަލާއިކަތުން ހުކުރުދުވަހެއްގައި ކަލަންވާރިދު ވުވަޑިވެއެވެ. އެދުވަހުގައި ދުނިޔާ އިސްތިޢާ ކުރައްވާ ވަގުތުތަކެއް ދަރުމަވަރިވާނެއެވެ.

ހުކުރު ނަމާދު ފަރުޟު ކުރެއްވީ މައްކާގައެވެ. ނަމަވެސް މައްކާގައި ހުކުރުނަމާދެއް ފާޅުގައި ނުކުރައްވައެވެ. އެއީ ޤުރައިޝުގައި އަނަމާދު ކުރެއްވޭވަރުގެ އިމާދަބުކުރު މުސްލިމުންނަށް މައްކާގައި މިއިޢާދަ ނުވާތީކަމުން ވީނާނުއެވެ.

ހުކުރުނަމާދަކީ ސަޔްރަލް ފުރިހަމަވާ ކޮންމެ ފިރިހެނުންގެ މައްޗަށް ޙައްޤުން ފަރުޟުކުރެއްވި މާތްالله ވަޙީކުރައްވައި ‹‹يَاأَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِذَا نُودِيَ لِلصَّلَاةِ مِنْ يَوْمِ الْجُمُعَةِ فَاسْعَوْا إِلَى ذِكْرِ اللَّهِ›› އިމާނުވީ މީސްތަކުންނޭވެ! ހުކުރުދުވަހު ނަމާދަށް ބަންގިގޮވައި ގޮވުމެއްދޭނަމަ ފަހެ ތިޔަބައިމީހުން اللهގެ ޛިކުރަށް ހަލުވި ކުރުމަށް އަވަސްވެގަންނާށެވެ.› ރަސޫލުالله ގެފާނު ވަޙީގައި ކުރައްވައި ‹‹رَوَاحُ الْجُمُعَةِ واجِبٌ عَلَى كُلِّ مُحْتَلِمٍ ހުކުރުނަމާދަށް ދިއުމަކީ ބާލިޣު ކޮންމެ މީހެއްގެ މައްޗަށް ވާޖިބުވެގެންވާ ކަމެކެވެ.››

ހުކުރު ނަމާދަކީ ކުރުކޮށްކުރުވާ ގޮސްދުރު ނަމާދެއް ނޫނެވެ. އެކަމަކު އެއީ ހުކުރުދުވަހުގެ ގޮސްދުރު ވަގުތުގައި ކުރުވާ މުސްލިމުތަކުގެ ނަމާދެކެވެ. އަވަހަށްގާނާ ވިދާޅުވެއް "ހުކުރުނަމާދަކީ ކުރުކުރުކުރެއް އެގައިނުވާ ފުރިހަމަ ދެރަކުޢަތުގެ ނަމާދެކެވެ. ތިޔަބައިމީހުންގެ ނަބިއްޔާގެ ދޫދުވެން އެކަން އެގިވަޑައިގެއްވެ. - رواه أحمد -"

# ޖުމުޢާނަމާދު ވާޖިބުވުމުގެ ޝަރުޠުތައް

ޖުމުޢާނަމާދު ވާޖިބުވާނީ މިއަންނަ މީހުންނަށެވެ.

(1) މުސްލިމަކު ކަމުގައިވުން

(2) ބާލިޣުވުން

(3) ބުއްދި ސަލާމަތުން ހުރުން. ކުޑަކުދިންނާއި މޮޔައިންގެ މައްޗަށް ޖުމުޢާ ނަމާދު ވާޖިބެއް ނުވެއެވެ. ހޭނެތިފައި އޮތްމީހާގެ މައްޗަށް ޖުމުޢާވާޖިބެއް ނުވާނެއެވެ. އެކަމަކު މަސްތުވެފައިވާ މީހާގެ މައްޗަށް އެނަމާދު ޒުހުރު ނަމާދުގެ ގޮތުގައި ޤަޟާކުރުން ވާޖިބުވާނެއެވެ.

(4) ފިރިހެނަކު ކަމުގައިވުން. ޖުމުޢާނަމާދު އަންހެނުންނާއި ޚުންސާއިންގެ މައްޗަށް ވާޖިބެއް ނުވެއެވެ.

(5) ބިލްއަދު ސަލާމަތުން ހުރުން: މިސްކިތަކުން ދިއުމުގެ ސަބަބުން ނުވަތަ ޖުމުޢާ ނަމާދު ނިމެންދެން މިސްކިތުގައި އިނުމުގެ ސަބަބުން ބަލިބޮޑުވާ މީހަކަށް ޖުމުޢާނަމާދު ވާޖިބެއް ނުވާނެއެވެ. ޖުމުޢާނަމާދަށް ދިއުމުގެ ސަބަބުން އޭނާގެ ބަލި ބޮޑުވެދާނެކަމަށް ހިވާމީހާއާއި ބަލި ފަސްތަވުން ލަސްވެދާނެކަމަށް ހިވާމީހާގެ މައްޗަށްވެސް ޖުމުޢާނަމާދު ވާޖިބެއް ނުވެއެވެ. ބަލިމީހާއަށް ހިދުމަތް ކުރާނެ އެހެންމީހަކު ނެތްނަމަ ހިދުމަތްކުރާ މީހާއަށްވެސް ޖުމުޢާ ވާޖިބެއް ނުވާނެއެވެ.

(6) ޖުމުޢާ ކުރެވޭ ރަށުގެ ރަށްވެއްސެއް ކަމުގައިވުން: ކުރުދަތުރެއް ކުރާމީހެއްކަމުގައި ވިޔަސް ހުއްދަ ދަތުރެއްކުރާނަމަ އޭނާގެ މައްޗަށް ޖުމުޢާނަމާދު ވާޖިބެއް ނުވާނެއެވެ. رسول الله صلى الله عليه وسلم ބަޔާނު ކުރައްވަފި «الجُمُعة حَقٌّ واجبٌ عَلَى كُلِّ مُسْلِمٍ فِي جَمَاعَةٍ إلا أرْبَعَةً : عبدٌ مملوكٌ أوامْرَأَةٌ أوصَبِيٌّ أومريضٌ - رواه أبوداود - ޖަމާޢަތެއްގައި ދިރިއުޅޭ ކޮންމެ މުސްލިމެއްގެ މައްޗަށް ޖުމުޢާނަމާދަކީ ވާޖިބު ޙައްޤެކެވެ. ހަތަރު މީހަކު ފިޔަވައެވެ. އަޅުންނާއި އަންހެނުންނާއި ކުޑަ ކުދިންނާއި ބަލިމީހުންނެވެ.»

## ހުކުރުނަމާދު ސައްހަވުމުގެ ޝަރުތުތައް

1- ހުކުރު ކުރާމީހުންގެ ރަށުގެ އިމާރާތްތަކުގެ ތެރޭގައި ހުކުރު ޤާއިމު ކުރުން: ރަށަކީ ބޭނުންވާ ބަހުގެ މާނައަކީ އެރަށެއްގައި ދިރިއުޅޭމީހާއި ދާއިމަށް ހުރުމެވެ. ސަހަރާގައި ފޮނިފޮނިކޮށްގައި ހުކުރު ނަމާދު ސައްހަ ނުވާނެއެވެ. ވެވިރަށެއްގައި ހުކުރު ޤާއިމު ކުރެވެއްވެސް ނުވެވެ.

2- ވަގުތުގައި ނަމާދުގެ ވަގުތުގައި ހުކުރުކުރުން: ހުކުރުނަމާދު ކުރަންވާނީ ވަގުތު ވަގުތުނަމާދުގެ ވަގުތުން ތަނަވަސްވެފައި ނުވާނަމަ ކުރާނީ ވަގުތު ނަމާދެވެ. ހުކުރުނަމާދު ކުރަނީކޮށް ވަގުތު ނަމާދުގެ ވަގުތު ފާއިތުވެއްޖެނަމަ ހުކުރުނަމާދު ވަގުތު ނަމާދަށް ބަދަލުކޮށް ހެދުމަށް ތަކުރާރު ކުރަނީއެވެ. سهل بن سعد رضي الله عنه ވިދާޅުވެއްވި «مَاكُنَّا نَقِيلُ وَلاَنَتَغَدَّى إلاَّ بَعْدَ الجُمُعَةِ - رواه البخاري ومسلم - މަނައަކީ ހުކުރުނަމާދުގެ ކުރިން ވަގުތު ހަރުން ބައްސަވައެއް ނުލެވެ. އަދި ވަގުތުގެ ކެއްމެއްވެސް ނުކެވެ.»

3- ޖަމާޢަތާ ނުލައި އެއްރަށެއްގައި ދެހުކުރު ނުކުރުން: ރަށުގައި ދިމިގެނުވާ އެއްމިސްކިތެއްގައި އެކަތިކޮށް ތިބި އަހަރެ އިތުރުވެއްޖެނަމަ ޖަމާޢަތް މިސްކިތެއް ހުކުރުކުރާ މިސްކިތުގެ އަހަރެ އިތުރުކުރުމުގެ ދަށެއްވެ.

## ހުކުރުނަމާދުގެ ފަރުޟުތައް

(1) ހުކުރުނަމާދުގެ ފުރަތަމަ ފަރުޟަކީ ދެޚުތުބާ ކިޔުން: ޚުތުބާގެ ޝަރުތުތަކީ (ހ) ކުޅަދާނަ ވެވޭނަމަވިޔާ ކޮޅަށް ހުރެގެން ދެޚުތުބާ ކިޔުން (ށ) ދެޚުތުބާ ދެމެދުގައި އިށީނދެލުން، މާތްالله ހަމްދުކުރުމާއި އިތުރުން އަމަލުތަ ވިދާޅުވެއްވި «ރަސޫލުالله ގެފާނު ޚުތުބާ ދެއްވީ ކޮޅަށް ހުންނަވައެވެ. ދެން އިށީނދެ ވަޑައިގަންނަވައެވެ. ދެން އަނެއްކާވެސް ޚުތުބާ ދެއްވުމަށް ތެދުވެވަޑައި ކޮޅަށް ތިބެވެ ވަޑައިގަންނަވައެވެ. -رواه البخاري ومسلم-» (ނ) ނަމާދަށްވުރެ ޚުތުބާ

ޙަސްބުނުކުރުން (ނ) ހަނދާނުނެތިގެން ދީބަޔަކުމުން ބޮޑުކުރުވެގެން ހުކުމްކުރި އާންމުގެ
ހަނގަމާއި ފަނޑިޔާރު ކުޅިވަރު ކުރަން ހުށަހަޅައި ޢަމަލުކުރަން ދަށުން ސަރުކާރުން
ބޮޑުކުރުވެގެން ވެވުމާއި ދޭއްކަ ނުވަތަ އެކުއްދޮން ހުކުމް ކުޅިވަރު ކުރަން (ރ) ކުޅިވަރުގެ
ކުރުނުގަތެއް ދަސްކޮށް ތަހުގެން ކުރަން (ބ) ކުޅިވަރުގެ ކުރުނުގަތުގެ ދެފުށަށް ދިޔައި
ދަރުސްތައް ދެކެވުމުގައި ދުވަހު ކުޅިވަރުއާއި ހުކުމްކުރަނީ ދެކެވުމުގައި މާރަތް
ކުރުން، ދަރުސްތައް ދެކެވުމުގައި ނުވަތަ ދަރުސްތަކާ ނަގާނީ ދެކެވުމުގައި އަދައިގެ
ވަރަށްބޮޑު ތިބޭ ވަގުތުތަކެއް ފާއިތުވެގެން ހިފެހެއްޓުމަށް ކުޅިވަރު ބަޔަކަށް
ނުވާނެއެވެ. މިފަދަތަކުގައި އަދިން ކުޅިވަރު ކުރަނީއެވެ. ވަގުތުނުތަކަށް ހުކުމްނަގާދީގެ
(ބަދަލުތަކުގައި) ކުރަނީ ގެންދަވަން ނަގާދެވެ.
ކުޅިވަރުގެ ހުކުމްތައް: (ހ) ފާތިﷲއަށް ބަލަދުކުރުން (ށ)
ރަސޫލުﷲގެ ސުންނަތް ވައްކަން ބަލަހައްޓާ ހިފެހެއްޓުން (ނ) ތަޤްވާ ވެރިވުމަން
ނަބަވިއްޔާ ވެރިވުން، ދީނުން ކުރަނީ ދަރުސްތަކުގައި ހިމާޔަތް ދިނުމުގެ ވާހަކަ ދެއްކުމެވެ.
(ރ) ކަށްވެރިވެސް އެއް ކުޅިވަރުއާއްގައި ހިފާޑި ވޮޓުއަޅާން އާދަޔާއި ހިފުން (ބ)
ދެވަނަ ކުޅިވަރުގައި ދުއިސްނަނަން ދަރުސްކަން ދިނުން
(2) ކުޅިވަރުގެ ދެވަނަ ފަރުމާލީ ބާވަތްއްގައި ދަރުސްތާ ކުރުން:
ކުޅިވަރުގެ ދިޔައީ ގަދަވެގެން އިމާމުއް ކަށްވަރަށް ދިޔުމެވެ.
އެހެން ކަމެއް ގެންދަވަން ނަގާދެވެ.
މިހެން މިހެން އަނެއް އިމާމު ދެކެނީ ކަށްވަރުގައި އިލްމުގެ ވިސްނުމަށް އާންމު
ކުރަން ބޭއްވުމާއެވެ. އިމާމު ސަލާމަތްކުރަން ވަގުތު އިމާމު ކަށްވަރަށް ކަމުގެ
ސަލާމަތްވެ އެވެ. އެހެނަސް އާންމުން އިލްމުގައި ދެކެނީ ދެވަނަ ކަށްވަރުގެ ކުރުމުން
އިމާމު ވަރުވިދާން ކަތުގައިވާނަމަ ކުޅިވަރުގެ ނުލިބޭނެއެވެ. އިމާމު ސަލާމް
ދިނުމުން ވަރުވާ ކުރަނީ ގެންދަވަން ނަގާދެވެ.
މިހެން ކުޅިވަރުގައި އިލްމުގެ ދަރުސްތަކަށް އިމާމުގެ ކަށްވަރު
ކުރަމުން ވަރު އާންމު ވަގުތަށް ބިނާކޮށް އެއްސާ ކަށްވަ މިހެން ވަގުތުވަން އިލްމު
ކަށްވަރު ކަން ސަލާމަތްވެއެވެ. އެހެނަސް އިމާމަށް ވަގުތު ބިނާކޮށް އާން

އެއްރަކުޢަތް ކުރުމުގެ ކުރިން ކަމުގައިވާނަމަ ވައްދުވުމުންގެ ނަމާދު ހުކުރަކަށް ނުވާނެއެވެ. އެމީހުންގެ ނަމާދު ގެންދުރު ނަމާދަކަށް ބަދަލުކޮށް ކުރާނީއެވެ. ރަސޫލުﷲ ގެފާނު ޙަދީޘް ކުރައްވަނީ «مَنْ أدْرَكَ ركعةً مِنْ صَلاَةِ الجُمُعَةِ وغَيْرِها فَلْيُضِفْ إلَيْهَا أُخْرَى وقَدْ تَمَّتْ صَلاَتُه - رواه النسائي وابن ماجة و الدار قطني عن ابن عمر - ހުކުރުނަމާދުން ވިޔަސް އަދި އެހެން (އެހެރަ) ނަމާދަކުންވިޔަސް އެއް ރަކުޢަތް ލިބުނުވިޔާ ފަހެ އެހެން އެއްރަކުޢަތް އަދި އިތުރު ކުރާނެއެވެ. އޭރުން އޭނާގެ ނަމާދު ފުރިހަމަވީއެވެ.»

## ހުކުރުނަމާދުގެ އަދަބުތައް

1- ހުކުރުނަމާދަށް ދިޔުމަށްޓަކައި ހިނައިގަތުން: ރަސޫލުﷲ ގެފާނު ޙަދީޘް ކުރައްވަނީ «إذَا جَاءَ أحَدُكم إلَى الجُمُعَةِ فَلْيَغْتَسِلْ - رواه البخاري ومسلم - މިޙަދީޘް ދީނުގެ ޒާހިރުން ދިޔަކީ ހުކުރުނަމާދަށް ދާމީހަކު ހިނައިގަތުން ސުންނަތެވެ.»

2- ކުނިދިލަހަކުން ހަށިގަނޑު ސާފު ތާހިރުކޮށް ނުބައިވަސް ފިލުވައި ހުވަދުލައިގެން ހުކުރަށްދިޔުން

3- ނިޔަފަތި ކެނޑުމާއި މަތިމަސްކޮށްޓުމާއި ނިވައިމަތުގެ އިސްތަރި ބޭލުމާއި ބިދިގަނަވަ ބިކަޓުރުން: އެކަލޭގެ ބެބުލުގަ ސުންނަތް ކަލޭގެ ނުރުވެ. ބެބުލުން ސުންނަތް ވެގެންވަނީ ބަޔެއްގެ އަޑުއާއިން ފަރަތްމުމު ފުލުންނާއި ކަޅުކަމެއްޖެއްސަ ހަށިފަށާ ދުވަހު އެވެ. އަލުބައްޖަރު އާންމުގެ ފުސްނަދުގައި ވިދާޅުފުޅުވާ ޖަލުގައި އިލްމު އެކަލޭގެފާނު ހުކުރުދުވަހު އެކަލޭގެފާނުގެ ނިޔަފަތި ފުޅުކެނޑުއި ކަތިމަސްފުޅު ކުރައްވައެވެ.»

4- ރީތި ފޭރާމެއް ލުން: އެންމެ ރަނގަޅު ފޭރާމަކީ ހުދު ފޭރާމެވެ. ރަސޫލުﷲ ގެފާނު ޙަދީޘް ކުރައްވަނީ «البسوا من ثيابكم البياض فإنها خَيْرُ ثِيَابِكم وكَفِّنُوا فيها مَوْتَاكم - رواه الترمذي - މިޙަދީޘުން ހުދު ފޭރާން ލާށެވެ. އަދި އެއީ އެންމެ ރަނގަޅު ފޭރާމެވެ. އަދި މިޙަދީޘުން މަރުވެފައިވާ މީހުން އެފޭރާމުން

ކުރުން ކުރާށެވެ.» އެކަމަކު އެހެން ކުޅަދާއުމުގެ ހުރުމުން ޖެހިފައި މުސާކަލެއް ނުހުށެވެ.

5- ހުކުރު ނަމާދަށް އަވަހަށް ދިއުން: ރަސޫލުﷲ ގެފާނު ބަޔާން ކުރައްވާފައިވާގޮތުގައި "ހުކުރު ނަމާދަށް ބޭކަލަކު ހިނގައިގެން ފުރަތަމަ ގަޑީގައި މިސްކިތަށް ދިޔައީމާ ޖަމަލެއް ޤުރުބާން ކުރިކަމުގައެވެ. ދެވަނަ ގަޑީގައި ދިޔައީމާ ގެރިއެއް ޤުރުބާން ކުރިކަމުގައެވެ. ތިންވަނަ ގަޑީގައި މިސްކިތަށް ދިޔައީމާ ދަޅުހުރި ބަކަރިއެއް ޤުރުބާން ކުރިކަމުގައެވެ. ހަތަރުވަނަ ގަޑީގައި ދިޔައީމާ ކުކުޅެއް ޤުރުބާން ކުރިކަމުގައެވެ. ފަސްވަނަ ގަޑީގައި ދިޔައީމާ ކުކުޅުބިހެއް ޤުރުބާން ކުރިކަމުގައެވެ. ފަހެ އިމާމު މިސްކިތަށް ވަޑައިގަތުމާ މަލާއިކަތް ޤާކަރުން ޚުޠުބާ އެއްސެވުމަށް ބޭކަލި ވަޑައިގަންނަވާނެއެވެ.

6- މިސްކިތަށް އަރާ ދެރަކުޢަތް ނަމާދުކުރުން: ޖާބިރުގެފާނު އަރިހުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. «إذاجاء أحدكم يوم الجمعة والإمام يخطب فليركع ركعتين وَلْيَتَجَوَّزْ فيهما - رواه مسلم - އިމާމުމީހާ ޚުޠުބާދެއްވަން ހުއްޓާ ހުކުރު ދުވަހު މިސްކިތަށް ވަޑައިގަންނަވާ ނަމަ ދެރަކުޢަތް ކުރާހުރި ކަމެވެ. އަދި އެރަކުޢަތް ކުރުކޮށް ކުރާށި ކަމެވެ.» މިޙަދީޘް މިސްކިތުގެ ތެރޭގައި ދެވަނަ ޚުޠުބާ ނިނިގެން މިސްކިތަށް ދެވަނަ ނަމަވެ. ޚުޠުބާ ނިމުން އެވަނީ ދެވަނަ ޤަސްދުގައި ބައިވެރިވުމަށް ކުރާހުރިއެވެ. މިފަދަ މިސްކިތަށް އަރާ ހިނގާ ދެރަކުޢަތް ކުރުމަށް ހުރިކަން ސާބިތުވެއެވެ. އިސްލާމީ ޝަރީޢަތުގައި ދެން ތަޙިއްޔާ ރަކުޢަތް ކުރުމަށް ހުއްދަވެއެވެ.

7- ޚުޠުބާއަށް ކަންފަތް އަޅުއެހުން

ނޯޓް: ހުކުރުނަމާދު ވާޖިބުވާ މީހުން ދެވަނަ ބަންގިއަށްފަހު ގަތުމާއި ވިއްކުން ފަދަ ދުނިޔަވީ އަމަލުތައް ކުރުމަކީ ޙަރާމް ކަމެކެވެ.

## ހުކުރުދުވަހުގެ އާންމު އަދަބުތައް

ހުކުރުދުވަހަކީ ހަފްތާގެ އެންމެ މާތްދުވަސް ކަމަށްވާތީ މުސްލިމުންގެ

އަހަރުމެންނަށް ބަރަކާތްތެރިކަން ހޯދުމަށާއި އަޖުރު ލިބިގަތުމަށް ގޮތްތަކެއް ލިބިގެންވެއެވެ. އެދުވަހުގެ
އަދަބުތަކުގެ ތެރޭގައި މިދެންނެވި ކަންތައްތައް ހިމެނެއެވެ.

1- ހުކުރުވިލޭރޭއާއި ހުކުރު ދުވަހު الكهف سورة ކިޔެވުން:

ރަސޫލުﷲ ގެފާނު ޙަދީޘްކުރެއްވިއެވެ "ހުކުރުދުވަހު ކަހުފު ސޫރަތް ކިޔަވައިފި މީހަކަށް
ދެހުކުރު ދުވަހުގެ މެދުގައި އަލިކަން ދޭނެ ނޫރެއް ވެއެވެ." -رواه النسائي-

2- ހުކުރުވިލޭރޭއާއި ހުކުރުދުވަހު ދުޢާކުރުން ގިނަކުރުން:

ރަސޫލުﷲ ގެފާނު ވިދާޅުވާ ގޮތުގައި "ހުކުރުދުވަހު ދުޢާ އިޖާބަކުރައްވާ ވަގުތުކޮޅެއް ވެއެވެ." އެއީ ވަރަށް ކުޑަ އިރުކޮޅެކެވެ. ބައެއް ރިވާޔަތްތަކުގައި ވާގޮތުން އެއީ އިމާމު މިންބަރުގައި އިށީނދެވުމުން ފެށިގެން ހުކުރު ނަމާދު ނިމުމާ ދެމެދެވެ. ޝާފިޢީ ގެފާނު ވިދާޅުވާގޮތުގައި ހުކުރުވިލޭރޭ ދުޢާ އިޖާބަ ކުރައްވާނެއެވެ.

3- ހުކުރުވިލޭރޭއާ ހުކުރުދުވަހު ރަސޫލުﷲ ގެފާނުގެ މައްޗަށް ޞަލަވާތް ކިޔެވުން ގިނަކުރުން: ރަސޫލުﷲ ގެފާނު ޙަދީޘް ކުރެއްވިއެވެ «إِنَّ مِنْ أَفْضَلِ أَيَّامِكُم يَوْمَ الجُمُعَةِ فَأَكْثِرُوا عَلَيَّ مِنَ الصَّلاةِ فيه فإِنَّ صَلاَتَكُم مَعْرُوضَةٌ عَلَيَّ - رواه أبو داود- މިޙަދީޘްގެ މާނައަކީ: ތިޔަބައިމީހުންގެ އެންމެ މާތް ދުވަސްތަކުގެ ތެރޭގައި ހުކުރުދުވަސް ހިމެނެއެވެ. ވީމާ ތިޔަބައިމީހުން ތިމަންކަލޭގެފާނުގެ މައްޗަށް އެދުވަހު ޞަލަވާތް ކިޔެވުން ގިނަކުރާށެވެ. އެހެނީ ތިޔަބައިމީހުންގެ ޞަލަވާތްތައް ތިމަންކަލޭގެފާނަށް ހުށަހެޅިގެންވެއެވެ.»

4- ޞަދަޤާތް ކުރުން އިތުރުކުރުމާއި ހެޔޮއަމަލު ކުރުން ގިނަކުރުން.

# ޖަމާޢަތް ސުންނަތް ނުވާ ނަމާދުތައް

ޖަމާޢަތް ސުންނަތްނުވާ ނަމާދު ބެހެނީ ދެބަޔަކަށެވެ. އެއީ

(ހ) ފަރުޟު ނަމާދާ ގުޅިފައިވާ ސުންނަތް ނަމާދު (ނުވަތަ ރަވާތިބު ސުންނަތް)

(ށ) ފަރުޟު ނަމާދު ގުޅުވައިގެން ސުންނަތް ނަމާދު.

## (ހ) ފަރުޟު ނަމާދާ ގުޅިފައިވާ ސުންނަތް ނަމާދު

ރަވާތިބު ނަމާދު ބެހިގެންވަނީ ދެބައިކަށެވެ. އެއީ ސުންނަތްތަކުން ގަދަވެގެންވާ ރަވާތިބު ނަމާދާއި ސުންނަތްތަކުން ގަދަވެގެންނުވާ ރަވާތިބު ނަމާދެވެ.

- ސުންނަތްތަކުން ގަދަވެގެންވާ ރަވާތިބު ނަމާދުތަކަކީ: ފަތިސްނަމާދުގެ ކުރީގެ ދެރަކްޢަތާއި މެންދުރުނަމާދުގެ ކުރީގެ ދެރަކްޢަތާއި ފަހުގެ ދެރަކްޢަތާއި މަޣްރިބުނަމާދުގެ ފަހުގެ ދެރަކްޢަތާއި އިޝާނަމާދުގެ ފަހުގެ ދެރަކްޢަތެވެ. މާތްالله ރުއްސުންދެއްވި އިބްނު އުމަރުގެ އަރިހުން އަލްބުޚާރީއާއި މުސްލިމް ރިވާކުރައްވައެވެ. "އަހަރެން ނަބިއްޔާގެ އަރިހުން 10 ރަކްޢަތް ދަސްކުރީމެވެ. މެންދުރުނަމާދުގެ ކުރީގެ ދެރަކްޢަތާއި ފަހުގެ ދެރަކްޢަތާއި މަޣްރިބުނަމާދުގެ ފަހުގައި ގޭގައި ދެރަކްޢަތާއި އިޝާނަމާދަށް ފަހުގައި ގޭގައި ދެރަކްޢަތާއި ފަތިސްނަމާދުގެ ކުރީގައި ދެރަކްޢަތެވެ." މިގޮތުގައިން އެންމެ ސުންނަތް ކަން ގަދަވެގެންވަނީ ފަތިސްނަމާދުގެ އިރު ސުންނަތެވެ.

## ސުންނަތްތަކުން ގަދަވެގެންނުވާ ރަވާތިބު ސުންނަތްތައް

(ހ) މެންދުރުނަމާދުގެ ކުރީގައި ހަތަރު ރަކްޢަތާއި ފަހުގައި ހަތަރު ރަކްޢަތް: އުއްމު ޙަބީބާ ވިދާޅުވިއެވެ. ރަސޫލުالله ގެފާނު ވިދާޅުވި ބަސްފުޅު އެއްސެވީމެވެ. «مَنْ صَلَّى أَرْبَعَ رَكَعَاتٍ قَبْلَ الظُّهْرِ وَأَرْبَعًا بَعْدَهَا حَرَّمَهُ اللَّهُ عَلَى النَّارِ - رواه الخمسة وصحح الترمذي - މެންދުރު ނަމާދުގެ ކުރިން ހަތަރު ރަކްޢަތް އަދި ފަހުން ހަތަރު ރަކްޢަތް ކުރިމަތީ މާތްالله ނަރަކައިން ދުރުކުރައްވާނެއެވެ.»

ހުކުރުނަމާދުގެ ކުރިން ހަތަރު ރަކުއަތް ފަހުން ހަތަރު ރަކުއަތް ކުރުމަކީ ސުންނަތެކެވެ. (ސުންނަތް ކަން ކަށަވަރުވެގެންވަނީ ކުރިން 2 ރަކުއަތް، ފަހުން 2 ރަކުއަތެވެ.) އަބޫހުރައިރާގެފާނުން ވިދާޅުވިއެވެ. رسول الله صلى الله عليه وسلم حديث ކުރެއްވިއެވެ. «إِذَاصَلَّى أَحَدُكم الجُمُعَةَ فَلْيُصَلِّ بَعْدَهَا أَرْبَعًا - رواه مسلم - ހުކުރުނަމާދު ކޮށްފިނަމަ އޭގެފަހުން ހަތަރު ރަކުއަތް ކުރާހުށިކަމެވެ.» الترمذى ރިވާކުރައްވާ ޙަދީޘްގައި އިބްނު މަސްޢޫދު ހުކުރުނަމާދުގެ ކުރިން ހަތަރު ރަކުއަތް އަދި ފަހުން ހަތަރު ރަކުއަތް ކުރެއްވިއެވެ.

ނޯޓް: ސުންނަތް ނަމާދުކުރާއިރު އެންމެ އިތުރުވެގެންވަނީ ދެރަކުއަތުން ދެރަކުއަތުން ސަލާމްދީފައި ކުރުމެވެ. އެކަމަކު ހަތަރު ރަކުއަތް ނަމާދުއް ކުރާގޮތަށް ދެވަނަ ރަކުއަތުގައި ގޮތު އައްތަޙިއްޔާތު ކިޔާފައި ހަތަރުވަނަ ރަކުއަތުގައި ފަދަ އައްތަޙިއްޔާތު ކިޔާ ސަލާމްދީފުމަށް ވާނެއެވެ. އަދި ހަތަރު ރަކުއަތް އެކުގައި އައްތަޙިއްޔާތު ކިޔުން ވެސް ކުރެވިދާނެއެވެ.

ހަވީރު ސުންނަތްނަމާދުތަކުގެ ތެރޭގައި އަޞްރުނަމާދުގެ ކުރީގައިވާ 4 ރަކުއަތް ހިމެނެއެވެ. ރަސޫލުﷲގެފާނު ބަޔާން ކުރައްވާފައިވެ «رَحِمَ اللَّهُ امْرَأً صَلَّى قَبْلَ العَصْرِ أَرْبَعًا - رواه الترمذى - އަޞްރުނަމާދުގެ ކުރީގައި ހަތަރު ރަކުއަތް ކުރިމީހަކަށް މާތްﷲ ރަޙްމަތް ލައްވާށިއެވެ.»

އިޝާ ނަމާދުގެ ކުރީގައި ދެރަކުއަތް ކުރުމަކީވެސް ސުންނަތެކެވެ. ޙަދީޘް ފަރުޟުނަމާދެއްގެ ކުރީގައި [illegible] ނަމާދުއްވާކަން ބާވަން ކުރައްވަމުން ރަސޫލުﷲގެފާނު ބަޔާން ކުރައްވާފައިވެ «بَيْنَ كُلِّ أَذَانَيْنِ صَلَاةٌ لِمَنْ شَاءَ - رواه البخارى ومسلم - ޙަދީޘް ބަސްފުޅުގައިވާ ގޮތުން ފުރުޞަތުގައި ނަމާދުއް ވެއެވެ. މިން ފަހު މިހެން ވިދާޅުވެފައި ވިދާޅުވިއެވެ. އެކަމަކު އެދޭ މީހަކަށެވެ.»

(ނ) ކަޢުބާ ފުރުއްދާ ފަދަ ކަންތައްތަކުގައި ކުރަންޖެހޭ ސުންނަތް ނަމާދުތަކެއް ފަރުޟުނަމާދާ ގުޅިގެންނުވާ ކުރާ ސުންނަތް ނަމާދުތަކެއް ވެއެވެ. އޭގެތެރޭގައި ވިތުރުނަމާދު ކަމަށްޓަކައި ކުރާ ސުންނަތް ނަމާދާއި ވިތުރުނަމާދު ތަކެއްގައި ކުރުމަށް އަންގަވާފައިވާ ސުންނަތް ނަމާދުތަކެއް ވެއެވެ. ވިތުރުނަމާދު

ކަނޑައެޅިފައި ހުރޭތޯ ސުންނަތް ނަމާދަށް މުއައްކަދާ ސުންނަތް ނަމާދާ (ނުވަތަ މުއައްކަދު ނޫން ނަމާދު) ކިޔައެވެ. ވަކިން ކަނޑައެޅިފައިވާ ނަމާދުތަކުގެ ތެރޭގައި މިއަންނަ ނަމާދު ހިމެނެއެވެ.

ތަޙިއްޔަތުލް މަސްޖިދު ( މިސްކިތުގެ ސުންނަތް ) : މިއީ މިސްކިތަށް އަރާއިރު ވަގުތަކު ކުރުން ސުންނަތް ވެގެންވާ ދެރަކުޢަތް ނަމާދެކެވެ. މިނަމާދު ކުރަންޖެހޭނީ މިސްކިތަށްއެރުމާ އިށީނުމުގެ ކުރިންނެވެ. ހަދީޘްތަކުން މިނަމާދު ސުންނަތް ވެގެންވާކަމަށް ދަލީލުތައް ހުރެއެވެ. ރަސޫލުﷲ ގެފާނު ޙަދީޘް ކުރައްވަނީ «فَإِذَا دَخَلَ أَحَدَكُم المَسْجِدُ فَلَا يَجْلِسْ حَتَّى يُصَلِّي رَكْعَتَيْن ـ رواه البخاري ومسلم ـ މިޙަދީޘްގެ މާނައަކީ މިސްކިތަށް އަރައިފިނަމަ ދެރަކުޢަތް ނަމާދު ނުކޮށް ނުއިށީންނާށެވެ.»

މިސްކިތަށް އެރި ވަގުތު ސުންނަތް ނަމާދެއް ކުރުމުން ނުވަތަ ފަރުޟު ނަމާދެއް ކުރުމުން ނުވަތަ ސުންނަތް ނަމާދެއް ކުރުމުން ތަޙިއްޔަތުލް މަސްޖިދު ހާސިލުވެ ދަރުމަ ލިބޭނެއެވެ.

ވަކިން ކަނޑައެޅިފައިވާ ނަމާދުތަކުގެ ތެރޭގައި އަންނަނިވި ނަމާދުތައް ހިމެނެއެވެ.

(ހ) ވިތުރި: މިއީ ސުންނަތްތަކުން މާތްވެގެންވާ ނަމާދެކެވެ. މިނަމާދަކީ ވިތުރާ ޙަދީޘް އައިސްފައިވާ ކުރެވޭ ރަކުޢަތްތަކުން މިނަމާދު ނިންމާލާ ނަމާދެވެ. ރަސޫލުﷲ ގެފާނު ޙަދީޘް ކުރައްވަނީ «إِنَّ اللَّه عَزَّ وَجَلَّ جَعَلَ لَكُم صَلَاةً وَهِيَ خَيْرٌ لَّكُم مِنْ حُمُرِ النَعَم وَهِيَ الوِتْرُ فَجَعَلَهَا لَكُم فِيمَا بَيْنَ العِشَاءِ إِلَى طُلُوعِ الفَجْرِ ـ رواه البخاري ومسلم ـ ހަދަކަނަވަރުން އަރުޤަމީ ﷲ މިޙަދީޘްގައި ނަމާދެއް ދެއްވާފައި ވެއެވެ. އެއީ މިޙަދީޘްގެ މަޤްބޫލުވުން ޙާޞިލް ކުރަން އެދޭ އެއްވެސް އަދުގެދި އެއްޗަކާކުރެ އަދުގެއިރ އެއްޗެކެވެ. އެއީ ވިތުރެވެ. އެކަމަނާގެ އަނަމާދު

(އެބަހީ ނަމާދުގެ ވަގުތު) ޙައްވަވައިދޭވަނީ އިޝާނަމާދާއި ފަޖުރުނަމާދާ ދެމެދުގައެވެ.»

މިބަޔާންކުރެވުނު ވިތުރިގެ ވަގުތު އެގޭއެވެ. އެންމެ އިތުރުވެގެންވަނީ ވިތުރިކުރުން ރޭގެފަހަށް ފަސްކޮށްކުރުމެވެ. ނަމަވެސް ނުހޭލެވިދާނެކަމަށް ބިރުގަންނަމަ އިޝާ ނަމާދަށްފަހު ވިތުރި ކޮށްގެން ނިދުން ރަނގަޅުވެއެވެ.

ވިތުރި ނަމާދުގެ އެންމެ ކުޑަމިންވަރަކީ އެއްރަކުޢަތެވެ. ނަމަވެސް އެއްރަކުޢަތުން ކުރުމުން ކަރާހިޔަތް ފުދެންވެއެވެ. ފުރިހަމަ ކުޑަމިންވަރަކީ ތިންރަކުޢަތެވެ. ފުރިހަމަ ކުރެވޭ ދެރަކުޢަތެވެ. ތިންވަނަ ރަކުޢަތް ކަމާލީ ވަކި ރަކުޢަތެއްގެ ގޮތުގައެވެ. ވިތުރީގެ އެންމެ ފުރިހަމަ މިންވަރަކީ 11 ރަކުޢަތެވެ. ދެރަކުޢަތުން ދެރަކުޢަތުން ސަލާމްދީ ދެމުންގޮސް 11 ވަނަ ރަކުޢަތް ކަމާލީ ވަކި ރަކުޢަތެއްގެ ގޮތުގައެވެ. ވިތުރީގައި އެއްސަލާމުގައި 5 ރަކުޢަތް ނުވަތަ 7 ރަކުޢަތް ނުވަތަ 9 ރަކުޢަތް ވެސް ކުރުމަކީ ހުއްދަ ކަމެވެ.

ވިތުރީގައި ހަމައެކަނި ކުނޑިނޫނީ ހަމައެކަނި ތަކުރާރުން ކިޔަވުން ހުއްދަވެއެވެ. ވިތުރިނަމާދު ކުރުމަށްފަހު އެހެން ނަމާދެއް ކުރިއަށް ދެވަރު ފަހަރަކުން ވިތުރި ނަމާދު ކުރަނީ ނުވެއެވެ. އެހެނީ ރަސޫލުﷲ ގެފާނު ވަޙީ ކުރައްވައި

«لَاوِتْرَانِ فِي لَيْلَةٍ» އެއްރޭގަ ދެވިތުރީއެއް ނުވެއެވެ. ـرواه النسائى وأبوداود ـ

(2) ރޭގަނޑު ނަމާދު (قيام الليل): ތަރާވީޙު ފިޔަވައި ރޭގަނޑު ކުރާ ނަމާދަށް ތަހައްޖުދު ނަމާދޭ (ނުވަތަ ރޭގަނޑު ނަމާދޭ) ކިޔައެވެ. މިނަމާދުގެ ރަކުޢަތްތަކަކަށް ވަކިއަދަދެއް ނެތެވެ. ރަސޫލުﷲ ގެފާނަށް ސާބިތު ދާއިމުވެއެވެ. ފަރުޟު ނަމާދަށްފަހު އެންމެ މާތް ނަމާދަކީ ރޭގަނޑު ނަމާދެވެ. ރަސޫލުﷲ ވަޙީ ކުރައްވައިފައެވެ.

«الصَّلَاةُ فِي جَوْفِ اللَّيْلِ ރޭގަނޑު ކުރާ ނަމާދެވެ. ـرواه مسلم ـ

ރަސޫލުﷲ ގެފާނު ރޭގަނޑު ނަމާދުގައި ބައެއް ފަހަރަށް 11 ރަކުޢަތް އަދިބައި ފަހަރަށް 13 ރަކުޢަތްވެސް ކުރައްވައިދޭ އެބައިނުއްބެވެ. ރޭގަނޑު ނަމާދުގެ ވަގުތަކީ އިޝާނަމާދަށް ފަހު ފަތިސްވުމުގެ ކުރީގެ ހުރިހާ ވަގުތެކެވެ. އެންމެ އިތުރުވެގެންވަނީ ރޭގަނޑުގެ އެންމެފަހު ތިންބައިކުޅަ އެއްބައިގައި ނަމާދު ކުރުމެވެ.

(3) ސުބުޙާ ނަމާދު: މިނަމާދުގެ ކުޑަމިންވަރަކީ ދެ ރަކުޢަތެވެ. ފުރިހަމަ މިންވަރަކީ 8 ރަކުޢަތެވެ. އެންމެ އިތުރުވެގެންވަނީ ދެރަކުޢަތުން ދެރަކުޢަތުން ސަލާމްދެމުން މިނަމާދު ކުރުމެވެ. އަބޫދާއޫދު ރިވާކުރެއްވި ޙަދީޘެއްގައި "މައްކާ ފަތުޙު ކުރެއްވި ދުވަހު އިތުރު އެކަލޭގެފާނު ސުބުޙާނަމާދުގައި 8ރަކުޢަތް ކުރެއްވިއެވެ. ދެރަކުޢަތުން ދެރަކުޢަތުން ސަލާމް ދެއްވަމުންނެވެ."

ސުބުޙާނަމާދުގެ ވަގުތަކީ އިރު ބޯނޑިއައިގެ މިންވަރަށްއަރާފައި އިރުމެދު ޖެހުމާ ދެމެދެވެ. އެންމެ ރަގަޅީ އިރުއުރުމަށްފަހު ދުވާލުގެ ހަތަރުބައިކުޅަ އެއްބައި ފާއިތުވުމަށްފަހު މިނަމާދު ކުރުމެވެ.

# ޢަވާއްމުގައި ކުރުން
# ސުންނަތް ނަމާދުތައް

ސުންނަތް ނަމާދުގެ ދެވަނަ ބައަކީ ޢަވާއްމުގައި އެނަމާދުތައް ކުރުން ސުންނަތް ވެގެންވާ ނަމާދުތަކެވެ. މިބައިގައި ހިމެނޭ ނަމާދުތަކުގެ ތެރޭގައި ޢީދު ދެނަމާދާއި ދެކޭމަ ނަމާދާއި ތަރާވީޙުނަމާދާއި އިސްތިސްޤާ ނަމާދު ހިމެނެއެވެ.

## ޢީދު ދެނަމާދު

ޢީދުނަމާދު ޝަރުޢު ކުރެއްވީ ހިޖްރައިން ފުރަތަމަ އަހަރުއެވެ. އެކަމަކު ކުރެއްވި ފުރަތަމަ ޢީދު ނަމާދަކީ ހިޖްރައިން 2 ވަނަ އަހަރުގައި ކުރެއްވި ފިތުރު ޢީދު ނަމާދެވެ. ޢީދު ދެނަމާދަކީ ސުންނަތްކަން ގަދަވެގެންވާ ސުންނަތް ނަމާދުތަކެވެ. އެއީ އެދެނަމާދު ކުރެއްވުމުގައި ރަސޫލުﷲ ގެފާނު ދެމިހުންނެވިއެވެ.

ޢީދުނަމާދުގެ ވަގުތަކީ އިރުއެރީއްސުރެ އިރުމަތީ ބޮޑުވުމާ ހަމައަށް ދަންފަށެވެ. އެކަމަކު އިރުއެރުމަށްފަހު ރުމްޙެއްހާ މިންވަރަށް އިރު އަރައިގަތުމުން ދަންފަށް ޢީދުނަމާދު ކުރުން ފަސްކުރުމެވެ.

ޢީދުނަމާދަކީ ރަކުޢަތެއްކަމަށް ސަލާމެއް އެކުލެވޭ ނަމާދުތަކާ ހަމަ އެއްގޮތަށް ނަމާދުކުރުމެވެ. ޢީދު ނަމާދުގައި ވަކި ދެރަކުޢަތެއްވެ. ފުރަތަމަ ރަކުޢަތުގައި ހަމަ ނަމާދުފަދައިން ތަކްބީރަތުލް އިޙްރާމް وجهت ދުޢާ ކިޔުމަށްފަހު أعوذ ކިޔުމުގެ ކުރިން ހަތް ތަކުބީރު (އެބަހީ الله أكبر) ކިޔުން ސުންނަތް ވެގެންވެއެވެ. ދެވަނަ ރަކުޢަތުގައި ޤިޔާމަށް ތެދުވުމުން ފާތިޙާ ކިޔުމުގެ ކުރިން ފަސް ތަކުބީރު ކިޔުން ސުންނަތް ވެގެންވެއެވެ. ދެ ތަކުބީރުގެ ދެމެދުގައި ކިޔުމަށް سُبْحَانَ اللّٰهِ وَالْحَمْدُ لِلّٰهِ وَلَا إِلٰهَ

إلا الله والله أكبر ކިޔަފައިން ކިޔުން ރަނގަޅެވެ. ހެއްޔެސް ތަޢައްވުޛު ނުވަތަ أعوذ
ކިޔައި سورة الفاتحة ކިޔަވާނެއެވެ. ދެން ހުރިހާ ކަމެއްވެސް ކުރާނީ އާދައިގެ
ނަމާދެއްގައި ކަންތައް ކުރާގޮތަށެވެ. ދެވަނަ ރަކްޢަތުގައި ޤިރާއަތުގެ ތަކްބީރާ
ދެމެދު ފަސްތަކްބީރު (އިސްތިފްތާހު ދުޢާން) ކިޔުމަކީ ސުންނަތެއް ކަމުގައެވެ.
ފަސްވަނަ ތަކްބީރަށްފަހު الحمد ކިޔަވާނެއެވެ. ކޮންމެ ތަކްބީރަކާ ދެމެދު
ދުޢާކުރުން ހުރުމަކީ ބަރަކާތްތެރި ސުންނަތެއް ވެގެންވެއެވެ. ޢަމްރުބްނު ޝުޢައިބު ރިވާ
ކުރެއްވި ގޮތުގައި ރަސޫލުالله ގެފާނު ދެއީދު ދުވަސްވަރުގެ ފުރަތަމަ ރަކްޢަތުގައި ހަތް
ތަކްބީރު ދެވަނަ ރަކްޢަތުގައި ފަސް ތަކްބީރު ވިދާޅުވިއެވެ. އަދި ޤުރުއާނުން ކިޔަވާ
ވިދާޅުވުމުގެ ކުރިންނެވެ.

އަދި ނަމާދުގައި ކިޔާ ތަކްބީރުތައް ސުންނަތެކެވެ. މިގޮތުގެ
އަތަކްބީރުތަކުގައި އަތްއުފުލުން ކިޔަވަން ފެށުމުގެ ކުރިން ތަކްބީރު ކިޔާ އެއްކަލަކަށް
ނަޒަރުކުރާށެވެ. ތަކްބީރުގެ އަތުރާއުފުލުން ސުއްނަތްލައްވާ ބޭނީ ޤިޔާމުގައި ހުރެއެވެ.
އަދިނަމާދު ވަސްވާސްއަށް ހެދިގެންނުވާ ގޮތަށް ކިޔުއްވުން ކިޔުން ސުންނަތް
ވެގެންވެއެވެ.

އީދުނަމާދުގައި ފުރަތަމަ ރަކްޢަތުގައި އަލްޙަމްދުއަށްފަހު ކިޔަވުން ސުންނަތް
ވެގެންވަނީ ق ސޫރަތެވެ. ނުވަތަ الأعلى ސޫރަތެވެ. ދެވަނަ ރަކްޢަތުގައި
ސުންނަތް ވެގެންވަނީ «اقتربت الساعة» ސޫރަތެވެ. ނުވަތަ الغاشية ސޫރަތެވެ.

އީދުނަމާދަށްފަހު ޚުޠުބާ ކިޔުމަކީ ސުންނަތް ކަމެކެވެ. އެކަމަކު އެއީ
ޝަރުޠެއްގައި އަނގާތުގެ ކުރިންނެވެ. އެކަމަކުވެސް އަނގާތު ކުރި މިނޫނީގައި
ޝަރުޠު ހަވަނދާ ބަދަލުވާ އަނގާތު ކުރުމުން ޚުޠުބާކިޔުމެއް ނޫނެވެ.

އަދި ޚުޠުބާގެ ދުވަސްކުރެއް ހުކުރު ޚުޠުބާއާ ހަމަ އެއްގޮތެވެ.

ނޯޓް: ޚުޠުބާ ކިޔަންޖެހޭ ނަމާދުތަކަކީ ހުކުރުނަމާދާއި ދެއީދު ދެނަމާދާއި
ދެކުސޫފު ނަމާދާއި އިސްތިސްޤާ ނަމާދާއި ޙައްޖުގެ ދުވަހު ޢަރަފާތުގެ ބިމުގައި
ވަންދުވަ ނަމާދާއި އިސްތިސްޤާ ނަމާދާއި ޙައްޖުގެ ދުވަހު ޢަރަފާތުގެ ނިމުމުގައި
ދެވޭ ޙައްޖުގެ ޚުޠުބާއެވެ. ހުކުރުނަމާދާއި ޙައްޖުގެ ޚުޠުބާއިން އެހެން ނަމާދުގެ

ކުރިންނެވެ. އެހެން ނަމާދުތަކުގައި ހުތުބާކިޔުން އޮތީ ނަމާދަށް ފަހުގައެވެ.
އަރަފާތުގައި ކިޔާނީ އެންމެ ހުތުބާއެކެވެ.

## އީދު ދުވަހުގެ ބައެއް އަދަބުތައް:

ހ. އީދުނަމާދަށް ނުދެވުނު ކަމުގައިވިޔަސް އީދުދުވަހަށްޖެހޭކައި ހިނައިގަތުމަކީ ސުންނަތެއް ކަމެކެވެ. އީދު ދުވަހަށްޖެހޭކައި ހިނައިގަތުމުގެ ވަގުތު ފެށޭނީ އީދުވިލޭރޭ ދެބައިކުޅަ ވުމުންނެވެ.

ށ. ފިތުރުއީދުނަމާދަށް ކައިބުއިމުން އީދުނަމާދަށް އަވަހަށް ދިއުން، އަޟްޙާއީދު އީދުނަމާދަށް ދާނީ ނަމާދުކުރާ ވަގުތު ޖެހުމުންނެވެ.

ނ. ފިތުރުއީދު ނަމާދުކުރުން ލަސްކުރުމާއި އަޟްޙާއީދު ނަމާދުކުރުން އަވަސްކުރުން.

ރ. އީދުނަމާދުކުރުން ސުންނަތެއް ވެގެންވަނީ ހަމަ ޖަމާޢަތުގައެވެ. ނަމަވެސް ވާޖިބުވާ ތަންތަނުގައި މިސްކިތުގައި ކުރުން މާތް އިތުރެވެ.

ބ. ހުކުރުނަމާދާ އެއްގޮތަށް ދިޔަމަގަކުން ހިލާފައި އީދުނަމާދަށް ދިއުމާއި ކުރިމަގަކުން ޖަހައިދާގޮތަށް އެނބުރި އައުމަކީ ސުންނަތެކެވެ.

ޅ. ފިތުރުއީދު ނަމާދުގެ ކުރިން އެއްޗެއް ކެއުމާއި އަޟްޙާއީދު ނަމާދުގެ ކުރިން އެއްޗެއް ނުކެއުމަކީ ސުންނަތެކެވެ.

ކ. ދެއީދު ވިލޭރޭ އިރުއޮއްސުނުހިސާބުން އީދުދުވަހު އީދުނަމާދަށް އިމާމުމީހާ ވަޑައިގެންނެވުމާ ދާންދެން ތަކްބީރު ކިޔުމަކީ ސުންނަތެކެވެ.

އ. ހައްޖުމަހުގެ 9 ވަނަދުވަހުގެ ފަތިސްނަމާދުން ފެށިގެން ހައްޖުމަހުގެ 13 ވަނަ ދުވަހުގެ އަޞްރުނަމާދު ކޮށްފައި ދާންދެން ހުރިހާ ފަރުޟު ނަމާދެއްގެ ސުންނަތް ނަމާދެއްގެ ކަޒާނަމާދުތަކާއި ހުރިހާ ނަމާދުގެ ފަހުގައި ތަކްބީރު ކިޔުމަކީ ސުންނަތެކެވެ. ތަކްބީރު ކިޔާނީ މިގޮތަށެވެ. الله أكبر، الله أكبر، الله أكبر، لاإله إلا الله الله أكبر الله أكبر ولله الحمد މިތަކްބީރު ތިންފަހަރު ކިޔުމަށްފަހު

الله أكبر كبيرا، والحمد لله كثيرا، وسبحان الله بكرة وأصيلا، لاإله إلاالله، ولانعبد إلا إياه مخلصين له الدين ولو كره الكافرون، لاإله إلا الله وحده صدق وعده، ونصر عبده، وأعز جنده، وهزم الأحزاب وحده، لاإله إلا الله والله أكبر

މިފަދައިން ކިޔުން ސުންނަތް ވެގެންވެއެވެ.

ނޯޓް: ރަމަޟާންމަހުގެ 30 ވަނަދުވަހު ޝަވްވާލުމަހުގެ ހަނދު ފެނިއްޖެނަމަވެސް ބުނާމީހާގެ ހެކިބަސް ޤަބޫލު ކުރެވޭނެއެވެ. ފިޠުރު ނަމާދުގެ ވަގުތު ޖެހުމުގެ ކުރިން އީދުނަމާދުން ރަކްޢަތް މަދުވެގެން ކުރެވޭނެ ވަގުތު އޮތްނަމަ އީދުނަމާދު ކުރާނީ އަދާއަށެވެ. އެހެންނޫންނަމަ ކުރާނީ ޤަޟާއަށެވެ. ރަމަޟާންމަހުގެ 30 ވަނަދުވަހުގެ އިރުއޮއްސުނުތަނުން އިއްޔެ ޝަވްވާލު އެކެއްކަމަށް ހެކިބަސް ދިނުނަސް އީދުނަމާދު ކުރުމުގައި އެހެނަސް ޤަޟާއަށް ނުކުރެވޭނެއެވެ. އަންނަދުވަހު އީދުކުރާނީ (މިޔާދުމުގައި) އަދާއަށެވެ.

ވ. އީދުވިލޭރޭ ދިރުވާ އިޙްޔާކުރުމަކީ ސުންނަތެކެވެ. އީދުވިލޭރޭ ދިރުވާނީ މާތްالله އަށް އަޅުކަން ކުރުންފަދަ ޞާލިޙް އަމަލުތަކުންނެވެ.

## ކޯމަ ނަމާދު

ކޯމަނަމާދަކީ (އިރުކޯމަ ނަމާދާއި ހަނދުކޯމަ ނަމާދަކީ) ސުންނަތްތަކުން ގަދަވެގެންވާ ނަމާދުތަކެވެ. ރަސޫލުاللهގެފާނު ޙަދީޘް ކުރައްވަނީ «إِنَّ الشُّمْسَ والقمرَ آيَتَانِ مِنْ آياتِ اللهِ لاَ يَنْكَسِفَانِ لِمَوْتِ أَحَدٍ ولا لِحَيَاتِه فإذا رَأيْتُم ذَلِكَ فَصلُّوا وَادْعُوا حَتَّى يَنْكَشِفَ مَابِكم -رواه مسلم- ހަމަކަށަވަރުން އިރާއި ހަނދަކީ މާތްاللهގެ ކަލާނގެ ވަންތަކަމުގެ ނިޝާނުގައި ހިމެނޭ ދެ އެއްޗެއްސެވެ. މީހަކު މަރުވުމަކާއި ނުވަތަ އުފަންވުމަކާއި އެކީގައި ކޯމަ ނުޖެހޭނެއެވެ. ކޯމަހިފައިފާ ވަނީކަން ފެނިއްޖެނަމަ ތިޔަ (މާތްالله އަށް) ނަމާދުކޮށް ދުޢާކުރާށެވެ. ކޯމަ ފިލަންދެން ކުރިމަތިވެފައިވާ ކަމަކުން ސަލާމަތްވާންދެނެވެ.»

ކޯމަނަމާދަކީ އެއީ ވަކިން މާތްވެގެންވާ ނަމާދުތަކުން އެއް ނަމާދެވެ

ދޫނުވެ. އިރުކޭތަ ނަމާދުގެ ވަގުތަކީ އިރުކޭތަވާން ފެށިއްސުރެ ގޮސް ކޭތަ ފިލައިގެން ދާންދެނެވެ. ހަމައެހެންމެ ހަނދުކޭތަ ނަމާދުގެ ވަގުތަކީ ކޭތަވާން ފެށިއްސުރެ ގޮސް ކޭތަ ފިލައިގެން ދާންދެނެވެ. ހަމައެހެންމެ ކޭތަވެގެން ހުރެ އިރުއަރައިފިނަމަވެސް ދާންދެނެވެ.

ކޭތަ ނަމާދަކީ ދެރަކުޢަތެވެ. ހަނދުކޭތަ ނަމާދުގައި ޤުރުއާން ކިޔަވާނީ އަޑުއަރުވާށެވެ. އިރުކޭތަ ނަމާދުގައި ޤުރުއާން ކިޔަވާނީ ސިއްރުންނެވެ.

# ކޭތަ ނަމާދު ކުރާނީ ކިހިނެއް:

ކޭތަ ނަމާދު ކުރާނީ: ފުރަތަމަ ކޭތަ ނަމާދު ކުރުމަށްޓަކައި ނިޔަތްކޮށް ތަކުބީރު ބުނެ ނަމާދަށް ވަނީއެވެ. ދެން وجهت ދުޢާ ކިޔަންވީއެވެ. އެއަށްފަހު އަޢޫޛު ކިޔާ އަލްޙަމްދު ކިޔަވަންވީއެވެ. ދެން ކިޔަވަންވީ ބަޤަރާ ސޫރަތެވެ. ނުވަތަ އެސޫރަތުގެ މިންވަރަށް އެހެން ސޫރަތެއް ތިލާވަތްކުރާށެވެ. އެއަށްފަހު الله أكبر ކިޔާ ރުކޫޢަށް ދާންވީއެވެ. ރުކޫޢުގައި ބަޤަރާސޫރަތުގެ 100 އާޔަތުގެ މިންވަރަށް ތަސްބީޙަ ކިޔާނީއެވެ. ދެން سمع الله لمن حمده ކިޔާފައި ފާޠިޙާއަށް އެތެރެވާނީއެވެ. ދެން އަނެއްކާވެސް އަލްޙަމްދު ކިޔަވާނީއެވެ. އެއަށްފަހު ކިޔަވާނީ آل عمران ސޫރަތެވެ. ނުވަތަ ބަޤަރާ ސޫރަތުން 200 އާޔަތެވެ. ނުވަތަ އޭގެމިންވަރެވެ. އެއަށްފަހު ދެވަނަ ރުކޫޢުއަށެވެ. ރުކޫޢުގައި ބަޤަރާ ސޫރަތުގެ 80 އާޔަތުގެ މިންވަރަށް ތަސްބީޙަ ކިޔާނީއެވެ. ދެން سَمِعَ اللّٰهُ لِمَنْ حَمِدَه ކިޔާފައި ތެދުވެ ހުންނާނީ އިޢުތިދާލުގައެވެ. ހުރެ ހުރުމަށްފަހު الله أكبر ކިޔާފައި ދަންނަނީ ސަޖިދައަށެވެ. ސަޖިދަކުރާނީ އެހެނިހެން ނަމާދުގައިވެސް ސަޖިދަ ކުރާގޮތަށެވެ. އެއަށްފަހު ދެސަޖިދަ ދެމެދު އިށީދެފައި އަނެއްކާވެސް ސަޖިދަ ކުރާނީއެވެ. މިއީ އެއްރަކުޢަތެވެ. ދެން الله أكبر ކިޔާ ތެދުވާނީއެވެ. ދެވަނަ

ހަނދުމަތުގައި އަޑުބަހެއްގެ ހިސާބުން ކުރަން ހިތަވާނީ النساء ސޫރަތެވެ. ނުވަތަ ބަޤަރާ ސޫރަތުގެ 150 އާޔަތުގެ މިންވަރެވެ. އެއަށްފަހު ހޫދުއަން ވާސީއެވެ. ހޫދުއަށްގައި ތަސްބީހަ ހިމާނީ ބަޤަރާ ސޫރަތުގެ 70 އާޔަތުގެ މިންވަރަށެވެ. ހޫދުއަށް ކުރުވެ އަނެއްކާވެސް އެބުރުމާނީ ދިޔަމަށެވެ. މިވަނަ އަޑުބަހެއްގެ ހިސާބުން ކުރަން ހިތަވާނީ المائدة ސޫރަތެވެ. ނުވަތަ ބަޤަރާ ސޫރަތުގެ 100 އާޔަތުގެ މިންވަރަށެވެ. ދެން ދާނީ ހޫދުއަށެވެ. ހޫދުއަށްގައި ތަސްބީހަ ހިމާނީ ބަޤަރާ ސޫރަތުގެ 50 އާޔަތުގެ މިންވަރަށެވެ. ދެން ކުރުވެ އިއްތިހާލުކުރެވޭނެ ދަރަޖައިގެ ހަރަކާތް ވަރު އައްސަލާމް ހިތާ ސަލާމް ދާނީއެވެ.

ކޮމަސާމުދުކޮށް އަވަދިވުމަށްފަހު ދެހުރިބާހިއްސާ ސުންނަތް ވެގެންވެއެވެ. މިއީ ހުކުރުކޮށްކާއި ސަލާހިކުކޮށްކަމުގައި ހުކުރުސަމާދުގެ ހުރިބާއި އެއްވަރަ ދެހުރިބާއެވެ. ހުރިބާހިއްސާ ވަމާއެތުގައި ސަމާދު ކުރިސަމައެވެ.

ކޮމަސާމުދުން ބަރިއި ހިސާރިގެތުމަށް ސުންނަތް ކަމުކުވެ. ކޮމަސާމުދުގައި ހަށްއެތް މިސާލީ ކޮންމެ ހަށްއެތްގެއްގެ ފުހަތުމަ ހުރިއްޖުގެ ކުރިން އިމާމާ ތަބާވުން ސަމައެވެ.

ނޯޓް:

(1) އިހުރުކޮމަ ސަމާދުގައި ފުރުއާން ހިތަވާނީ މަޖުންނެވެ. ހަދުކޮމަ ސަމާދުގައި ހިތަވާނީ އަޖު ހަދުކޮށްނެވެ.

(2) ދެސަމާދުއް އެއްވަގުތެއްގައި ކުރަންޖެހިއްޖެސަމަ އިސްލާމްދާނީ ވަރުޝް ސަމާދުކުރެވެ. އަދި އެސަމާދުގެ ވަގުތު ފާއިތުވެދާން ކައިގެބުރައް އޮތްސަމައެވެ. މިސާލަކަށް ވަރުޝްސަމާދުކާ ކޮމަސާމާދުކާ އެއްވަގުތެއްގައި ކުރަން ޖެހިއްޖެސަމަ ފުރަތަމަ ކުރާނީ ވަރުޝްސަމާދެވެ. ދެން ކޮމަސާމާދެވެ.

ވަރުޝްސަމާދު ފާއިތުވެދާން ކައިގެ ބިރުނެތްސަމަ (އަދި ކޮމަސާމާދު ފާއިތުވެދާން ކައިގެ ބިރުއެއްސަމަ) އިސްލާމްދާނީ ކޮމަސާމާދެވެ. އަދިވެސް ކޮމަ ސަމާދުލާމީ ޖުމްހުރަކަށް ލާރިއިރު އަލްބަހުމަތުގެ ހިތަވާނީ

އިޚްލާޞް ސޫރަތުގައި ކިޔާ ސޫރަތެކެވެ.

އީދުނަމާދަކާއި ޖަނާޒާނަމާދަކާއި ކުސޫފްނަމާދާއި އެއްވަގުތެއްގައި ކިޔަން ޖެހިއްޖެނަމަ އިސްކަންދޭނީ ކުސޫފްނަމާދަށެވެ.

އީދުނަމާދަކާއި ޖަނާޒާ ނަމާދުއް އެއްވަގުތެއްގައި ކިޔަންޖެހިއްޖެ ނަމަ އިސްކަންދޭނީ އީދުނަމާދަށެވެ.

## އިސްތިސްގާ ނަމާދު

އިސްތިސްގާގެ މާނައަކީ ވާރޭ ނުވެހުމުގެ ސަބަބުން ބިން ހިކިފައިވާ ގަސްގަހާގެހި ހިކިގޮސް ދިރުންތަކަށް ބޭނުންވާ ފެނަށް ބޭނުންވުމުން ފެން ފެއްސޫމާ ދުޢާގޮތް އެދި ދަންނަވާލުމެވެ. މިއީ އެކަމަށް ބޭނުންވެއްޖެނަމަ ކުރުން ސުންނަތް ވެގެންވާ ކަމެކެވެ.

ތިންގޮތަކަށް އިސްތިސްގާ ކުރެވިދާނެއެވެ.

(1) އެންމެ ކުޑަމިންވަރަކީ ވާރޭ ވެއްސެވުމަށް އެދި ދުޢާކުރުމެވެ.

(2) މެދުމިންވަރަކީ ފަރުޟުނަމާދުގެ ފަހު ތަޝައްހުދުގައި ހުޠުބާއަށްފަހު ނުވަތަ ފަރުޟުނަމާދުތަކުން އަވަދިވެގެން ވާރޭވެއްސެވުމަށް އެދި ދުޢާކުރުމެވެ.

(3) ފުރިހަމަ މިންވަރަކީ އިސްތިސްގާ ނަމާދުކުރުމެވެ. އިސްތިސްގާ ނަމާދު ކުރަން ގަސްތުކޮށްފިނަމަ ތަރުގެ ވިރާޝާ މިސްކިތްތަކުން މިއަންނަ ކަންތައްތައް ހަދުން ކުރަންޖެހޭނެއެވެ.

(ހ) މާތްالله އަށް ތައުބާވުން

(ށ) ފަގީރުންނަށް ސަދަގާތް ކުރުމާއި ރުޅިއައިސްގެން އުޅޭމީހުން ސުލްޙަކުރުވުމާއި އަނިޔާވެރިވުމުން އެކަހެރިވުން

(ނ) ތިރީތިރީގެން ހަތަރުދުވަހު ރޯދަހިފުން

ދެން ހަތަރުވަނަ ދުވަހު ރޯދައަށް ތިބެގެން މަސައްކަތު ކުރުމުގައި (ނަމާދުކުރާއިރު ނޫނީ) މަޑުމައިތިރިކަމާ ހުޝޫޢުއާއެކު ހަލަކަން ބޮޑުވެ ތަނަވަސް ބިމަކަށް

ނަމާދު އީދުނަމާދުފަދަ ދެރަކުޢަތް ކުރާނީއެވެ. ދެރަކުޢަތް ކުރުމަށްފަހު ދެޚުތުބާ
ކިޔުން ސުންނަތް ވެގެންވެއެވެ. ދެއީދު ދެނަމާދުގެ. ޚުތުބާފަދަ ދެޚުތުބާއެވެ.
އެކަމަކު ތަކުބީރުކިޔުމުގެ ބަދަލުގައި ކިޔާނީ އިސްތިޣްފާރެވެ. (އެބަހީ ފުރަތަމަ
ޚުތުބާގައި 9 އިސްތިޣްފާރު ދެވަނަ ޚުތުބާގައި 7 އިސްތިޣްފާރެވެ.) އިސްތިޣްފާރު
ކިޔާނީ: أَسْتَغْفِرُ اللَّهَ العَظِيمَ الذِى لَاإِلٰهَ إِلَّا هُوَ الْحَيُّ الْقَيُّومُ وَأَتُوبُ إِلَيْهِ އެވެ.

ދެވަނަ ޚުތުބާގެ ތިންބައިން އެއްބައިހާ ނިމުމުން އިމާމާ ޤިބްލައަށް
ކުރިމަތިލާނީއެވެ. ދެން ދުޢާއަށްމަތިކޮށް ނަގައިގެން ހުރި ދުޢާކުރާނީއެވެ. އަދި
އިސްތިޣްފާރުކުރުން ރަސޫލުالله ގެފާނުގެ ޙައްޤުގައި ޞަލަވާތް ކިޔަވާނީއެވެ.
ނަމާދަށް ބާރަށްޓަކުން މިސްކީންކަމާއި އެއްޗެހި ފަދައިން ދެމަށް އަދުހަރީގެން
ދިޔައީ ބަލިވެރިވާން ވާނުވެ. ރަސޫލުالله ޢަލައިހިސަލާމު އަބަދުވެސް ދުޢާގައި
އަރިހުން އިބަށް މާބޭ ރިވާކުރެއްވި ޙަދީޘް ފުރެއްގައި ވެއެވެ. خَرَجَ رسول الله صلى
الله عليه وسلم يَوْمًا يَسْتَسْقِي فَصَلَّى بنا رَكْعَتَيْن بلا أذانٍ ولا إقامةٍ ثم خَطَبَنَا ودَعَا
اللَّهَ وَحَوَّلَ وَجْهَه نَحْوَ القِبْلَة رافعًا يَدَيْه ثم قَلَّبَ رِدَاءَ ه فَجَعَلَ الأيمنَ على الأيْسِرَ
والأيسرَ عَلَى الأيْمَنِ، ރަސޫލުالله ގެފާނު އެއްދުވަހަކު އިސްތިސްޤާ ނަމާދު
ކުރައްވަން ނުކުމެވަޑައިގެން އަޒާނާއި އިޤާމަތެއް ނުލައި ދެރަކުޢަތް ކުރެއްވިއެވެ.
ބަޔާ ޚުތުބާގައި ވަޢުޡު ދެއްވަމުން ދުޢާކުރެއްވިއެވެ. އަދި ޤިބްލައަށް ޚުތުބާ
ދެއްވިއެވެ. އެޚުތުބާގައި މާތްالله އަށް ދުޢާކުރައްވާ ކުރެއްވިއެވެ. ޤިބްލައަށް
އެބުރިވަޑައިގެން ދެއަތްމަތި އުފުއްލަވާ ހުންނަވައެވެ. ދެން އެއަށްފަހު
އެކަށިގެންވާ ރިދާއަށް، އެކަށް ވީހާވެސް ރިވާކުރެއްވިއެވެ. ކަނާތް ފަރާތް ވާތްކުރެވެ.
ވާތް ފަރާތް ކަނާތްކުރެވެ.

އިސްތިސްޤާ ނަމާދަށް ނުކުންނައިރު ނުކުންނާނީ އުޅުންނާއިކު
ކުޑަކުޑަ ނިކަމެތިކަމާއި ބިރުވެރިކަމާ ޚުޝޫޢާއި ތަވާޟުޢާއި
ޢާޖިޒުވެގެންނެވެ.

# ތަރާވީހު ނަމާދު

ތަރާވީހު ނަމާދަކީ ރަމަޟާންމަހުގެ ރޭތައް އިޙްޔާކޮށް ދިރުވުމަށްޓަކައި ޝަރުޢުވެވިގެންވާ ސުންނަތް ނަމާދެކެވެ. މިނަމާދު ޖަމާޢަތުގައްޔާއި އެކަނިވެސް ކުރެވިދާނެއެވެ.

ކޮންމެ ހަތަރު ރަކްޢަތަކަށް «تَرْوِيحَة» އެއް ކިޔެއެވެ. އެއީ ހަތަރު ރަކްޢަތުންފަހު ކުޑައިރުކޮޅަކަށް އަރާމުކޮށްލުމަށް މަޑުކޮށްލާތީއެވެ. މިނަމާދަށް «قِيَامُ رَمَضَانَ» އޭވެސް ކިޔެއެވެ.

މިއީ 20 ރަކްޢަތުގެ ނަމާދެކެވެ. މިނަމާދު ކުރާނީ ދެރަކްޢަތުން ދެރަކްޢަތުން ސަލާމްދީގެންނެވެ. ހަތަރު ރަކްޢަތް އެކުގެ ސަލާމަކުން ކޮށްފިނަމަ އެނަމާދު ބާޠިލު ނުވާނެއެވެ. ތަރާވީހު ނަމާދުގެ ވަގުތަކީ އިޝާނަމާދާއި ފަތިސްނަމާދާ ދެމެދެވެ. މިނަމާދު ކުރާނީ ވިތުރުގެ ކުރިންނެވެ.

އަލްއިމާމުލް ބުޚާރީ އާއި އަލްއިމާމު މުސްލިމު، އައްސައްޔިދާ ޢާއިޝާގެ އަރިހުން ރިވާކުރައްވާ ޙަދީޘެއްގައި رسوالله صلى الله عليه وسلم އެއްރެއަކު މިސްކިތުގައި ނަމާދު ކުރައްވައިފިއެވެ. މީސްތަކުން އެކަލޭގެފާނުގެ އަރިހުގައި އެނަމާދު ކުރިއެވެ. އަނެއްރޭގަވެސް ރަސޫލުﷲ ގެފާނު އެނަމާދު ކުރައްވައިފިއެވެ. އޭރު މީސްތަކުން ވަރަށް ގިނަވިއެވެ. ތިންވަނަ ރޭގައިވެސް އަދި ހަތަރުވަނަ ރޭގައި މީހުން މިސްކިތަށް ޖަމާވިއެވެ. އެކަމަކު ރަސޫލުﷲ ގެފާނު އެނަމާދު ކުރައްވަން އެމީހުންގެ ތެރެއަށް ނުކުމެ ވަޑައި ނުގަންނަވައެވެ. ހެނދުނުވުމުން އެކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވިއެވެ. ތިޔަބައިމީހުން މިސްކިތަށް ޖަމާވިކަން ތިމަންކަލޭގެފާނަށް އިނގިއްޖެއެވެ. ތިޔަބައިމީހުން ކުރިކަން ފަރުޟުވެދާނެ ކަމަށް ބިރުވެތިވެގެން ތިމަންކަލޭގެފާނު ނުކުމެ ވަޑައިނުގަތީއެވެ. ތިޔަބައިމީހުންގެ މައްޗަށް އެނަމާދު ފަރުޟުވެއްޖެނަމަ ތިޔަބައިމީހުންނަށް އެކަން ކުރެއްވިދާނެތީ ނޫނެވެ.

އަލްބުޚާރީގެ ރިވާކުރައްވާ ޙަދީޘެއްގައި ޢުމަރުގެފާނުގެ ޚިލާފަތުގައި ރަމަޟާންމަހު

މީސްތަކުން 20ރަކްޢަތްގޮތުން އުޅުނެވެ. އަލްއިމާމު މާލިކު ވިދާޅުވާގޮތުގައި ޢުމަރުގެފާނުގެ ޒަމާނުގައި މީސްތަކުން ރަމަޟާންމަހު 23ރަކްޢަތްގޮތުން އުޅުނެވެ. އަލްބައިހަޤީ ވިދާޅުވާގޮތުގައި އިތުރު 3ރަކްޢަތަކީ ވިތުރިއެވެ.

މިނަމާދު ޖަމާޢަތުގައި ކުރަން އަމުރުކުރެއްވީ ޢުމަރުގެފާނެވެ. އެކަލޭގެފާނު ފިރިހެނުންނަށް އިމާމެއް އަންހެނުންނަށް ވަކިއިމާމެއް ލެއްވިއެވެ.

# ކަށުނަމާދު

ޝަރީޢަތުގެން ނުނިކުމެވޭ މަރުވެއްޖެ ކޮންމެ މުސްލިމަކަށްޓަކައި ދިރިތިބިންގެ މައްޗަށް ހަތަރުކަމެއް ވާޖިބުވެގެން ވެއެވެ. އެއީ (1) ހިނަވުމާއި (2) ކަފުން ކުރުމާއި (3) ކަށުނަމާދު ކުރުމާއި (4) ވަޅުލުމެވެ.

1- ހިނަވުމުގެ ގޮތަކީ މަރު އަރިސްމަރުވެން އުޅޭކަމުގެ ޢަލާމަތްތައް އޭނާގެ ގައިން ފެނިވަޑައިގަތުމުން ޤިބުލައަށް ވާގޮތަށް ބޮލުގައިދިޔަ ގޮތުގައި ބާއްވަން ޖެހެއެވެ. މިގޮތަށް ބާއްވަން ނުކުޅެދިގެން ވާނަމަ އުޅިގަމުގަތިން ބާއްވާށެވެ. ބޮލަށަށް އެއްކޮށްގަނޑު ބާއްދުވައިގަނޑު ބަލައިލުމެވެ. މޫނު ދެފައިވީގޮތަށް ދަރުނުތުން ބާއްވާ ޤިބުލައަށް ކުރިމަތިވާ ގޮތުގެވެ.

2- މަރުވުމުގެ ކައިރިވުމުން އޭނާއަށް ޝަހާދަތް ކަލިމަ ދަސްކޮށްދޭން ޖެހެއެވެ. އެކަމަށް އަމުރުކުރުން އޭނާއަށް އަޑުއިވޭ ގޮތަށް «لاإله إلاالله» ކިޔައިދޭނީއެވެ. رسول الله صلى الله عليه وسلم ވިދާޅުވިއެވެ. لَقِّنُوا مَوْتَاكُم لاإله إلا الله - رواه مسلم - ތިޔަބައިމީހުންގެ މަރުވެދާމީހުންނަށް لاإله إلاالله ކިޔައިދޭށެވެ.»

3- މަރުވާމީހާގެ ކައިރީގައި يس سورة ކިޔުމަކީ ސުންނަތެކެވެ. رسول الله صلى الله عليه وسلم ވިދާޅުވިއެވެ. «اقرأ وا على موتاكم يس - رواه أبوداود وابن حبان - ތިޔަބައިމީހުންގެ ތެރެއިން މަރުން ގާތްވެފައިވާ މީހުންގެ ކައިރީގައި يس سورة ކިޔާށެވެ.

## މަރުވުމުން ކުރަންވީ ކަންތައް

### މަރުވެ ފުރާނަ ހިގައްޖެނަމަ

1- އޭނާގެ ލޮލު މަރުވައިލާނެއެވެ. އެއަށްފަހު ތުނބުޅިކޮޅު ދަތްތަކުގައި ބައްސާލާނެއެވެ.

2- ހުރިހާ ގުނަވަންތައް އުގުޅާލައި ދުއަތާއި ދުވަހު ވަޒުވަޒުން ރީއްޗަށް ތަވާލައިދޭ ބާއްވާނެއެވެ.

3- ވައިވަރުގެ ސަބަބުން ބަނޑު ފުރުސަ ނުދިނުމަށްޓަކައި ބަނޑުމަތީގައި ކުޑެކުޑެ ބަރުއް ބާއްވާނެއެވެ.

4- އާދައިގެ ހުރިހާ ފުރާވިއްބާލައި ފޮނަދަކުން ރަގަޅަށް ނިވާކޮށް އޮތުމަށް ނުވަތަ ވޭތުކޮށް ނުވަތަ އުސްއަތްފައް މަތީގައި ދޫކޮށްލައިގެން ހުންނަވާތަން ބާއްވާނެއެވެ. (މިސާލަކަށް ކުރާސީ އާދައިގެ މަސްކަޅު ތަރުއިން އާދަތެރެ އެންމެ ރޯބިލާ މިހާރު.)

# ހިނުއުން

މީހަކު މަރުވެއްޖެނަމަ އޭނާ ހިނުވުމާއި ކަފުން ކުރުމާއި އޭނާގެ މައްޔިތު ނަމާދު ކުރުމާއި އޭނާ ވަޅުލުމުގެ ކަންތައް އަވަސްކުރުމަކީ ސުންނަތެއް ވެގެންވާ ކަމެކެވެ. މިކަންތައްތަކަކީ ދިރިހުރި މީހުންގެ މައްޗަށް އޮތް ފަރުޟު ކިފާޔަތެއްގެ ގޮތުން ޖެހޭ ކަމެކެވެ. ފަރުޟު ކިފާޔައިން ކުރަންޖެހޭ ކަމެއް ހިނުވުމެވެ. ހިނުވުމުގެ އެންމެ މަދުމިންވަރަކީ މައްޔިތާގެ ހަށިގަނޑުގައި ދެލިދުއް ހުރިހުރިތަން ނަޖިހުން ސާފުކޮށް މުޅި ހަށިގަނޑަށް ފެން ހުރިހާ ތަނަކަށް ފޯރުވުމެވެ.

# ހިނުވުމުގެ ފުރިހަމަ މިންވަރު

އެންމެ ފުރިހަމަ މައްޔިތާ ވާނީ ނިވާ ތަނެއްގައި ފިލުވައިގެން ނުވަތަ ބޯޓެއް އުސްއެއްތަކެއްގެ މަތީގައި ބާއްވާނެއެވެ. ހިނަވާ މީހާއާއި އެހީތެރިޔާ ފިޔަވައި މައްޔިތާގެ ވަލީވަރިޔާ ނޫން ދުވަސް ބަލަހައްޓާ އެހެނިހެން ވަދެގެން ނުވާނެއެވެ. މައްޔިތާ ހިނަވާނީ ފުރަތަމަ އަދި އެހީތެރިޔާގެ އަތުގައި ދާއިރާގެ ފިހިފުނުންނެވެ. ދުނިޔެވީމާ އާދަކުރާއަށް މައްޔިތާ

ނަގާ ފުރަގަހަށް ޖަހައި ބައިންދާ ހިއްވޭ. ޖަމްޢިއްޔާގެ ފުންކަދުރާގައި ރިޔާސީދާއިރާގެ
ކަނޑުމް ބޭފުޅުވިލާގެ އަދި ޖަމްޢިއްޔާގެ ދުވަހުގެ ދުރުދުރުގައި ރިޔާސީދާއިރާގެ ކަނޑުމް
ޗައްސަހިއްވޭ. ދެން ޖަމްޢިއްޔާގެ ބޭރުކަރި ރިޔާސީދާއިރާގެ ކަކުލުގައި ވިއްދާލާނެވޭ.
ދެން ވާހަކަ ޖަމްޢިއްޔާގެ ބަޔަކީމީހުގައި ބާރަށް އަޑުރައްކައިލައި ބަޔަކުބާރުގައި
ހުރިހަމަހުރި ހަޖީހެއް ބާރަށް ހުރުމާލެވޭ. ދެން ޖަމްޢިއްޔާ އުޅުމީމަތިން ބާއްވާ
ދިރިހުރި މިހާރު އިސްތިހާރުކުރާ ފަދައިން އާރާގެ ދެދުރުރަދަށް ދެވޭމާލެވޭ.
މިކަންކުރާހިރި ވާހަކަ އަންގައިދެއް (ނުވަތަ ގުޅިކަޔަށް އާރާމައިގެން)
މައްސައިގެންނެވޭ. އެއަންފަށު އެއަންގާ އެއްމާލެވޭ. ދެން އޭގެން އަންގައިދެއް
މައްވާނެވޭ. އެއަންފަށު ޖަމްޢިއްޔާގެ ދަރުބަރުކާއި ނާފަރުގެ ދެރިދުރުގެ އެބުރުރަހަށް
ސާފުކަންމާނެވޭ. ދެންމަޖްލިސް ދިރިހުރިހިރަކަށް ވުސްވު ކުރުވާ ފަދައިން ވުސްވު
ކުރުވާނެވޭ. އަހަރެނާއި ނާފަރުގެ ފުންމާއިރު އެބުރުއަށް ފުންދިހަ
ނުދިނުމަށްޓަކައި ކުޅުކަން ބޯ އަރިކަށްމައިފާ ބާއްވުން ރަހަށްވާނެއްވޭ. ރިޔާސީދާ
ޖަމްޢިއްޔާ ރިނގުމަށްޓަކައި ނިޔަތް ހަރުމަދު ވާޖިބުކަމެއް ނުނެވޭ. ދެން ފުޅާވައިރުރި
ކަންނާރުވަތް ނުވަތަ ސޯވާވުޒު ނުވަތަ ސަރުބަސް ފަދަ އެއްކޮއް މައިގެން
ޖަމްޢިއްޔާގެ ބަލާއި މުން ހިއްކަން ދެވޭމާނެވޭ. ބަލުގައި އިސްތިހާރު ރުހުނަމަ
ދަތުތައް ދުރު ފުނަމަކަން ބައްމަން ކަންމާނެވޭ. މިގޮތަށް ފުނާއެވިއަރު ވާއް ޗުނު
ކަންމު އިސްތިހާރުބައް ބަމަން އަބުރާމަން ވާނާއްވޭ. ދެން ޖަމްޢިއްޔާ އުޅުމީމަތިން
ބާއްވާ ކަސްދުރުއިން ފުރިދެން ވައިމީމަތާ ހަމަހަން ދާންދުން ކަނޑު ރިބަހަން
ފުންއަވާ ދަންނާނެވޭ. ދެންމިގޮތަން ވާހަކަބަހަން ފުންއަވާ ވާހަކަބަ ދަންނާނެވޭ.
ދެން ވާހަކަބަހަން ހަގާވައި ކަނޑު އަރިމައްކަން ބާއްވާ ކަނޑު އަރިން
ފުންކަދުރާއިން ވަހައި ބޭރުކަންޗާއްކު ދުވައިމީމަތާ ހަމައަން ދަވަމާހިއްވޭ.
މިގާރުމުން ދަވުމުން މުވިހަރިގަޒު އަންނާހި ދަވުވިވައްވޭ. މިގޮތަން ދަންހަ
ދަވުމަރި އެއް ދަވުމުވޭ. މިގޮތަން ދުވަހަ ވަހަރާނާއި ތިންވަހަވަހަރަން ދަވުން
ސުންހަތް ވެދުންވެއްވޭ. ތިންވަހަ ވަހަރު ދަންހައިރު ފުހަން ކުޒަ ކާފުރުކަވެއް
މައިގެން ދަވުމަރި ސުންހަތްކަވޭ. އެކަމަކު ޖަމްޢިއްޔާއަރި މުޅިރަމަކު ކަމުގައި ވާހަމަ

ހިނަވާފެނަން ކާފޫރުކޮޅެއް ނުވަތަ އެއްވެސް މިރުވަސްދުވާ އެއްކޮށް ހަދައިގެން

ނުވާނެއެވެ.

ހިނަވާ އަވަދިވިފަހުން މައްޗިތަކާ ދެދޫރުން ދޫރުކުން ނަމިޔަށް ނުކުތުނަމަވެ

އުނދޫޅިއަށް ވިލުވައިލުން ވާރޭބޮޑުވާނެއެވެ. ހިނައުމުގައި ނުގެއްލޭނެއެވެ. ހިނާވީމާ

މައްޗިތާގެ ތަރުކާރީން ބެލުމަކީ ހުރަވި ކަރުކާލެވެ. ހިނާވީމާ މައްޗިތާގެ ތަރުކާ ފިޔަވާ

އެހެން ތަކެތިކުރުން ބަލަރަބާދުޑި އެކަވަން ކޮންމެއްދުން ބޭނުންވާ ތަކެތިތަކަން

އެކަށޭޅެވެ. މައްޗިތާގެ ގައިން އެއްވުސް ތަކެތިގަދި އަނގަލެއް ހަރުވައިގެން ނުވަތަ

އަތުގަދި ޅޮތިގަޑެއް އަޅައިގެން ގޮނޑި އަތުލުން ސޫރަނަތް ވެގެން ނުވާނެއެވެ.

މައްޗިތާ ހިނާވީމާ އަޅާނަތް ތަރިއަކަން ވާންޖެހޭނެއެވެ. މައްޗިތާގެ ކަބައިން

ފެނަކަ ރަގަވެ ކަލާދީގެ ވާހަކަ ގޮވުމު ދަހުކައިގެން ނުވާނެއެވެ. އެއްޗެހިގަތް

ފުނުނަދަ އެކަލާދީގެ ވާހަކަ ދަހުކާ ގެދުލަބި ސޫރަނަތްކާލެވެ.

ހިނުވުދަން އުދުރުވަރި ފެއްޗޭވީމާ ހިނުވުދުގެ ބަދުލުގައި ތަތްއުދުލު

ކުރަނިއެވެ. ހިނާވީމާ ޗޭނބުފަރިއަކަން ފުދަކުން ނުވަތަ ބަދިސޫފަރިތަކަން

ފުދަކުން ހިނައުން ދަކުރަރަތް ނުވާނެއެވެ.

ފިރިހެނުން ހިނުވުދަން އިސްވާނީ ފިރިހެނުންނެވެ. އަންހެނުންނަން

އަންހެނުންނެވެ. އަބިދީ ހިނަވަން އާނާގެ ފިރިދީއަކަން އަދި ފިރިދީ ހިނަވަން

އާނާގެ އަނބިދީއަކަން އިސްވެވިދާނެއެވެ.

އުދުންފިރިވުދުގެ ހިސާބަކަން ބެޑުނުވާ ކަމްޗޭ ހިނުވުދަން އަންހެނުންނާއި

ފިރިހެނުން އިސްވުން ހަމަހަމައެވެ.

ހިމާފިރިހެނަކު ހިނުވުދަން ހިމާ އަންހެނަކު ދޫނިދީހަކު ނެތްނަމަ މައްޗިތާ

ހިނުވުދުގެ ބަދުލުގައި ތަތްއުދުލު ކުރެވޭނެއެވެ.

ފިރިހެނާ ހިނުވުދަން ފިރިހެނުންގެ ތެރެއިން އިސްވުން ރަގަޅީ އާނާގެ

މައްކަން ކައިރިވާ ކުރުމުގަޔާއިސް އިސްވުން ރަނގަޅު ދީނުންނެވެ. ފުރަތަމަ

މައްޗިތާގެ އުސްބަތްތަކުންނެވެ. ދިޔަދަ ދިނަކު ނަތްނަމަ ރަނުގެ ފިރިދާއެވެ. ނުވަތަ

އާނާގެ ނައިބެވެ. އެކަމަކު ރަނުގެ ފިރިދާ ކަމަން އިސްވުމަން ބައިތުލްމާލުން

ކަށްވަޅުކޮޅުގެ ހަރުދަނާވެއް ކުރުވާނަމަށެވެ. އެހެންނޫނީ ވަރަށްބޮޑަށް ވީމަ ބައިވެރިވާ ގޮތުގެ ވިސްނުމެއް ހުރިނަމަ އެއިން ވެއްޖެއް ވެއެވެ.

## ކަފުން ކުރުން

ކަފުންކުރާނީ ހިނާވުމަށް ފަހުގައެވެ. އެހާ ދިރިހުރިއިރު ބަދައްހުން ކޮންމެ ފޮތިގަނޑަކުން ކަފުންކުރުން ހުއްދަވެއެވެ. މިހެންވީ ދިރިހުރުމުން ފަހަރު ފޮތިގަނޑުން ކަފުންކުރުން ބަހާން ވެގެންވާއެވެ. ކަފުން ކުރުމަށްބޭނުމަކީ ހާ އަމުޒްޒު ފޮތިގަން ބޭނުން ކުރުމަށް މަސްހޫރު ކަމެކެވެ.

ކަފުންކުރުމުގެ މަޤްބޫލުކަމީ އެންމެ ފޮތިގަނޑެކެވެ. މުޅިހަށިގަޑު ނިވާކުރެވޭވަރު އެއް ފޮތިއެވެ. މުޅިއިރު ދިރިހުރުމުން ބޭނީ ކުރާ ފޮތިގަނޑު ހުދު އަންނަނިވި ކަފުން ކުރުމަށް ބޭނުން ކުރެވެއެވެ. އެންމެ ރަނގަޅީ ހުދުފޮތި ކުރުން ފޮތިގަނޑެއް ހުދު ކަފުން ކުރުމެވެ. ރަސޫލުالله ގެފާނު ޙަދީޘް ކުރައްވަފައި «الْبَسُوا مِن ثِيَابِكُم البَيَاض فإنها خَيْرُ ثيَابِكم وكَفِنّوا فيها مَوْتَاكُم މިޙަދީޘުގައިވާ ހުދު ފޮތިން ލާށެވެ. ތިޔަ ހެދުމަށް ގަބޫލުކުރެވޭ އެންމެ ރަނގަޅު ހުދު ފޮތިގައެވެ. އަދި މިޙަދީޘްގެ މާނައީ އަދި ފޮތިތަކުން ކަފުން ކުރާށެވެ.»

ކަފުންކުރުމުގެ ފުރިހަމަ މިންވަރަކީ ފިރިހެނުނަށް ތިން ފޮތިއެވެ. އެންމެ ފުރިހަމަ ވަނީ އެންމެ ރަނގަޅު އަދި ފޮތި ފޮތިއެވެ. އާދައިގެ ގޮތުން ބޭނުންކުރާ އަނބުރާ ފޮތި މި ފޮތިއަށް ރަނގަޅީ ފޮތިފޮތިއެވެ. އަދި މައްޔިތާގެ ގައިމަތި ބޭނުން ކުރާ ފޮތިގަނޑު ނިވާ ކުރެވެނެވެ. މައްޔިތާ ދިފާރަމެ ފޮތިގަނޑުން ބޭނުންކުރާނެ ގޮތަށް ހަމަޖެހިފައި ހުރުމެވެ. ފިރިހެނަކަށް ބޭނުން ކުރާ ފޮތިތައް މައްޔިތާގެ ހަށިގަނޑު ނިވާ ކުރެވޭ ބޮޑުމިނުގައި އޮތުމެވެ. ފިރިހެނުގެ ފޮތިތައް ދޫކޮށްލައި ހަށިގަނޑު އިތުރުކޮށްލުން ވާއެވެ. ފިރިހެނުގެ ތިން ފޮތިގައި ފިރިހެނުނަށް ފޮތިތަކުގެ ނިވާކަމާއި ސަލާމަތީގެ ގޮތުގައި ހިމެނޭ.

އެއަންފަހު މައުލޫމާތު ގެއިމައްކަމަށް ކަފުންތަކައް މަޅައިދާނެވެ. ކަފުން މަޅައިދާނީ ފުރަތަމަ ކަފުންގެ ވަތްމަތީ އަތްކައިރި ކަނޑުމް މައްކަމަށް، ކަނޑުމަތީ އަތްކައިރި ވަތްމައްކަމަށެވެ. ކަފުނުން މައްލޫމާއަށް ވުރު ދިގުކޮށް އަތްތަށް ފައިމާ ކޮށަށްވުރު ބޮޑުކޮށަށް ދިގުކޮށާށެވެ. ފުރުދަމަކު ފުރުނަމަ ބަށްދުތަކުން ބަދުމާށެވެ. ސަލާމްކުރުމަށް ބަދުވަމަށް މިބަނދުތަށް ފުރައިމާން ވާނެއެވެ.

އަންހެނުން ނަމަ ކަފުންކުރުން ފުރިހަމަ ވެގެންވަނީ ފަސް ފޮތައިންނެވެ. އެއްފޮތައިން ނިވާކުރާނީ ފޫވުން ފެނިގެން ތިރިއެވެ. އަނެއް ފޮތައިން ނިވާކުރާނީ ކަރުން ފެނިގެން ތިރިއަންގަނޑު ތިރިން އެނދުލި ފޮތަށް ހަމައަށެވެ. ތިންވަނަ ފޮތައިން ނިވާކުރާނީ ބޮލެވެ. ފުން އަނެއް ދެފޮތް މުޅިގައިގައި އޮޅާލާނީއެވެ. އަދި ދުއްދު ނިވާކުރައްވާ ގޮތުގައި ރަސޫލުﷲގެ ދަރިކަޅުން އުއްމު ކުލްސޫމް ކަފުން ކުރަން އެނގުވި މިގޮތަށެވެ.

ނޯޓް: ކަފުނުގެ ކަށިތަކެއްކަށް ހަރަދުކުރާނީ މައްޔިތާގެ ތަރިކައިންނެވެ. އަނބިމީހާ ނުންނަމައެވެ. އަނބިމީހާއަށް ހަރަދުކުރާނީ ފިރިމީހާއެވެ. މަރުވިމީހާގެ ތަރިކައިގައި އެއްޗެއް ނެތްނަމަ އެކަމަށް ހަރަދު ކުރާނީ އޭނާގެ ބަލަދު އަޅާލާމީހާއެވެ. އެފަދަ މީހަކު ނެތްނަމަ އެހަރަދު ކުރާނީ بيت المال ންނެވެ.

## ކަރުނަމާދު

ކަރުނަމާދަކީ މުސްލިމުންގެ ފަރުޟު ކިފާޔަތު ތަކެއްގެ ތެރެއިން ކަމެކެވެ. ކަރުނަމާދު ކުރުވުމަ މައްޔިތާ ހިނގުމަށް ފަރުޟެވެ. މައްޔިތާ ނުހިނަވާ ކަރުނަމާދެއް ނުކުރުވޭނެއެވެ. އެހެންކަމުން މަލިކިއްޔާ މަޛްހަބުގެ ތެރެއަށް އަޑިއަށްގޮސް ހިނގުމަށް ޖައްސާފައި ނުނުރުވުނުމިގެ މައްޔިތަށް ކަރުނަމާދެއް ނުކުރުވޭނެއެވެ. ހިނގުމަށް ކަފުންކުރުމަށްވުރެ ކުރިން ކަރުނަމާދު ކުރުމަކީ ޝަރުޠުތަކެކެވެ.

މައްޔިތާ ނުވަތަ އެނާގެ މައްކަލުން ޣާއިބުގައި ކަށުނަމާދު ކުރުވިދާނެއެވެ. އެއީ ރަސޫލުﷲ ގެ ޒަމާނުގައި ނަޖާޝީ ޙަބަޝްރަށުގައި މަރުވެވަޑައިގަތުމުން އެކަލޭގެފާނު މައްކަލުން ނަމާދު ކުރައްވަވައިފާ ވާހިއެވެ. ކަށުނަމާދު ކުރާއިރު ސަވްދަތް ވަގުތުގައި ބަޔަކުބައިގެން ނަމާދުކޮށްދިނުމަށް އެނަމާދު ސުއްބަރަތް ނުވާނެއެވެ. އެހެންވެ އިސްކަމް ކަޑިގައި މައްޔިތާ ބަދަލުވިގެން އެނާގެ މައްކަލުން ކަށުނަމާދު ކުރުން ހުއްޓައެވެ.

ކަށުނަމާދުގައި އިމާމަކަށްވުމުގައި އެންމެ އިސްކަންދެވޭނީ އޭނާގެ ބައްޕައަށެވެ. ނުވަތަ ކާފައަށެވެ. އެހެންނޫނީ ފިރިހެން ދަރިންނަށެވެ. ދެން ދަރިންގެ ދަރިންނަށެވެ. އެފަދަ މީހަކު ނެތްނަމަ އެއްބަނޑު ބޭބޭއަށް ނުވަތަ ކޮއްކޮއަށެވެ. އެހެންނޫނީ އެއްބަފާ ބޭބޭއަށް ނުވަތަ ކޮއްކޮއަށެވެ. ދެން އެއްބަނޑު އެއްބަފާ އަޚުންގެ ފިރިހެން ދަރިންނަށެވެ. ދެން މައްޔިތާގެ ގާތްތިމާގެ މީހުންނަށެވެ. އެހެންނޫނީ ރަށުގެ ވެރިޔާ ނުވަތަ އޭނާގެ ނައިބެވެ.

އެއް ދަރަޖައިގެ ދެމީހުން ތިބިނަމަ އިސްކަން ދެވޭނީ އެންމެ އިސްލާމުވެރި މީހާއެވެ. ދެން އެންމެ ފިޤުހުވެރި މީހާއެވެ. ދެން އެންމެ ރަގަޅަށް ޤުރުއާން ކިޔަވާ މީހާއެވެ. ދެން އެންމެ ވަރަޢުވެރި މީހާއެވެ.

ޖަމާޢަތުގައި ކަށުނަމާދުކުރާނަމަ އިމާމުމީހާ (ނުވަތަ އެކަނިކޮށް މީހާ ކުރާނަމަ އެމީހާ) ހުންނާނީ މައްޔިތާގެ ބޯފުށުގައެވެ. އެއީ މައްޔިތާއަކީ ފިރިހެނެއް ނަމައެވެ. މައްޔިތާއަކީ އަންހެނެއްނަމަ ހުންނާނީ މައްޔިތާގެ ކުނބުރަޔާ ކައިރީގައެވެ.

## ކަށުނަމާދުގެ ސުންނަތްތަކެއް

ހ. سورة الفاتحة ކިޔުމުގެ ކުރިން أعوذ ކިޔުމާއި سورة الفاتحة ކިޔުމަށްފަހު آمين ކިޔުން،

ށ. ރޭގަނޑުގައި ނުވަތަ ދުވާލުގައި ކަށުނަމާދު ކުރިޔަސް ޤިރާއަތް ސިއްރުކުރުން،

ނ. ޖަމާޢަތުގައި ތިންސަފުގައި ކަށުނަމާދު ކުރުން، ސަފެއްގައި
މަދުވެގެން ދެމީހުން ހިމެނެންޖެހޭނެއެވެ. މީގެ ތެރެއިން އެކަކީ އިމާމު
ކަމުގައިވިޔަސް އެންމެ ރަނގަޅެވެ. އިމާމާ މައްޗޮޅުމާ އެއް ސަފެއްގައި
އެއްމީހަކު ހިފުމަކީ މަކުރޫހު ނުވެއެވެ.

ރ. ރަސޫލުﷲގެ ފަރާތުން މައްޗަށް ފެށިގެން ޞަލަވާތް ކިޔުމާއި
އުލަމާއިން ޞަލަވާތް ކިޔުމާއި މާތްﷲއަށް ހަމްދު ކުރުމުން ޞަލަވާތް
ފަށާއި ޞަލަވާތް ކިޔުމަށްފަހުން ދުޢާކުރުމުން ހަމްދުކޮށް ލައްވާލަން ދުޢާ
ކުރުން،

ބ. ދެވަނަ ސަލާމް ދިނުން،

ޅ. ކަށުނަމާދުގެ ހަތަރުވަނަ ތަކުބީރަށްފަހު ސަލާމް ދިނުމުގެ ކުރިން
«اللّٰهُمَّ لاَ تَحْرِمْنَا أَجْرَهُ وَلاَ تَفْتِنَّا بَعْدَهُ واغْفِرْلَنَا وَلَهُ» މިދުޢާ ކިޔުމަށްފަހު
«الَّذِيْنَ يَحْمِلُونَ الْعَرْشَ وَمَنْ حَوْلَهُ يُسَبِّحُوْنَ بِحَمْدِ رَبِّهِمْ وَيُؤْمِنُونَ بِهِ
وَيَسْتَغْفِرُونَ لِلَّذِيْنَ آمَنُوا رَبَّنَا وَسِعْتَ كُلَّ شَيْءٍ رَحْمَةً وَعِلْمًا فَاغْفِرْ لِلَّذِيْنَ
تَابُوا وَاتَّبَعُوا سَبِيْلَكَ وَقِهِمْ عَذَابَ الْجَحِيْمِ» މިއާޔަތް ކިޔުން،

ކ. ކަށުނަމާދުގެ ފަސްވަނަ ތަކުބީރަށްފަހު ދުޢާ ކުރުމަށްފަހު ސަލާމް
ދިނުމުގެ ކުރިން މަގުފިރަތް ފުރުޞަތު ތަބާވާ ގޮތަކަށް ދުޢާގެން
ކުރެވޭނެ ކަމަށް ދުޢާގެން ކުރުން،

އ. الحمد އަށް ފަހު ޞަލަވާތް ކިޔުން،

ނޯޓު: ކަށުނަމާދު ކުރާއިރުގެ އަދާކުރެވޭން އަވަހަށް ސަލާމް
ދިނުމަކީ ސުންނަތެއް ކަމެކެވެ.

## ކަށުނަމާދުގެ ރުކުންތައް

1- ނިޔަތް ގަތުން: ނިޔަތް ގަންނައިރު މިމައްޔިތާގެ މައްޗަށް ކަށުނަމާދު
ކުރަމޭ ކިޔާހިތުން ނިޔަތްގަތުމުން ފުދޭނެއެވެ. މައްޔިތާގެ ނަން ބަޔާން

ކުރާކަށް ނުޖެހޭނެއެވެ. އުޅަނދުފަހަރުގެ މައްޗަށް އެއްފަހަރާ ނަމާދުކުރާއިރު އުފުލުމުގެ ޙަރަކާތްވެސް ކަނޑައެޅިގެން ނުޖެހޭނެއެވެ. އިމާމުވިޔަސް ކަސްރުނަމާދު ކުރަން ހުއްޓާ ގެންދާ މައްޗިއާ (ނުވަތަ ސަވާރީއެއް)ގެ މައްޗަށް ނަމާދު ކުރެވޭނީ ފުރަތަމަ ނަމާދު ނިމުމުންނެވެ. އިމާމުއްގެ ފަހަތުގައި ކަސްރުނަމާދު ކުރާމީހާ އިތުރުވާގެން ނަމާދުކުރާކަށް ހިތަށް އަރުވަންޖެހޭނެއެވެ. ނިޔަތް ގަތުމަށްފަހު الله أكبر ކިޔާ އެހެން ނަމާދުތަކުގައި ފަދައިން ދެއަތް ބަނދާނީއެވެ.

2- ކުޑަކާނަވާގެންވާމީހާ (އެހެނިހެން ފަރުޟު ނަމާދުތަކާ އެއްގޮތަށް) ކޮންމެ ހުރި ކަސްރުނަމާދު ކުރުން:

3- ހަތަރު ތަކުބީރު ކިޔުން: އިމާމާ ހަތަރު ތަކުބީރުންވުރެ ގިނައިން ކިޔުމަކުން އޭނާގެ ނަމާދު ބާޠިލެއް ނުވާނެއެވެ. ތަކުބީރުގެ ޢަދަދާ ގުޅޭ ޚިލާފުވެއްޖެނަމަ ތަޤްލީދަށް ފާއިތުވި ނަމާދުގެ މައްޗަށް ބިނާކޮށް ހަތަރު ތަކުބީރު ފުރިހަމަ ކުރާނީއެވެ.

އިމާމާ އިތުރަށް ތަކުބީރެއް ކިޔައިފިނަމަ މައުމޫމުންނަށް ދެގޮތަކަށް ޢަމަލު ކުރުވިޔާނެއެވެ. އެއްޗެހިކި އެކިސަބަބުން އިމާމާ ވަކިވެ ސަލާމް ދިނުމެވެ. ނުވަތަ އެއްޗެހި އިމާމާ ސަލާމްދާން ދިނުމަށް އިންތިޒާރުކުރެއްވެން އެއްވެސް އިތުރުކަމެއް ނުކުރުމެވެ. އިމާމާ ސަލާމް ދިނުމުން ސަލާމްދިނީ އެވެ. ހަތަރުވަނަ ތަކުބީރު ފަހުން ކަމަށް ދަންނަވާކަމުން ބުރަވެ ފަޅައިގަންނަވާއެވެ. ތަކުބީރުގެ ޢަދަދު ގަސްތުގައި މަދުކޮށްފިނަމަ އޭނާގެ ނަމާދު ބާޠިލުވާނެއެވެ. ކަސްރުނަމާދުގައި ކުރުވާ ކުރުވުނަސް ކަސްރުސަބަބު ޖެހުމާއި ނުލެވެ.

4- سورة الفاتحة ކިޔުން: ފުރަތަމަ ތަކުބީރުންފަހު دعاء التوجه ނުކިޔާ أعوذ بسم ކިޔައިގެން ކިޔަވާނީ الحمد އެވެ. އެކަމަކު الحمد ދެވަނަ ތަކުބީރުން ފަހުގައިވެސް ނުވަތަ ތިންވަނަ ތަކުބީރުން ފަހުގައިވެސް ނުވަތަ ހަތަރުވަނަ ތަކުބީރުންފަހުގައިވެސް ކިޔުވިދާނެއެވެ. އެކަމަކު الحمدش ބައެއް ފުރަތަމަ ތަކުބީރުން ފަހުގައި އަނެއްބައި ދެވަނަ ތަކުބީރުން ފަހު ކިޔުވުން ހުއްދައެއް ނުވެއެވެ.

5- ދެވަނަ ތަކްބީރަށްފަހު ރަސޫލުﷲގެފާނު މައްޗަށް ސަލަވާތް ކިޔުން: الحمد ކިޔުމަށްފަހު ސޫރަތް ނުކިޔާތީވެ ބަރަކާތް ލައްވައި الله أكبر ކިޔާ ގޮތުން ބަރަކާތް ހަށްސާސިލެވެ. ދެވަނަ ތަކްބީރަކީ މިއެވެ. ދެން ކިޔަވާނީ ސަލަވާތެވެ. ސަލަވާތް ކިޔުމުގެ އެންމެ ކުޑަމިންވަރަކީ «اللّٰهم صَلِّ عَلَى مُحَمَّدٍ» އެވެ. އެންމެ ފުރިހަމަ މިންވަރަކީ އިބްރާހީމީ ސަލަވާތެވެ. (މިސަލަވާތް މިހާރު ވަނީ ނަމާދުގައި ބަޔާން ކުރެވިފައެވެ.)

6- ތިންވަނަ ތަކްބީރަށްފަހު މައްޔިތާއަށް ދުޢާކުރުމުގެ ގޮތުން: ތިންވަނަ ތަކްބީރަށްފަހު ގެނެސް މައްޔިތާއަށް ދުޢާ ކުރުން ސުންނަތްވެގެން ވެއެވެ. ދުޢާކުރުމުގެ އެންމެ ކުޑަ މިންވަރަކީ «اللهم اغفر له» ނުވަތަ «اللهم ارحمه» އެވެ.

މައްޔިތާއަށް ދުޢާކުރުމުގެ ފުރިހަމަ މިންވަރަކީ «اللهم اغفر لحينا وميتنا وشاهدنا وغا ئبنا وصغيرنا و كبيرنا وذكرنا وأنثانا اللهم من أحييته منا فأحيه عَلَى الإسلامَ وَمَنْ تَوفَّيْتَهُ مِنَّا فتَوَفَّهُ على الإيمان اللهم إن هذا عبدُكَ وابنُ عَبْدَيْكَ خَرَجَ مِنْ رَوْح الدُّنْيَا وَسَعَتِها ومحبوبُه وأحباؤه فيها إلى ظلمة القبر، وما هو لاقيه كان يَشْهَد أن لاإله إلا أنت وَحْدَكَ لا شريك لك وأن محمدا عَبْدُكَ ورسولك وأنت أعلم به، اللهم إنه نزل بك وأنت خَيْرُ منزول به وأَصْبحَ فقيرا إلى رَحْمَتِكَ وأنت غنى عَنْ عَذَابه وقدجئناك راغبين إليك شفعاء له اللهم إن كان محسنًا فزدْفى إحسانه وإن كان مسيئا فتجاوَزْعنه ولَقِّه برحمتك رضاك وقِه فتنةَ الْقَبْرِ وعَذَا بَه وافْسَحْ له في قَبره ، وجافِ الأرضَ عَنْ جَنْبَيْهِ ولقّه برحمتك الأمْن مِنْ عذابك حتى تَبْعَثَهُ آمنا إلى جنتك برحمتك ياأرحم الراحمين» މިދުޢާކިޔާއިރު މައްޔިތާއަކީ އަންހެނެއް ނަމަ އަންހެނުންނާ ޟަމީރުތައް ބަދަލުކޮށްގެން ކިޔުން ސުންނަތް ވެގެންވެއެވެ. އެހެންކަމުން މައްޔިތާއަކީ "ޞަޣީރާއެއް ކަމަށް" ބުނާ (އަންހެނަކަށްވީމާ ކުޑަކުއްޖެއް ވީމާ) އަންހެނުންނާ ޟަމީރުތައް ބަދަލު ކުރުމަކާ ނުލައި ކިޔަންވާނެއެވެ.

އާދައިގެ ބައްޕައަކާ ނިސްބަތް ނޭނގޭ މައްޔިތެއްނަމަ «ابْنُ عَبْدَيْكَ» ގެ ބަދަލުގައި ކިޔާނީ «ابْنُ أَمَتِكَ» އެވެ. އަންހެނުންނާއި ކުދިންނާބެހޭގޮތުން މައްޗަށް

ކަށުނަމާދު ކުރާނަމަ ދުޢާކުރާނީ ވިލަރެސްކޮށް ޖަމާޢަތާއެކެވެ.

މަރުވީމީހަކީ ބާލިޣުނުވާ ކުޑަކުދިއްޔެއްނަމަ ތިންވަނަ ތަކުބީރުންފަހު ދުޢާކުރާނީ މިފަދައިން ކިޔައެވެ. «اللهم اغفر لحينا وميتنا وشاهدنا وغائبنا وصغيرنا وكبيرنا وذكرنا وأنثانا اللهم من أحييته منا فأحيه على الإسلام ومن توفيته منا فتوفه على الإيمان . اللهم اجعله فرطا لأبَوَيْهِ وَسَلَفًا وذُخْرًا وعِظَةً واعتبارا وشفيعًا وثَقِّل بِه موازينهما وأفرغ الصَّبْرَ على قلوبهما ولا تَفْتِنْهما بَعْدَه ولا تَحْرِمْهُما أجْرَه»

7- މައްޔިތާގެ މައްޗަށް ދުޢާކުރުމަށްފަހު الله أكبر ކިޔާ ހަތަރުވަނަ ތަކުބީރު ބުނާނީއެވެ. ބުނުމަށްފަހު «اللهم لاتحرمنا أجره ولاتفتنا بعده واغفرلنا وله» މިދުޢާކިޔާ ސަލާމްދޭނީއެވެ. ސަލާމްދޭއިރު ކަނާތަށް އެއްފަހަރު ވާތަށް އެއްފަހަރު ސަލާމްދިނުން ސުންނަތެވެ. ސަލާމްދޭނީ އެކިފަރާތަށްވެސް ނަމާދުގައި ސަލާމްދޭ ފަދައިންނެވެ.

ޝަރަޙް:

(ހ) ކާފިރުންގެ މައްޔިތަށް ކަށުނަމާދު ކުރުމަކީ ޙަރާމް ކަމެކެވެ. އަދި އެކަމާ ހިންގުމަކީ ވާޖިބުކަމެއް ނޫނެވެ. އެކަމަކު ކާފިރުންގެ ކަށުނަމާދު ވަޒަނާއި ވާޖިބުވާނެ ވެއެވެ.

(ށ) މުސްލިމެއްކަން ނުވަތަ ކާފިރެއްކަން ވަކިކުރެވެން ނެތީ މިހާރުގެ ކަށުނަމާދު ކުރުމަށް ކުރާނީ އެވެ. މިފަދަ ވަގުތުގައި މައްޔިތާއަށް ދުޢާކުރާއިރު ކިޔާނީ «اللَّهُمَّ اغْفِرْ لَهُ إنْ كَانَ مُسْلِمًا» އެބަ މުސްލިމެއް ކަމުގައިވާ ނަމަ އެކަލޭ ފާފަފުއްސަވާނދޭވެ.

(ނ) ކަށުނަމާދު މިސްކިތުގައި ކުރުމަކީ ސުންނަތެކެވެ.

(ރ) ކަށުނަމާދުގައި އުޅުއްވާނެ މައްޗާ ޖަމާޢަތަކުން ތިބެގެން ވާނަމަ މައްޔިތާގެ ނަމާދު ބޮޑުކޮށް ވާނެއެވެ.

(ބ) މަސްވެރިޔާ ކަނޑުނަމާދުރުގައި ހަރަކާތް ބަނޑުމަހުގެ ތަކެއްޗުގައި
ހިތަވާރި الحمد އެވެ. އިމާމާގެ ތަކެއްޗުގެ އަދަދަކީ ބޮޑުވެއް ނުވެއެވެ. އިމާމާ
ސަވާރުން ދިނުމުން ބާކިއްޔާ ތަކެއްޗުތަކެއް ފުރިހަމަ ކުރާނީއެވެ. މަސްވެރިޔާން
ނަމާދުކޮށް އަވަދިވެސްދުން ސަލާމަތް ނުނަމާ ބަރަކާތްން ސަލާމަތް ވެގެންވެއެވެ.

## ވަޅުލުން

މައްޔިތާ ވަޅުލުން ވާޖިބުވެގެންވާ އެންމެ ކުޑަމިންވަރަކީ ކަނިވަސް
ނުދުވާވަރުގެ ފުންވަރެއްގައި ދިރޭތަކެތިން ކުރިމަތިވާ ގޮތަކުން މައްޔިތާ ބޭރުވާ
ވަޅުލުމެވެ. ފުރިހަމަ މިންވަރަކީ ގަދުމިނުގެ އިންސާނަކު ވަޅުތެރޭގައި އަތް ދިއްކޮށް
މައްޗަށް ދަމާލީމާ އަތުގެ އިނގިލިތައް ބިންމަތިން ހަމަވާވަރަށް ވަޅު
ފުންކުރުމެވެ. މިއީ ގާތްގަނޑަކަށް 4.5 ފޫޓެވެ. (ނަވަވީ 6 ފޫޓު 9 އިންޗިއެވެ.)
މިވަޅު ފުޅާކުރަންވީ މުނިކާއި ކަރުވަތާގެ (ނަވަވީ 27 އިންޗިގެ) މިންވަރަށެވެ.

ގޮތްޖެހި ނަބީރަސޫލާގެ ޒަމާނުގައި އިމާރާތްވެގެންވަނީ ލަޙްދު ވަޅެކެވެ.
ލަޙްދު ވަޅަކީ ކަނުވަޅު ފުޅާކޮށްގެން މައްޔިތާ ބަހައްޓާ ވަޅުން
ބޮޑުކޮށްގެން ބަނދުކުރާ ކަށިވަޅެވެ.

ފަސްގަނޑު ހަރުކަމުން ގޮތްޖެހި ބިނދިގެންދާނަމަ އިމާރާތްވެގެންވާ
ޝައްޤު ވަޅެވެ. ޝައްޤު ވަޅަކީ ދިގުވަޅުގެ މެދުގައި ކަނުވަޅެއް ކޮނެގެން ކަނުވަޅުވެއްދުން
މައްޔިތާ އެވްވަރަކަށް ދިގުކޮށް ފުންކުރާ ކަނޑާ ކަށިވަޅެވެ.

ދިގުމިރާއްޗެއްގައި އަސްމުގަދަޔައްގައި ކަށްވަޅު ޝައްޤު ވަޅެވެ. ސަލާމަތާ
މިއުޅާ ގޮތުގެ ޖެހޭގޮތް ބަނދުން ކަނުމަތިން މިންވަރުގައި ބަނދުކުރެވެއެވެ. ބަނދުކުރެއްވުމަށް
ސަލާމަތުގައި ވަޅުލުމަށް މަތިމަތީ ކަނުވަޅު ކަށިވެއެވެ. ސަލާމަތުގައި މައްޔިތާ ބާއްވާއިރު
ބާއްވާ ކަނުގޮތް ހަރުގަނޑުން ދުރު ދިރޭތަކެތިން ވަގުތުގެ ބޭނުންވެއެވެ. އެކަމަށް ކަނޑައެޅި ބިމުގައި
ޖެހިގެންވެއެވެ. ދިރޭތަކެތިން ނުވަދެވެން ވަޅުލުވުމަށް ކަނުކަނުގައި މިނަސް
ދިރޭތަކެތިން ކުރިމަތި ކުރުވަނީ ޖެހެނީއެވެ. (އެކަމަކު ކަނޑައެޅުން ނަގާނީ މައްޔިތާ

ކުރިންވާ ނަމަށެވެ.)

މައްޔިތާ ކަށްވަޅަށް ވައްދާނީ ވަޅުގެ ފައިމަތިޖެހޭގޮތުން ބޯހިމެނޭގޮތަށެވެ. މިކަންތައް ކުރާނީ ވީހާ އޯގާތެރި ކަމާއެކުގައެވެ. ކަށްވަޅުގައި ބާއްވަމުން «بِسْمِ اللَّهِ وَعَلَى سُنَّةِ رَسُولِ اللَّهِ - رواه أبوداود والترمذي - މިފަދައިން ކިޔުން ސުންނަތް ވެގެންވެއެވެ.

ސަންދޯކުގައި ބާއްވާފައިނުވާ މައްޔިތާ އުއްޖުން ނުވުމަށާއި ބަންދުން ނުވުމަށްޓަކައި ފޮތިކޮޅެއް ނުވަތަ ކަށިކޮޅެއް ފަދަ އެއްޗެއް ލައި ބާއްވުމަކީ ބާއްވުން އިތުރުވެގެންވެއެވެ. ކަށްވަޅުގައި (ނުވަތަ ސަންދޯކުގައި) ތިއްބަވައި ފުރަގަސްމަތި ކަށްނުތޭ. ބާރިސްތަކަށް އެއްކޮށް ތިމަގު ވަކާތުގޭ ކަށްބުރަ ކަމާކަވެ.

މައްޔިތާ ކަށްވަޅަށް ވައްދުމަށް ބިސްމިއްލާ ހިނގުމަށް ބިސްމި ލްލާއެވެ. އަދިވީމާ ބޮޑުތަކުގައި ފިހިވީމާއަށް ބިސްމަށް ދެލާށެވެ. ސަތުރަތަށްބަށް ގޮތްވީ ދެއިނަށް އެއްވަތްމަތަކުގައި ވަތުގުތަލި ހުއްދަ ކަވާއްބަށްވެ. ސަތުރަތަށްބަށް (މިސްކިނަށް ތިގާއެއްގެ ސަބަބުން ހިސާބުންވުރި ގިނަބަޔަކު މަރުވެގެންދާ ވަގުތުއްގައި ކަށްވަޅުކަނޑުން ވަގުތަށް ވަޅުތަކުން ދަތިވެއްޖެނަމަ) ދެމިހަކު ނުވަތަ އެއަށްވުރެ ގިނަބަޔަކު އެއްވަޅެއްގައި ވަޅުލާހިތި އެއިގެ ތެރެއިން އިތުރުކަން ބޮޑުވީމާ ވަޅުގެ ގިބްލަ ފަރާތުގައި ހިސާބަށް ބަޔާނުވާ އެވެ. މިގޮތުން ވަޅުލުމުގައި ދަރިއަށްވުރެ ބައްޓަ ހިސާބުންވާނެއެވެ. ކުޑަކުއްޖަށްވުރެ ބޮޑު ފިރިހެނާ ހިސާބުންވާނެއެވެ. އެތައް ބައްޓަ އެއްވަޅެއްގައި ވަޅުލާނަމަ ފިރިހެނަ ވަޅުލާ ފިރިހެނުންނެވެ. ދެން ހުންނާނީ ނުންޏާއިންނެވެ. ދެން އަންހެނުންނެވެ. މިގޮތަށް ވަޅުލާ ދެމައްޔިތުން ދެމެދަށް ފަރިކޮށް އަލާ އެކަކު އަނެކަކު ގައިގާ ނުޖެހޭގޮތަށް ހުރަހެއް ލާންވާނެއެވެ. ސަންދޯކުގައި ވަޅުލާ ސަންދޯކެއްގެ ހުރަހެއްވެ.

މިހެން ވަޅުލާއިރު ޤަބްރޭގައި ބައިފުރާވިހުން ތިން ފުރޮޅި އަތުގެން އެއްކޮޅު ސުންނަތް ކަމެވެ. ފުރަތަމަ ފުރިހުން އެއްކޮޅުން «مِنْهَا خَلَقْنَاكُمْ» ދެވަނަ ފުރިހުން އެއްކޮޅުން «وَفِيهَا نُعِيدُكُمْ» ތިންވަނަ ފުރިހުން އެއްކޮޅުން «وَمِنْهَا

نُخْرِجُكُمْ تَارَةً أُخْرَى» ކިޔެވުން ސުންނަތް ވެގެންވެއެވެ.

ނޯޓު:

1- އަގުހުރި ހުދުފަހަރާއެކު މައްޔިތާ ވަޅުލުމަށްދަނީއާ އާއާ ތަޢުލީމުތަކުގެ ރޯސް ކޮށް އަހުދުފަރުމް ނަމާދުއީގައާއެވެ.

2- ކަފުނުކުރުން ވަޅުލުމުގެ ކަފުނު ކުރައްވަނީ ކޮން ނަމާދެކެން ނުދީގައާއެވެ.

3- ކަށްވަޅާ ދިމާއިން ކައިވަރުއެގެ މިންވަރަށްވުރެ ފަސްގަޑު އުފުލުން ހުއްޓުވުން ނުވެއެވެ.

4- މިފަސްގަޑުމައްސަލަ ބޮޑުކަމެއް ސާފުކުރަން ވިއްސާ ފަސްގަޑު ލޯނުމާމުދަލު ސުންނަތްތެކެވެ. އެހެން ރަސޫލުﷲގެ ޙަދީޘްތަކުގެ ތަރުކަމުން އިބްނު މާޖާގެ ރިވާޔަތުން ދެއްވުމަށްފަހު އޮޅާލަން ދަލާއި ކުރައްވައިދެ ވާއެވެ.

5- މަރުނަމާދު އެއްފަސް އެއްކަލެއް ބިނާކުރަމުގެ (ފުރަބަދު ނުވަތަ ގައިދ ނުވަތަ ކަބުރިއަދު ފަދަ އެއްކަލެއް) ބަރާބަރު ކަމެކެވެ. ހަމައެފަދައިން ވަޅުލުމަށްފަހު ފަބުރުމަތީ ކަށެއްދު ނުވަތަ ރީތިލެއް ފަދަ އެއްކަލެއް ދެމާވައި ބޭހެއްޓުމަކީވެސް މަނާކަމެކެވެ.

6- މައްޔިތާ ވަޅުލުމަށްފަހު މަރުނަ މަތީގައި ތަލްޤީނުކިޔުން ނުވަތަ ގެއްލުން ތަލްޤީނުކުރުމަކީ ބިދުއަތު ސުންނަތެކެވެ.

7- މަރުނައިގެ ބޭކާރުގައި ގަބުރު ނުވަތަ ޙަޞާރުކުރުން ފަދަ އެއްކަލެއް ބިދުއަތުމަސް ސުންނަތް ކަމެކެވެ. ރަސޫލުﷲގެ އުއްމަތަށް ބުނު މައްޗަށްގެ އިސްތިރާޙަތު ކުރުމަށްވާ ދިޔަގޮތް ބަރުތަލީ ވިދާޅުވިއެވެ. "މިއީ ތިމަންކަލޭގެ ޙަދީޘްގެ އަށްގެ މަރުނަ ފުރަގަ ކުރެއްވުމަން ބަރާއެވެ."

8- މައްޔިތާ ވަޅުލުމަން ފަހު އޭނާގެ މަރުނަތުހުރުގައި ހިނދުކޮށްލަން އޭނާއަށް ދުއާކުރައްވަން ބަޔަކު އޭނާއަށް ސާބިތުކަން ދެއްވާ ދެންނެވުމަށް ބަޔަކު ތިބުމަކީ ސުންނަތެކެވެ. ރަސޫލުﷲގެ ޙަދީޘް ކުރެއްވީ

«اسْتَغْفِرُوا لأخيكم وَاسْأَلُوا لَهُ التَّثْبِيْتَ فَإِنَّهُ الآنَ يُسْأَلُ» ތިޔަބޭފުޅުންގެ އަޚާއަށް ފާފަފުއްސަވާ ދެއްވުމަށް ދަންނަވާށެވެ. އަދި އޭނާއަށް ސާބިތުކަން ދެއްވުމަށް އެދޭށެވެ. ފަހެ ހަމަކަށަވަރުން އޭނާއާ މިހާރު އެބަސުވާލު ކުރެވެއެވެ.»

## ޖަނާޒާގެ އަދަބުތައް

1- ޖަނާޒާގައި ބައިވެރިވުމަކީ ފިރިހެނުންނަށް ސުންނަތް ކަމެކެވެ. ޖަނާޒާގައި ބައިވެރިވާ މީހާ ވަގުތުގައި އަވަދިވުމުގެ ކުރިން އެތަނުން ދުރަށް ނުދިއުން ސުންނަތް ވެގެންވެއެވެ. އަންހެނުންނަށް ޖަނާޒާގައި ބައިވެރިވުމަކީ ސުންނަތް ކަމެއްނޫނެވެ.

2- ޖަނާޒާގައި ބައިވެރިވާމީހުން މައްޔިތާއާއެކު ހިނގާފައި ޤަބުރުސްތާނަށް ދިއުން ސުންނަތް ވެގެންވެއެވެ. އެކަމުން ނިމިގެން އެބުރިދާއިރު އެއްޗަކަށް ސަވާރު ވިޔަސް އެންމެ ރަގަޅެވެ.

3- ސަންދޯއް (ނުވަތަ މައްޔިތާ) އުފުލާއިރު އޭނާއަށް ބޭއިޙްތިރާމު ކުރެވޭފަދަ ގޮތަކަށް އުފުލުމަކީ ހަރާމް ކަމެކެވެ. މައްޔިތާ ސަންދޯކުއްގައި އުފުލުމަކީ (ވަހިނގާއްސަބަކުން އަންގާނުއް ކަމުގައިވާތީވެ) ސުންނަތް ކަމެކެވެ. މައްޔިތާ ވަޤުތުން ގެންދާއިރު ހަލުވިކަމާއެކުގައި ގެންދިއުން ސުންނަތް ވެގެންވެއެވެ. ޛިކުރުކުރުމަކުން ނުވަތަ ޤުރުއާން ކިޔެވުމަކުން ވިޔަސް އަޑުއުފުލާ ގެންދިއުމަކީ މަކްރޫހު ކަމެކެވެ. ރަސޫލުﷲ ގެފާނު ޙަދީޘްކުރައްވައިފައި «لا تُتْبَعَ الجنَازَةُ بِصَوْتٍ وَلاَ نَارٍ - رواه أبوداود عن أبي هريرة - ޖަނާޒާއާއެކު އަޑުއުފުލުމާއި އަދި އަލިފާން ގެންދިއުމެއް ނުކުރާށެވެ.»

4- ޖަނާޒާގައި ބައިވެރިވެގެން ހިނގާއިދާމީހުން ހުރެވޭ ސަންދޯކުގެ ކުރިމަތީގައި ނިކުމެގެން ދިއުމެވެ. ސަވާރު ވެގެންދާ މީހުން ހުރެވޭ ސަންދޯކުގެ ފަހަތުން ދިއުމެވެ.

5- މައްޔިތާގެ އަހުލުވެރިންނަށް އޭނާ މަރުވިތާ ތިންދުވަހުގެ ތެރޭގައި

ތަޢުޒިޔާ ދިނުމަކީ ސުންނަތެކެވެ. ތަޢުޒިޔާ ދިނާއިރު «أَعْظَمَ اللَّهُ أَجْرَكَ وَأَحْسَنَ عَزَاءَكَ وَغَفَرَ لِمَيِّتِكَ وَعَوَّضَكَ اللَّهُ عَنْ مُصِيبَتِكَ خَيْرًا» މިފަދައިން ނުވަތަ މިފަދަ އިބާރާތަކުން ތަޢުޒިޔާ ދިނުން އިތުރުވެގެން ވެއެވެ.

ރަށުންބޭރުގައި ހުރި މީހަކު މަރުވުމާ އެއްސުމުން ތިންދުވަސްފަހުން ތަޢުޒިޔާ ދިނުމަކީ މަކްރޫހު ކަމެކެވެ. ރަށުން ބޭރުގައި ހުރިމީހާ އައިސްއަށް އަވަހަށް ދިޔުމަށް ފަހުކަން ތަޢުޒިޔާ ދިނުން ސުންނަތެއް ވެގެންވެއެވެ.

6- މައްޔިތާގެ އަހުލުވެރިން ކާބޯތަކެތި ތައްޔާރުކޮށް ދިނުމަކީ ވައްތަރުތިރިގެން ގެންނަ އަވަހުންނަން ކާބޯތަކެތި ދިނުމަކީ ސުންނަތާ ނިމޫނުކަމެކެވެ.

ސުންނަތް ވާގޮތް މައްޔިތާގެ އަވަށްޓެރިންނާއި (ޖަނާޒާގައި ބައިވެރިވާ މީހުންގެ ތެރެއިން ބަޔަކު) އެހެންމީހުން މައްޔިތާގެ އަހުލުވެރިން އެއްކޮށް އެއްދުވަ ވަންދުން ކާނދިނީ ހެދުމެވެ. ޖަޢުފަރު ބިން އަބީ ޠާލިބު ޝަހީދުވެވަޑައިގަތުން ނަބިއްޔާ ރަސޫލުﷲ ޞައްލައްލާހު ޢަލައިހި ވަސައްލަމް އަހުލުބައިތަށް ވިދާޅުވެއެވެ. «اصْنَعُوا لآلِ جَعْفَرَ طَعَامًا فَإِنَّهُ قَدْ جَاءَهُمْ مَا يَشْغَلُهُمْ - رواه الترمذي وأبوداود - ޖަޢުފަރުގެ ފަރާތްތަކަށް ކާބޯތަކެތި ތައްޔާރުކުރާށެވެ. ފަހެ ހަމަކަށަވަރުން އެމީހުން މަޝްޣޫލުކުރާ ކަންތައްތަކެއް ކަމުދިމާވެއްޖެއެވެ.»

7- މީހުން މަރުވުމުން 40 ވަނަދުވަސް ފާހަގަ ކުރުމަކީ ދީނީ ކަމެއް ނޫނެވެ.

## ޤަބުރުސްތާނަށް ޒިޔާރަތްކުރުން

ހުރިހާ ދަރުމަތެރިކަމުގެ ތެރޭގައި ޤަބުރުސްތާނަށް ޒިޔާރަތްކުރުމަކީ ޚާއްޞަ ހިތްވަރެއް ލިބިދޭ ކަމެއްކަމަށް ފުރަގަސްނުދާން މުސްލިމުން ޢަމަލުކުރަމުން އަންނަ ސުންނަތެކެވެ. މިކަމަށް ބާރުއަޅުއްވާފައި ނުވެއެވެ. ރަސޫލުﷲ ޞައްލައްލާހު ޢަލައިހި ވަސައްލަމްގެ

މަސްވާލުދުގެ ދަހަރަދުވަސްތަކުން ވަޒަނިގެން ހެޔޮދުޢާ ކުރައްވައިފައެވެ. އަދި
އެކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވާ ގޮތުގައި އެއީ މަދީނާގެ ހަމަހަމަކަން ކަމެކެވެ.

އެކަމަކު އަންހެނުން ޤަބްރުޒިޔާރަތަށް ދިޔުމަކީ މަކްރޫހު ކަމެކެވެ. އެހެނީ
އިބްނު ޢައްބާސް ވިދާޅުވާ ގޮތުގައި «لَعَنَ اللّٰهُ زَائِرَاتِ الْقُبُورِ ޤަބުރުތަކަށް
ޒިޔާރަތްކުރާ އަންހެނުންނަށް މާތްالله ލަޢުނަތް ލައްވާފައެވެ.» އެކަމަކު މިއިން
ރަސޫލުﷲގެފާނަށް ޒިޔާރަތްކުރުން އިސްތިސްނާ ވެގެންނެވެ. އެކަލޭގެފާނުގެ
ޒިޔާރަތްކުރުމަށް ދަތުރުކުރުމުގައި އެކަލޭގެފާނަށް ޒިޔާރަތް ކުރުމަކީ އަންހެނުންނަށްވެސް
ސުންނަތް ވެގެންވާ ކަމެކެވެ.

ޤަބުރުސްތާނަށް ވަދެ ވަޑައިގަތުމުގައި މީހުންނަށް އެންމެ ފުރަތަމަ
ސަލާމްކުރާނެއެވެ. «السَّلَامُ عَلَيْكُمْ دَارَقَوْمٍ مُؤْمِنِيْنَ وَإِنَّا إِنْ شَاءَ اللّٰهُ بِكُمْ
لَاحِقُوْن» މިފަދައިންނެވެ. އެއަށްފަހު ކިބުލަ ޤުރްއާނުން ފަސޭހަވެގެންވާ
މިންވަރަކު ކިޔަވާނެއެވެ. އެއަށްފަހު އެމީހުންނަށް ހެޔޮދުޢާ ކުރާނެއެވެ. ދެން އެނބުރި
އެއްކޮށް ސަލާމް ގޮސްދީފައިން ހަދިޔާ ކުރާނެއެވެ.

## ޝަހީދުން

ޝަހީދުންނަކީ އިސްލާމްދީނަށްޓަކައި ކާފިރުންނާ ހަނގުރާމަކޮށް ކުރާ
ހަނގުރާމައެއްގައި މަރުވާ މީހާއެވެ. އޭނާގެ އަޙްކާމު ހަރާމުން ފެށިގެން ނުވަތަ އެހެން
މުސްލިމުންގެ ހަނގުރާމަ ފެށިގެން ނުވަތަ ސަބަބުން އިން އެއްކޮށް މަރުވާ ފަރުބޫލުވެގެން
މަރުވިޔަސް ކުރެވޭނިސްބަތު އެއީ ޝަހީދުކެވެ. ހަނގުރާމަ ނިމުނުވާއިން މަރުވާ
މީހުންނަށް (ހަނގުރާމައިގައި ޝަހީދުވެގެން ކުރެވޭގޮތުގެ) ޝަހީދުންނާ ފެނެވެ.
ޝަހީދުން ހިނގާވާށެވެ އަދި އެހެންނާގެ މައްސަލަ ކަހަލައިގެ ކުރިމަތީ ނިޔާވެ.
އޭނާ ކަހަނކުރާ އޭނާ މަރުވިއިރު ލަދުގެން އެކަމަށް ހަރުމަތްކުރެވޭނެއެވެ. އެހެރުމުން
ނުފުދުނަމަ އިމާމު ފުރަތަމަ (ހަމައެކަނި ނިމާކުރުމުގެ މަހުގައި) ބާރުން
ކުރުވިދާނެއެވެ.

# ބައިގެންތާ ކުއްޖާ

1- ދުނިޔެއަށް އައިއިރު ދިރިއުޅުމުގެ ޢާދަކާތެއް ފާޅުނުވާ އަދި އެކުއްޖާގެ ހަރުދީ ފައުދުނުވާ ކުއްޖާ ފުދިކަވަކުން ނިވާކަން ވަލުދެން ސުންނަތް ވެގެންވެއެވެ. އެގެން އެއްވެސް ކަމެއް ކުރެވޭނެ ނެތެވެ.

2- ދުނިޔެއަށް އައި އިރު ދިރިއުޅުމުގެ ޢާދަކާތެއް ފާޅުނުވާ އުކަލަކު ހަރުދީ ފައުދުވާ ކުއްޖާގެ މައްސަލަ ނަގާފާ ކުރުވެއް ނެތެވެ. އުކަލަކު އާންމު ހިނގައި ކަމުންކަން ވަލުދެން ވާނެއެވެ.

3- ދުނިޔެއަށް އައިއިރު ދިރިއުޅުމުގެ ޢާދަކާތެއް އާންމު ޢިބާރަތް ފުށުންހަ ހިނގާފައި ކަމުންކުރާ އާންމު މައްސަލަ ނަގާފާ ކުރާފައި ވަލުދުމަށް ބޭނުންކަ އެއްފަދައެވެ.